

STUDII TEOLOGICE

REVISTA FACULTĂȚILOR DE TEOLOGIE DIN PATRIARHIA ROMÂNĂ

SERIA A III-A, ANUL I, NR 4, OCTOMBRIE-DECEMBRIE 2005, BUCUREȘTI

STUDII TEOLOGICE

REVISTA FACULTĂȚILOR DE TEOLOGIE DIN PATRIARHIA ROMÂNĂ

SERIA A III-A, ANUL I, NR. 4, OCTOMBRIE-DECEMBRIE, 2005
BUCUREȘTI

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Președinte: Prea Fericitul Părinte TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Membri: Pr. prof. dr. Nicolae D. NECULA, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Justinian” din București; Pr. prof. dr. Viorel SAVA, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă „Dimitru Stăniloae” din Iași; Pr. prof. dr. Dorin OANCEA, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă „Andrei Șaguna” din Sibiu; Pr. conf. dr. Ștefan RESCEANU, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă din Craiova; Pr. conf. dr. Constantin RUS, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad; Pr. conf. dr. Ioan CHIRILĂ, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

Redactor șef: Pr. prof. dr. Constantin COMAN, prodecan al Facultății de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Justinian” din București

Secretar de redacție: dr. Bogdan DEDU

Redactori corespondenți: Pr. conf. dr. Ion VICOVAN, Iași; Lect. dr. Paul BRUSANOWSKI, Sibiu; Lect. dr. Mihai-Valentin VLADIMIRESCU, Craiova; Pr. conf. dr. Mihai SĂSĂUJAN, Arad; Pr. lect. dr. Alexandru IONIȚĂ, Constanța; Pr. lect. dr. Ștefan FLOREA, Târgoviște; Asist. drd. Grigore Dinu MOȘ, Cluj-Napoca; Arhim. lect. dr. Cristian Teofil TIA, Alba Iulia; Pr. lect. dr. Ion BICA, Pitești; Pr. lect. dr. Viorel POPA, Oradea; Pr. lect. dr. Constantin JINCA, Timișoara; Asist. drd. Teofil STAN, Baia-Mare.

Colaboratori: Înalț Prea Sfinții Mitropoliți și Arhiepiscopi, Prea Sfinții Episcopi, cadrele didactice de la facultățile de teologie ortodoxă, candidații la titlul de doctor în teologie, masteranzii, studenții teologi.

Tehnoredactare: Eliodor IFTIMIU

Corectură: Prep. Cosmin Constantin MURARIU, Alexandru MĂLUREANU

Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române

Director: Dr. Aurelian MARINESCU

Tipografia Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române

Consilier patriarhal: Pr. Valer ULICAN

Coperta și viziunea grafică a revistei: Doina DUMITRESCU

Redacția: Str. Sf. Ecaterina, Nr. 2-4, cod 040155, București, sector IV, România

Tel. (+4) 021 335 61 17; Fax: (+4) 021 335 07 75; e-mail: studiiteologice@yahoo.com

C

U P R I N S

Prolog 5

In memoriam

Pr. prof. dr. Nicolae D. NECULA

*Mitropolitul Antonie Plămădeală al Ardealului, Crișanei și
Maramureșului – model de ierarh, ecumenist și om de cultură* 7

Studii

PS CASIAN Crăciun

*Contribuția Mitropolitului Antonie Plămădeală la spiritualitatea și la
cultura românească*..... 25

Pr. prof. dr. Vasile GORDON

*„Poeta nascitur, orator fit”. Vocația omiletică a mitropolitului Antonie
Plămădeală* 44

Pr. prof. dr. Valer BEL

Mitropolitul Antonie Pălămădeală și ecumenismul 65

Pr. conf. dr. Ion VICOVAN

Mitropolitul Antonie Plămădeală–preocupări și contribuții istorice ... 72

Pr. conf. dr. Gheorghe PETRARU

*Viziunea ecumenică și mărturia ortodoxă a mitropolitului Antonie
Plămădeală* 102

Pr. conf. dr. Ion L. BĂJĂU		
<i>Un vajnic propovăduitor al dreptmăritoarei credințe creștine,</i>		
<i>mitropolitul Antonie Plămădeală al Ardealului</i>	121	E O L O G I C E
Asist. drd. Lucian FARCAȘIU		
<i>Preocupări de teologie pastorală în opera mitropolitului Antonie</i>		
<i>Plămădeală al Ardealului</i>	142	
Părintele Teofil PĂRĂIAN		
<i>Mitropolitul Antonie, ctitorul</i>	170	
Adrian Nicolae PETCU		
<i>Monahul Antonie Plămădeală în anii '50</i>	174	
Lect. dr. Paul BRUSANOWSKI		
<i>Bibliografia mitropolitului Antonie Plămădeală</i>	215	
Cronica	245	

P ROLOG

Numărul acesta din Studii Teologice este închinat memoriei Mitropolitului Antonie Plămădeală al Ardealului. O hotărâre în acest sens - întărită ulterior de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române - a fost luată de al II-lea Congres Național al Facultăților de Teologie din Patriarhia română, desfășurat între 25-28 septembrie 2005, la Academia Sâmbăta, ctitorie a Mitropolitului Antonie.

Două au fost motivele care au determinat această inițiativă. Întâi de toate, o impresionantă operă teologică, care-l așază pe Mitropolitul Antonie în galeria marilor mitropoliți cărturari ai Bisericii noastre. În al doilea rând, faptul că în diferitele slujiri pe care le-a îndeplinit, ca vicar patriarhal, Episcop al Buzăului și Mitropolit al Ardealului, acesta a fost sprijinitor și promotor fervent al Învățământului teologic românesc. Pentru o perioadă de timp a fost chiar nemijlocit implicat în învățământul teologic universitar, ca rector al Institutului Teologic Universitar din București. Dar poate cea mai importantă contribuție a sa la dezvoltarea teologiei românești și a învățământului teologic universitar a fost aportul important pe care l-a avut, ca vicar patriarhal, responsabil cu relațiile externe bisericești, la derularea programului de burse pentru studii în străinătate inițiat de Patriarhul Justinian și continuat de succesorii acestuia. În anii '70 aproape toți doctoranzii de la Institutul Teologic Universitar din București, singura instituție teologică organizatoare de doctorat la vremea aceea, au studiat în mari centre universitare din străinătate, datorită eforturilor Mitropolitului Antonie care, prin intermediul organismelor bisericești internaționale (CEB, KEK), al diferitelor Biserici europene sau al unor personalități marcante din lumea creștină, a reușit să obțină un număr impresionant de burse de studii. Acest proiect, extrem de important pentru susținerea Bisericii în acele vremuri dificile, îl așază indiscutabil pe Mitropolitul Antonie între ctitorii Învățământului teologic universitar din România. Strategia sa de promovare a tinerilor teologi, dintre care mulți alcătuiesc generația matură de teologi români de astăzi, poate fi asemuită cu aceea a unui alt Mitropolit transilvănean, Nicolae Bălan.

Studiile prezentate aici de colegii noștri se constituie într-o ofrandă de pomenire și de recunoștință. Ele nu epuizează prezentarea personalității și a operei Mitropolitului Antonie Plămădeală, ci numai punctează principalele aspecte. Fără îndoială, distanțarea în timp va permite o mai adâncă și mai cuprinzătoare exegeză atât a personalității bisericești, teologice și culturale care a fost Mitropolitul Antonie, cât și a operei sale, care acoperă o multitudine de domenii.

Începem numărul cu rubrica *In memoriam* în care publicăm un cuprinzător medalion, *Mitropolitul Antonie Plămădeală al Ardealului, Crișanei și Maramureșului – model de ierarh, ecumenist și om de cultură*, semnat de Pr. prof. dr. Nicolae D. NECULA. Materialul beneficiază de o documentare foarte bogată, dar și de o prezentare academică din care nu lipsește nota unei raportări personale plină de aprecieri, simpatie, recunoștință.

PS Episcop dr. Casian Crăciun, ucenic apropiat al Mitropolitului Antonie, semnează un studiu care ne prezintă contribuțiile marelui ierarh la cultura și spiritualitatea românească. Sunt analizate componentele esențiale ale unei activități culturale de excepție, între care dialogul cu marile personalități culturale ale momentului, lucrări privind istoria culturii române, lucrări care articulează culturii românești spiritualitatea și cultura teologică ortodoxă românească. Un al doilea studiu pe aceeași temă, cu accent mai mult pe latura de istoric și de istoric al culturii este semnat de Pr. conf. dr. Ion Vicovan.

Activitatea ecumenică a Mitropolitului Antonie – componentă esențială a misiunii sale bisericești – este prezentată, de asemenea, în două studii consistente, unul semnat de Pr. prof. dr. Valer Bel, iar celălalt semnat de Pr. conf. dr. Gheorghe Petraru.

Mitropolitul Antonie Plămădeală a fost și un orator bisericesc neîntrecut. A lăsat posterității o importantă operă predicatorială. Această latură a activității sale face obiectul altor două studii: primul datorat Pr. prof. dr. Vasile Gordon, iar al doilea Pr. conf. dr. Ion L. Băjău.

Ilustrarea aspectelor importante ale activității Mitropolitului Antonie se încheie cu un studiu privind preocupările de teologie pastorală ale Î.P.S. Sale, semnat de Asist. drd. Lucian Farcașiu, și un material privind ctitoria Mitropolitului Antonie de la Mănăstirea Sâmbăta, semnat de Arhim. Teofil Părăian.

Un capitol dureros, dar important din viața Mitropolitului Antonie, acela al perioadei de confruntare cu regimul comunist ateu în etapa lui de instaurare, este prezentat în materialul intitulat *Monahul Antonie Plămădeală în anii '50*, semnat de Adrian Nicolae Petcu.

În fine, bibliografia marelui mitropolit cărturar, realizată de Lector dr. Paul Brusanski, dă măsura uriașei sale contribuții la teologia și cultura românească. Este suficient să spunem că bibliografia sa numără peste 700 de titluri, dintre care 33 de cărți, 57 studii teologice și istorice, sute de articole apărute în publicații din țară sau străinătate, sute de conferințe și predici. Cine cunoaște stilul literar inconfundabil, clar, elegant, elevat și plin de miez al Mitropolitului înțelege valoarea nu a fiecărui articol, ci a fiecărei fraze scrisă de acesta.

Așadar, umil omagiu Mitropolitului cărturar Antonie Plămădeală din partea generației de teologi care slujesc astăzi învățământul teologic românesc.

Veșnică și frumoasă pomenire Mitropolitului Antonie Plămădeală, al Ardealului, Crișanei și Maramureșului!

Redacția

I N MEMORIAM

Pr. prof. dr. Nicolae D. NECULA

MITROPOLITUL ANTONIE PLĂMĂDEALĂ AL ARDEALULUI, CRIȘANEI ȘI MARAMUREȘULUI – MODEL DE IERARH, ECUMENIST ȘI OM DE CULTURĂ

Studiul de față urmărește să evidențieze câteva aspecte din viața și activitatea marelui ierarh, înfățișând repere biografice, slujirea sa ca arhiepiscop, în răspunderile de episcop vicar patriarhal, episcop al Buzăului și mitropolit al Ardealului, Crișanei și Maramureșului, contribuția enormă și angajarea sa în lucrarea ecumenică, grija pentru învățământul teologic și formarea cadrelor didactice ca și ipostaza de om de cultură teologică și laică.

A încerca să scrii despre Mitropolitul Antonie Plămădeală al Ardealului, Crișanei și Maramureșului, care de curând a plecat dintre noi, mutându-se la cele veșnice, este, în primul rând, un act de curaj, pentru că este greu, dacă nu aproape imposibil, să cuprinzi în cuvinte și să creionezi sintetic personalitatea sa uriașă, manifestată într-o bogată paletă de ipostaze, ca urmare a darurilor cu care Dumnezeu l-a hărăzit și a continuei sale preocupări de a se desăvârși, de a se cultiva și de a-și dăltui chipul său, pe măsura responsabilităților pe care le-a îndeplinit în viață. Căci Mitropolitul Antonie a fost o floare rară și o perlă a Sfântului Sinod, o podoabă a ierarhiei românești, un teolog de adâncă profunzime și rar rafinement, un om de mare cultură, un părinte duhovnicesc și om de omenie. În al doilea rând, a vorbi și a scrie despre personalitatea ilustrului ierarh, rămas viu în sufletele și în conștiințele celor care l-au cunoscut, fie ca fii duhovnicești, fie ca prieteni și colaboratori sau ca simpli cititori ai operelor sale, este o dovadă de adânc respect și prețuire, de recunoștință și omagiu pentru tot ceea ce a înfăptuit în slujirea Bisericii, a teologiei, a ecumenismului și a culturii românești. Rândurile

de față vor să fie un smerit omagiu adus de unul dintre cei care l-au cunoscut îndeaproape, care s-au bucurat de sprijinul, sfatul și grija sa părintească, pentru care îi poartă o nesfârșită admirație, recunoștință și prețuire.

1. Repere biografice¹

Mitropolitul Antonie a văzut lumina zilei la 17 noiembrie 1926, în comuna Stolniceni, județul Lăpușna, azi raionul Hâncești din Republica Moldova, dintr-o familie de cântăreț bisericesc. Părinții săi, Vasile și Elisabeta Plămădeală, pe care îi evoca cu duioșie, așa cum o făcea și cu locurile natale de care a rămas legat toată viața, au fost oameni cu frică de Dumnezeu, care i-au sădit în suflet frumoase sentimente și deprinderi creștine, pe care le-a cultivat și le-a îmbogățit toată viața. A primit la botez numele de Leonida, des întâlnit în onomastica acestei zone dintre Prut și Nistru. A fost al doilea dintre cei șase frați care au rămas în viață, alți frați și surori decedând la vârstă fragedă.

A urmat școala primară în comuna natală, după care s-a înscris la Seminarul Teologic din Chișinău, unde a urmat doar șapte clase, între 1937-1944, căci, din cauza celui de al doilea război mondial, când Basarabia a trecut sub ocupație sovietică, s-a refugiat împreună cu familia în România, stabilindu-se în București. Așa se face că ultima clasă de seminar a urmat-o la Seminarul „Nifon” din București, pe care l-a absolvit în 1945. După absolvirea seminarului, s-a înscris la Facultatea de Teologie din București, unde a urmat doar trei ani (1945-1948), când facultatea a fost expulzată din cadrul Universității, de către puterea comunistă instaurată atunci în țară, fiind nevoit să se transfere la Cluj, la institutul Teologic Universitar din această localitate, care a funcționat pentru puțin timp. Aici a obținut titlul de licențiat în teologie, cu un subiect din gândirea și filosofia lui Alexis Carel, în 1949.

Începând cu anul 1949, viața mitropolitului Antonie a cunoscut o serie de încercări provocate de autoritățile comuniste, pentru care era o persoană incomodă.

¹ Despre viața și activitatea Mitropolitului Antonie Plămădeală, vezi Pr. prof. univ. dr. Mircea PĂCURARIU, *Dicționarul teologilor români*, Editura Univers enciclopedic, București, 1996, p. 335-337; Gheorghe VASILESCU, *Î.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului a trecut la cele veșnice*, în „Vestitorul Ortodoxiei”, anul XVI (2005), nr. 363-364, p. 2-3. Sunt sursele pe care le-am folosit pentru reperele bio-bibliografice.

La 6 august 1949, tânărul Leonida a fost hirotonit diacon de către episcopul Andrei Magiaru al Aradului, iar la 14 septembrie, același an a fost tuns în monahism, sub numele de Antonie, la Mănăstirea Prislop, avându-l ca naș de călugărie pe ieromonahul Arsenie Boca. În același an, 1949, a fost condamnat la șapte ani de închisoare, fiind judecat în lipsă pentru activitate anticomunistă. A petrecut o lungă perioadă de fugăr, ascunzându-se în diferite localități, mai ales în mănăstiri, pentru a scăpa de prigoana comunistă și de efectuarea anilor de condamnare. Astfel, a stat mai întâi în București, apoi la Schitul Crasna din Gorj, la mănăstirea Slatina din județul Suceava, apoi la Mănăstirea Prislop, fiind ocrotit aici de nașul său de călugărie. A revenit apoi la Mănăstirea Slatina, unde s-a bucurat de ocrotirea părintelui Ilie Cleopa, pe atunci stareț, fiind obligat să îndeplinească tot felul de ascultări, de la muncile gospodărești cele mai de jos, până la cea de profesor la școala monahală de aici. Pentru un timp a fost detașat la Mănăstirile Râșca și Dragomirna, ocupându-se cu lucrări administrative. A fost hirotonit ieromonah la 6 august 1953, la Mănăstirea Slatina, de către Episcopul Partenie Ciopron, având aprobarea și binecuvântarea Mitropolitului de atunci al Moldovei și Sucevei, Sebastian Rusan.

La 15 august 1954, a fost arestat la Iași, transferat la București, la 17 septembrie din același an, și închis la Jilava. A fost judecat din nou și condamnat la patru ani de închisoare, fiind grațiat în 1956. În acești doi ani de detenție, a fost închis la Jilava, Gherla, Văcărești și Galați.

După grațiere, și-a putut continua studiile de teologie, înscriindu-se la cursurile de doctorat, la Institutul Teologic Universitar din București, care pe atunci purtau numele de magisteriu, pe care le-a urmat între 1956-1959, fiind monah la Mănăstirea Slatina. În anul 1959, cu publicarea Decretului nr. 410, care a dat o lovitură mortală monahismului românesc, ieromonahul Antonie Plămădeală a fost scos din mănăstire și din cler de către autoritățile comuniste, fiind nevoit să-și câștige existența prin muncă manuală, pe diverse șantiere și în fabrici, îndeplinind printre altele și funcția de contabil la Fabrica de mase plastice din București.

A revenit în viața și activitatea Bisericii abia în 1968 când, datorită intervenției vrednicului de pomenire, Patriarhul Justinian, a fost numit secretar șef la Institutul Teologic Universitar din București. După ce și-a susținut examenul aprofundat de admisibilitate, a fost trimis să-și continue studiile de teologie în străinătate, cu o bursă de studii la renumitul colegiu „Heythrop” din Oxford, care ulterior s-a mutat la Londra, și unde a obținut titlul de doctor în Teologie, în 1971 cu lucrarea

„Biserica slujitoare în Sfânta Scriptură, în Sfânta Tradiție și în teologia contemporană”, lucrată sub îndrumarea profesorului și teologului iezuit Robert Murey și echivalată la Institutul Teologic Universitar din București, sub conducerea științifică a Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în 1972.

La 204 noiembrie 1970, ieromonahul Antonie Plămădeală de atunci a primit rangul de arhimandrit, iar la 15 decembrie a aceluiași an, a fost ales de către Sfântul Sinod, la propunerea Patriarhului Justinian, episcop vicar, cu titlul de Ploieșteanul. A fost hirotonit în catedrala patriarhală, la 27 decembrie 1970, de către Patriarhul Justinian, Mitropolitul Tit Simeonia și Episcopul vicar-patriarhal Antim Nica Târgovișteanul, cu care a făcut un cuplu fericit, amândoi fiind foarte bine pregătiți, autoritari și exigenți, dar cu mult tact pastoral și înțelegere. I s-au încredințat sectoare importante și grele din administrația patriarhală, între care relațiile externe bisericesti, sectorul economic, Institutul Biblic și de Misiune al B.O.R. și Comisia de Pictură Bisericească. Concomitent cu aceste răspunsuri, i s-a încredințat și funcția de rector al Institutului Teologic Universitar din București între anii 1971-1974. Au fost sarcini pe care le-a dus la îndeplinire cu o rară competență, autoritate și cinste. Toți care au lucrat în acel timp sub conducerea Sa își aduc aminte cu mare plăcere de stilul elegant de lucru al vicarului patriarhal de atunci, cu care, o întâlnire de serviciu sau pentru rezolvarea diverselor probleme constituia o lecție și îmbogățire din experiența, înțelepciunea, tactul, priceperea și mai ales omenia Sa. Episcopul vicar Antonie Ploieșteanul se impunea prin propria lui valoare și competență și-ți impunea și admirație și respect.

După nouă ani de multilaterală slujire ca vicar patriarhal și cu roade din cele mai frumoase, fiind un adevărat și devotat colaborator al Patriarhului Justinian, a fost ales, la 9 decembrie 1979, episcop eparhial al Episcopiei Buzăului și înscăunat la 7 februarie 1980, de Întâistătătorul Bisericii noastre de atunci, vrednicul de pomenire Patriarhul Iustin Moisescu. A preluat Episcopia Buzăului cu toate daunele provocate de cutremurul din 1977 și cărora vrednicul de pomenire Episcopul Antim Angheliescu, înaintat în vârstă, nu le mai putea face față. S-a impus cu toată autoritatea și competența sa, dar cu mult respect și prețuire față de bătrânul episcop, care a rămas în palat până când a fost chemat la Domnul, și a reușit să realizeze lucruri demne de menționat: refacerea complexului de clădiri de la centrul eparhial și îndeosebi palatul episcopal pe care l-a restaurat și reintegrat epocii brâncovenești, catedrala și localul seminarului teologic. Prin intervenția și purtarea sa de grijă au fost restaurate în eparhii peste 15 biserici monumente istorice și de artă și alte

50 de biserici parohiale, care au fost reparate și consolidate, într-o vreme în care puterea comunistă se opunea tot mai mult unor astfel de lucrări. Era perioada marilor restricții legate de materialele de construcții și de aprobările necesare lucrărilor. La acestea se adaugă activitatea pastorală și culturală deosebită, amândouă cunoscând un adevărat reviriment, chiar dacă arhipăstoria la Buzău nu a fost decât de doi ani.

La 10 ianuarie 1982, a fost ales arhiepiscop al Sibiului și mitropolit al Ardealului, Crișanei și Maramureșului și înscăunat la 7 februarie 1982 de către același patriarh care-i înmânase și cărja Episcopiei Buzăului. Ca arhiepiscop al Sibiului, când experiența de viață și practică pastorală înregistra deja o perioadă bună de ani, la care se adăugau competența, gustul și rafinamentul său deosebit, ca și necesitățile concrete ale eparhiei, Mitropolitul Antonie și-a lăsat numele legat de câteva realizări de excepție. La centrul mitropolitan, a înălțat o nouă clădire, cu trei nivele, pentru a servi nevoilor actuale ale centrului eparhial, construită după gustul și intenția de înnoire a complexului de clădiri, rămase la starea lor mai veche.

A reamenajat fabrica de lumânări și a restaurat și înnoit corpul de case de la gospodăria anexă de la Țigłani, a restaurat bisericuța de lemn de la schitul Păltiniș, a îmbogățit complexul monahal de aici cu o nouă clădire, cu dotări moderne, a renovat clădirea muzeului de pe lângă Biserica „Sfântul Nicolae” din Scheii Brașovului, a modernizat tipografia eparhială, dotându-o cu utilaj de ultimă oră, de proveniență străină, a mărit tirajul periodicului „Telegraful român”, de la 4.000 la 14.000 de exemplare, a restaurat nenumărate biserici monumente istorice și biserici parohiale mai noi.

Dar cea mai mare realizare, sub aspect gospodăresc-edilitar, rămâne, fără îndoială, rectoria Mănăstirii Sămbăta de Sus. Mitropolitul Antonie poate fi considerat pe bună dreptate cel de al treilea ctitor al mănăstirii, dacă avem în vedere că a fost zidită de Sfântul Domnitor Constantin Vodă Brâncoveanu, în 1696, și apoi rezidită de Mitropolitul Nicolae Bălan, între 1926-1946, după ce ea fusese demolată, la 1785, de către Curtea de la Viena, la cererea administrației catolice, care încerca să înlătore urmele ortodoxiei românești din Ardeal, ca efect al uniației, și când tunurile generalului Bukow au făcut să dispară atâtea biserici și mănăstiri din Transilvania. Începând cu reparații la vechea biserică și cu restaurarea picturii, lucrările au continuat cu construcții de anvergură, chiar din perioada comunistă, când în capitala țării se demolau sau se translau biserici. Lucrările de la Mănăstirea Sămbăta au stat în centrul

preocupărilor Mitropolitului Antonie și pot fi apreciate ca fiind cea mai importantă lucrare de acest fel din Biserica noastră. Practic, Mănăstirea Sâmbăta a fost rectitorită. Astfel, vechea biserică a mănăstirii, restaurată și ca zidărie și ca pictură, a fost înconjurată de o incintă în stil brâncovenesc, în formă de patrulater, alcătuită din două corpuri masive de clădiri, cu două nivele, cu patru foșoare sculptate în piatră, pentru a asigura spațiul necesar chiliilor și altor destinații. În corpul de clădiri din partea de nord, la primul nivel, a zidit un paraclis încăpător, pictat în frescă, cu hramul „Sfinții Martiri Brâncoveni”, o adevărată catedrală, și a dotat mănăstirea cu o bibliotecă bogată, care numără peste 20.000 de volume de carte teologică de valoare, de istorie, cultură și artă, care s-au adăugat la cele 35.000 de volume existente, alcătuiind una din cele mai bogate și mai valoroase biblioteci din instituțiile noastre bisericești. La bibliotecă a adăugat o valoroasă colecție de obiecte de artă, icoane vechi pe sticlă și obiecte de cult care alcătuiesc muzeul mănăstirii. Biblioteca și muzeul poartă numele „Mitropolitul Antonie Plămădeală”. Dacă mai adăugăm la acestea și clădirea situată în afara zidurilor mănăstirii, în partea de apus, un adevărat centru de întâlniri ecumenice și științifice, care poartă frumosul nume de „Academia de la Sâmbăta”, cu condiții excepționale și moderne de cazare și cu săli proprii pentru reuniuni și dezbateri, avem imaginea a ceea ce înseamnă un centru de spiritualitate ortodoxă și cultură românească, așa cum a dorit să facă din ea Mitropolitul Antonie. Importanța acestei mănăstiri în viața Bisericii noastre a fost marcată și de faptul că paraclisul sau biserica „Sfinților Martiri Brâncoveni”, ca și întreg complexul de la Sâmbăta de Sus au fost sfințite de Sanctitatea Sa, Patriarhul ecumenic Bartolomeu I al Constantinopolului, și de către Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, înconjurați de un impresionant sobor de ierarhi, preoți și diaconi, la 15 august 1993.

Tot în calitate de arhiepiscop al Sibiului, Mitropolitul Antonie și-a îmbogățit opera sa scrisă cu numeroase și valoroase lucrări, studii de teologie, istorie și cultură, contribuind la îmbunătățirea calității și conținutului periodicului „Telegraful român” și a altor reviste și ziare din țară și de peste hotare.

Ca arhiepiscop al Sibiului și mitropolit al Transilvaniei, Crișanei și Maramureșului, a purtat grijă de preoții, călugării și credincioșii încredințați spre păstorire, îndemnându-i, călăuzindu-i și întărindu-i în încercările lor, în vremea perioadei grele a comunismului ateu, ca și după libertatea instaurată în țara noastră, după transformările sociale și politice

petrecute în anul 1989. A făcut-o cu deosebită destoinicie, cu autoritate și cu adevărată dragoste părintească, cultivând bune relații cu ierarhii din mitropolie și cu toți membrii Sfântului Sinod, luptând și apărând unitatea Bisericii Ortodoxe Române și a Sfântului Sinod, achitându-se onorabil de toate însărcinările pe care acesta i le-a încredințat, mai ales în activitatea de reprezentare a Bisericii noastre la întrunirile organizate de forurile ecumenice internaționale, fiind un adevărat ecumenist cu pregătire teologică corespunzătoare și cu mare autoritate.

În urma unui accident vascular, intervenit în 1997, după ce, mai înainte cu câțiva ani, suferise o operație de by-pass coronarian, Mitropolitul Antonie a trebuit să se limiteze la activitățile pe care starea sănătății sale i le permitea. A continuat să lucreze și să scrie cărți valoroase și nu a lipsit de la nici o sesiune a Sfântului Sinod, purtând grijă de eparhie, terminând complexul de la Sâmbăta de Sus, unde a strămutat osemintele vrednicilor săi înaintași: Mitropoliții Nicolae Bălan, Nicolae Colan și Nicolae Mladin și le-a așezat în cavouri cu dale de marmură artistic lucrate.

În vara anului 2005, starea sănătății sale s-a înrăutățit, iar în seara zilei de 29 august 2005, în jurul orelor 22.30, Mitropolitul Ardealului, Crișanei și Maramureșului a trecut la cele veșnice. Slujba prohodirii a fost săvârșită în ziua de 1 septembrie 2005, la orele 12.00, în catedrala mitropolitană din Sibiu, unde a fost depus sicriul cu corpul său neînsuflețit, de către Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, înconjurat de 27 de ierarhi, mitropoliți, arhiepiscopi, episcopi, episcopi vicari și arhieriei vicari, membri ai Sfântului Sinod, și de numeroși preoți și diaconi. La slujba prohodirii au fost de față reprezentanți ai altor culte, ai autorităților de stat, centrale și locale, conducători de instituții, personalități ale vieții politice, intelectuali și mii de credincioși veniți din toată țara să-i aducă un ultim omagiu celui care a fost cu adevărat un mare ierarh, cărturar, erudit și ecumenist de calitate.

Înainte de slujba prohodirii, s-a oficiat Sfânta Liturghie de către Înalț Prea Sfințitul Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, înconjurat de 13 ierarhi, membri ai Sfântului Sinod, și care a rostit și un cuvânt în care l-a caracterizat astfel pe ilustrul ierarh trecut la Domnul: „Mitropolitul Antonie rămâne în memoria noastră ca un om de cultură creștină și un misionar dinamic al Ortodoxiei românești, un teolog cu deschidere socială și ecumenică, participând la numeroase întâlniri interortodoxe și interconfesionale creștine, un interpret al spiritualității ortodoxe în contextul epocii de azi, un pasionat promotor al legăturii

dinamice dintre tradiție și libertate, dintre peren și noutate, dintre Biserică și societate”². După slujba prohodirii, Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a rostit un cuvânt de omagiu în numele Sfântului Sinod, evocând contribuția Mitropolitului Antonie la viața Bisericii Ortodoxe Române, apreciindu-l ca pe un ierarh „cu vocație reală de slujire a Mântuitorului Iisus Hristos, pe care a încercat să o transpună și în viața personală, paralel cu munca sa didactică, dar și de acumulare a cunoștințelor necesare slujirii Bisericii noastre. A crescut foarte mult sufletește și ca dimensiune teologică în Biserica noastră, în Mișcarea Ecumenică, în Consiliul Mondial al Bisericilor și în Conferința Bisericilor Europene, fiind o personalitate cunoscută de toate Bisericile Ortodoxe, de Biserica Romano-Catolică și de Bisericile creștine, în general”³.

În mesajul său, patriarhul ecumenic, Bartolomeu I al Constantinopolului, a arătat că „Fericitul întru adormire mitropolit a adus mari servicii, în timpul vieții sale pământești, Prea Sfintei Biserici Române, binecuvântatului popor de Dumnezeu păzit al eparhiei sale, Mișcării ecumenice, consfătuirilor panortodoxe și, în general, Prea Sfintei noastre Ortodoxii”⁴.

Președintele României, Dl. Traian Băsescu, a evidențiat în mesajul său de condoleanțe, că Mitropolitul Antonie „s-a distins prin contribuțiile sale de teologie ecumenică, implicându-se activ, ca reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române, în dialogul cu celelalte Biserici și confesiuni creștine. Înfruntând o istorie care a pus la grea încercare credința, Î.P.S. Antonie Plămădeală și-a privit întotdeauna misiunea sa spirituală, de păstor și arhieru, în strânsă legătură cu toate formele culturii, fiind un adevărat ambasador al tradiției și spiritualității ortodoxe în lume”⁵.

Din partea Academiei Române a trimis un mesaj Dl. Acad. Eugen Simion, președintele celui mai înalt for cultural român, în care a spus: „Dăruit cu toată ființa Bisericii noastre naționale, cu vocație de ctitor, Î.P.S. Antonie Plămădeală s-a impus în cultura românească prin numeroase lucrări de istoria culturii, cu deosebire de istoria Bisericii Ortodoxe Române. Cu plecarea la cele veșnice a Î.P.S. Antonie Plămădeală, comunitatea academică pierde pe unul dintre cei mai distinși membri ai

² Vezi Gheorghe VASILESCU, *op. cit.*, p. 3.

³ *Ibidem.*

⁴ *Ibidem.*

⁵ *Ibidem.*

săi, o personalitate emblematică a spiritualității ortodoxe românești contemporane, cu gândul, cuvântul și fapta”⁶.

Din partea eparhiei, a vorbit P.S. Episcop Visarion Rășinăreanul, cu care Mitropolitul Antonie a avut o frumoasă colaborare, care l-a caracterizat ca „un ierarh model, un mare ecumenist, în același timp, un mare cărturar”⁷.

Pe lângă cuvântările oficiale, au fost trimise sute de mesaje de condoleanțe din partea unor instituții culturale bisericești și de stat, a unor personalități culturale și politice din țară și din străinătate.

Înmormântarea a avut loc la Mănăstirea Sâmbăta de Sus, în ziua de 2 septembrie 2005, unde sicriul cu trupul neînsuflit a fost transportat și depus în paraclisul „Sfinților Martiri Brâncoveni”. Aici, după săvârșirea Sfintei Liturghii, de către un sobor de arhieriei, preoți și diaconi, și după cuvântarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, s-a ocolit biserica din curte în procesiune, apoi sicriul a fost coborât în cripta dinainte pregătită, lângă marii săi înaintași: Nicolae Bălan, Nicolae Colan și Nicolae Mladin, în acordul imnului de stat, însoțit de trei salve de armă. Toți cei de față s-au despărțit cu regret de unul dintre cei mai mari și mai străluciți ierarhi ai Bisericii noastre, care intră în galeria iluștrilor săi slujitori, ca un mare iubitor de cultură, de țară și de neam.

2. Mitropolitul Antonie Plămădeală – ierarh model

Personalitatea Mitropolitului Antonie Plămădeală al Ardealului, Crișanei și Maramureșului a fost atât de complexă și în același timp unică, încât este imposibil să evidențiezi numai o latură sau un aspect al activității sale, deoarece el a excelat printr-o multitudine de daruri și calități, de virtuți și împliniri, care l-au definit ca pe o figură a ierarhiei în care toate s-au împlinit în chip desăvârșit. Dar înainte de toate, el a fost un mare ierarh și arhipăstor care a înțeles chemarea arhipăstorească ca pe o mare răspundere în Biserică și nu ca pe o carieră. De aceea, a îndeplinit această chemare cu conștiinciozitate și de la înălțimea demnității ei, fiind un model de ierarh. Convins că arhierul deține și exercită în Biserica lui Hristos întreaga putere bisericească, concretizată în cele trei slujiri: învățătoarească, sfințitoare și conducătoare, pe care

⁶ *Ibidem.*

⁷ *Ibidem.*

Mântuitorul Însuși le-a deținut și le-a făcut lucrătoare în timpul activității Sale pe pământ, Mitropolitul Antonie, care, ca fiecare arhiereu, a fost o întruchipare a Arhiereului cel mare – Iisus Hristos, s-a dovedit un adevărat arhipăstor înzestrat cu puterea de a învăța, de a sfinți și a conduce. A fost un mare cunoscător al bogăției de învățătură și înțelepciune a Sfintei Scripturi, al tainelor teologiei, al frumuseții de gândire patristică și filocalică, bazată pe tezaurul inepuizabil al descoperirii dumnezeiești, și al culturii și spiritualității ortodoxe în general. La acestea a adăugat bogăția de cugetare pe care cultura profană, națională și universală, o oferă celui iubitor de cunoaștere și de desăvârșire. Cu o pregătire teologică de excepție și cu o bază solidă de cultură profană, a putut să fie un adevărat propovăduitor al Cuvântului lui Dumnezeu și al învățaturii Bisericii. Cu talent oratoric deosebit, cu un stil aparte, care îl deosebea de ceilalți vorbitori, cu fraze și propoziții scurte și logic închegate, Mitropolitul Antonie a vorbit întotdeauna cuceritor, aducând de fiecare dată, în cuvântările, conferințele, predicile și intervențiile sale, la diferite întruniri, o noutate și o interpretare interesantă, păstrându-se mereu în făgașul tradițional al gândirii scripturistice și patristice, sprijinindu-se pe mărturiile oamenilor de știință și cultură de notorietate, dovedind astfel o cultură enciclopedică.

A învățat și a vorbit mereu frumos, cu conținut și cu har, fără să spună vreodată banalități sau lucruri de complezență, ca să umple doar timpul sau să repete idei prea cunoscute. Cuvântările sale au fost mereu pline de miez și îmbrăcate într-o frumoasă haină stilistică. A vorbit mereu cu competență, demnitate și autoritate, atât în ședințele Sfântului Sinod, cât și în fața credincioșilor din locurile unde a păstorit, adică în catedrala patriarhală, în cea episcopală de la Buzău sau în cea arhiepiscopală de la Sibiu, ca și în toate bisericile unde a slujit ca arhiereu, umplând de admirație pe ascultătorii săi. Mitropolitul Antonie vorbea cu o stăpânire de sine și siguranță rar întâlnite, care proveneau din cultura sa vastă și care l-au impus ca pe un mare orator bisericesc. Cele două volume de predici: *Tâlcuri noi la texte vechi*, Sibiu, 1989 și *Cuvinte la zile mari*, Sibiu, 1989, și volumele de cuvântări ținute în diverse ocazii, cum ar fi: *Preotul în Biserică, în lume, acasă*, Sibiu, 1996; *Biserica în mers*, 2 vol., Sibiu, 1999, și *Cuvinte duhovnicești*, Sibiu, 2000, ca și pastoralele trimise cu ocazia marilor sărbători ale Nașterii și Învierii Domnului sunt dovada de netăgăduit a calității sale de mare cuvântător bisericesc. De altfel, toate aceste volume și mai ales cele două cărți de predici nu cuprind cuvântări sau predici obișnuite, ci ele sunt adevărate tratate de teologie, în care

exegeza locurilor importante și dificile de interpretat, învățătura dogmatică și morală, spiritualitatea filocalică și cultura în general, se desprind din fiecare pagină. Mitropolitul Antonie a prezentat toate aceste cuvântări și le-a redactat și apoi le-a publicat, cum puțini dintre teologii noștri au făcut, fiind de un real folos predicatorilor din Biserica noastră și o zestre dintre cele mai prețioase, din cele pe care eruditul ierarh le-a lăsat Bisericii noastre. Cuvântul său, vorbit și apoi scris și tipărit, a căzut mereu cu autoritate pentru că el venea dintr-o minte limpede, cu un discernământ fără egal și cu logică impecabilă, care interpreta realist și folositor și textul scripturistic și tezaurul de gândire filocalică sau patristică, adaptându-le la necesitățile actuale ale credincioșilor Bisericii noastre. Contribuția sa în acest domeniu rămâne un izvor de primă mână pentru cei interesați, recomandându-l și caracterizându-l ca pe unul dintre cei mai mari și mai iscusiți cuvântători ai Bisericii noastre.

Dar, dacă Mitropolitul Antonie a fost un vorbitor sau predicator de excepție, a slujit tot așa de frumos și înălțător. Pedant, îngrijit și atent cu ținuta sa oficială, în care reverenda cu fireturile sale ardelenesti, de tip șagunian, și giubeaua marcată pregnant de căptușeala roșie sau mov, cu insignele impecabile ale demnității mitropolitane, iubitor de fast liturgic, sobru și autoritar în gesturi și mișcări, cu vocea sa inconfundabilă și cu dicție clară, Mitropolitul Antonie avea o frumusețe și măreție hieratică pe care nu o întâlnești la orice arhiereu. Prezența sa la altar impunea de la sine autoritate și respect, deși cei care aveau privilegiul și bucuria de a sluji în compania sa, în sobor, nu se simțeau niciodată încorsetați sau stânjeniți în gesturile sau mișcărilor lor, pentru că protosul le vedea pe toate, dar niciodată nu făcea observație în timpul slujbei și chiar după aceea, făcând doar aprecieri pentru vreunul dintre slujitori. Sfânta Liturghie săvârșită de Mitropolitul Antonie era o adevărată înălțare și moment de intensă trăire sufletească. Nu avea niște calități vocale de excepție, dar le compensa cu demnitatea, maiestruozitatea și rostirea clară și nepripită a textului liturghiei și cu sobrietatea și seriozitatea pe care le impunea. A fost ierarhul care a slujit aproape în fiecare duminică și sârbătoare, atât ca episcop vicar, cât și ca episcop eparhiot și mitropolit, fiind un mare iubitor al cultului divin public ortodox, adăugând de fiecare dată și cuvântul său de învățătură, temeinic, sobru și ziditor.

Nu mai puțin importantă a fost, în activitatea sa de episcop și mitropolit, latura conducătoare și administrativă, în care a excelat. Stilul de lucru al Mitropolitului Antonie cu subalternii – vicari, consilieri, protopopi și preoți, ca și în relațiile sale cu credincioșii, a fost unul cu

totul deosebit. Era o plăcere să lucrezi cu Mitropolitul Antonie, care a fost mereu stăpânit de o logică a lucrurilor și de un realism al faptelor, rar întâlnite. Te înțelegea de la primele cuvinte pe care i le spuneai, nu era nevoie să-i dai prea multe explicații, fiindcă intuia esențialul problemei de rezolvat sau discutat, era foarte sobru, dar nu distant, clar și prompt în luarea de decizii, care, odată pronunțate, nu mai erau schimbate. Uneori lăsa impresia unei distanțe și răceli pe care părea că le impune, dar, în realitate, era cald, apropiat și uman. De la biroul Mitropolitului Antonie sau de la întâlnirile cu el, se pleca mereu cu lucrurile clare și cu decizii neșovăielnice, toate acestea făcând dovada unei minți luminate, a unei autorități bine conturate și a responsabilității pe care a avut-o în slujirea Bisericii.

Cât privește relațiile sale cu preoții și credincioșii, acestea au fost mereu marcate de dragostea și înțelegerea pe care părintele duhovnicesc le are față de fiii sau păstorii săi, fiind un om al dreptății și echilibrului, dar și al pogorământului, acolo unde interesul vieții bisericești îl cerea. De aceea, a fost iubit și apreciat la modul superlativ de către păstorii săi, preoții și credincioșii din cele două eparhii pe care le-a păstorit, purtându-i un respect și o admirație rar întâlnite. Au fost mândri și fericiți să aibă un asemenea arhipăstor: o minte luminată, un slujitor desăvârșit și un părinte duhovnicesc de rară înțelepciune, eleganță și bunătate.

3. Activitatea ecumenică

Una din laturile cele mai frumoase și mai rodnice, îndeplinite cu deosebită competență de Mitropolitul Antonie, a fost cea legată de ecumenism sau mișcarea ecumenică în general. De la numirea sa ca episcop vicar patriarhal, în 1970, când i s-a încredințat și sectorul relații externe bisericești, și până în ultimii ani ai activității sale ca mitropolit, Mitropolitul Antonie a fost o prezență notorie în mișcarea ecumenică. Instruit, documentat și orientat perfect în acest domeniu foarte important pentru viitorul Bisericilor creștine, bun cunoscător al mai multor limbi moderne de circulație internațională, Mitropolitul Antonie s-a impus ca o mare personalitate în lumea creștină, fiind prezent aproape la toate marile întâlniri ale forurilor bisericești internaționale sau la întâlnirile bilaterale de dialog ecumenic cu celelalte Biserici sau confesiuni creștine. A fost membru sau a condus delegații ale Bisericii Ortodoxe Române ori a reprezentat singur Biserica noastră la zeci de întâlniri cu caracter ecumenist. A fost unul dintre marii ecumeniști contemporani, cuvântul

său fiind ascultat și respectat întotdeauna cu deosebită apreciere și admirație. În ecumenism a fost un om al echilibrului, așa cum a fost întreaga orientare a Bisericii noastre. Activitatea sa în mișcarea ecumenică a fost orientată în două direcții: relațiile cu Bisericile Ortodoxe surori și relații cu forurile ecumenice internaționale, adică Consiliul Ecumenic al Bisericilor și Conferința Bisericilor Europene, și cu Bisericile sau confesiunile creștine: Biserica Romano-Catolică, Bisericile Protestante, Biserica Anglicană, Biserica Vechilor Catolici și Bisericile Vechi Orientale. În ceea ce privește relațiile cu Bisericile Ortodoxe a desfășurat o bogată activitate, vizitând, ca membru al delegațiilor Bisericii noastre sau ca delegat, aceste Biserici și având o contribuție esențială la fixarea și discutarea temelor de pe agenda Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe. Cât privește relațiile cu celelalte Biserici creștine, a avut un mare rol și a activat în comisia mixtă internațională de dialog dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică, participând la mai multe sesiuni ale acesteia. A jucat un rol hotărâtor la Comisia mixtă de dialog dintre Biserica Ortodoxă și Bisericile Vechi-Orientale, cu care s-a încheiat un document de unire între acestea și de recunoaștere reciprocă a Ortodoxiei credinței lor, la Geneva, în 1994, și a participat, ca membru sau conducător de delegație a Bisericii noastre, la zeci de întâlniri cu organisme ecumenice internaționale, dintre care amintim doar câteva mai importante pentru mișcarea ecumenică: A cincea Adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor (C.E.B.) de la Nairobi, din 1975, când a fost ales membru în Comitetul executiv și financiar al C.E.B., a șasea Adunare Generală a C.E.B., de la Vancouver, din 1983, nenumăratele întruniri ale unor comitete din C.E.B., Adunarea generală a Comisiei Misiune și Evanghelizare, din 1989, din San Antonio - Texas. A fost delegat la Adunările generale ale Conferinței Bisericilor Europene de la Engelberg, din 1974, din Chania-Creta, din 1979, a luat parte la diferite sesiuni de lucru ale Comitetului consultativ și cel financiar ale acestui organism. A susținut nenumărate comunicări și conferințe la simpozioane, întâlniri și congrese internaționale în Spania, Anglia, Franța, Bulgaria, Germania, Suedia, Finlanda, Italia, Grecia, S.U.A., Australia. A acordat o serie de interviuri presei și a vorbit la radio și televiziunea din aceste țări. Numele său rămâne înscris cu litere de aur în istoria mișcării ecumenice, alături de personalități marcante ale lumii creștine care au depus eforturi uriașe și au desfășurat o activitate demnă de toată admirația pentru cauza unității și unirii Bisericilor creștine. Am avut ocazia să particip la câteva din întrunirile internaționale alături de Mitropolitul Antonie și să-mi dau

seama de capacitatea sa extraordinară de mare ecumenist și diplomat bisericesc, ca și de aprecierea, admirația și respectul de care se bucura în fața reprezentanților celorlalte Biserici creștine.

În strânsă legătură cu activitatea ecumenică a Mitropolitului Antonie, este demnă de remarcat contribuția sa la ceea ce s-a numit, pe bună dreptate, „ecumenismul local românesc”. Este vorba de conferințele teologice interconfesionale, care s-au organizat între 1949 și 1989 în România și mai ales după 1961, când Biserica Ortodoxă Română, împreună cu celelalte Biserici Ortodoxe, a intrat în Consiliul Ecumenic al Bisericilor, la Conferința acestuia de la New Delhi – India. Aceste conferințe, la care participau reprezentanții celor trei mari confesiuni creștine din România: ortodocși, catolici și protestanți și mai ales profesorii de teologie, tratau teme de mare interes și actualitate teologică, care figurau și pe agenda forurilor ecumenice internaționale, contribuind foarte mult la apropierea dintre cele trei mari confesiuni. Ele au dus la cunoașterea reciprocă și la crearea de prietenii între ierarhii, profesorii și teologii acestor confesiuni, relații care durează până astăzi. Fiind creația patriarhului Justinian, care a pornit de la apropierea și colaborarea dintre conducătorii cultelor religioase din România, aceste conferințe, întrunite la Institutele teologice ortodoxe de atunci, din București și Sibiu, sau la cel protestant din Cluj-Napoca, au avut marele merit de a cultiva și forma acasă, ceea ce se urmărea prin mișcarea ecumenică, în afară. Reluarea lor se impune, fiind un semn al necesității apropierii și colaborării între cultele religioase din România.

Multe din aceste conferințe au fost prezidate de Mitropolitul Antonie, care, cu puterea sa de sinteză și cu experiența excepțională ecumenică, precum și cu pregătirea teologică de înalt nivel, era așteptat cu mare nerăbdare și gustat cu mare plăcere, pentru concluziile la aceste Conferințe. Ani de zile, intervențiile și sintezele sale erau o adevărată delectare.

4. Contribuția Mitropolitului Antonie Plămădeală la dezvoltarea învățământului teologic românesc și formarea de cadre pentru Biserică

Ca vicar patriarhal și apoi ca episcop eparhial la Buzău și Mitropolit al Ardealului, a avut în răspundere și învățământul teologic românesc. La Patriarhia română, când învățământul se găsea sub jurisdicția Bisericii, controlat și supravegheat de Departamentul Cultelor, episcopul vicar de atunci, Antonie Plămădeală, a făcut ceea ce puținii din ierarhii noștri au putut să realizeze și anume, trimiterea unui număr cât mai mare de

bursieri români la studii peste hotare. Având în vedere atribuțiile sale și grija pentru învățământul teologic, coordonând și sectorul de burse și comunități române de peste hotare și cunoscând atâtea personalități ale lumii teologice internaționale, mitropolitul Antonie a mijlocit o mulțime de burse de studii peste hotare pentru teologii români, într-o perioadă în care puțini erau tinerii care studiau peste hotare, cu excepția odraslelor nomenclurii comuniste de atunci. Toți care suntem astăzi profesori mai în vârstă la Facultățile de Teologie, am fost trimiși atunci de mitropolitul Antonie la studii în străinătate. Ceea ce altădată a făcut mitropolitul Nicolae Bălan pentru Academia andreiană, a făcut mitropolitul Antonie pentru întreg învățământul teologic românesc. A selectat numai tineri de valoare și i-a trimis să se formeze în universitățile și facultățile de teologie din Apus. Nu mai vorbim și de faptul că în organismele ecumenice și la unele parohii s-a îngrijit ca Biserica noastră să trimită personalități reprezentative, chiar dacă acest lucru pare a se uita de unii din beneficiari. Pentru învățământul teologic a fost o adevărată binecuvântare inițiativa sa de a forma oameni de nădejde pentru Biserică și mai ales pentru acest sector. Să-mi fie permis să mărturisesc că am fost unul dintre cei ajutați substanțial de către mitropolitul Antonie, pentru care i-am rămas recunoscător toată viața. După ce, în 1970-1971, obținusem o bursă de studii pentru un an, la Cairo, din partea C.E.B., aflându-mă în Egipt, am căutat să trec la Roma, la Institutul Pontifical Oriental, care, cu acordul său și implicit al Patriarhului Justinian, mi-a oferit cu generozitate bursa solicitată. Întorcându-mă însă în țară, un zelos funcționar al Departamentului Cultelor a socotit că solicitarea bursei a fost o intenție de a părăsi țara și nu mi-a dat voie să mai plec. Îmi aduc aminte cu câtă amărăciune mi-a spus episcopul Antonie: „Ce-ai căutat în țară? Nu știi ce te așteaptă aici! Iată, nu vei mai pleca!” După patru ani însă, același episcop vicar m-a întrebat bucuros, într-o dimineață, mergând la biroul său: „Vrei să pleci la Roma?”, la care i-am răspuns: „Știți că este visul meu mai vechi!”. Atunci episcopul Antonie mi-a spus, cu siguranța cu care făcea afirmațiile: „Bine! Vei pleca!” Și așa a fost. La intervenția sa, am plecat la Roma, unde m-a vizitat de trei ori, în drumurile sale prin Occident. Mi-a spus de la început să învăț limba italiană și să-mi fac teza, și când mă voi întoarce acasă voi fi numit asistent la Institutul Teologic din București. Înainte de a mă întoarce în țară, fără să fac măcar o cerere, în înțelegere cu regretatul meu profesor Ene Braniște și cu binecuvântarea Patriarhului Justinian, eram numit asistent la Institut. Sper că nădejdele pe care și le-a pus în mine n-au fost zadarnice. Și ca mine s-au bucurat

atâția de sprijinul și ajutorul său. În această privință aș dori să subliniez faptul că mitropolitul Antonie nu se întorcea din străinătate cu bijuterii și averi, ci cu geamantanele pline de cărți, cu burse pentru studenți și cu ajutoare financiare pentru nevoile Bisericii. Pleca cu un geamantan în care mai încăpeau vreo patru cinci mai mici, după modelul păpușelor rusești, pe care numai eu le-am umplut cu cărți de câteva ori, și se întorcea cu ele acasă formându-și cunoscuta sa bibliotecă. Lucrurile acestea nu trebuie uitate niciodată. Tocmai de aceea socotesc că poate fi numit pe bună dreptate formator de oameni și ctitor și ocrotitor al învățământului teologic. Un învățământ bun se face numai atunci când există cadre didactice bine pregătite și bibliotecă de specialitate. Mitropolitul Antonie a avut grijă și de una și de alta.

5. Om de cultură și scriitor de teologie

La cununa de calități prin care a excelat mitropolitul Antonie se adaugă și cea de mare cărturar, om de cultură și scriitor de teologie. Mitropolitul Antonie și-a format o temeinică cultură laică, dublată de cea teologică, îmbogățind patrimoniul cultural teologic românesc cu studii și cărți de mare valoare. Este o literatură care reflectă preocupări serioase și o gândire profundă, claritate de minte, temeinicie, exprimare limpede, stil literar deosebit, inconfundabil. Mitropolitul Antonie nu a scris să umple paginile și să înmulțească volumele, ci din nevoia de a face înțeleasă istoria culturii teologice românești, spiritualitatea ortodoxă și problemele dogmatice și exegetice greu de înțeles. Scrisul său constituie pagini de antologie. Pornind de la studiile elaborate în anii de tinerețe și culminând cu numeroasele cărți pe care le-a dat tiparului până în ultima clipă a vieții, mitropolitul Antonie a gândit și a scris pentru teologia românească. Cele 32 de cărți și peste 400 de studii sunt mărturie a activității sale științifice și cărturărești. Puțini teologi se pot mândri cu o operă așa de bogată, variată în conținut, de mare importanță istorică, dogmatică, morală și ecumenică.

Vom prezenta, în ordinea apariției lor, cărțile sale, volume însumând sute de pagini și titluri cât mai interesante și atrăgătoare⁸: *Biserica slujitoare, în Sfânta Scriptură, Sfânta Tradiție și în teologia*

⁸ Titlurile volumelor le-am reprodus după Pr. prof. univ. dr. Mircea PĂCURARIU, *op. cit.*, p. 335-336, și Gheorghe VASILESCU, *art. cit.*, p. 2.

contemporană, Teză de doctorat, București, 1972; *Clerici ortodocși citori de limbă și cultură românească*, București, 1977; *Un episod important din lupta pentru limba română*, București, 1978; *Ca toți să fie una*, București, 1979; *Dascăli de cuget și simțire românească*, București, 1981; *Nume și fapte în istoria culturii românești. Secolele XVII-XIX*, Buzău, 1983; *Tradiție și libertate în spiritualitatea românească*, Sibiu, 1983; *Pagini dintr-o arhivă inedită. Documente literare*, București, 1984; *Lazăr Leon Asachi în cultura română*, Sibiu, 1985; *Lupta împotriva deznaționalizării românilor din Transilvania în timpul dualismului austro-ungar în vremea lui Miron Romanul (1874-1898), după acte, documente și corespondențe*, Sibiu, 1986; *Contribuții istorice privind perioada 1928-1930; Elie Miron Cristea. Documente și corespondență*, Sibiu, 1987; *Calendar de inimă românească*, Sibiu, 1988; *Alte file de calendar de inimă românească*, Sibiu, 1988; *Romanitate, continuitate, unitate*, Sibiu, 1988; *Moarte și înviere la Mănăstirea Brâncoveanu, Sâmbăta de Sus*, Sibiu, 1993; *Uniatismul. Metoda de unire în trecut și căutarea actuală a deplinei comuniuni. Documentul de la Balamand*, Sibiu, 1993; *Despre rai și iad*, Sibiu, 1995; *De la Alecu Russo, Eminescu și Goga la Blaga, Stăniloae și Nicolae de la Rohia*, Sibiu, 1997; *De la Gherman din Dacia Pontică, Nicolae Olahus și Cazania lui Varlaam, la Inochentie Micu, Ion Creangă și Gheorghe Lazăr*, Sibiu, 1997; *De la Filotei al Buzăului la Nicolae Bălcescu și Andrei Șaguna*, Sibiu, 2003; *Cine sunt eu? Ce spun eu despre mine? Interviu cu Arhim. Teofil Pârâian*, Sibiu, 2003; *Gânduri de frumuseți albe*, vol. I-II, Sibiu, 2004.

Trecând peste cărțile deosebit de valoroase, cu conținut omiletic, catehetic și pastoral, menționate mai sus, precizăm că mitropolitul Antonie este și autorul unui roman autobiografic, *Trei ceasuri în iad*, București, 1970, și reeditat la Sibiu, în 1993 și 1995, care a fost primit cu deosebit interes la apariția lui.

La aceste cărți de mare valoare documentară și literară amintim: zecile de studii și sutele de articole, cuvântări, reportaje, note, recenzii, cu conținut cât mai variat, publicate în revistele teologice bisericești, centrale și mitropolitane și mai ales în „Telegraful român”, ca și în reviste și ziare din țară și de peste hotare⁹.

⁹ Vezi Pr. prof. univ. dr. Mircea PĂCURARIU, *op. cit.*, p. 336-337, unde sunt redată toate aceste titluri.

Toate acestea îl situează în rândul marilor ierarhi cărturari ai Bisericii Ortodoxe Române și între personalitățile culturale de marcă ale neamului românesc. Pentru meritele sale în domeniul culturii a fost ales membru de onoare al Academiei Române și al Academiei de Științe din Chișinău, din 1992, și al unor asociații culturale de peste hotare, și i s-a conferit titlul de *Doctor honoris causa* al Universităților din Oradea (1999) și Sibiu (2000). I s-au acordat numeroase medalii și decorații ale diferitelor Biserici creștine, iar în anul 2000 a fost decorat de către Președintele României cu *Ordinul național Serviciul credincios* în grad de Mare ofițer. Tot în anul 2000 a fost onorat și cu titlul de *Cetățean de onoare al Municipiului Sibiu*.

Trecerea la cele veșnice a Mitropolitului Antonie Plămădeală al Transilvaniei reprezintă o grea pierdere pentru Biserica Ortodoxă Română, dar zestrea bogată pe care a lăsat-o Bisericii noastre, prin scrierile sale atât de valoroase, îi asigură o prezență vie printre noi. Mulți îi suntem datori și recunoscători pentru cât a contribuit la formarea noastră și am putea spune că niciodată n-am fi fost ceea ce suntem dacă n-ar fi fost bunul nostru Părinte Mitropolit Antonie, așa cum Sfântul Ioan Gură de Aur spunea despre părintele său duhovnicesc, episcopul Meletie. Pentru toți însă, el rămâne un mare ierarh, un erudit om de cultură, un ecumenist de certă valoare și un părinte bun și generos, dar cu multă prestanță și demnitate, care își aveau izvorul în conștiința misiunii arhieresti pe care a îndeplinit-o în modul cel mai strălucit. Toate acestea sunt temeiuri pentru care se cuvine să-l pomenim cu evlavie și respect în rugăciunile noastre.

SUMMARY

This paper intends to underly several aspects from the live and activity of the great hierarch, by pointing out a number of biographical data: his ministry as a bishop (vicar bishop of the Romanian Patriarchy, bishop of Buzau and metropolitan of Ardeal, Crisana and Maramures), his significant contribution and involvement in the ecumenical endeavour, his concern for the theological education and training of the teaching personnel and, finally, his theological and secular cultural personality.

S TUDII

PS dr. CASIAN Crăciun

CONTRIBUȚIA MITROPOLITULUI ANTONIE PLĂMĂDEALĂ LA SPIRITUALITATEA ȘI LA CULTURA ROMÂNEASCĂ

1. Preliminarii

Plecarea dintre noi în lumea veșniciei a Mitropolitului Ardealului, Crișanei și Maramureșului, Dr. Antonie Plămădeală, lasă atât un gol imens printre cei ce l-au cunoscut în adevărata sa valoare ca o personalitate unică în viața contemporană a Bisericii Ortodoxe, a creștinismului în general, dar și în cultura și spiritualitatea românească.

Ar fi împlinit, la finele anului în curs, 80 de ani și cu siguranță s-ar fi găsit suficienți oameni recunoscători să-l felicite și să-l bucure pentru hărnicia sa și pentru nenumăratele daruri pe care le-a lăsat în viața semenilor din conștiința apartenenței sale la tagma nemuritorilor slujitori care știau că: „*în mormânt nu toți murim, cum în trai nu toți trăim!*”

Mitropolitul Antonie a știut bine acest adevăr și a lucrat „*cu timp și fără timp*”, spre a da sens profund trecerii sale prin fragmentul de veșnicie aici, pe pământ, lăsând amprente puternice nu numai în teologie, în pastorație, în administrația bisericească, în viața duhovnicească a mănăstirilor ori în ecumenismul luminat de darul refacerii unității creștine voite de Domnul, ci și în cultura românească.

Un teolog autentic este prin excelență un om de cultură. Omul de cultură autentic este și el, în chip firesc, credincios Domnului și Bisericii Sale.

Prin vocația sa, Mitropolitul Antonie și-a făcut de la început crez din a sluji deopotrivă Altarul, dar și Cultura, bineștiind că ambele pornesc din aceeași realitate. La români, primele accente culturale s-au născut lângă lăcașul de rugăciune, după cum îi primii dascăli au fost clerici, singurii deținători, în vechime, ai tainelor slovelor înaripate și, prin urmare, primii învățători și luminători ai poporului.

Mitropolitul este chiar fiu de dascăl bisericesc din Basarabia și face parte din neamul celui ce a scris la începutul secolului XX, după atâtea înstrăinări de la cultura și de la identitatea românească dincolo de Prut, un abecedar, este vorba de Mitropolitul misionar Gurie Grosu. Dintr-o astfel de tulpină viguroasă a cultului pentru cultură, care coboară la primii vlădici cărturari ai Moldovei în frunte cu Varlaam, a răsărit vlăstarul speranțelor împlinite în istoria și în viața plaiului natal și în vastul ogor al Ortodoxiei românești și al culturii românești. Nu întâmplător a reușit să revină ca Dascăl Mitropolit în pământul natal cinstit cu demnitatea binemeritată de Academician de onoare al Academiei de la Chișinău. Aceeași demnitate i-a fost oferită, ca recunoaștere a jertfelniciei sale și a personalității sale în cultura românească și nu numai, de către Academia Română.

Astfel de consacrări, după cumplita limitare a accesului oamenilor Bisericii la viața culturală publică a neamului timp de o jumătate de veac în comunism, reprezintă adevărate restituiri, reînvieri și refaceri de punți între cetățile de salvare spirituală ale unui neam, precum Biserica și instituțiile culturale.

De altfel, Biserica s-a afirmat în istorie, prin slujitorii și credincioșii ei, ca o autentică pepinieră a culturii luminate de har, iar apărătorii dreptei credințe au fost întotdeauna și primitorii culturii care înfrumusețează viața oamenilor. Într-o astfel de viziune asupra realității, absența preocupărilor culturale autentice în viața unui teolog și, cu atât mai mult, a unui ierarh ar însemna o regretabilă abdicare de la misiunea de luminare a lumii.

Iată că avem prilejul să-l introducem pe această cale, voită de inspiratori, profesorii de la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” a Universității din București, în frunte cu P. C. Pr. Prof. Dr. Nicolae Necula, Decan, secondat de părinții prodecani și de părinții profesori de la principalele Facultăți de Teologie din țară, prin care se

oferă spațiul tipografic al unui număr al revistei „Studii Teologice”, ca semn al recunoașterii unui mare „*dascâl de cuget și simțire românească*”, Mitropolitul Antonie.

Acest inspirat gând, „*biruit-a gândul!*”, iubite cititorule, s-a născut în cadrul unei întruniri a tuturor Facultăților de Teologie, în ctoria sa transilvană de la Sâmbăta de Sus, la Academie, în proximitatea necropolei Mitropoliiilor Ardealului de la fereastra Făgărașului prin care, cu siguranță, de acolo, de sus, ne-a zâmbit tuturor în stilul său inconfundabil parcă spunându-ne: „*nu pentru mine, ci pentru voi!*”, într-un gest de recunoștință și de prelungire a unei prezențe fără de care am fi, cu adevărat, mai săraci.

2. Ucenicia la școala „Dulcilor Cazanii”

A scrie câteva gânduri despre un mare gânditor este o încercare fără șanse depline. A prezenta principalele direcții ale abordărilor culturale din opera atât de vastă a Mitropolitului Antonie riscă să reducă întregul la părți nesemnificative, ori să repete aspecte prea cunoscute.

Cu toate acestea, vom încerca a sesiza câteva jaloane care stau la temelia unei abordări rotunde, coerente și complexe a actului cultural în opera teologică a unui pasionat de cultură, dar vom încerca a sesiza și accentele teologice în abordările sale culturale.

În cele ce urmează, vom lăsa să vorbească documente dispersate, fără cronologie, fără ierarhizare și fără pretenție de analiză completă și complexă a operei literare și a dimensiunilor culturale din scrisul dens și bogat al Mitropolitului Antonie, spre a prezenta o imagine vie a omului și a lăsământului său, opera, ca dar și ca prelungire a prezenței sale de dincolo de mormânt în ceata aleșilor consacrați pomenirii din neam în neam.

Din cele aproape 40 de cărți, „*unele din ele sunt asupra literaturii*”¹, după cum mărturisește autorul. Astfel se explică de ce a preferat să cerceteze, deodată cu Teologia sistematică, teme de cultură. „*Cărturarul și intelectualul n-au lipsit niciodată din tot ceea ce am făcut. La mine, de altfel, acestea s-au îmbinat*”². Convingerea sa bisericească asupra abordării temelor culturale se exprimă în următoarea

¹ Artur SILVESTRI, *Modelul „Omului Mare”*, Carpathia Press, București 2004, p. 31.

² *Ibidem*, p. 33.

mărturisire: „*Eu cred că mi-am făcut în mare parte datoria atât față de Biserică, cât și față de cultură*”³.

Această pasiune pentru literatură și pentru cultură, în general, începe din copilărie, de la școala seminarială, mai întâi la Chișinău, în vestitul seminar condus de marele prof. univ. Serghie Bejan, și mai apoi la București, după refugiu, la Seminarul Nifon, nu mai puțin celebru. Are parte de dascăli vestiți, în mare parte universitari, deschiși spre cultură și gata să-i sprijine pe cei dornici de abordări interdisciplinare. Amintindu-și despre anii de seminar, Mitropolitul spunea: „*Adevărul e că în timpul școlii citeam mai multă literatură*”⁴. „*Am citit foarte mult. Am înghițit carte după carte*”⁵. Această primă pasiune i-a hrănit speranța că în viitor va deveni scriitor: „*Aveam o opțiune precisă, voiam să ajung scriitor*”⁶.

În timpul studiilor universitare, în perioada marilor dascăli de la Teologie, dar și de la Universitate, și-a lărgit mult orizontul frecventând pe marii cărturari și teologi Nichifor Crainic, Gala Galaction, Popa Nae (academicianul Nicolae Popescu), Ioan Gh Savin ș.a.. S-a bucurat de a-i fi audiat în amfiteatrele arhipline pe savanții Tudor Vianu, George Călinescu, Vasile Voiculescu, iar la întâlnirile „*Rugului Aprins*” de la mănăstirea Antim, pe Ion Marin Sadoveanu, alături de Sandu Tudor, Paul Sterian ori Anton Dumitriu⁷.

De o mare importanță în definirea sa ca om de cultură și teolog a fost însă călirea în timpul persecuției survenite în 1947, în timpul revoltei studentești pentru susținerea regelui Mihai. De atunci, din anul al treilea de facultate, începe o nouă etapă, de refugiu, de urmăriri și de condamnare la închisoare⁸. Are tăria să-și termine studiile universitare ca fugăr la Cluj, în 1948 unde, cu ajutorul prof. Nicolae Balca, reușește performanța promovării examenelor și scrierii unei teze mai mult decât interesante privind antropologia în opera lui Alexis Carrel, dar și a obținerii locului I între absolvenți, în fața comisiei prezidată de episcopul Dr. Nicolae Popovici al Oradei.

³ *Ibidem*, p. 35.

⁴ ANTONIE Plămădeală, *Amintirile Mitropolitului Antonie Plămădeală*, convorbiri cu Dragoș Șeuleanu și Carmen Dumitru, Editura Cum, București, 1999, p. 37.

⁵ *Ibidem*, p. 43.

⁶ *Ibidem*, p. 45.

⁷ *Ibidem*, pp. 72-76.

⁸ „Am avut un destin de damnat”, în *Zidind iubire urci în iconă*. Dialoguri cu Î.P.S. dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Transilvaniei, Editura Imago, Sibiu, 2003, pp. 17-22.

Trece apoi la școala școlilor, în ascultarea monahală, în septembrie 14, la Prislop, fiind călugărit de Părintele Arsenie Boca și diaconit de episcopul Andrei Magiar al Aradului. Dar Dumnezeu, prin persecutorii care-l căutau neștiind că nu-l mai cheamă Leonida, ci Antonie, îl îndreaptă, tot ca fugăr, în Moldova la mănăstirea Slatina, unde stărețea, în confreria celor 8 mănăstiri „*Sfântului Teodor Studitul*”, Părintele Cleopa.

Aici reia pasiunea sa pentru lectură, evident ca monah, primind încuviințarea starețului de a folosi și orele de slujbe din noapte sau din timpul zilei în folosul zăbavei cronicarului, „*cititul cărților*”. Este celebră măsura sa rotundă cu sertare așezate în ordine alfabetică unde își așeza fișele, precum și scaunul în care rămânea ziua și noaptea combinând asceza cu informația, spiritualitatea și cultura. Își desăvârșește studiile teologice, căci se înscrie și la cursurile de doctorat în Teologie, având ca dascăl îndrumător pe Părintele Stăniloae. Legătura dintre marele duhovnic al pustiei și neîntrecutul tălmăcitor al învățăturilor Sfinților Părinți, dintre Părintele Cleopa și Părintele Stăniloae, teologul profunzimilor duhovnicești, ambii dascăli de suflet ai tânărului învățat și pasionat pentru cultură, ieromonahul Antonie, a contribuit decisiv la opțiunea sa de mai târziu, de a le îmbina pe amândouă: teologia și cultura. S-a înscris în devenirea sa și Părintele Daniil Sandu Tudor, naș de călugărie, un savant și el, preocupat de profunzimile mistice din scrierile inspirate ale marilor gânditori⁹.

Peste toate acestea se așterne experiența de celulă a temniței, perioadă asumată și înscrisă în biografia sa tot în sens spiritual și cultural, căci acolo se afla floarea intelectualității românești, care transforma atmosfera de iad în stări de înaltă trăire creștinească și de reală inspirație cărturărească¹⁰.

După închisoare, revenit în mănăstire, are parte de o a doua condamnare prin excluderea din monahism și experiența de angajat laic la Întreprinderea de Mase Plastice din București. Și această „*muncă de jos*”¹¹ este convertită în școlire, realizând o nouă performanță, aceea de a scrie un roman celebru „*Trei Ceasuri în Iad*”¹², despre care autorul spune: „*romanul Trei Ceasuri în Iad a fost ... cea dintâi carte care mi-a*

⁹ vezi ANTONIE Plămădeală, *Rugul Aprins*, Sibiu, 2002.

¹⁰ vezi „În celulă cu Corneliu Coposu”, în *Amințirile Mitropolitului Antonie Plămădeală*, București, editura Cum, 1999, pp. 169-172.

¹¹ *Amințirile Mitropolitului Antonie Plămădeală*, Convorbiri..., pp. 197-198.

¹² A fost reeditată de trei ori.

apărut. Acesta e singurul meu roman scris. Acest roman a fost scris mai mult ca să las o amintire a vieții pe care am dus-o”¹³.

De aici începe propriu-zis o altă dimensiune a vieții Mitropolitului, care din laic exclus din Biserică este recuperat de Patriarhul Justinian, trimis la studii de doctorat în Anglia, unde scrie teza „Biserica Slujitoare”¹⁴.

Din acest moment romancierul, tânărul potențial scriitor, monahul și muncitorul revin în marea familie a Bisericii. Ierom. Antonie este hirotonit episcop vicar patriarhal în decembrie 1970. Așadar, cu „Trei Ceasuri în Iad” și „Biserica Slujitoare” începe etapa decisivă a vieții „dascălului de cuget și de simțire românească”¹⁵. Ne aflăm într-o perioadă de după „Primăvara de la Praga”, când la București se anunța mai mult iarna și înghețul cooperării între cult și cultură, între teolog și intelectual, căci omul nou trebuia să fie format după chipul și asemănarea comunistului militant în societatea socialistă „multilateral dezvoltată” (sic).

În chip miraculos, puținele tiparnițe ale Bisericii și puținii luptători pe baricadele culturii, născute mereu la noi din cult, au reușit să mențină „jarul” darului de carte bună, este adevărat, rară și greu chinuită în facerea ei, scăpată deseori, ca prin minune, între Scylla și Chribda, de foarfecele cenzurii. Acum se reia tipărirea *Filocaliei*, singurul eveniment cultural ortodox românesc de anvergură din perioada comunistă, căci este vorba de literatură mistică în opacitatea gândirii exclusiviste materialiste pentru care, în anii '60, părintele Stăniloae a făcut pușcărie. Acum Patriarhul Iustin, la propunerea și a episcopului Antonie, inițiază traducerea din Sfinții Părinți, de asemenea, un act de autentică respirație culturală creștină universală într-o țară ruptă de restul lumii! Acum se reiau schimburile de studenți în teologie cu alte Biserici creștine și tineri români merg la studii teologice, desigur prin lucrarea echilibrată a unui episcop luminat, școlit și în Occident ca Dr. Antonie Ploieșteanul, sfetnic al celor doi Patriarhi, Justinian și Iustin, ei înșiși mari luptători pentru păstrarea făcliei culturale și teologice într-o perioadă întunecată ideologic. Episcopul Antonie a devenit, în acei ani, ctitor de oameni ai Bisericii, gata să-și asume misiunea de a îmbina teologia și cultura în duhul tradiției și al vocației Ortodoxiei noastre de-a lungul veacurilor.

¹³ Artur SILVESTRI, *op.cit.*, p. 33.

¹⁴ ANTONIE Plămădeală, *Biserica Slujitoare, în Sfânta Scriptură, Sfânta Tradiție și în teologia contemporană*, București, 1972.

¹⁵ Idem, *Dascăli de cuget și simțire românească*, București, 1981.

Tot acum, în București, la Buzău și la Sibiu, unde a păstorit pe rând, în casa ierarhului, sunt invitați oameni de cultură, reluându-se astfel întâlnirile sale din timpul studiilor.

3. Dascăl pentru reînvierea modelelor culturale din documentele bătrânelor cronici bisericești

Toată opera literară a Mitropolitului Antonie este o luptă de relansare a unui dialog minim între apărătorii credinței și între promotorii culturii, în cadrul unei societăți controlate de cenzură și de oamenii propagandei materialiste. Cu mult echilibru, cu prudență, dar și cu mult curaj, s-a reușit a se scoate la lumină nume și fapte ale slujitorilor Bisericii, deși orice inițiativă de acest gen nu era binevenită. Într-o astfel de conjunctură, cunoscută de toată lumea, astăzi exploatată uneori tendențios spre a reproșa doar Bisericii lipsa de promovare în perioada comunistă a unei atitudini de rezistență mai tranșantă, slujitorii luminați au făcut ceea ce s-a putut pentru a se menține făclia culturii izvorâte din credință și din truda apărătorilor ei de-a lungul veacurilor. De altfel, nicidecum nu au existat perioade propice promovării culturii prin propriile mijloace ale Bisericii, tocmai datorită deselor schimbări de strategii socio-politice, a limitărilor impuse de urgențele sociale ale populației și datorită lipsei de libertate ori de posibilități materiale.

În pofida unor astfel de situații, precum observa cu justete Nicolae Iorga, slujitorii smeriți ai Bisericii „*au înzestrat neamul cu o limbă literară, cu o literatură sfântă, cu o artă în legătură cu gustul și cu nevoile lui*”¹⁶.

Fără o evaluare a contribuției Bisericii, prin slujitorii ei, de-a lungul vremurilor, la conturarea și dezvoltarea culturii și a limbii, fără scoaterea la lumină a documentelor grăitoare în acest sens și fără o portretizare a promotorilor spiritualității noastre, nu sesizăm rădăcinile propriei noastre identități culturale în familia popoarelor lumii, din care facem parte.

Cunoscător îndeaproape al acestor realități, ierarhul Antonie și-a asumat de îndată ce a fost promovat în această responsabilitate, misiunea ce decurge din chiar investirea harică de a propovădui Cuvântul adevărului și de a lumina poporul și, evident, pe viitorii slujitori ai sfințelor altare. De altfel, a și fost o perioadă Rector al Institutului Teologic Universitar din București.

¹⁶ apud Pr. Mircea PACURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Sibiu, 1978, p. 14.

Numai un teolog matur, studios și bine intenționat în misiunea sa, ca episcopul Antonie, putea să continue, la un alt nivel acum, lucrarea începută. Așa cum s-a spus, i-a fost dat să cerceteze, încă de tânăr, arhive mănăstirești și multe biblioteci unde se păstrează autentice comori ale culturii și ale spiritualității românești.

Contribuția majoră, considerăm noi, în opera culturală și în promovarea acesteia în scrisul său teologic, este pasiunea pentru reînvierea oamenilor de cultură ai Bisericii din arhive, din muzee, din documente pierdute uneori în colbul și în negura timpului. În acest sens, realizează dialoguri vii cu oameni de demult, pe care-i aduce în prezent ca pe niște interlocutori, ca pe niște dascăli contemporani.

Are bucuria nașterii unui om, a unui loc, a unei civilizații. În acest sens ne face părtașii unei bogății fără de care nu am mai fi astăzi urmașii celor ce ne-au precedat într-o astfel de misiune sacră.¹⁷ Este extraordinară această adâncire în timp a surselor culturii românești, cu accentul pe valoroșii oameni ai Bisericii care nu mai reprezentau în așa-zisa cultură socialistă decât un trecut îngropat.

Unul din studiile de început, ilustrativ în acest sens, portretizează icoanele de slujitori și de asceză ca și pe o „*catapeteasmă*” a culturii noastre nemuritoare¹⁸. Ctitorii culturii sunt și dascăli de cuget și de simțire românească¹⁹. Ei trebuie așezați întocmai sfinților din calendar. Așa propune și așa face Mitropolitul Antonie²⁰. Chiar și această inspirată formulare îl așază între genialii truditores pentru redescoperirea valorilor și a promotorilor lor în viața Bisericii și a neamului românesc. Iată un singur pasaj din bogăția celor înscrise în volumele evocatoare ale Calendarului de inimă: „*Mă înfățișez înaintea cititorului cu alți «Dascăli de cuget și simțire românească», împlinind, deși nici acum definitiv, pentru că acest lucru nu ar fi posibil nici în câteva vieți de om, ceea ce promiteam în 1980 (când scria cartea Dascăli de cuget și simțire*

¹⁷ „Le-aș reproșa prietenilor, care nu-mi înțeleg pasiunea pentru arhive, că nu mă pot înțelege pentru că nu trăiesc ceea ce trăiesc eu când scot oamenii din hârtie. Am sentimentul că-i nasc, fără mine ar rămâne ca orașele vechi, acoperite de vreme”, Artur SILVESTRI, *op.cit.*, p. 48.

¹⁸ ANTONIE Plămădeală, *Clerici ortodocși, ctitori de limbă și cultură românească*, București, 1977.

¹⁹ Idem, *Dascăli de cuget și de simțire românească*, p. 8.

²⁰ Idem, *Calendar de inimă românească*, Sibiu, 1988; idem, *Alte file de Calendar de inimă românească*, Sibiu, 1988.

românească, s.n.). Să cuprind cât mai mulți. Să aduc în conștiința contemporanilor cât mai multe modele (s.n.) din cele multe, din cele nesfârșit de multe, pe care ni le oferă sfânta noastră istorie românească, văzându-le faptele lor mari, marea lor dăruire Patriei, unității și continuității ei, culturii sufletului și inimii românești, în care ținem mereu cu și pe Dumnezeuul părinților noștri²¹.

În acest demers, numele de ierarhi, de monahi, de preoți de mir și de credincioși, impresionează, după cum uimește multitudinea direcțiilor din cultura și din spiritualitatea românească unde au contribuit ca adevărați deschizători de drumuri. Nu s-ar putea face o incursiune, măcar din perspectivă istorică, în cultura și în știința umanistă din România, fără o trecere în revistă a contribuțiilor oamenilor Bisericii, în acest sens²².

²¹ Idem, *Calendar de inimă românească*, p. 5.

²² „Biserica a fost în istoria românilor nu numai factor de viață religioasă, ci și creatoare de cultură și civilizație. Cărți și monumente de mare frumusețe au fost rodul credinței. În fruntea Bisericii au fost mari cărturari și artiști. A încerca o listă a lor ar cere cărți întregi. Primii copiiști au fost călugări și clerici (Gavriil Uric și Teodor Mărișescu, în secolul XV), la Neamț și la Putna. Mănăstirile moldovenești pictate în exterior sunt și astăzi minuni ale lumii întregi: Voroneț, Moldovița, Sucevița, Arbore, Umor. Atanasie Crimca va fi un mitropolit din mâna căruia vor ieși la Dragomirna miniaturi de valoare universală. Manuscrisele din sec. XV-XVI, Codicele Voronețean, Psaltirea Voronețeană, Psaltirea Scheiană, Psaltirea Hurmuzachi, sunt texte românești. Tetraevanghelul de la Humor, din vremea lui Ștefan cel Mare, e o operă de artă aproape neverosimilă pentru vremea aceea la noi.

Mai apoi vor apărea tipografiile mănăstirești și tipografiile clerici la Dealu, Târgoviște, București, Govora, Câmpulung, Iași, Alba Iulia, Buzău, Snagov, Râmnic, Rădăuți, Blaj, Neamțu și Sibiu. Istoria consemnează nume precum cele ale Ieromonahului Macarie, diaconului Coresi, ieromonahului Mitrofan, viitor episcop al Buzăului, a lui Antim Ivireanu și ale multora alora. Acestea sunt doar câteva din numele cele mai mari.

Cronicele istorice vor apărea tot în Biserica Ortodoxă, mai ales în mănăstiri: Pomelnicul de la Bistrița, Letopisețul de la Putna, Cronicele călugărilor Macarie, Eftimie și Azarie, Cronica lui Mihail Moxa, Cronica bisericii Sf. Nicolae din Scheii Brașovului, Cronica Banatului a lui Nicolae Stoica, protopop din Mehadia, vor acoperi câteva secole (sec XV-XVIII).

Cazania lui Varlaam cu titlul adevărat și frumos de „Carte românească de învățătură”, va arăta până la ce măsură românesc este sinonim cu ortodox. Noul Testament de la Bălgrad (Alba Iulia), Biblia de la București (1688) vor împământenii la noi literatura biblică și o va face și prin cărțile de predici, precum cea a lui Varlaam, și prin comentariile biblice.

Primele școli vor apărea în mănăstiri și primele școli superioare de asemenea: Academia de la Trei Ierarhi din Iași (1640), Școala de la Sf. Sava din București (1694) și apoi mișcarea numită Școala Ardeleană va fi o minunată conlucrare pe teren cultural a Bisericii Ortodoxe cu Biserica Unită. Se pune în mod eronat Școala Ardeleană numai pe

seama uniților, când se știe că din mișcare au făcut parte și mulți ortodocși, precum Moise Fulea, Dimitrie Eustatievici și mulți alții. În literatura propriu-zisă, Mitropolitul Dosoftei al Moldovei (1671-1674; 1675-1686) va fi considerat primul poet român, prin versificarea Psaltirii.

Câte n-ar mai trebui adăugate despre ctitoriile domnitorilor români la Muntele Athos, în Grecia, la Ierusalim și la Muntele Sinai, în Serbia și Bulgaria. Românii vor da un mare mitropolit și în aceeași măsură mare cărturar vecinilor din Răsărit, și întregii Ortodoxii, pe Petru Movilă, os domnesc moldovean, Mitropolitul Kievului și alcătuitorul unei Mărturisiri Ortodoxe definitivată la Iași, în 1642, important document dogmatic al Ortodoxiei de pretutindeni. El este și întemeietorul Universității din Kiev.

Există câteva monumente bisericești importante din istoria Europei și a lumii întregi, în care românii au fost protagoniști de netăgăduit.

L-am pomenit pe Casian Romanul, pe Dionisie Exiigul și iată-l acum și pe Petru Movilă. N-ar trebui omis din secolul al XVIII-lea Paisie Vecicovski, originar de la Poltava, dar care și-a făcut numele și renumele în Moldova noastră, la mănăstirile Dragomirna, Secu și Neamțu, unde a și fost îngropat. A fost în aceeași măsură vorbitor de rusă-ucrainiană și de limbă română. Inițiator al unui curent isihast la noi, după Vasile de la Poiana Mărului, el va fi și la originea mișcării isihaste din Rusia, de la Mănăstirea Optina, cărora le-a trimis traduceri isihaste din Rusia, de la Mănăstirea Optina, cărora le-a trimis traduceri isihaste după cele mai importante cărți de spiritualitate ortodoxă apărute în spațiul ortodox grec și în Muntele Athos.

În această privință trebuie spus că Paisie venea în Moldova după ce în Muntenia apăruse cu aproape trei secole înainte o carte cu conținut mai larg, dar și isihast, anume *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie* (între 1512-1521) Starețul. În curentul isihast românesc se vor înscrie mai apoi și muntenii Gheorghe și Sfântul Calinic de la Cernica, într-o versiune isihastă locală, mai echilibrată. Aceștia vor pune accentul în egală măsură pe rugăciune și muncă, pe când Paisie insista teoretic mai mult pe rugăciune. În practică și el trebuia să hrănească sutele de călugări care se adunaseră în jurul său la Neamțu!

Spiritualitatea încă prezentă și în vremea noastră în zonă, la Mănăstirea Sihăstria, la începutul secolului prin starețul Ioanichie, iar acum prin Părintele Cleopa, nu este decât un ecou îndepărtat al mișcării paisiene de la Neamțu.

Dar să ne oprim o clipă și asupra altor aspecte ale implicării Ortodoxiei românești și în evenimentul social. Desigur ar trebui să vorbim mai mult de bolnițele mănăstirești, cele mai vechi spitale din România, și de opera filantropică a Bisericii. Ne limităm aici doar la a enunța și acest aspect pe care l-am prezentat în altă parte (*Biserica slujitoare*, și în alte studii).

Clericii au fost prezenți întotdeauna și în evenimentele cruciale ale istoriei românești. Ei au sprijinit în 1821 pe Tudor Vladimirescu prin episcopul Ilarion al Argeșului și prin mulți preoți și călugări. Arhidiaconul Gheorghe Lazăr a fost de asemenea apropiat a lui Tudor, pe lângă că a pus bazele învățământului superior românesc din Muntenia, precum făcuse Gheorghe Asachi în Moldova, fiul arhimandritului cărturar Lazăr-Leon-Asachi, despre care am scris și noi o carte (Sibiu 1985).

În 1848 preotul Radu Șapcă, ieromonahul Ambrozie, zis Popa Tun, din Buzău, arhimandritul Iosafat Snagoveanu, Dionisie Romano viitor episcop al Buzăului, sunt personaje aproape legendare în Țara Românească, în revoluția de la 1848. În Transilvania

Istoria culturii și a literaturii române vechi, în fond patrimoniul „dulcilor cazanii” se bucură de analize migăloase, pe documente din arhive, cu multe considerații nu doar de ordin lingvistic și teologic, tocmai pentru a scoate în evidență sursa culturii noastre, religiozitatea și legătura directă cu viața, cu tradițiile și cu datinile bătrânești. În acest sens realizează o sinteză a contribuției Bisericii și a slujitorilor ei la cultura românească din perioada patristică, începând cu Sfântul Casian și până la Nicolae de la Rohia.²³ Această prezentare a celor mai semnificative nume din istoria culturii creștine din România umple un mare gol în informarea tinerilor, atât în școlile teologice, dar și a celor din școlile de stat și a tuturor celor interesați să-și consolideze propria cultură, căci fără identitate culturală într-o deschidere europeană, în dialogul cu alte culturi și cu alte civilizații, nu avem șanse de promovare a valorilor, fără de care am risca o nouă izolare, ca și cea din perioada comunistă.

preoții Simion Balint, Simion Groza, Simion Prodan au fost tribuni în armata lui Avram Iancu. Frații Neofit și Filaret Scriban, arhimandritul Melchisedec Ștefănescu, viitori episcopi, Filotei al Buzăului și Sfântul Calinic de la Cernica pe când era episcop de Râmnic, au sprijinit alegerea lui Alexandru Ioan Cuza (1859-1866) ca domnitor în ambele Principate, ceea ce a dus, printr-o originală stratagemă politică românească la unirea Principatelor împotriva voinței puterilor europene.

Clerici ortodocși au fost aleși membri ai Academiei Române precum Nicolae Bălan, Nicolae Colan, Miron Cristea și alți ierarhi, apoi preotul profesor Gala Galaction, scriitor, prof. Nicolae N. Popescu, Nichifor Crainic, iar în vremea noastră au fost aleși membri de onoare mitropoliei Nestor Vornicescu, Nicolae Corneanu, episcopul Emilian Birdaș și Mitropolitul Antonie Plămădeală. Unii sunt membri și dr. h. c. și ai altor Academii din afara granițelor României.

Perioada contemporană, de fapt ultimele trei sferturi ale veacului al XX-lea, au adus în prim-planul vieții ortodoxe bisericești personalități de seamă în cultura și în purtarea poverii administrative, precum patriarhii Miron Cristea (1925-1939), Nicodim Munteanu (1939-1948), Justinian Marina (1948-1977), Justin Moisescu (1977-1986) și actualul patriarh Teoctist Arăpașu.

Mulți alții ar mai trebui amintiți printre cărturarii de seamă precum Mitropolitul Moldovei și Sucevei Irineu Mihălcescu (1937-1947), mitropolitul Bucovinei Tit Simeț (1886-1971), profesorii Vasile Radu, Ioan Gh. Savin, Ioan Gh. Coman, Dumitru Stăniloae, Isidor Todoran, Milan Șesan precum și unii preoți de mir mari cărturari, ca Gheorghe Cunescu, Gabriel Cocora, Dumitru Furtună și mulți alții, și dintre cei adormiți în Domnul, și dintre cei care sunt în viață, și care vor fi fără îndoială valorificați pe măsura de posteritate.” ANTONIE Plămădeală, *De la Alecu Russo la Nicolae de la Rohia*, Sibiu, 1997, pp. 198-202).

²³ ANTONIE Plămădeală, *De la Cazania lui Varlaam la Ion Creangă*, Sibiu, 1997; idem, *De la Filotei al Buzăului la Andrei Șaguna*, Sibiu, 1997; idem, *De la Alecu Russo la Nicolae de la Rohia*, Sibiu, 1997.

Sunt, pe rând, așezați tot într-un gen de calendar de inimă românească, într-o cronologie pe cât a fost cu putință, din veacul patristic Sfinții Casian și Gherman; apoi în perioada medievală Mitropolitul Varlaam și Cazania binecunoscută și atribuită marelui ierarh deschizător de drum în proza cultă românească; Nicolae Olahus, Ioan Inochentie Micu Klein, Gheorghe Lazăr, „*arhidiaconul culturii românești*”, Ion Creangă, Andrei Șaguna, Episcopii Mitrofan și Chesarie, Filotei și Dimitrie Romano ai Buzăului, Melchisedec Ștefănescu al Dunării de Jos și al Romanului, Sfinții mucenici Brâncoveni și ctitoria lor de la Sâmbăta, rectitorită de Mitropolitul Antonie, Biserica din Șcheii Brașovului și rolul ei de pepinieră a primelor tipărituri în limba română, Dimitrie Cantemir, Avram Iancu, Nicolae Bologa, Alecu Russo, Mihai Eminescu, Octavian Goga, Lucian Blaga, Timotei Popovici, Gala Galaction, Nicolae de la Rohia, Părintele Stăniloae, Constantin Noica ș.a.. Toate aceste nume sunt recomandate nu doar pentru lecturi, ci spre însușirea exemplului lor de iubire de Dumnezeu și de Biserică, din care decurge și iubirea față de identitatea și valorile noastre românești, permanent deschise spre o cooperare cu alte culturi și cu alte civilizații din lume.

Un capitol aparte în istoria culturii românești din preocupările Mitropolitului Antonie îl reprezintă descoperirea faptelor culturale ale unor personalități despre care nu erau suficiente mărturiile, spre așezarea lor în galeria nemuritorilor, în acel *Calendar de inimă românească!*

Primul care s-a bucurat de o astfel de cercetare pe documente de arhivă este Patriarhul Miron Cristea²⁴. Se știu multe aspecte din activitatea și din implicările multiple în viața Bisericii și a societății românești, în acea perioadă, a unui mare luptător pentru drepturile românilor de talia Patriarhului Miron. Mai puțin însă știau despre pasiunea sa pentru literatura română, pentru obiceiurile și datinile țărănești, care păstrează nealterată toată vocația sacră a manifestărilor culturale. Publicarea într-un volum²⁵ a corespondenței lui Miron Cristea cu marile personalități culturale ale vremii și, mai cu seamă, a tezei sale de doctorat la

²⁴ ANTONIE Plămădeală, *Pagini dintr-o arhivă inedită*, București, Ed. Minerva, 1984; Idem, *Elie Miron Cristea – Documente și corespondențe*, Sibiu, 1987.

²⁵ Idem, „*Elie Miron Cristea. Corespondență*”, Sibiu 2005 ; „*Pagini...*” *op.cit.*

Budapesta, despre Eminescu²⁶ scoate în evidență o personalitate de prim rang în cultura vremii²⁷.

Așa cum apreciază Mitropolitul Antonie, „tânărului Elie Cristea urmează deci să i se recunoască **meritul celei dintâi** (s.n.) exegeze adevărate a operei eminesciene... Din monografia lui Elie Miron Cristea aflăm că Eminescu era pretutindeni citit și citat și că era **idolul întregului popor român, poezia românească ridicându-se prin el pe treapta cea mai înaltă, iar Eminescu însuși situându-se printre cei mai mari poeți ai secolului.**”²⁸

De altfel, lui Miron Cristea i se atribuie și lansarea în cultura românească de gen a sintagmei „*Lucașul poeziei românești*“. Este puțin? Este nesemnificativ? Sunt realități pe care adesea le ignorăm și sunt fapte pe care, necunoscându-le, riscăm să minimalizăm rolul Bisericii în viața și în cultura poporului român.

O altă personalitate despre care se știe foarte puține lucruri, îndeosebi în literatura română, descoperită ca prin minune de Mitropolitul Antonie, care mărturisea adesea că Dumnezeu i-a dăruit un simț aparte, un soi de magnet, în depistarea „*piliturii fine*“ din colbul arhivelor, este Lazăr Leon Asachi, nimeni altul decât vicarul marelui Veniamin Costachi și tatăl genialului Gheorghe Asachi, începătorul școlii culte în Moldova²⁹. Prin această descoperire autorul are convingerea că „*a redat literaturii române un mare scriitor de epocă*”³⁰. Despre această personalitate se știa că a făcut traduceri din limba franceză³¹. Dintr-un catalog cunoscut se puteau identifica opt titluri, iar după investigațiile Mitropolitului Antonie, precum mărturisește, „*suntem acum în măsură să modificăm acest catalog îmbunătățindu-l simțitor și să încercăm să sugerăm pentru Lazăr Leon Asachi un alt loc în istoria culturii românești* (s.n.) Am descoperit câteva manuscrise, dintre care unele total necunoscute, altele din cele socotite pierdute, care adaugă noi titluri pe lângă cele

²⁶ Idem, *Eminescu. Viața și opera. Studiu asupra unor creații mai noi din literatura română de Elie Cristea*, Ed. „Aurora” Todoran Enache, 1895, în *Pagini...*, pp. 251-291.

²⁷ Idem, „*Pagini...*”, *op.cit.* XL.

²⁸ *Ibidem*, VIII.

²⁹ ANTONIE Plămădeală, *Lazăr Leon Asachi în cultura română*, Sibiu, 1985.

³⁰ Artur SILVESTRI, *op. cit.*, p. 31.

³¹ *Jucăria norocului sau istorisirea pentru printipul Mensiccol; Bordeiul indienesc; Plângerea sau tânguirile cele de noapte ale lui Ingu* - cuvânt de pomenire, rostit în 1820 ș.a.; vezi ANTONIE Plămădeală, *Lazăr Leon Asachi...*, pp. 19-20; 28-30.

*opt și prin aceasta noi baze pentru evaluarea autorului lor*³². Este vorba de manuscrise aflate din biblioteca Mitropolitului Conon Arămescu Donici (1912-1919) pe când era profesor și predicator la Catedrala din Iași (1877-1897)³³. Însă la acestea se adaugă o nesperată șansă de a fi descoperit încă alte manuscrise la arhim. Teofil Mocănița, fost viețuitor la mănăstirea Ciolanu, trecut la Domnul în decembrie 1980, când era ierarh al Buzăului³⁴.

Lista unor astfel de vrednicii culturale este departe de a fi epuizată, căci în tot scrisul Mitropolitului Antonie abundă informația și noutatea, prin care se clarifică aspecte mai puțin limpezi despre oameni și despre operele lor. Astfel de studii, consacrate fie Bibliei de la București³⁵, fie Bibliei Sinodale³⁶ ori Cazaniei lui Varlaam, sunt mărturii demne de apreciat în lumea specialiștilor, dar și în forul nostru sufletesc, ca și români iubitori de toate lăsămintele înaintașilor noștri. Limba română, pe care a cântat-o asemenea marelui Mateevici³⁷ și pentru care a militat în toate studiile sale, ca dar de la Dumnezeu pentru români, în toate provinciile, spre a le fi instrument sacru de comunicare și de comuniune³⁸, este de fapt haina curată în care a îmbrăcat toate gândurile sale limpezi și înălțătoare, este limba „*dulcilor cazanii*“. Mitropolitul Antonie a fost pasionat de gânduri înalte exprimate în expresii accesibile, aidoma apei curate de munte, adusă până în casă pe cele mai curate mijloace.

Ca o concluzie la acest capitol semnificativ din opera literară a Mitropolitului Antonie privind literatura veche putem aprecia rolul său de excepție în a da viață unor personalități din trecutul bisericesc și cultural, care uimește tocmai prin actualitatea unui mesaj răspicat și mobilizator în promovarea lumii valorilor și în consolidarea misiunii creștine, astăzi, printre oamenii de cultură, dintre care cea mai importantă parte se situează între credincioșii reuniți în jurul centrelor de spiritualitate ale

³² *Ibidem*, p. 30

³³ Iată titlurile: *Logica lui Condillac; Epictet; Pentru filozofia chinezilor; Istoria Bibliotecii Bisericii; Tâlcuirea Sfintei Liturghii*.

³⁴ Manuscrisele conțin: *Predici la Duminicile Triodului; Predici la praznicile împărătești; Predici la duminicile după Rusalii; Convorbiri și predici originale; Cuvântări funebre*, apud ANTONIE Plămădeală, „*Lazăr Leon Asachi...*”, pp. 414-455.

³⁵ ANTONIE Plămădeală, *Biblia de la București, Cine a făcut traducerea?*, București, 1978.

³⁶ *Idem*, *Biblia de la 1936 și avatarurile ei*; în Dr. ANTONIE Plămădeală, *Dascăli...*, *op.cit.* pp. 414-455.

³⁷ Știri despre Al. Mateevici și despre autorul melodiei „*Limba noastră*” în ANTONIE Plămădeală, *Alte file...*, *op.cit.* pp. 205-233

³⁸ *Idem*, *Un episod important în lupta pentru limba română*, București, 1978.

Ortodoxiei românești. Nu în ultimul rând, acest mesaj readuce printre tineri modele demne de urmat, căci toți cei pomeniți sunt ca și niște sfinți ai culturii și ca niște duhovnici ai oamenilor de cultură.

În cele câteva sublinieri despre locul personalităților culturale din trecutul vieții bisericești readuse în cotidian de Mitropolitul Antonie, s-a dorit a se reliefa pasiunea sa pentru cei uitați sau pierduți în negura timpului. Este o operă de recunoștință pentru înaintași! Acum și autorul acestui act face parte dintre cei plecați, cu toate că opera sa este un dar al prezentului, care sperăm să nu se ofilească așa de repede în prea grăbita noastră îngropare a memoriei binefăcătorilor.

4. Coslujire, intelectuali și teologi pe „altarul” culturii

Ceea ce îl impune însă pe marele Mitropolit și om de cultură, de talia celor celebri, pomeniți în chiar opera sa, un Șaguna al zilelor noastre, cum s-a și spus și cum s-a și scris (vezi studiul Pr. Prof. Vicovan) din acest număr, este înscrierea celor din prezentul cultural românesc în cronică celor aleși. Încă de la urcarea pe tronul șagunian a inițiat în vestita gazetă bisericească „Telegraful Român”, cel mai vechi ziar din țară, cu apariție neîntreruptă de la Șaguna, o rubrică „Semnalăm... Semnalăm...” “La început a părut un moft, o inițiativă *suis-generis*, un act original al Mitropolitului. Dar fidelitatea sa pentru alimentarea acestei rubrici până aproape de sfârșitul vieții sale pământești a transformat acest gest într-un act de cultură cu puternice ancoră în toată realitatea spirituală românească și universală. Ca un barometru, această rubrică a arătat intensitatea actului cultural și valoarea sa pentru omul Bisericii. Prin numele și operele citate din toate domeniile de cercetare, de la literatură, artă, teatru, critică literară, presă bună, roman, studii, articole, evocări, monografiile ori opere teologice creștine din toată lumea, rubrica în cauză a devenit o „bibliotecă” în ale cărei „rafturi” au încăput toate mințile luminate sesizate de un intelectual de talia Mitropolitului Antonie. Mai concret spus, Mitropolitul a prezidat ritmic, număr de număr al ziarului, o „liturghie” continuă, fără întreruperi, a actului de cultură, îmbrățișându-se cu cel cultic. O consacrare a literaturii mirenilor și o lărgire a mesajului operei teologice „*extra muros*”, „*urbi et orbi*”, în vreme de ideologie comunistă!

Această nuanță dă valoare actului comunitar. Poate singura comunicare pe față, prin presă, ajunsă pe masa savantului, a țăranului și a teologului prin „Telegraful Român”! Intelectuali și teologi în aceeași

rubrică „*Semnalăm... Semnalăm...*”! Semnalăm, cu alte cuvinte, nevoia de apropiere a oamenilor de cultură cu cei ai Bisericii, într-o țară și într-o epocă a distanțelor impuse, a urii de clasă și a marginalizării Teologiei!

Iată unica mărturie în gen de cronică neîntreruptă a unui dialog mijlocit de un artizan al dialogului, Mitropolitul care nu a economisit timpul pentru a da consistență vieții culturale și nici nu a ascuns valențele cărturărești ale teologiei și ale promotorilor ei.

Dumnezeu l-a inspirat apoi să adune pe cele răsfirate pe întinsa câmpie a ziarului „*Telegraful Român*” într-un buchet de cinci flori alese ale genului, de recenzii scurte, dar esențiale, ale câtorva mii de opere bune și de autori aleși. A publicat în 2004 nu mai puțin de cinci cărți, o serie de fapt a unei singure opere intitulată generic „*Gânduri de frumuseți albe*”³⁹. „*Sunt de fapt gânduri puse în ziar cu intenția de a rămâne pentru totdeauna... Pentru că ele sunt ale momentului, sunt puncte de vedere mai ales cu privire la literatură, dar și la alte subiecte care puteau interesa, puteau da informații, puteau, în sfârșit, să atragă atenția în lumea mare, asupra multora din publicațiile vremii... Am vrut astfel să pun la îndemâna cititorilor Telegrafului Român, care erau peste zece mii, gânduri, publicații ale vremii, scriitorii cei mai interesați*”⁴⁰.

Credibilitatea rubricii se adevărește în continuitatea ei, ani în șir, două decenii și mai bine, iar varietatea temelor semnalate și mulțimea autorilor prezentați arată orizontul larg al ierarhului, responsabilitatea sa misionară prin actul cultural și respectul pentru opera culturală, ca și pentru autorii acesteia.

În același timp, este de elogiat fidelitatea autorilor care i-au trimis operele, cu dorința de a fi semnalate, căci pentru cei mai mulți aceasta a fost unica șansă de a le circula opera în rândul celor de bună credință, cu scopul de a contribui astfel la potolirea „*setei*” și a „*foamei*” de adevăr, de credință și de dreptate.

Mitropolitul Antonie lasă astfel o comunitate a oamenilor de cultură și a teologilor în stare de dialog, ca o premisă a unei necesare continuități, mai ales în zilele noastre, când astfel de gesturi sunt din ce în ce mai rare. Și prin această inițiativă și-a arătat marea sa iubire față de actul cultural și a înveșnicit nume și opere pentru totdeauna. Tot el va fi, în continuare, sacerdotul acestei „*frumuseți de gânduri albe*”! Și prin această inițiativă

³⁹ Dr. ANTONIE Plămădeală, *Gânduri de frumuseți albe*, vol I, II, III, IV, V, Sibiu, 2004.

⁴⁰ *Ibidem*, vol I, pp. 5-6.

și-a împlinit o îndatorire dragă inimii. „Am dorit – spune Mitropolitul – să atrag intelectualii de partea Bisericii, în sfera gândirii religioase și să-i fac aliați. Și au venit foarte mulți. Intelectualitatea este de mare importanță ca adevărurile religioase să fie exprimate prin instrumentele culturii”⁴¹. Iată o mărturie în acest sens, de la un intelectual de primă însemnătate și în același timp smerit monah al Bisericii, Părintele Nicolae de la Rohia⁴².

5. Învățător al credinței și al culturii în Academia de la Sâmbăta

„Dascăl Apostol, Mitropolitul Antonie învață mereu și ne învață pe noi, cei mulți. Ferice de cei ce însetează și se adapă la fântâna darurilor / harurilor sale”⁴³.

Apostolatul operei Mitropolitului Antonie este nu doar o expresie în uzul bisericesc, ci o realitate vie, iar inițiativa primului act de prinos, la o jumătate de veac, a Facultății „Justinian Patriarhul”, urmată de celelalte Facultăți de Teologie din țară, mărturisește fără de tăgadă această permanență fericită a misiunii sale prin operă și prin ucenicii pe care i-a format, i-a iubit și i-a ajutat atât de mult. Ucenicii recunoscători sunt mărturie vie Dascălului jertfelnic, deschis și mărinimos, dar și prelungirea vieții și operei lui în Biserică și în lume! Oare cea mai mare parte a ierarhilor mai tineri, a teologilor și a preoților nu face parte din ceata mare a ucenicilor „Dascălului de cuget și de simțire românească”? Cum s-ar explica, altfel, darul său ultim, gestul său testamentar de a lăsa Cărții

⁴¹ Ion Onuc NEMES, *Zidind iubire urci în icoană*, editura Imago, Sibiu, 2003, p. 77.

⁴² „N. STEINHARDT: Tare mă bucur că l-ați „zărit” pe Antonie Plămădeală. Da, e o figură formidabilă. Strălucit de inteligent, harnic la culme, cărturar. Talentat, nobil. Păcat că nu l-ați auzit la înmormântarea lui Noica. M-a năucit, m-au trecut fiori.

Ce-adeuce în plus? Ceva fără preț: căldura creștină, mărinimia creștină. Suflul moral. E un creștin adevărat: inteligent foc, deschis, neînchistat în mărunțșuri. Cumetria Noica-Plămădeală le-a fost de mare priință amândurora. Au învățat mult unul de la altul, s-au completat. (Ca eroii cărții lui Ignazio Silone: Pâinea și Vinul, preotul și partizanul).

Vă felicit: ați știut să-l remarcați pe Antonie Plămădeală și să-l apreciați la justa lui valoare.

Repet, aceasta îl înalță și-l deosebește: o viziune creștină largă, care înobilează, care dintr-o dată schimbă atmosfera, o saltă (sus de tot), deasupra simplei erudiții și chiar deasupra fluentei narațiunii și puterii de sintetizare a evenimentelor.”, în volumul: Nicolae Steinhardt, monahul de la Rohia, răspunde la *365 de întrebări incomode adresate de Zaharia Sângeorzan*, editura revista „Literatorul”, București, 1992, pp. 55-56; p. 60.

⁴³ Prof. univ. dr. Ion MARUS, în *Zidind iubire...*, p. 10.

sale celei mai reușite⁴⁴, Mănăstirea Sâmbăta, atât trupul său istovit, cât și opera sa, ca și biblioteca sa unică (de peste 40 de mii de volume!), bunurile sale culturale așezate într-un splendid muzeu, precum și o Academie despre care Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist spune că este „*asemenea unui izvor viu de la care tineri și vârstnici vin să se adape*”⁴⁵ Mitropolitul ctitor de oameni, de cultură și de așezăminte culturale are conștiința că această ultimă ctitorie îi prelungește viața și astfel, de dincolo, veghează la „*îmbunătățirea stării spirituale a eparhiei și nu numai a eparhiei, ci și a țării*”⁴⁶.

Ținuta sa falnică, zâmbetul său inconfundabil, atitudinea mereu oxfordiană în dialog, măreția sa spirituală, preocupat de „*Biserica în mers*”⁴⁷ chiar atunci când Dumnezeu i-a micșorat potențialul omenesc luându-i instrumentul ce-i era cel mai util, mâna dreaptă și mersul spre alții, nu l-au oprit din călătoria pe calea gândurilor „*de frumuseți albe*” și a scris cu graiul, cu memoria și cu dorul de noi toți, pentru mai binele nostru! A știut să trăiască în sensul înalt al spiritualității și s-a exprimat în cea mai curată limbă românească.

Precum mărturisește, cărțile i-au fost prieteni de zi cu zi, și în vremuri bune și mai puțin bune. Mai ales în cele multe mai puțin bune sau de-a dreptul rele! Le-a convertit în șanse bune, dialogând cu prietenii eterni, cărțile! Le-a înmulțit numărul prin scris și prin achiziții! „*Cărțile au fost hrana mea de toate zilele... Cărțile au fost respirația mea. Fără cărți - mărturisește, cu durere, înaintea sfârșitului - deși nu le mai pot citi, viața mi se pare fără sens... Trăiesc prin fiecare carte (s.n.) veche sau nouă. Cartea mi se pare a fi mijlocul cel mai puternic de a ne reține pe pământ*”⁴⁸ Mitropolitul Antonie, rămâne cu noi, pe pământ, prin operă și prin ucenici, și ne invită, testamentar, să facem ceea ce a făcut el, pentru a avea pasiunea și bucuriile lui din lecturi și din scrierea de cărți. Mai ales lasă un cuvânt, poate cel mai potrivit, pentru viitorime, pentru tinerii studenți teologi și pentru întreaga preoțime și nu numai. Pentru Biserică! Pentru România! Acum când românii au intrat în era informaticii, ne aflăm, pare-se, fără zel în formarea noastră sufletească și

⁴⁴ „Eu cred că dintre cele câteva zeci de cărți pe care le-am scris, cea mai bună e „Mănăstirea Sâmbăta”, în Ion Onuc NEMES, *op.cit.*

⁴⁵ Cuvânt ținut la inaugurarea Academiei de la mănăstirea Sâmbăta de Sus, 15 august 2003.

⁴⁶ în Ion Onuc NEMES, *op.cit.*, p. 111.

⁴⁷ ANTONIE Plămădeală, *Biserica în mers*, vol I și II, Sibiu, 1999.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 52.

fără pasiune pentru cultură, deși suntem, ereditar, moștenitorii atâtor tezaure ca cele lăsate de Mitropolit.

Ca un fin observator al stărilor noastre, are sentimentul că s-a intrat deja în starea de vid cultural și spiritual prin lipsa lecturilor. Prin părăsirea celei mai frumoase zăbave „*cetitul cărților*”, „*Vidul de lectură cred că va afecta grav calitatea învățământului, dacă aceasta se va întâmpla vreodată. Eu nu văd totuși un învățământ care s-ar putea lipsi de lectură. Ar însemna golirea învățământului de rațiunea lui principală. Știu că din colegii mei s-au dovedit a fi oameni de valoare numai aceia care citeau foarte mult*”⁴⁹.

„*Să luăm aminte!*”, așa ar fi spus Mitropolitul la rostirea acestor cuvinte cu valoare de testament pentru noi toți! „*O cultură bună se face cu ochii către cer și printr-o întoarcere către noi înșine*”⁵⁰ Extraordinară constatare! Constatare profetică! Mărturie convingătoare și mobilizatoare!

Cu ochii către Cer unde a plecat și unde a aflat „*ușurare multă*” după o osteneală de zile și nopți, omul care ani în șir nu și-a dat dormitare genelor sale, din dragoste pentru cultură, pentru Biserică, pentru Țară, Mitropolitul Antonie rămâne cu noi, căci a știut să nu moară, ci să trăiască „*din neam în neam*” prin exemplul hărniciei sale misionare, îndeosebi prin spiritualitate și prin cultura sa.

„*Am adunat valori, vom trăi. Nu am adunat valori, vom muri!*”⁵¹ Nu sunt doar cuvintele sale, ci crezul său! Viața sa, permanența sa în viața Bisericii și a culturii neamului românesc este un dar de la Dumnezeu pe care ni l-a oferit. Sperăm că îl și conștientizăm, că-l primim, că-l fructificăm! Mitropolitul Antonie reprezintă modelul de care avem atâta trebuință în misiunea Bisericii, căci nu este un singur domeniu căruia să nu-i fi consacrat atenție și pasiune, timp din timpul său și viață din viața sa.

Portretul său de slujitor al Bisericii și intelectual de frunte, alcătuit asemenea petalelor culese din câmpia întinsă a florilor primăvărâtece, să-l așezăm pe „*catapeteasma inimilor*” recunoscătoare, căci a știut să ne zâmbească și după ce a plecat dintre noi.

A rămas și va rămâne în recunoștința noastră din neam în neam!

⁴⁹ *Ibidem*, p. 54.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 77.

⁵¹ ANTONIE Plămădeală, *Zidind...*, Motto.

Pr. prof. dr. Vasile GORDON

POETA NASCITUR, ORATOR FIT. VOCAȚIA OMILETICĂ A MITROPOLITULUI ANTONIE PLĂMĂDEALĂ

Studiul de față vrea să arate că atributul de predicator cu renume pe care l-a dobândit Î.P.S. Antonie nu este întâmplător, ci este rezultatul unui efort de excepție, pe plan teologic, cultural, pastoral și duhovnicesc. Este vorba, propriu-zis, de un complex de factori, descriși de autor cu date concrete: *ucenicia la duhovnici de seamă și profesori de teologie renumiți; înalte studii, în țară și străinătate; osteneți cărțurărești de excepție; om de caracter; preocupare specială pentru redactarea și rostirea predicilor*. Aceste enunțuri se regăsesc, de fapt, în titlurile capitolelor acestui studiu.

„Din întâmplare nu poate rezulta nici măcar o linie dreaptă!” – spune Î.P.S. Sa, cuvinte care reprezintă laitmotivul întregului material.

Finalul studiului cuprinde câteva sfaturi importante pentru predicatori, care pot fi considerate ca un **testament omiletic** al Î.P.S. Sale.

„Din întâmplare nu poate rezulta nici măcar o linie dreaptă!”¹. Aceste memorabile cuvinte aparțin mitropolitului căruia îi dedicăm medalionul omiletic de față și se potrivesc întru totul cu cele din titlul ales de noi. Dacă unele daruri pot fi moștenite prin naștere, cum ar fi, de pildă, al frumuseții fizice, însușirea de bun vorbitor presupune o muncă uriașă, pe parcursul unui număr însemnat de ani. Din acest motiv am recurs la evocarea celebrelor cuvinte ale cunoscutului orator latin Cicero, „poeta nascitur, orator fit”², care exprimă concis și plastic faptul că darul oratoriei nu se moștenește, ci se cultivă. Această convingere apare notată, într-un chip asemănător, dar altfel spusă, în cursul unuia dintre cei mai mari profesori de Omiletică pe care i-a avut Biserica noastră, părintele Dumitru Belu: „O predică, se știe, are valoarea osteneții ce depui la întocmirea ei”³.

În general vorbind, „osteneala” este de toată viața: tot ce acumulăm din pruncie și până la apusul vieții. Părintele Galeriu, unanim recunoscut

¹ Predică rostită la Sf. Liturghie, 4 iunie 1995, la Oradea. Vezi „Telegraful român”, an. 142, 1995, nr. 25-28, p. 1 și 7.

² „Poet te naști, orator devii”, în *Tusculanae Disputationes*, 5, 22.

³ Pr. prof. dr. Dumitru BELU, *Curs de Omiletică*, dactil., Sibiu, f.a., p. 159.

ca predicator harismatic, ne povestea odată, la una din orele de curs: „M-a rugat deunăzi un confrate mai tânăr să-i sugerez câteva teme pentru predici, totodată să-i dau niscaiva idei, că el pur și simplu nu mai știe despre ce să mai vorbească...” Îmi amintesc cum părintele, după ce a clătinat din cap de câteva, ori indignat și mahnit, ne-a zis: „Vai, vai, sărmanul! Cum să spui așa ceva, când sunt atâtea probleme, atâtea întrebări ale credincioșilor la care așteaptă răspuns?! A, alta-i pricina, de fapt: *dacă nu pui la timp în „buzunare” ce trebuie, când cauți la nevoie în ele nu găsești nimic!*”.

Tot în contextul osteneții sau al pregătirii generale pentru predică este sugestivă și mărturisirea unui profesor de teologie american, Henry Ward Beecher, făcută unui proaspăt absolvent al său. Fostul student i-a ascultat într-o dimineață predica și, impresionat de reușita ei, i-a spus: „Intenționez să intru curând în pastorație. Una din întrebările care mă neliniștește este cât timp ar trebui să afectez pregătirii predicii. Mi-a plăcut în această dimineață atât de mult predica d-voastră, încât m-am gândit să vă întreb cât timp v-a trebuit s-o pregătiți, ca să am pentru mine un indiciu”. Profesorul i-a răspuns: „*Tinere, predica pe care am rostit-o azi-dimineață am pregătit-o chiar din ziua în care m-am născut!*”⁴.

Este cât se poate de limpede, așadar, că nici predicile atât de frumoase și convingătoare ale Î.P.S. Antonie nu s-au născut la întâmplare. Pentru a înțelege mai bine acest fapt, în cele ce urmează vom creiona câțiva din factorii care au contribuit în mod esențial la conturarea personalității de **predicator**, în toată puterea cuvântului: **ucenicia la duhovnici de seamă și profesori de teologie renumiți; înalte studii, în țară și străinătate; osteneți cărțurărești de excepție; om de caracter; preocupare specială pentru redactarea și rostirea predicilor.**

1. Ucenicia la duhovnici de seamă și profesori renumiți. Cultivarea celei mai mari virtuți. Logica cea mai simplă ne indică faptul că nu poți deveni dascăl, fără să fi ucenicit tu însuși, ani în șir, la un dascăl anume, ori la mai mulți. Părintele Sebastian Chilea⁵, om de mare cultură și o rară

⁴ Apud J. Daniel BAUMANN, *An Introduction to Contemporary Preaching*, Baker Book House, Grand Rapids, Michigan, 1988, p. 111.

⁵ Pr. Sebastian CHILEA (1907-1992), deținut politic (1959-1964), a fost unul dintre cei mai străluciți profesori pe care i-au avut Seminariile Teologice din Craiova (1951-1959) și București (1965-1978), predicator cu mare audiență al Catedralei mitropolitane din Craiova, de asemenea la câteva biserici din București la care a slujit, un om de o

sensibilitate, pe vremea când era profesor la Seminarul Teologic din București, ne amintea adesea de sfatul interesant al unui filozof american, Ralph Waldo Emerson (1809-1882): „Anină-ți carul tău de-o stea!” – cuvinte prin care ne îndemna să înțelegem cât este de important să ne „legăm” viața de oameni deosebiți: un anumit duhovnic, unul sau mai mulți magiștri etc. Observăm acest fapt nu numai în viața monahicească, în care fiecare „avvă”, îndrumător de ucenici, a ucenicit la rândul său un alt „avvă”, ci și în mediul cărturăresc, în general, unde fiecare maestru a avut la rândul său un anumit maestru.

În duhul acestei tradiții se înscrie și educația mitropolitului despre care scriem acum: în fiecare etapă a vieții s-a atașat de unul sau mai mulți îndrumători, fie pe linie duhovnicească, fie pe cea intelectuală, fie pe amândouă la un loc.

Astfel, cu privire la formarea duhovnicească, de care se leagă și hotărârea de a intra în monahism, biografia tânărului Leonida (după numele mirenesc) s-a împletit cu a ierom. Arsenie Boca de la Sâmbăta de Sus, dar și cu a ierom. Daniil Tudor (în mirenire Sandu Tudor) – unul dintre însuflețitorii mișcării spirituale „Rugul Aprins”, de la Mănăstirea Antim din București. Mărturisirile Î.P.S. Sale pentru această etapă sunt cât se poate de elocvente: „Prin 1946 devenise publică o mișcare religioasă de bună calitate și care a cucerit repede întreaga țară. Era mișcarea inițiată la Mănăstirea Sâmbăta de Sus din jud. Făgăraș, de către părintele Arsenie Boca. Om cu mare autoritate duhovnicească, bun cunoscător al Sfinților Părinți, student al părintelui Dumitru Stăniloae la Sibiu, o vreme student la Arte Frumoase în București, elev la cursurile de Anatomie al profesorului Reiner, pelerin la Sfântul Munte Athos și, dincolo de toate acestea, un bun psiholog, o minte luminată și clară, un duhovnic în aceeași măsură pentru țărani, ca și pentru cei mai rafinați intelectuali. A fost și el închis în mai multe rânduri. Mulți studenți din București și din Cluj ne făceau vacanțele în preajma lui. Ținea la noi și ne acorda atenție deosebită. Câțiva dintre aceștia, și dintre studenți, au intrat mai apoi în monahism. Cam tot în vremea aceea iniția la București scriitorul și ziaristul Sandu Tudor, cercul „Rugul Aprins” în care erau

sensibilitate aparte (cânta admirabil la vioară, spre exemplu), foarte iubit de elevi. Opera publicistică înregistrează și câteva studii omiletice, de valoare excepțională. A publicat peste o sută de predici în periodicele bisericești. Amănunte la Pr. V. GORDON, *Introducere în Omiletică*, Editura Universității din București, 2001, p. 168.

cuprinși și 12 studenți, dintre care doi de la Teologie, Nicolae Bordașiu⁶ și Leonida (Antonie) Plămădeală. Sandu Tudor a devenit monahul Agaton, la Mănăstirea Antim și la Schitul Crasna-Gorj, apoi Schimonahul Daniil la schiturile Sihla și Rarău, de unde a fost arestat și, de la Aiud, nu s-a mai întors. Nu i se cunoaște nici mormântul... Influențați și de „Rugul Aprins”, atrași de „fenomenul” Sâmbăta, prin 1946 am plecat să-l vedem și să-l ascultăm pe părintele Arsenie. Eram mulți. Printre dâșii și eu...”⁷.

Profesorii de teologie care l-au marcat în chip deosebit sunt evocați cu mare admirație, descriindu-i drept „universitari de mare prestigiu, cultivând un stil academic autentic”⁸, mărturisind, totodată, mândria de a le fi fost student. Sunt pomeniți, astfel, mai toți profesorii generației de aur ai teologiei bucureștene, asociind fiecăruia și câte o scurtă caracterizare sau „poreclă” – în sensul bun al cuvântului. Notăm aici doar câteva dintre cele mai cunoscute nume, evocate de Î.P.S. Sa⁹: părintele Stăniloae „care elabora în fața studenților”, părintele I. G. Coman, „poreclit *Olimpianul*”, prof. Vasile Ispir „pionier al ecumenismului românesc”, diac. Nicolae Balcă „care a scris cele dintâi studii în românește despre K. Barth, Heidegger și Kirkegaard”, prof. I. Gh. Savin „ale cărui studii despre argumentele raționale pentru existența lui Dumnezeu nu se vor învechi niciodată” etc. etc. Amintindu-ne de un sfat al Fer. Augustin, care spune că *dacă-i cinstim pe sfinți, trebuie să-i și imităm*, constatăm că și Î.P.S. Antonie nu doar i-a cinstit și admirat pe duhovnicii și profesorii pe care i-a avut, ci a învățat efectiv de la fiecare tot ce a fost mai bun, mai folositor și mai înalt, atât pe linia „râvnei”, cât și pe cea a „priceperii”, două virtuți care nu pot fi despărțite decât cu riscul eșecului. Mitropolitul Antonie a dat o atenție specială cuvintelor Sf. Ap. Pavel din Epistola către Romani: „Le mărturisesc că au **râvnă** pentru Dumnezeu, dar sunt fără **pricepere**” (10, 2). Pe baza acestui verset Î.P.S. Sa a rostit și o predică, în Catedrala Ortodoxă din Sibiu, la 11 iulie 1983, publicată în volumul „Tâlcuri noi la texte vechi”¹⁰, în care nu doar analizează în chip magistral poziția tragică în care se găsesc cei cu *râvna* lipsită de *pricepere* (după unele ediții ale Scripturii, *fără cunoștință*, după altele, *fără știință*), ci

⁶ Fost profesor și director la Seminarul Teologic din București, actualmente preot la biserica Sf. Silvestru, unde a slujit și părintele Galeriu.

⁷ Vol. *Cuvinte Duhovnicești*, Sibiu, 2000, pp. 273-274.

⁸ *Ibidem*, p. 271.

⁹ Pentru lista profesorilor și a caracterizărilor, vezi *ibidem*, pp. 271-272.

¹⁰ De ex., Ediția a II-a, București, 1996, pp. 200-207.

oferă și răspuns la întrebarea „ce înseamnă să ai râvnă cu pricepere?": „Înseamnă, în primul rând, a urma rânduieile cele statornicite de Biserică dintru început, și verificate de-a lungul a două mii de ani, până astăzi, ca fiind rânduieii bune; înseamnă a urma ceea ce au crezut moșii și strămoșii noștri, credința în care au trăit și au murit ei până în zilele noastre; înseamnă a urma acea Tradiție care a dus la unitatea noastră de credință și la unitatea noastră ca neam, de-a lungul istoriei, și care s-a verificat a fi credința cea dreaptă. Noi, ortodocșii, am rămas dintru început până azi păstorii dreptei credințe. Toți ceilalți, toate celelalte grupări care au apărut în istorie, de-a lungul secolelor, s-au rupt de la noi, de la dreapta credință, precum spunea Sf. Apostol Pavel, din dorința de dispute și de slavă deșartă, și din încrederea prea mare în felul personal de a interpreta Sf. Scriptură.

A avea râvnă către Dumnezeu cu pricepere, înseamnă, așadar, a urma învățătura cea dreaptă, lăsată și transmisă prin Biserică de-a lungul veacurilor tuturor creștinilor”¹¹.

Analiza de față, remarcabilă prin finețea și realismul ei, reprezintă desigur un fragment reprezentativ de omilie exegetică, dar și o mărturisire desprinsă parcă din jurnalul personal: toată viața, Î.P.S. Sa a fost preocupat să cultive și să-și cultive una din cele mai lăudate virtuți, discernământul sau dreapta socotință, adică „priceperea” despre care tocmai a fost vorba. Pășind pe urmele bunilor Părinți ai Patericului, nu o dată, Î.P.S. Sa a vorbit și a scris despre discernământ ca despre cea mai mare virtute¹². Este ilustrativ, credem, fie și un scurt fragment al unei astfel de cuvântări: „Cea mai mare virtute este aceea care le autentifică și le controlează pe toate: dreapta socotință, perspicacitatea, gândirea logică, sănătoasă, opusul exceselor și al excentrismelor, buna-cuviință și echilibrul spiritual...”¹³.

Iată, așadar, unul dintre cele mai importante roade ale uceniciei Î.P.S. Sale sub ascultarea și îndrumarea unor duhovnici și profesori remarcabili! Să nu treacă neobservat acest amănunt (cu „A” mare): câtă diferență între un slujitor cu carte, receptiv la exemplul duhovnicilor îmbunătățiți, și unul pentru care școala și ascultarea sunt trecute în plan

¹¹ *Ibidem*, p. 202.

¹² A se vedea, bunăoară, articolul „Care este cea mai mare virtute?”, în vol. *Cuvinte duhovnicești...*, pp. 91-97.

¹³ *Ibidem*, p. 97.

secund, ori nu intră în calcul deloc!¹⁴. Î.P.S. Sa trage un semnal de alarmă mai ales cu privire la pericolul pe care îl reprezintă mediocritatea în contextul slujirii. Iată o diagnosticare ilustrativă: „Mediocrul, deși ar avea motive să aspire la calificativul de smerit, nu poate fi trecut nicidecum printre smeriți. Printre orgolioși, da. Fiindcă, lipsindu-i mijloacele valide de cunoaștere, nu-și cunoaște limitele și de cele mai multe ori nu pricepe sau nu-i vine bine să recunoască faptul că ar exista ceva mai sus de sine. Ca să fie smerit, ar trebui să știe de ce. Ca să știe de ce, ar trebui să nu fie mediocru. Ori, inteligența lui e slabă. Fie din fire, fie pentru că nu e lucrată. E ca o floare prin bălării de grădină părăsită. Când se pretinde smerit, n-o crede cu adevărat. Căci, în chip paradoxal, mediocruul poate fi și infatuat. Când se crede om duhovnicesc din orgoliu, vrea să fie considerat smerit. În felul acesta e mereu într-un fals...”¹⁵.

2. „Biserica slujitoare” și „Diaconia cuvântului”. Înalte studii în țară și străinătate

Literatura biografică a Î.P.S. Antonie, extrem de bogată¹⁶, ne prezintă cu amănunte traseul impresionant al râvnei pe linia studiilor, inclusiv cele de doctorat de la „Heythrop College” (Oxon – Anglia), sub conducerea prof. Robert Murray¹⁷, încât socotim de prisos a insista aici cu detalii. Este mai important acum să amintim că teza elaborată în Anglia va fi susținută apoi în țară, într-o formă dezvoltată, sub coordonarea părintelui profesor Dumitru Stăniloae, cu titlul „Biserica slujitoare în Sfânta Scriptură, în Sfânta Tradiție și în teologia contemporană”,

¹⁴ Dureros de proaspătă ne este înaintea ochilor imaginea nefericită a cazului „Tanacu”, care a făcut înconjurul lumii cu o Românie „obscurantistă”, numită „medievală” de mulți jurnaliști străini, caracterizare nedreaptă, în fond! Pe de altă parte, chiar dacă nimeni dintre noi nu s-ar îndoi că Daniel Corogeanu, protagonistul tristului episod, este sincer și evlavios, cu „râvnă” adică, oricine a putut afla că, în pofida marilor responsabilități duhovnicești pe care și le-a asumat, nu are studiile terminate și că virtutea „priceperii” nu intră în preocupările p.cv. sale.

¹⁵ *Cuvinte duhovnicești...*, p. 235.

¹⁶ Printre cele mai însemnate studii bio-bibliografice se numără cel semnat de Paul BRUSANOWSKI (licențiat în Teologie), *Coordonate biografice și bibliografice selectivă*, în vol. omagial „Teologie, slujire, ecumenism”, Sibiu, 1996, p. 7-70, publicat și în „Revista Teologică”, Serie nouă, an. VI (78), nr. 3-4, iulie-decembrie, 1996, p. 7-60).

¹⁷ A obținut, astfel, titlul de doctor în teologie (calificativul „magna cum laude”), cu lucrarea „The Servant Church in Western Thought. An Orthodox Assessment”.

arhicunoscută în rândurile specialiștilor¹⁸. În partea a III-a a lucrării, „Aspecte practice ale slujirii în Răsăritul ortodox”, primul capitol este intitulat „Diaconia cuvântului”¹⁹ și se leagă direct, astfel, de preocuparea specială a Î.P.S. Antonie pentru latura misiunii învățătoarești. Trei sunt aspectele care ne interesează în acest sens: **a. Caracterul misionar al propovăduirii; b. Implicațiile ecleziologice ale diaconiei cuvântului; c. Diaconia cuvântului și diaconia faptei.** Și acum, câteva detalii.

a. Din zorii creștinismului până astăzi, propovăduirea a parcurs trei faze: kerigma, cateheza și predica propriu-zisă. Prima, cu cel mai pronunțat caracter misionar, înseamnă *vestirea (anunțarea)* mesajului evanghelic, nu numai la păgânii din trecut sau la necreștinii de azi, ci și la creștinii cărora trebuie să le re-vestim „iară și iară”. Cateheza și predica, la rândul lor, trebuie să îmbrace adesea haină misionară, mai ales în contextul puzderiei de secte și mișcări „religioase” din zilele noastre. **b.** „Spiritul teologiei misionare și înțelegerea răspunderilor misionare ale Bisericii în interpretare ortodoxă – spune Î.P.S. Sa – sunt fundamentate pe baze ecleziologice, înțelegând prin aceasta că misiunea este autentică și eficace numai prin lucrarea tainelor... Acest caracter ecleziologic al misiunii arată că *predicarea cuvântului nu e suficientă, dacă e disociată de administrarea Tainelor.* Căci numai acceptarea cuvântului completată de primirea Tainelor încorporează efectiv pe creștin în Biserică. Actul exterior al *auzirii*, împlinit de actul interior al *credinței* și desăvârșit de participarea organică la harul Tainelor, face din cei cărora li se propovăduiește membre depline ale lui Hristos. Prin urmare, misiunea nu poate fi redusă la predicarea cuvântului, deoarece cuvântul și Tainele reprezintă cele două mijloace nedespărțite, prin care Biserica transmite harul mântuirii”²⁰. Pe de altă parte, după aprox. 30 de ani de la

¹⁸ Publicată în „Studii Teologice”, anul XXIV, nr. 5-8, mai-iunie-sept-oct. 1972, 656 p.

¹⁹ *Ibidem*, pp. 429-439.

²⁰ *Ibidem*, p. 431. Mai aproape de zilele noastre, pentru raportul cuvânt - Taine beneficiem de excelenta lucrare „Propovăduirea cuvântului și Sfintele Taine”, Teză de doctorat, elaborată de părintele Nicolae DURA, parohul românilor din Viena, publicată în „Studii Teologice”, nr. 1-2, 1998, pp. 3-286. Lucrarea, de un înalt nivel științific, evidențiază complementaritatea celor două mijloace, *predica și Sfintele Taine*, în procesul mântuirii. Nu doar predica, așa cum susține protestantismul radical, nici Sfintele Taine singure, cum greșit susțin anumite voci pretins ortodoxe. Autorul merge până acolo încât să vorbească chiar de un *caracter sacramental al propovăduirii*. Afirmția ar putea să șocheze pe cineva, dacă s-ar opri doar la simplul enunț. Întrucât Sfintele Taine sunt unicul izvor al harului mântuitor, ar fi contraindicat să se vorbească de „caracterul

redactarea tezei de doctorat, Î.P.S. Sa se exprimă cât se poate de categoric cu privire la importanța covârșitoare a predicii, nu doar în planul misionar, cât mai ales în cel soteriologic. În cadrul unei analize omiletice retrospective, intitulată „Preotul și predica”²¹, Î.P.S. Sa notează: „A fi bun preot înseamnă și a predica bine... Aș vrea să se știe că eu consider că o slujbă fără predică nu e completă. Tot așa e și o slujbă fără *predică bună*. Să luăm aminte!”²², pronunțându-se fără echivoc și cu privire la caracterul soteriologic al ei: „Predica a ajuns, astfel, *instrument de mântuire*, mijloc de îndrumare spre înțelegerea Scripturilor, ajungând adesea mai căutată decât Scripturile înseși...”²³.

Trebuie să precizăm, la rândul nostru, că din punct de vedere liturgic, orice slujbă, inclusiv Sfânta Liturghie, nu poate fi considerată incompletă fără predică... Altfel, ar însemna ca efectul lor să depindă de conștiinciozitatea ori indolența slujitorilor. Dar predica, cea de bună calitate – se înțelege, are menirea de a explicita actele cultice, de a le scoate în evidență frumusețea și înțelesurile profunde. Iar în plan soteriologic, nu predica propriu-zisă oferă harul izbăvitor, ci Sfintele Taine, dar ea contribuie la nașterea și creșterea harului credinței, după cum mărturisește Sfântul Apostol Pavel: „Credința este din auzire, iar auzirea prin cuvântul lui Hristos” (Rom. 10, 17).

sacramental al cuvântului lui Dumnezeu”, știindu-se că noțiunile de *taină*, *sacrament*, *misterium*, sunt sinonime. Lucrurile nu mai par exagerate, însă, atunci când se susține, de fapt, că predica are caracter sacramental *doar* în conlucrare cu Sfintele Taine, așa cum reiese din concluzia pe care autorul o face la finele capitolului al V-lea: „În Biserica drept-măritoare, unde credincioșii pregătiți și curățiți prin Taina Spovedaniei primesc împărtășania euharistică, se primește și cuminecarea duhovnicească cu cuvintele adevărului spre viață și spre mântuire. *Cuvântul sacramental al propovăduirii liturgice conduce pe credincioși la Sfintele Taine* și-i întărește în lucrarea harului, deci îi înscrie pe cale mântuirii și a vieții veșnice” (p. 218). În același context, al raportului dintre predică și cult, vezi și pr. V. GORDON, *Predica ocazională (pareneza)*, Teză de doctorat, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001, Cap. IV.1: *Scurtă analiză asupra raportului cult-predică, în general, și cult-pareneză, în special. Implicații interconfesionale*, pp. 145-155.

²¹ † ANTONIE Plămădeală, *Preotul în Biserică, în lume, acasă*, Sibiu, 1996. 175-187

²² *Ibidem*, pp. 180-181.

²³ *Ibidem*, p. 177.

3. „Este necesar ca viitorul preot să se deprindă a se sluji bine de condei, dacă vrea să ajungă a se sluji bine de cuvânt”²⁴. Preocupările cărturărești ale Î.P.S. Antonie

Sfatul plin de realism și concretețe al părintelui profesor Dumitru Belu a fost ilustrat exemplar de condeii mitropolitului Antonie, a cărui operă scrisă (cărți, studii, articole, predici, însemnări, comentarii, note etc.), de valoare indubitabilă, depășește cantitativ, după opinia noastră, pe a oricărui ierarh român din trecut și de azi. Iată că ierarhul care a scris, cu recunoștință și admirație, despre atâția „clerici ortodocși, ctitori de limbă și cultură românească”²⁵ și despre mulți „dascăli de cuget și simțire românească”²⁶ și-a înscris însuși numele în șirul celor mai distinși cărturari ortodocși români, cu cinste și pe veci. Cultura vastă și variată a reprezentat, astfel, o sursă considerabilă pentru sporirea calității predicilor, atât cu raportare la conținut și la modalitățile de expresie, cât și la influența asupra cuantumului persuasiunii. „Cum trebuie să fie o predică reușită?” – m-a întrebat cândva fostul nostru profesor de Omiletică de la Seminar, blândul părinte Anatolie Zarea (1920-2000). Surprins de întrebare, am dat un răspuns bâiguu. „Nu-i prea rău ce spui, mi-a replicat, dar ascultă aici: *o predică reușită trebuie să fie frumoasă și convingătoare!*”. Mărturisesc acum că în acel moment n-am fost prea convins de valabilitatea acestei diagnosticări. Ulterior (și în clipa de față) mi se pare însă o definiție bună, suficient de explicită și cuprinzătoare: „frumoasă” – în sensul că trebuie să fie plăcută auzului, prin utilizarea cu măiestrie a limbii române și a modalităților ei de exprimare stilistică; „convingătoare” – prin faptul că trebuie să-i câștige pe ascultători prin conținut, logică, argumente, ilustrări etc.. Cultura de excepție a Î.P.S. Antonie și exersarea neobosită a condeii au fost, fără îndoială, pe linia celor două însușiri ale predicii, nominalizate de părintele Zarea.

Convins că fără lectură și preocupări pentru scris preoții nu pot rosti predici eficiente, la cerințele vremii de azi, Î.P.S. Sa a vorbit în nenumărate rânduri despre importanța culturii preotului, publicând în acest sens și o seamă de articole, prinse apoi în diferite volume. Între acestea de mare concretețe ni se pare articolul „Cultura în ajutorul

²⁴ Pr. Prof. D. BELU, *Curs...*, p. 141.

²⁵ București, 1977, 69 p.

²⁶ București, 1981, 547 p.

vocației și misiunii preotului”²⁷, în care spune la un moment dat: „Preotul trebuie să fie informat. Cu fiecare dintre credincioșii săi trebuie să vorbească în limba lui. Să fie cult cu cel cult, și să fie simplu cu cel simplu, dar simplitatea lui, spre deosebire de a credinciosului simplu, să izvorască dintr-o mare cultură, să fie o înălțime care se adaptează, nu pur și simplu o simplitate-simplitate. Cu acestea nu l-ar putea ajuta pe cel simplu, căruia îi e de ajuns și nefolositoare propria lui simplitate. **Nu se poate face misiune după ureche, ca altă dată, doar cu epitrahilul și Molitvelnicul...**”²⁸. În același context al pledoariei pentru cultura preotului, citează un aforism al lui Marin Voiculescu: „Poezia este un raționament în metafore”²⁹, căruia Î.P.S. Sa îi face un comentariu splendid: „*Raționament* pentru care trebuie să stăpânești legile gândirii corecte, care se învață, și *metaforă*”³⁰, pentru care trebuie să ai știința asocierii de noțiuni, pe care să le faci să semnifice altceva decât înseamnă și cuprind în ele în conținutul lor propriu-zis. Nici aceasta nu vine de la sine. Se învață. Și ceea ce e mai greu decât și-ar putea închipui un spirit îngust și didactic, e că metaforele nu se învață ca atare, ci se alcătuiesc din totalul învățăturilor care, acumulându-se pentru alte scopuri, se cheamă cultură...”³¹.

Într-o cuvântare rostită la deschiderea festivă a cursurilor universitare de la Facultatea de Teologie din Sibiu³², Î.P.S. Sa vorbește pe același ton: „Exigențele lumii moderne au crescut... Se cere un plus de cultură. Nu mai merge cu Ceaslovul și cu Molitvelnicul. Preotul trebuie să fie egal în cultură cu păstorii lui, dacă nu chiar superior lor... Trebuie să răspundă la exigențele lor... Lumea de azi vrea **argumente, logică, desfășurare de idei, stil sobru și căutat, nu se mai mulțumește cu retorici ieftine și cu floricele!**”³³.

²⁷ Publicat în vol. „Preotul în biserică, în lume și acasă...”, pp. 101-120.

²⁸ P. 107.

²⁹ Marin VOICULESCU, *Gândirea aforistică în cultura românească*, București, 1986, p. 1331.

³⁰ „Metafora” (gr. = schimbare) este o figură stilistică de cuvinte (trop) în care cuvântul folosit ia un înțeles nou, provenit dintr-o comparație pe care o facem în mintea noastră: „Voi sunteți sarea pământului...”

³¹ *Preotul în Biserică...*, p. 107.

³² Publicată în vol. „Vocație și misiune în vremea noastră”, Sibiu, 1984, sub titlul „Preotul în fața lui Hristos, în fața propriei conștiințe și în fața lumii”, pp. 155-176.

³³ *Ibidem*, pp. 163-164.

Aceste sfaturi și multe altele, date pentru stimularea lecturii și scrisului în rândurile preoțimii, au fost mai întâi experimentate din belșug de însuși sfătuitorul, dovadă fiind zecile de mii de pagini cuprinse în cărțile, studiile și articolele moștenite de la Î.P.S. Sa.

Circulă în popor, cine știe de câtă vreme, o zicală supărătoare întrucâtva: „Să nu faci ce face popa, ci să faci ce zice popa!” - valabilă, poate, vizavi de comportamentul unor confrăți. Am cunoscut însă un preot, deosebit de serios și duhovnicesc, înțelept, bun familist și smerit în toate³⁴, care, cu ascendental vârstă și autorității în parohie, a spus la un moment dat: „Dragii mei, știți că circulă acea vorbă *să nu faci ce face popa...*, dar eu îndrăznesc să vă cer să faceți ceea ce vedeți la mine, nimic mai mult!”. Și sunt convins că nimeni dintre ascultători nu l-a catalogat ca lipsit de smerenie, pentru că toți știau că părintele este un om exemplar, din toate punctele de vedere. Ei bine, acest exemplu se potrivește și mitropolitului Antonie: toate îndemnulurile la cultură au totală acoperire în preocupările cărturărești personale, evidente pentru oricine.

4. „Non posse oratorem esse, nisi virum bonum”. Personalitatea predicatorului Antonie Plămădeală

Într-adevăr, bine a remarcat Quintilian (cca 35-95 d. Hr.), celebrul orator latin: „Nu poate (cineva) să fie bun orator, dacă nu este bărbat virtuos!”³⁵. De aceea, puterea de convingere prin predică este direct proporțională cu puterea de convingere a exemplului personal: „Preotul trebuie să știe că nu are o viață publică și una particulară, ci una singură, *aceea de preot*. El nu-și poate suspenda în nici o împrejurare calitatea de

³⁴ Părintele Alexie Bărcă, fost slujitor la bisericuța Bucur-Ciobanul din București (vizavi de Mănăstirea Radu-Vodă).

³⁵ QUINTILIAN M. FABIUS, *Institutio Oratoria*, Liber XII, I, 3; vezi trad. rom. *Arta oratorică*, trad. de Maria HETCO, Editura Minerva, București, 1974, vol. 3, p. 333. Iată contextul frazelor în care Quintilian a rostit aceste memorabile cuvinte: „Gândirea mea țintește mai departe. De fapt, nu spun numai că acela care se pretinde orator trebuie să fie om corect, ci că nici *nu poate ajunge orator decât omul corect*. Într-adevăr, nu voi admite că este inteligent omul care, pus în fața faptelor cinstite și a celor rele, va prefera drumul spre cele urâte, nici că este prudent, deoarece, neprevăzând consecințele faptelor lui, se va expune el însuși unor pedepse foarte grave, adeseori din partea legilor și întotdeauna din partea unei conștiințe încărcate. Căci dacă nu numai socraticii o spun, ci în general, că *nu e rău decât cine e și prost*, desigur prostul nu va ajunge niciodată orator. .”, *Ibidem*.

preot. Cuvântul lui trebuie să fie dumnezeiesc nu numai de pe amvon, și nu numai când repetă cele scrise în cărțile de slujbă, ci în toate momentele vieții lui..."³⁶. Legat de aceasta, Î.P.S. Antonie obișnuia adesea să amintească o zicală, ca sfat pentru predicatori, în general: „Ori te poartă cum ți-e vorba, ori vorbește cum ți-e portul!”. Adică, între cuvânt și faptă trebuie să existe deplină compatibilitate, așa cum ne-a dat pildă Mântuitorul Iisus Hristos – *Cuvântul întrupat*. Precizarea Evanghelistului Ioan „Și Cuvântul S-a făcut trup” (1, 14), nu se referă numai la întruparea Lui – ca prim înțeles (evident, de altfel), ci și la faptul că învățătura Sa a fost ilustrată, în chip desăvârșit, prin viața pământească de zi cu zi.

Î.P.S. Antonie n-a fost doar un model strălucit de predicator, ci un model de om, cu o personalitate exemplară³⁷. Cu siguranță că a știut remarca Sf. Ioan Gură de Aur, care a spus că ascultătorii prediciei îl judecă pe vorbitor nu numai după conținut, ci și după faima (*personalitatea*, n.n.) lui: „Predicatorii mari trebuie să muncească mai mult decât predicatorii slabi. **Căci ascultătorii judecă predica, nu după cuvintele prediciei, ci după faima predicatorului.** Prin urmare, când un predicator mare întrece pe toți ceilalți predicatori în cuvânt, atunci mai cu seamă trebuie să muncească pentru pregătirea predicilor mai mult decât toți...”³⁸. Nu vom exagera, desigur, spunând că mitropolitul Antonie a fost un om fără cusur... Numai Hristos este desăvârșit. Dar nu ne îndoim nici o clipă că Î.P.S. Sa, având neîncetat înaintea ochilor sufletești exemplul suprem al Mântuitorului, s-a străduit să-L imite, așa cum trebuie, desigur, să facă orice slujitor conștiincios. Nu este exclus să fi cunoscut și un sfat al Fer. Augustin, direct legat de acest aspect: „Sit eius quasi copia dicendi, forma vivendi” („Să-i fie, *vorbitorului n.n.*, felul de a trăi, precum bogăția grăirii”)³⁹. Dacă n-a reușit în totalitate, n-a fost micșorată cu nimic „faima” sa reală, căci creștinii știu, în bunul lor simț, să facă deosebire *între nedesăvârșirea unui om sincer și nedesăvârșirea nemărturisită a*

³⁶ *Preotul în Biserică...*, p. 92.

³⁷ Amănunte cu privire la personalitatea predicatorului, în general, vezi Pr. Dr. Vasile GORDON, *Introducere în Omiletică*, Edit. Universității București, 2001, pp. 246-253; Idem, *Introducere în Catehetica Ortodoxă*, Edit. Sophia, București, 2004, pp.155-160, cu raportare la calitățile educatorului (catehetului).

³⁸ SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Despre preoție*, trad. Pr. D. FECIORU, Edit. Inst. Biblic, București, 1987, p. 117.

³⁹ Fer. AUGUSTIN, *De doctrina christiana*, P.L., XXXIV, 4, 61.

*fariseului*⁴⁰.

Cu privire la *personalitatea* Î.P.S. Antonie, opinăm că cea mai bună caracterizare aparține Î.P.S. Daniel al Moldovei, exprimată la sfârșitul Sfintei Liturghii oficiate în ziua prohodirii din catedrala mitropolitană din Sibiu (joi, 1 sept. 2005), în care sunt evidențiate **7 daruri pe care le-a cultivat**: „Toți oamenii au daruri de la Dumnezeu, dar nu toți le cultivă cu aceeași intensitate și cu aceeași pasiune. Î.P.S. Antonie rămâne în memoria noastră ca fiind un om de cultură creștină și un misionar dinamic al ortodoxiei românești. **În primul rând**, Înalt Prea Sfinția Sa a fost un teolog ortodox sistematic cu deschidere socială și ecumenică, a accentuat dimensiunea spirituală a Bisericii și universalitatea Ortodoxiei, participând la numeroase întruniri inter-ortodoxe și interconfesionale creștine. **În al doilea rând**, a fost un interpret al spiritualității ortodoxe în contextul epocii de astăzi. A arătat că „Patericul“ și „Filocalia“ reprezintă o înțelepciune pentru viața omului din toate timpurile, întrucât sfințenia este împlinirea omului creat după chipul lui Dumnezeu Cel Sfânt și veșnic. **În al treilea rând**, Î.P.S. Antonie a fost un bun cunoscător al literaturii române și universale. Mărturii sunt cărțile sale de istorie și literatură pe care le-a scris evocând personalități de cultură românească în context universal. **În al patrulea rând**, a fost un bun organizator de evenimente bisericesti, naționale și internaționale, renumit pentru concluziile pe care le formula astfel încât ele deveneau perspective pentru acțiuni misionare pe termen lung. **Apoi (al cincilea, n.n.)**, Î.P.S. Antonie a fost un restaurator de monumente istorice, ctitor de edificii noi, ca Episcop la Buzău și Mitropolit al Transilvaniei. Mărturia cea mai elocventă în acest sens este ctitoria sa de la Mănăstirea Sămbăta de Sus, grandioasa incintă a mănăstirii, precum și Academia de Spiritualitate și Cultură Creștină. Înalt Prea Sfinția Sa a fost, de asemenea (**al șaselea, n.n.**), un român patriot, cu un vast orizont european, asemenea marilor personalități ale culturii românești. Mărturii sunt toate cuvântările, scrierile și atitudinile sale de-a lungul întregii sale vieți. Este un model de patriotism românesc, în același timp cu deschidere universală. **În al șaptelea rând**, Î.P.S. Antonie a fost și rămâne în memoria noastră ca un fascinant promotor al legăturii dinamice dintre tradiții și libertate, dintre

⁴⁰ Detalii, la Pr. lect. dr. Vasile RĂDUȚĂ, *Curs de Catehetică*, dactil., 1996, p. 73.

peren și noutate, dintre Biserică și societate...⁴¹. Considerăm că orice adaos sau comentariu din partea noastră ar fi de prisos la acest paragraf!

5. „Le style est l'homme même”. Câteva dintre caracteristicile predicilor Î.P.S. Antonie⁴²

Felul de a fi al oricărui predicator se reflectă în modul de a vorbi. Suntem de acord, de aceea, cu această sintagmă „*stilul este omul însuși*”, a scriitorului francez Buffon (Georges Louis, 1707-1788), rostită în discursul său de primire în Academie. Evident că stilul unei creații este expresia temperamentului persoanei autorului, dar și a epocii în care acesta a trăit. Î.P.S. Antonie are un stil cu pronunțat caracter personal, inconfundabil, deși cu siguranță că a fost influențat de toate cărțile citite, de profesorii pe care i-a avut, de toți semenii de la care a avut de învățat ceva. Bogăția propriei personalități, sub toate aspectele, i-a fost însă cel mai însemnat izvor de inspirație. În cele ce urmează, vom creiona câteva elemente concrete, legate de modalitățile de redactare și prezentare a predicilor, pentru o viziune de ansamblu.

a. „Redactarea”

Pentru acest pas tehnic, prevăzut teoretic în toate manuale de Omiletică, am folosit ghilimelele, datorită mărturisirii surprinzătoare a Î.P.S. Sale: „Predicile mele vin dintr-o experiență personală de predicator. N-au fost scrise, prin urmare nici învățate pe de rost. N-au fost nici măcar schițate, în adevăratul înțeles al cuvântului, adică organizate anterior, după un plan clasic de predică, așa cum se învață la orele de Omiletică. Sper că această mărturisire să nu fie un exemplu rău pentru nimeni. Sau să fie, dar un exemplu bun, cu condiția să se treacă prin fazele de meditație asupra temei, pe care mi le-am impus eu. Fiecare predică a fost totuși gândită, înainte de a fi rostită. Jaloanele ei i-au fost în general fixate în mintea mea. Odată avute jaloanele, mi-a fost ușor să și improvizez pe loc, din scaunul arhieresc, în funcție de percepția pe care o aveam,

⁴¹ Fragment extras din editorialul „O ceremonie măreață pentru un mare mitropolit”, semnat de Narcisa BALABAN, apărut în „Lumina”, cotidian al Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, 2 sept. 2005, p. 1.

⁴² Pentru acest paragraf avem în atenție trei cărți de predici semnate de Î.P.S. Sa, inclusiv prefețele lor: *Lumină din lumină*, Sibiu, 1985 (coordonator); *Tâlcuri noi la texte vechi*, Sibiu, 1989 (Ediția II-a, 1996, editura *Axios SRL*); *Cuvinte la zile mari*, Sibiu, 1989.

privindu-mi ascultătorii, dacă mai aveau sau nu nevoie de explicații suplimentare, de insistență asupra unui detaliu, de un exemplu, de o parabolă etc.”⁴³. Iar ca îndemnuri practice, mai ales pentru predicatorii începători, Î.P.S. Sa spune următoarele: „Predica trebuie să se înnoiască permanent, spre a nu deveni rutină. De aceea, preotul trebuie să citească mult și multe predici lucrate de alții, să citească exegezele textelor de care se ocupă. Pregătirea predicii se face toată săptămâna, de luni dimineața până duminică dimineața. Predica nu se improvizează, ci se lucrează până la amănunte. Să știi precis cu ce începi și cu ce termini”⁴⁴.

b. Citim predicile sau le rostim liber?

Este o întrebare aproape retorică, fiind unanim cunoscut faptul că Î.P.S. Antonie a predicat întotdeauna liber, fără a fi nici o clipă robul vreunor texte scrise de alții, ori de sine, așa cum însuși ne-a mărturisit mai sus. Dar iată ce ne spune în privința avantajelor rostirii libere: „Vorbirea liberă nu poate întotdeauna urma canoanele retoricii, atât sub raportul succesiunii ideilor, cât și sub raportul modului lor de prezentare. **Dar e mai lucrătoare o predică liberă, decât una citită.** Transilvănenilor (*dar nici altora*, n.n.) nu le place să-l vadă pe predicator citindu-și predica. Dar ei înțeleg că într-o predică nu se poate spune totul și că, despre aceeași temă, se poate vorbi în atâtea feluri câți predicatori o tratează. Ei așteaptă tâlcuirea textului zilei și învățămintele morale”⁴⁵.

c. Dimensiunea predicii: lungă sau scurtă?

Înainte de a afla părerea Î.P.S. Sale, trebuie să amintim că, din punct de vedere al „timpului psihologic”, o predică nu trebuie catalogată *lungă* sau *scurtă*, ci *bună* sau *proastă*. Căci o rostire și numai de cinci minute, poate să ni se pară *lungă*, dacă ne plictisește, după cum, dimpotrivă, una de o jumătate de oră ni se pare *scurtă*, dacă ne-a captivat efectiv. Am auzit mulți preoți cu experiență afirmând că „cine nu spune ce are de spus în 15 minute, nu va reuși să convingă nici dacă ar vorbi o oră!”. De aceea, mulți predicatori sunt de părere că un preot începător e bine să se încadreze în acest sfert de oră, iar după ce câștigă vechime și experiență, *dacă simte că este ascultat cu mare atenție*, poate continua spre 30 de minute. Raportat la cele două extreme, 15 și 30, notăm că

⁴³ În loc de prefață: „Mergând, învățați”, vol. „Tâlcuri noi la texte vechi”, Sibiu, 1989, p. 6-7.

⁴⁴ † ANTONIE, *Cei ce învață pe alții să se învețe mai întâi pe ei înșiși*, în „Îndrumătorul bisericesc, misionar și patriotic”, Sibiu, 1985, p. 9.

⁴⁵ *Preotul în Biserică...*, p. 183.

pentru predica dintr-o sărbătoare importantă a vorbi, totuși, mai puțin de 10 minute înseamnă a risca o rostire-caricatură, nu o predică bine conturată – asemănătoare unui tablou terminat după toate regulile artei picturale. Preotul simplu, care depășește însă 30 de minute, oricât de multă știință ar avea, dezvăluie lipsă de sistematizare a materialului, lipsă de realism vizavi de răbdarea relativ redusă a omului zilelor noastre, dar mai ales *lipsă de măsură*. Și e bine să ne amintim aici de sfatul Sf. Isaac Sirul: ***măsura face orice lucru frumos***.

Altfel trebuie văzute lucrurile în cazul ierarhilor. Rămânând la părerea că și ei trebuie să se încadreze neapărat în timpul psihologic optim, admitem că timpul fizic alocat lor poate depăși în anumite cazuri 30 de minute (nu foarte mult, însă), **dacă atenția credincioșilor se menține captivată și ascultă cu bucurie**. Așa s-au întâmplat lucrurile cu Î.P.S. Antonie, care depășea vizibil cele 30 de minute, întotdeauna, dar care, suntem convinși, **nu plictisea niciodată**. Dar iată propria-i opinie: „Predicile rostite și încheiate în fața ascultătorilor, trebuie orientate pe loc, după capacitatea de receptare a celor pe care predicatorul îi are în față, după semnele lor de oboseală sau de neoboseală, după interesul sau indiferența care li se citește pe chipuri. **Așa se explică unele lungimi**. Stilul colocvial, adesea sub formă de dialog cu ascultătorii, ține totdeauna trează toată atenția... **Predica trebuie să fie scurtă sau lungă?** Predica scurtă pare să fie pe măsura scurtimii interesului pentru ea. În vremea noastră, mai ales în Occident, zece minute e tot ce se poate răbda. În felul acesta predica a devenit, adesea, o simplă formalitate, un element obligatoriu de cult. Sf. Ioan Gură de Aur vorbea mult. În zilele noastre, Părintele Cleopa de la Sihăstria vorbește mult (anii '85-89, n.n.). Și e ascultat!”⁴⁶. Concluzia acestui paragraf: fiecare slujitor va vorbi în funcție de limitele capacității personale de expunere, dar și a celei de receptare din partea ascultătorilor.

d. Limbaj și stil. La acest punct ar fi nevoie de un studiu amplu, pentru analize detaliate în legătură cu limbajul îngrijit și stilul ales utilizat de Î.P.S. Sa⁴⁷. Pe moment trebuie să ne limităm însă a spune că limbajul predicilor este accesibil oricăror categorii de ascultători, întrucât este ferit atât de arhaisme ieșite din uz, cât și de neologisme pretențioase.

⁴⁶ *Preotul în Biserică...*, pp. 184-185.

⁴⁷ Fapt pe care îl avem în vedere la fixarea unei teme speciale ca Teză de Licență, ori Dizertație de Master.

În general, stilul utilizat de Î.P.S. Sa are toate calitățile cerute de normele în vigoare: *corectitudine, puritate, precizie, claritate, finețe, armonie* etc. Figurile stilistice de cuvinte (*epitete, comparații, metafore, alegorii* etc.) și figurile stilistice retorice (*repetiția, interogația retorică, antiteza, eufemismul* etc.) sunt utilizate cu măsură și echilibru. Lungimea și scurtimea frazelor și a propozițiilor alternează, de la caz la caz. Uneori propozițiile sunt foarte scurte, șocant de scurte, **aceasta fiind una din notele distincte d.p.v. omiletic**, rar întâlnită la alți predicatori români, dar cu efect cu totul deosebit. Iată un mic exemplu: „Te mânia pe cel care îți face rău. Mai ales pe cel care te vorbește de rău. Te superi. Suferi. Suferi de o durere adâncă a sufletului, mai mare decât orice durere a trupului. Te superi îndeosebi când o face pe nedrept. Când inventează. Mai ales când te judecă așa, cu nedreptate, suferința ta atinge culmi care cheamă răzbunarea. Și când te judecă pe dreptate, te superi. Ai dori să te ierte. Nimeni nu e bucuros de greșelile pe care le-a făcut. Le-ar dori uitate. Această dorință e aproape întotdeauna semn de părere de rău, de căință. Și te doare profund, te arde, te mistuie când nu ți se primește căința...”⁴⁸.

e. Tematica predicilor. Volumul „Cuvinte la zile mari”, cuprinde teme raportate de praznicele împărătești, cele mai multe la Nașterea și Învierea Domnului. Cel de-al doilea volum, mai răspândit și mai utilizat, „Tâlcuri noi la texte vechi”, include în general teme morale, legate de pericopele evanghelice din duminici. Aceste teme sunt sugerate de înseși titlurile predicilor pe care Î.P.S. Sa le-a dat, titluri formulate într-un mod cât se poate de sugestiv, unele originale și fascinante de-a dreptul. Iată câteva exemple: *Dispută la nivel înalt în pustia Quarantaniei (dum. după Botezul Domnului)*, *Logica nicomidică – logica imediatului terestru (dum. dinaintea înălțării Sf. Cruci)*, *Nu ai om? – ai Dumnezeu! (dum. a IV-a după Sf. Paști)*, *Cuvinte de plumb pe o inimă de durere (dum a XVII-a după Rusalii)* etc..

După opinia părintelui prof. Sebastian Șebu, titularul catedrei de Omiletică de la Facultatea de Teologie din Sibiu, predicile Î.P.S. Antonie pot fi împărțite în *didahii, omilii și predici catehetice*, ca o consecință a intenției Î.P.S. Sale de a *învăța, analiza și a catehiza*, mai ales sub

⁴⁸ Din vol. *Cuvinte duhovnicești...*, p. 6.

regimul ateist în care au fost rostite⁴⁹. Intenția aceasta este mărturisită de însuși mitropolitul, în prefața volumului „Tâlcuri noi...”: „Am gândit aceste predici și ca pe un tratat teologic despre adevărurile fundamentale de credință și nu fără intenția de a-l oferi și ca pe un catehism care să-i ajute pe cititori, așa cum i-a ajutat și pe ascultători, să se înarmeze și cu argumente pentru apărarea credinței lor ortodoxe, în fața celor care ar încerca să-i ademenească spre alte credințe și grupări sectare. E o carte de teologie pentru teologi și neteologi. E o carte de întrebări pentru cei care își pun întrebări și nu le răspunde nimeni; pentru cei care nu știu să pună întrebări, dar nu le au pe suflet”⁵⁰. Mergând pe firul acestui „catehism ortodox”, vom întâlni, astfel, teme dogmatice, ca de exemplu: *mântuirea, Hristos – Mântuitorul, moartea, învierea, lucrarea Sfântului Duh* etc., dar și un număr apreciabil de teme morale, cum ar fi *iertarea, iubirea, recunoștința, discernământul, păcatul, pocăința, sfințenia* ș.a.

f. Ilustrațiile. Una dintre caracteristicile distincte ale predicilor Î.P.S. Sale, vizibilă de departe – cum se spune, constă în abundența ilustrărilor: pilde, istorioare, întâmplări etc., culese în special din *Pateric* și din *Viețile Sfinților*, dar și din operele marilor scriitori, filozofi, artiști etc., români și străini. Aproape că nu există predică fără cel puțin o istorioară. În medie, găsim aproximativ una-două, dar există predici care au și câte cinci!⁵¹. Unele dintre ele sunt cunoscute, în general, având o circulație mai largă, altele sunt inedite. Ei bine, aici Î.P.S. Sa are un merit aparte: din însemnările făcute în urma atâtor și atâtor lecturi, au rezultat, astfel, o sumedenie de istorioare pe care, altfel, nu le-am fi cunoscut. Și încă un merit la acest capitol: un dar aparte de a le fi prelucrat, chiar și pe cele arhicunoscute, conferindu-le spontaneitate, vioiciune și o foarte pronunțată putere de convingere.

Utilizarea ilustrărilor reprezintă un auxiliar prețios al prediciei, de orice gen, din cel puțin două puncte de vedere, realizate simultan: 1. *Explicativ*: oricât de convingătoare ar fi explicațiile teoretice asupra unui subiect, de multe ori o ilustrare potrivită are efect mai rapid și mai puternic; 2. *Odihnicitor*, adică permite ascultătorilor o binevenită „respirație”, mai ales în cazul unor subiecte mai grele.

⁴⁹ Pr. Prof. Dr. Sebastian ȘEBU, *Din activitatea învățătoarească a mitropolitului dr. Antonie Plămădeală*, în „Revista Teologică”, Serie nouă, anul VI (78), Nr. 3-4, iulie-dec., 1996, p. 403.

⁵⁰ *Tâlcuri noi...*, p. 403.

⁵¹ Ca de ex. predica la Duminica I după Rusalii și la Duminica a XI-a după Rusalii.

Părintele Marin C. Ionescu este de părere că utilizarea ilustrațiilor este „cel mai fericit mijloc de a da viață predicilor noastre. Ilustrațiile poartă cu sine o putere uimitoare de a clarifica cele mai grele și cele mai abstracte idei religioase”⁵². Foarte interesantă, în același sens, ni se pare opinia Î.P.S. Antonie: „Istoriorele fixează mai bine învățătura. Ele sunt fapte de viață, iar acestea se înțeleg mai ușor decât teoriile. Metoda a fost întotdeauna folosită și de Mântuitorul. Am văzut și la Casian Romanul texte alcătuite dintr-o suită de pilde, și nu mi s-a părut deloc că ar îngreua textul (v. *Filocalia I*, p. 130 ș.u.)”⁵³.

*

Concluzii asupra activității predicatoriale a Î.P.S. Antonie pot fi conturate de către fiecare slujitor al cuvântului, nu atât din această sumară și modestă prezentare, cât mai ales din propriile constatări, zăbovind cu lectura asupra cărților cu predici, dar și asupra altor pagini din opera ilustrului mitropolit. În acest medalion am dorit să arătăm cu precădere că renumele de foarte bun predicator nu l-a dobândit la întâmplare, ci a fost *consecința firească a osteneții de excepție pe tărâm cultural, pastoral și duhovnicesc*. Volumele de predici ale Î.P.S. Sale, o dată cu aspectul instructiv, plăcut și convingător, se constituie și *ca un semn al înnoirii lucrării învățătorești în sânul Bisericii noastre*, după cum bine remarcă părintele profesor Vasile Mihoc, un alt veritabil propovăduitor al zilelor noastre⁵⁴. La fel ca în alte planuri ale activității generale, teologic, cultural, ecumenic etc., în cel predicatorial apreciem că Î.P.S. Sa a creat o veritabilă școală, mai ales sub aspectul actualizării mesajului omiletic, ținând seama tot timpul de ceea ce părintele profesor Sebastian Chilea numea cândva „actualitatea sufletească a ascultătorilor”: „Predicatorii de astăzi trebuie să plece de la o anume prezență sufletească

⁵² Pr. Marin IONESCU, *Inimă și suflet. Omiletica vremurilor noastre. Planuri și exerciții pentru predică*, București, 1927, p. 106. Tot P.C. Sa recomandă și câteva reguli pentru utilizarea lor: 1. *Să nu fie fabricate în felul istorisirilor morale utilizate în cursul primar. Comunul și sterilul fac din ilustrații un balast ucigător al predicilor noastre*; 2. *Trebuie să fie în așa fel alcătuite încât să îngăduie spiritului ascultătorilor o scurtă respirație de întărire spre zborul cald către Dumnezeu*; 3. *A se ține cont de “spiritul” timpului, deși ilustrațiile cele mai fericite sunt cele clasice, potrivite pentru toate timpurile*; *Ibidem*, p. 107-108.

⁵³ *Preotul în Biserică...*, p. 185.

⁵⁴ Pr. Prof. Dr. Vasile MIHOC, *Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Antonie Cuvântătorul* (recenzie), în „Revista Teologică”, Serie nouă, anul I (73), Nr. 2, 1991, p. 127.

a ascultătorilor, sau de la ceea ce înțelegem prin **actualitatea sufletească**. Să nu nădăjduiască niciodată că atenția lor îi poate urmări în orice condiții, dacă au de spus ceva de seamă. Este iluzia cea mai frecventă. Atenția ascultătorilor nu poate să urmărească decât o dezvoltare care pornește de la ceva actual, cunoscut, trăit și de înaltă valoare pentru ei⁵⁵.

Suntem datori să aducem aici mărturia faptului că studenții noștri teologi utilizează foarte frecvent predicile Î.P.S. Sale, pentru pregătirea propriilor predici la orele de Seminar, sau pentru practica omiletică de la paraclisul Sfânta Ecaterina, ori alte biserici la care sunt solicitați, la fel cum sunt utilizate și de către preoții înșiși, indiferent de numărul anilor în preoție sau de gradul de cultură⁵⁶. Motivele sunt lesne de înțeles. Predicile Î.P.S. Sale au substanță în conținut, vioiciune în exprimare, o limbă româna curată, stil îngrijit, actualitate a mesajelor, ilustrații deosebit de plastice, aplicări concrete și convingătoare.

Semnatarul acestor rânduri, de asemenea, mărturisește cu cea mai adâncă recunoștință, că i-au fost mereu de ajutor predicile Î.P.S. Sale, atât pentru pregătirea predicilor rostite în biserică, cât și pentru cele publicate în volum sau în diverse reviste bisericești, din aceleași motive enumerate anterior.

Socotim acum că cel mai potrivit mod de a încheia prezentarea de față este de a-i da cuvântul Î.P.S. Sale, reproducând aici câteva sfaturi pe care le considerăm, cu toată convingerea, un **veritabil testament omiletic**: „Preotul trebuie să fie la curent cu vremea sa, cu civilizația și cultura, cu operele literare, artistice, cu poezia și filozofia, cu știința din toate domeniile și, numai în contextul lor, să-și plaseze explicarea Evangheliei, fără teama că aceasta ar fi anacronică și că el le vorbește despre lucruri pe care nu le poate în fapt apăra. Să știe spre ce se îndreaptă interesul credincioșilor, ca să răspundă acestui interes, nu prin predici abstracte, despre lucruri asupra cărora credincioșii nu sunt informați și nu au mijloacele de a le înțelege, ci prin predici luminate, plasate în contextul interesului oamenilor și a culturii din vremea noastră și a capacității lor de înțelegere.

Aș dori ca preoții noștri să predice în așa fel încât să mențină în popor continuitatea credinței ortodoxe, aceea care de-a lungul secolelor

⁵⁵ Pr. prof. dr. Sebastian CHILEA, *Considerații omiletice actuale*, în „Ortodoxia”, an. XIX (1967), nr. 1, p. 72.

⁵⁶ Avem mărturii concrete de la preoții care se înscriu la cursurile anuale de perfecționare.

a apărat și continuitatea noastră ca popor pe vatra strămoșească. Să nu uităm că dincolo de slujbele pe care le facem în biserică, avem datoria de a învăța, potrivit poruncii: *Mergând, învățați!*⁵⁷.

E
O
L
O
G
I
C
E

SUMMARY

The aim of this study is to show that His Eminence Antonie has not been assigned the attribute of a renown preacher randomly, but due to his exceptional efforts in the theological, cultural, pastoral and spiritual domains. It practically enlarges on the following factors: *apprenticeship to famous spiritual fathers and Theology professors; academic studies in Romania and abroad; outstanding publishing activity; a man of character; special interest in writing and preaching sermons*. In fact, these are the titles of the chapters.

“Not even a straight line can be the outcome of hazard!” – His Eminence says – words that represent the leitmotiv of the whole study.

In the end of this homiletic medallion, we can read important pieces of advice for the preachers, which can be considered to be **the homiletic legacy** of His Eminence. Let us retain a small fragment: “I wish our priests would preach in such a way that the orthodox faith, which guaranteed the continuity of our people on the ancestral land, is carried on. Let us not forget that besides the services officiated in the church, we have the duty to teach according to the commandment: “*Go and make disciples of all nations!*”.

⁵⁷ *Preotul în Biserică...*, p. 187.

Pr. prof. dr. Valer BEL

MITROPOLITUL ANTONIE PLĂMĂDEALĂ ȘI ECUMENISMUL

Mitropolitul Antonie Plămădeală a fost unul dintre marii ecumeniști din a doua jumătate a secolului al XX-lea. El a reflectat adânc asupra mișcării ecumenice, a studiat principalele luări de poziție în ecumenism din partea ortodocșilor, catolicilor și protestanților și a schițat elementele fundamentale ale unui îndrumător de orientare ecumenică, reliefând dilemele stării de despărțire și perspectivele ecumenismului. Aceste reflexii și studii referitoare la ecumenism ale Mitropolitului Antonie pot fi citite în contextul împrejurărilor în care le-a scris, ele fiind publicate în revistele teologice și în volumul *Ca toți să fie una*, care adună și sintetizează aceste studii „în convingerea că porunca lui Hristos «ca toți să fie una» este mereu actuală și niciodată nu vom fi făcut prea mult pentru împlinirea ei”.¹

După cum arată Mitropolitul Antonie, „ecumenismul urmărește să readucă lumea creștină la aceeași credință și la aceleași forme de exprimare a credinței pentru ca, în felul acesta, creștinii de pretutindeni să fie una, iar expresia acestei unități, Biserica, să fie de asemenea una.”² Mântuitorul Iisus Hristos însuși a avertizat împotriva dezbinărilor și S-a rugat ca toți să fie una, de aceea lupta pentru unitatea Bisericii a început îndată după întemeierea ei. În veacul apostolic, Sf. Apostol Pavel, constatând dezbinările, nu încetează să le denunțe ca pe un rău și insistă asupra *clarificării necesare* acolo unde era dezbinare doctrinară, nu pe necesitatea diversității. Epoca sinoadelor ecumenice a ridicat la nivel mondial dezbinări adesea locale tocmai pentru a pronunța asupra lor soluții cu valabilitate universală spre a nu se mai relua nicăieri, niciodată.

Biserica Ortodoxă, singura care a rămas credincioasă Sinoadelor ecumenice, care au rotunjit tezaurul dogmatic ca pe un sfârșit de proces de creștere, și a urmat tradiția neștirbită a Bisericii *una, sfântă,*

¹ Dr. Antonie PLĂMĂDEALĂ, *Ca toți să fie una – ut omnes unum sint*, Ed. IBMBOR, București, 1979, p. 9.

² *Ibidem*, p. 13.

sobornicească și *apostolească*, s-a rugat mereu pentru unitate și a așteptat, răbdătoare, trezirea conștiințelor celor ce s-au depărtat de ea. Un astfel de reviriment al conștiințelor s-a produs în secolul al XX-lea, primind numele de *Mișcare ecumenică* și mergând până la a se organiza în forme instituționale, cum este Consiliul Ecumenic al Bisericilor.³

Dilemele stării de despărțire rezultă din faptul că, prea multă vreme, confesiunile despărțite s-au ignorat reciproc, mai grav, și-au răstălmăcit în multe privințe pozițiile, iar cu timpul, confesiunea fiecăruia a devenit credința moșilor și strămoșilor și a comunității căreia îi aparține. Experiențele confesiunilor despărțite s-au absolutizat pe baza unor diferențe fundamentale, cum ar fi acelea despre autoritatea în Biserică, despre izvoarele de credință, despre condițiile și mijloacele mântuirii, despre ierarhie și taine și altele.

Diferențele confesionale și implicațiile acestora creează cele mai mari obstacole în calea ecumenismului, adevărate dileme care iau forme imposibile și paradoxale. Dilema fundamentală este că fiecare confesiune, fiecare Biserică angajată în ecumenism considerată că adevărul întreg este de partea ei și de aceea, fiecare speră că ceilalți își vor corecta erorile dacă se angajează în dialog ecumenic. Căci nu este vorba de un adevăr oarecare, ci de adevărul global de credință, care angajează pentru eternitate. De aici și intransigența în ceea ce privește fidelitatea față de adevăr, exprimată în istoria Bisericii, prin respingerea oricărui fel de comuniune cu ereticii, iar în secolul XX, prin negarea caracterului eclesial al celorlalte confesiuni.⁴

Foarte mulți comentatori ai acestei situații fac apel, pentru ieșirea din exclusivism, la iubire. Dar prin aceasta se creează o dilemă în plus, deoarece se consideră că iubirea este chemată să apropie, în timp ce adevărul rămâne insensibil și continuă să despartă. În anii șaizeci,

³ *Ibidem*, p. 14.

⁴ *Ibidem*, p. 15-19 *passim*. Mitropolitul Antonie citează aici pe arhiepiscopul Ilarion Troițki, care, în 1917, considera că romano-catolicii nu sunt Biserică și nici măcar creștini, deoarece în afara Bisericii nu există creștinism, cu atât mai mult anglicanii și protestanții, care s-au desprins din catolicismul care pierduse harul în 1054. Declarații la fel de exclusiviste se găseau și în scrierile unor teologi catolici și protestanți. Karl Barth spunea că „singurul lucru pe care îl au de făcut protestanții față de romano-catolici și desigur, față de ortodocși, este să le predice Evanghelia, nu să se unească cu ei”, *Foi et vie*, nr. 5, p. 495, 1948.

problema dialogului iubirii a fost pusă de Patriarhul Atenagora al Constantinopolului și gata să fie însușită de Papa Ioan al XXIII-lea, și apoi de Papa Paul al VI-lea. În curând s-a ajuns însă la evidența că presupusa tensiune dintre iubire și adevăr este una falsă, deoarece adevărul și iubirea constituie o singură realitate. Adevărul și iubirea nu sunt două părți ale unei alternative între care trebuie să se aleagă, ci două fețe indisolubil unite ale aceleiași realități ultime. Unitatea se cere de aceea, zidită deopotrivă în adevăr și iubire, redescoperite ca o singură realitate. Situația actuală se datorește unei iubiri insuficient crescute, căci pe măsură ce se crește cu adevărat în iubire, se crește și în unitatea adevărului, iar iubirea este autentică numai în adevăr (Dumitru Stăniloae, *Iubire și adevăr...*).⁵

O dilemă este însăși rugăciunea pentru unitatea creștină, recomandată de Consiliul Ecumenic al Bisericilor, întrucât se pune îndată întrebarea: *Pentru care unitate ne rugăm?* Fiecare confesiune se roagă pentru întoarcerea celorlalți la Biserica cea adevărată, dar crede, în același timp, că Biserica sa este cea adevărată. Așa stând lucrurile, se pare că rugându-ne pentru unitate, ne rugăm de fapt pentru perpetuarea despărțirii. Soluția este, după Mitropolitul Antonie, să ne rugăm pentru unitate și să credem, în același timp, în adevărul Bisericii noastre, căci ecumenismul se bazează pe o oarecare comuniune, care se îndreaptă spre comuniunea deplină. Pentru aceasta, cei care se situează în ecumenism se situează pe poziții de cercetare. Cercetarea păstrează intacte convingerile noastre eclesiologice și totuși este deschisă. Și cu cât rugăciunea este mai ferventă, cu atât studiul va fi mai profund și ne vom apropia de țintă.⁶

În *Pași înainte și Perspective pozitive pentru dialogul teologic* (p. 27-60), Mitropolitul Antonie sintetizează realizările pozitive, pe care le-a reușit mișcarea ecumenică. Căci situația confesiunilor, în care fiecare se crede deținătoare a adevărului, nu este în primul rând, un paradox real. Paradoxul ar fi real, numai dacă adevărul fiecărei confesiuni ar fi cu adevărat adevăr. Dintre toate însă, numai unul este în realitate adevăr. Celelalte pot fi erori sau alte aspecte ale adevărului în cauză. În acest din urmă caz, prin cercetare, dialog, cunoaștere reciprocă și rugăciune, aceste alte aspecte vor fi reduse, în cele din urmă, la adevărul principal care se va rotunji tot mai mult, de aceea ecumenismul nu trebuie să stea pe loc,

⁵ *Ibidem*, p. 20-22.

⁶ *Ibidem*, p. 23-27.

el trebuie să meargă înainte. Dovadă pentru cele afirmate este faptul că ecumenismul a deschis câteva uși, care păreau blocate pentru eternitate.⁷

Locul secolului XX în istoria creștinismului viitor va rămâne ca veacul trezirii la conștiința unității, despărțirea creștinilor fiind conștientizată cu convingere și regret, ca păcat și rușine. Păcat, pentru că s-a călcat intenția și porunca Mântuitorului de a rămâne în unitate, o Biserică «una», și rușine, pentru incapacitatea creștinilor de a se fi menținut în unitate.⁸ De aceea, cel dintâi lucru vizibil pe care l-a reușit mișcarea ecumenică este o schimbare în domeniul mentalităților. Creștinii de diferite confesiuni au luat cunoștință unii de existența concretă a celorlalți, sentimentul de repulsie față de orice *hetero* fiind pe cale de dispariție. Cei care s-au întâlnit în Consiliul Ecumenic al Bisericilor, au putut observa, după un timp, că acea bază teologică minimală, care i-a adus împreună, le descoperă totuși existența unui fond comun de credință asupra câtorva puncte esențiale, care stau la baza experienței unei comuniuni, o experiență pe cât de simplă, pe atât de fundamentală și pentru cei mai mulți nouă: „unitatea numelui de creștin, unitatea botezului, unitatea speranței, același cod moral, aceeași rugăciune, câteva taine comune. Dacă înțelegem unitatea numelui ca pe o forță vie, ca pe Hristos în noi și nu în chip nominalist, și dacă înțelegem botezul ca pe o înfiere reală, ontologică, și nu ca pe un beneficiu juridic de incorporare în unitate printr-o declarație, care e totdeauna exterioară, atunci este evident că toți creștinii ne recunoaștem frați și ne simțim dintr-o dată într-o solidaritate necunoscută înainte. Solidaritate pe minimum deocamdată, dar nu lipsită de importanță.”⁹

În planul cercetării „sentimentul unității contribuie, în primul rând, la reintegrarea obiectivității în cercetarea teologică, iar în al doilea rând, impulsionează adâncirea propriilor domenii într-o perspectivă nouă, *more oecumenico*. Adâncirea aceasta presupune convorbiri istorice, adică apelul la «cum a fost la origine», reinterpretări exegetice, prin răscolirea propriilor arhive, care ascund tezaure pe cât de uitate, pe atât de prețioase și, mai presus de orice, adâncirea presupune deplasarea la un alt nivel. La acel nivel, la adânc, care e în același timp adâncul conștiințelor, la care într-o zi ne vom regăsi.

⁷ *Ibidem*, p. 28.

⁸ Dr. ANTONIE Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, *Tradiție și libertate în spiritualitatea ortodoxă*, Sibiu, 1983, p. 329.

⁹ *Idem*, *Ca toți să fie una*, p. 30.

La adânc se află una din importantele coordonate ale unității.”¹⁰ „Perspectiva actuală e a da ce crezi că ai tu mai bun, nu a descoperi ce e mai rău la celălalt, și a rămâne la atât. Așa se explică prezența Bisericii Ortodoxe în mișcarea ecumenică.”¹¹ De aceea este necesară adâncirea propriei tradiții a fiecărei confesiuni, adâncire care poate descoperi consensuri ignorate de multă vreme, din pricina spiritului polemic care caută mai ales ceea ce desparte și trece ușor peste ceea ce poate uni.¹²

Acordul în unitatea învățăturii de credință este factorul *sine qua non*, mijloc și criteriu de realizare a unității creștine. Din perspectivă apofatică însă, nici o definiție nu epuizează adevărul despre cele referitoare la Dumnezeu, deci și la mântuire și la Biserică. De aceea rămâne totdeauna loc pentru investigare și aprofundare, fapt ce justifică postularea dialogului teologic ca drum spre unitate. Tezaurul existent nu spune totul. „El poate împărți acum pe creștini prin ceea ce spune, dar îi poate uni prin ceea ce nu spune, dar va putea spune după ce va fi completat, desăvârșit. Într-un punct de convergență de viitor, la care se poate ajunge prin creștere, prin dezvoltare, prin investigare în comun, prin adâncire, prin asociere, prin exegeză biblică și interpretare istorică, se află unitatea”.¹³ „Confesiunile, din acest punct de vedere, nu sunt entități absolut diferite care coexistă, ci o entitate unică dezmembrată, a cărei tindere naturală și permanentă este refacerea unității. Suntem niște frați care ne-am înstrăinat, dar frați. Idealul unității este însă nu numai o tindere, ci și o datorie, pentru că dezbinarea este un păcat grav și un sacrilegiu”.¹⁴

În lungile discuții ecumenice se afirmă mereu că factorul decisiv, care va deschide drumul unității, va fi lucrarea Sfântului Duh și aceasta este adevărat, dar, subliniază Mitropolitul Antonie, lucrarea Sfântului Duh se va exprima și concretiza prin oameni, de aceea acest „factor decisiv” este în desfășurare și, cu cât angajăm mai multe forțe, cu cât abordăm aspecte mai variate, factorul devine tot mai decisiv. Monahismul este un astfel de factor, care are rezerve capabile să mărească terenul, pe care Bisericile se pot elibera de acest plural păcătos.”¹⁵ Căci dacă factorul dogmatic este cel mai important și va fi chemat să constituie criteriul

¹⁰ Idem, *Tradiție și libertate*, p. 330.

¹¹ *Ibidem*.

¹² Idem, *Ca toți să fie una*, p. 43.

¹³ *Ibidem*, p. 47.

¹⁴ *Ibidem*, p. 56-57.

¹⁵ Idem, *Tradiție și libertate*, p. 332.

unității, spiritualitatea poate pregăti și ajuta desfășurarea dialogului teologic. Rugăciunea împreună, spiritualitatea de rugăciune, de umilință, de pocăință și suferință, regăsirea pe unele coordonate comune de sfințenie va ușura mult sarcina teologilor.¹⁶

O anumită unitate se realizează și prin slujirea comună a lumii și a oamenilor. Prin această slujire – care își are îndreptățirea și baza evanghelică în Evanghelia după Matei 25, 31-46 – se realizează o convergență și o anumită comuniune, limitată, e adevărat, dar nu lipsită de importanță.¹⁷

Așadar, dialogul teologic care vizează regăsirea cu unitatea credinței, slujirea în comun a lumii și a oamenilor în situațiile concrete ale lumii contemporane împreună cu spiritualitatea creștină autentică sunt, după Mitropolitul Antonie Plămădeală, coordonatele fundamentale și complementare ale ecumenismului creștin.

Mergând pe aceste coordonate, ecumenismul trebuie să respecte, ca metodă de lucru, anumite reguli elementare.¹⁸ Prima dintre acestea este abținerea de la orice formă de prozelitism. Aceasta nu pentru că s-ar fi căzut de acord că mântuirea s-ar putea dobândi pe toate căile, în toate confesiunile, indiferent de doctrinele respective, ci pentru că dialogul real n-ar mai fi posibil, iar ecumenismul ar deveni terenul de manevră a celor mai puternici, mai insistenți și mai vicleni. Regula trebuie respectată tot timpul și la toate nivelurile, căci dialogul ecumenic nu se poartă numai între specialiști, ci și între comunități, în viața creștină de toate zilele. Abținerea de la prozelitism este climatul absolut necesar și, în același timp, o mărturie concretă a voinței de dialog ecumenic.¹⁹ Această primă regulă atrage după sine pe cea de-a doua, conform căreia fiecare confesiune angajată în dialog trebuie să-și facă înțeleasă exact doctrina și să se străduiască s-o înțeleagă exact pe a celorlalte pentru a ajunge la o cunoaștere reciprocă reală și a se evita falsul irenism, pe platforme aproximative și nesigure.²⁰

Angajarea dialogului pe picior de egalitate, cultivarea a ceea ce ne unește pentru a ști exact ceea ce a rămas fond comun, căutarea adevărului cu smerenie și sinceritate, în conștiința păcatului despărțirii, și

¹⁶ *Ibidem*, p. 337.

¹⁷ *Idem*, *Ca toți să fie una*, p. 33-35.

¹⁸ *Ibidem*, p. 60-77.

¹⁹ *Ibidem*, p. 61-62.

²⁰ *Ibidem*, p. 62.

rugăciunea comună pentru unitate sunt alte reguli esențiale pentru dialogul ecumenic autentic.²¹

Ecumenismul nu înseamnă concesiuni doctrinare, ci căutarea regăsirii în plenitudinea adevărului, prin integrarea valorilor creștine ale celorlalți. Aceasta presupune studiul Sfintei Scripturi și adâncirea tradiției patristice, care este o sursă inepuizabilă și poate aduce lumini neașteptate. De aceea, teologia ecumenică autentică poate fi profesată numai de cei ce stau complet în slujba Bisericii *una*.²²

Cu aceste convingeri și după aceste principii, teologul, cărturarul, episcopul, arhiepiscopul și mitropolitul Antonie Plămădeală a desfășurat o activitate ecumenică remarcabilă timp de peste 35 de ani, începând cu prezentarea spiritualității ortodoxe românești în occident, în timpul anilor de studii (1968-1970) și continuând cu cea desfășurată pe plan local și internațional, în calitate de episcop vicar patriarhal (1971-1980), episcop al Buzăului (1980-1982) și mitropolit al Ardealului (1982-2005).²³

Personalitatea ecumenistă a Mitropolitului Antonie constituie un răspuns concret la întrebarea dacă ecumenismul este o erezie pancreștină a secolului XX sau un efort de a răspunde chemării Mântuitorului Iisus Hristos la unitate. Mitropolitul Antonie a înțeles ecumenismul în sensul chemării și l-a întruchipat în mod exemplar.

²¹ *Ibidem*, p. 63-67.

²² *Ibidem*, p. 68.

²³ Pentru o schiță în date a activității ecumeniste a Mitropolitului Antonie a se vedea: Lect. univ. dr. Paul BRUSANOWSKI, „Coordonate biografice ale Mitropolitului Antonie al Ardealului”, în *Revista Teologică*, serie nouă, an. XV (87), nr. 3, 2005, p. 43-69.

Pr. conf. dr. Ion VICOVAN

MITROPOLITUL ANTONIE PLĂMĂDEALĂ - PREOCUPĂRI ȘI CONTRIBUȚII ISTORICE

Mitropolitul Antonie Plămădeală a fost unul dintre cei mai mari mitropoliți pe care i-a avut Biserica Ortodoxă Română la cumpăna dintre milenii al II-lea și al III-lea. Vrednic urmaș al marelui Șaguna, mitropolitul Antonie a rămas (și va rămăni) în istoria Bisericii din Transilvania, și nu numai, prin opera sa teologică, pastoral-misionară, culturală, dar și istorică. Deși și-a luat doctoratul în secția sistematică, s-a remarcat în mod deosebit prin preocupările și contribuția sa în domeniul teologiei istorice. A „scos oameni din hârtii” și a prezentat fragmente și evenimente de seamă din istoria atât de zbuciumată a Transilvaniei, a neamului și a Bisericii ei. În studiul omagial de față, dorim să prezentăm, pe scurt, care i-au fost preocupările și contribuția în acest domeniu.

Cel care vreme de 23 de ani (1982-2005) a păstorit Mitropolia Ardealului nu mai are nevoie de nici o prezentare. *Studiile efectuate* (Seminariile teologice din Chișinău și Nifon din București, Facultatea de Teologie din București și Institutul Teologic Universitar din Cluj, cursurile de doctorat ale Institutului Teologic Universitar din București), *demnitățile deținute* (secretar șef la Institutul Teologic Universitar din București, episcop-vicar patriarhal și rector al aceluiași institut, după care episcop al Buzăului), *reprezentantul Bisericii Ortodoxe Române* la întrunirile cu caracter ecumenic¹, precum și *titlurile obținute*² îl înfățișează pe mitropolitul Antonie Plămădeală ca o personalitate de excepție a istoriei bimilenare a Bisericii noastre.

¹ A fost membru al mai multor delegații, reprezentând Biserica Ortodoxă Română; A participat la a cincea Adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor (Nairobi, 1975); a condus delegația Bisericii noastre la a șasea Adunare generală de la Vancouver (1983); a fost delegatul Bisericii Ortodoxe Române la adunările generale ale Conferinței Bisericilor Europene, precum și în comisiile mixte internaționale de dialog între Biserica Ortodoxă Română și Biserica romano-catolică etc. (Pr. Prof. Dr. Mircea PACURARIU, *Dicționarul teologilor români*, ed. Enciclopedică, București, 2002, pp. 366-367.

² Doctor în teologie (la Colegiul *Heythrop College*, lângă Oxford), membru de onoare al Academiei Române și al Academiei de Științe din Chișinău, *Doctor honoris causa* al Universității din Oradea ș.a. (cf. *ibidem*).

Ca orice mare personalitate, mitropolitul Antonie a avut preocupări culturale diverse. Și cu toate că și-a susținut doctoratul în secția sistematică (Teologia Dogmatică), Antonie Plămădeală a avut lucrări de seamă în domeniile spiritualității, omileticii, dar și în cel al istoriei. Ba, am putea afirma cu tărie că mitropolitul Antonie a avut chiar contribuții însemnate în acest domeniu.

În semn de pios omagiu și de aleasă cinstire aduse marelui ierarh, în studiul de față, dorim să subliniem atât preocupările, cât și contribuțiile sale pe tărâmul istoriei Bisericii. Precizăm că în această latură, mitropolitul Antonie a scris mult și divers. A scris interesant și frumos. A scris despre persoane și despre evenimente. Personalitățile sale au fost atât din domeniul cultural, cât și din cele pur istoric sau istoric bisericesc. A abordat subiecte mai vechi din istorie, după cum s-a referit și la unele mai noi. A reluat anumite teme, poate insuficient tratate sau cunoscute în trecut, după cum a atins sau a dezvoltat subiecte inedite. Contribuția sa la istoria Țării și în mod deosebit la istoria Bisericii noastre s-a concretizat în publicarea multor documente de arhivă, pe de o parte, iar pe de alta a adus în atenție persoane (și personalități) care au jucat un rol important în istoria noastră la vremea lor, dar care, din păcate, nu prea sunt cunoscute în vremea noastră.

Lucrările sale cu caracter istoric sunt:

Monahul Sofronie Vârnav. Cu prilejul împlinirii unui veac de la moarte (1813-1868), în MMS, an. XLIV, 1968, nr. 7-8. În acest studiu, publicat și în vol. „Dascăli de cuget și simțire românească”(pp. 349-365), cu titlul „Monahul Sofronie Vârnav, luptător pentru unire (1813-1868)”, autorul prezintă biografia acestui chip luminos din istoria monahismului românesc, precum și din istoria frământată a Țărilor Române la unirea cărora și el a adus o importantă contribuție.

Născut în familia învățatului boier Vasile Vârnav (la 14 octombrie 1813, în localitatea Hilișău-Dorohoi), a primit la botez numele de Scarlat. De mic a fost încredințat unchiului său Sofronie Miclescu, pe atunci stareț la Secu (viitorul mitropolit al Moldovei), cu scopul de a-l pregăti pentru preoție. Însă, pentru o vreme, renunță la acest gând, fiind atras mai mult de dorința de a studia în străinătate.

Astfel, studiază la Paris (în 1837), la Școala de drept, iar la Sorbona, probabil literatura și filosofia. La inițiativa sa, împreună cu Ioan Ghica, C.A. Rosetti și alții, pune bazele Societății de înfrățire a tinerilor studenți din toate țările românești (1845), care va avea un rol însemnat în lupta pentru Unirea Principatelor. Tot din inițiativa sa, va lua ființă și o

Biblioteca românească, „menită să-i ajute pe români să-și cunoască istoria comună și să-și păstreze limba strămoșească”³. Sofronie are un rol la fel de important și la înființarea Capelei Române din Paris (1853), sprijinind cu toată forța și priceperea pe inițiatorul acesteia, Iosafat Snagoveanu.

După 14 ani de ședere la Paris, Sofronie s-a întors în țară. Din nefericire, nu cunoaștem exact timpul și împrejurările în care a avut loc revenirea. Se călugărește la Neamț, primind numele unchiului său Sofronie. La scurt timp a fost hirotonit ierodiacon. În această calitate a slujit o vreme la Huși, pe lângă unchiul său, ajuns între timp episcop (de Huși), după care revine la Mănăstirea Neamț.

Aici primește mai multe ascultări⁴, într-o vreme dificilă, „de decădere și de conflicte cu domnia”. Încercând să îndrepte lucrurile, va avea numai neplăceri și necazuri. A candidat și la stăreția Neamțului, dar fără succes.

Sofronie Vârnav a avut însă și mari realizări. Grație donației sale de tablouri, se pun bazele *Pinacotecii din Iași*, ieromonahul Sofronie fiind cel dintâi ctitor al ei. Însă cea mai mare realizare, „dar și marea bucurie și biruință a vieții lui Vîrnav”, a fost lupta pentru unire, la 1859. Informațiile existente demonstrează că Sofronie Vârnav era cunoscut în Iași mai dinainte, încă din 1848, „când îi însuflețea vorbindu-le pe câmpia de la Frumoasa”. Numele lui apare pe o declarație de unire semnată de marile personalități bisericești și civile⁵, după cum este legat și de înființarea spitalului din Bârlad (1867). Tot aici este ales și deputat (în același an). Bârladul este și locul unde își găsește sfârșitul la 30 ianuarie 1868, fiind înmormântat în cimitirul „Sf. Voievozi”.

Bizanț-Constantinopol-Istanbul în istorie și astăzi, în BOR, an. XCII, 1974, nr. 9-10. Este un amplu studiu-articol semnat de Antonie Plămădeală din vremea în care deținea demnitatea de vicar patriarhal, în urma vizitei la Patriarhia Ecumenică a unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române, din care a făcut parte și autorul, în perioada 8-15 iulie 1974. În prima parte, Antonie se referă la realizarea cea mai reprezentativă a

³ + ANTONIE Plămădeală, *Monahul Sofronie Vârnav, iuptător pentru unire (1813-1868)*, în „Dascăli de cuget...”, p. 351.

⁴ Face parte din „comitetul chinovial”, este ales Mare Arhondar și Inspector al Ospiciului de alienați și de invalizi din mănăstire, și membru în comitetul tipografiei (*ibidem*, pp. 355-356).

⁵ Acest document este semnat de arhierul Marchidan Ieropoleos, egumen la Coșula, Chesarie Sinadon, Ghenadie Șendrea, Sofronie Vârnav, apoi arhimandriții și stareții din Moldova (*ibidem*, p. 362).

Imperiului, simbolul de glorie al acestuia, biserica Sf. Sofia⁶, dar și la contextul politico-religios al Imperiului în preajma căderii lui. Tot în introducerea autorul prezintă și celelalte biserici care făceau faima Imperiului de odinioară, ulterior transformate în moschei sau muzee, unele dintre ele, în timpurile din urmă, fiind redată circuitului turistic ca biserici (biserica din Chora, biserica Sf. Irina și cea a mai rămas din biserica Vlaherne). Mai multe pagini sunt dedicate actualului oraș Istanbul (p.1097-1103). Următorul subcapitol este dedicat „relațiilor între Biserica Ortodoxă Română și Patriarhia Ecumenică, în istorie”. Și acesta cuprinde mai multe segmente din istoria acestor relații: „în trecutul îndepărtat”, autocefalia (1885), recunoașterea Patriarhiei (1925), vizitele patriarhului Miron la Constantinopol (1927), și a episcopului Tit Târgovișteanu (1929), alte vizite de rang mai mic, apoi vizitele patriarhului ecumenic Atenagora I (1967) în România și cea a patriarhului Justinian la Patriarhia Ecumenică (în 1968), precum și cele prilejuite de discuțiile din perspectivă ecumenică sau legate de pregătirea Sfântului și Marelui Sinod Ortodox.

Partea a doua a studiului-articol de față, prezintă pe larg (p. 1119-1164), programul vizitei delegației Bisericii Ortodoxe Române din perioada 8-15 iulie 1974.

Biserica Ortodoxă Română și Războiul de Independență, în BOR, an. XCV, 1977, nr. 5-6. După o foarte sumară prezentare a poporului nostru și a primelor state românești, Antonie se referă la câteva momente de răscruce din istoria noastră, a poporului, dar și a Bisericii: 1877, care „n-a apărut din senin în istoria României”, și contribuția Bisericii Ortodoxe Române, prin clerul și credincioșii ei, la această realizare istorică⁷, temelia realizărilor de mai târziu. Contribuția clerului s-a manifestat, în afară de rugăciune, mai cu seamă la îngrijirea răniților, la organizarea de colecte în favoarea soldaților, dar și a familiilor lor.

⁶ Idem, *Bizanț-Constantinopol-Istanbul în istorie și astăzi*, în BOR, an. XCII, 1974, nr. 9-10, pp. 1088-1093. Autorul face o incursiune sumară, atât în istoricul acestei mărețe și fără seamăn biserici, citându-l, de pildă, pe Charles Diehl, cât și o prezentare a situației actuale a ei.

⁷ Idem, *Biserica Ortodoxă Română și Războiul de Independență*, în BOR, an. XCV, 1977, nr. 5-6, pp. 542-550. Autorul prezintă contribuția Bisericii noastre la Războiul de Independență pe zone istorice și eparhii, amintind de păstorii ce se aflau în fruntea lor, modul cum s-au organizat și au activat (Episcopia Râmnicului, Banatul, Țara Românească, Moldova, Eparhia Dunării de Jos) (cf. *ibidem*, pp. 543-546).

Marina Hociotă-Maica Mina de la Săliștea Sibiului – o nouă „Ecaterina Teodoroiu” în războiul din 1916-1918, în BOR, an. XCVI, 1978, nr. 11-12. Ca și într-un studiu precedent (dedicat lui Sofronie Vărnab), și în acesta, vlădica Antonie aduce în atenție, făcând un gest de aleasă reparație morală, o monahie, maica Mina din Săliștea Sibiului, care a avut un rol important în primul război mondial. Ea a fost viețuitoare la Mănăstirea Nămăești, jud. Argeș. A trecut la Domnul în anul 1977, în vârstă de 81 de ani. A participat la primul război mondial și a avut gradul de sublocotenent, fiind a doua femeie ofițer din armata română, după Ecaterina Teodoroiu⁸. Originară din Săliștea Sibiului, ea s-a născut la 19 august 1896, din părinții Nicolae (cioban, care a murit de tânăr) și Ana, primind la botez numele de Marina. La vârsta de 14 ani a intrat, cu acordul mamei sale, la Mănăstirea Văratec (jud. Neamț), unde avea o mătușă călugăriță. A plecat din Transilvania, după propria-i afirmație, din cauza „prigoanei ungarilor”. Aici, la Văratec, a stat vreme de zece ani. Aflându-se la Văratec, a fost înștiințată că este trecută pe lista de mobilizare (prin ordinul nr. 671), fiind „destinată la spitalele comitetului regional din Tecuci”. S-a remarcat prin curajul și dăruirea exemplară de care a dat dovadă pe front⁹, dar și în afara lui¹⁰. După război, s-a întors la Văratec, fiind decorată prin înaltul decret regal nr. 1744/ 7 iulie 1918 cu „Crucea Comemorativă”. A primit două astfel de cruci, precum și o insignă pe care scrie „Mărășești”. Nu se cunoaște timpul când maica Mina s-a mutat la Nămăești. Aici, între anii 1932-1958, îndeplinește „aproape” rolul de medic al comunei Valea Mare, de lângă Mănăstirea Nămăești. La izbucnirea celui de-al doilea război mondial, maica Mina este mobilizată din nou, cu ordinul nr. 8861/ 8 iulie 1941, cu precizarea că i se „acordă dreptul de hrană de tip ofițeresc”. A fost membră a mai multor asociații care promovau îngrijirea medicală. La o vârstă destul de înaintată (78 de ani) a urmat, alături de tinerii din Câmpulung-Muscel, cursul Universității

⁸ Idem, *Marina Hociotă-Maica Mina de la Săliștea Sibiului - o nouă „Ecaterina Teodoroiu” în războiul din 1916-1918*, în „Dascăli de cuget...”, p. 459.

⁹ A mers „în primele rânduri ale celor ce și-au riscat propria viață, pentru a salva, de sub bombe și ploaia de gloanțe, viața celor răniți” (*ibidem*, p. 463).

¹⁰ Ea transporta răniții de pe front până la Vaslui și Iași. În anul 1917 vara, însoțind un tren sanitar cu răniți din zona Mărășești, spre Vaslui și Iași – se spune că a fost chiar comandantul trenului – s-a expus atât de mult culegând răniții din primele linii de foc și din tranșee încât a fost grav rănită la coapsa stângă. Transportată de urgență la Iași, piciorul i-a fost salvat de la amputare...” (*ibidem*).

Populare „Medicina și Viața”, eliberându-i-se și o diplomă. Autorul mai precizează că în anul 1968, la aniversarea a 50 de ani de la primul război, a primit din partea Consiliului de Stat al R.S.R. medalia „Virtutea ostășească”, clasa I (prin decretul nr. 1005/ 1968).

Biblia de la București (1688). Cine a făcut traducerea?, în BOR, an. XCVI, 1978, nr. 9-10. După ce descrie contextul cultural al Europei și al Țării Românești la momentul apariției primei Biblii în limba română, mitropolitul Antonie face o analiză deosebit de interesantă a modului cum a apărut ea, cine au fost ostenitorii direcți ai ei, ce surse au folosit, precum și locul și importanța ei în cultura românească, ea fiind „un monument nemuritor ridicat limbii și culturii românești”¹¹. Dacă până la 1688, părți din Biblie fuseseră traduse în limba română (unele în manuscris, altele tipărite), importanța *Bibliei de la București* constă în aceea că ea „înmănunchează toată Scriptura, toate cărțile ei, Vechiul și Noul Testament, pentru prima oară traduse și adunate între aceleași coperti”¹². Autorul face o temeinică analiză a manuscrisului nr. 45 de la Cluj-Napoca, un manuscris ce conține un număr de 457 file, precum și al celui cu nr. 4389, al căror conținut este identic cu cel al *Bibliei de la București*, ceea ce îl duce pe autorul studiului de față la concluzia că „traducătorii ambelor manuscrise, 45 și 4389 au lucrat cu manuscrisul autograf al lui Milescu”¹³.

Biblia de la 1936, în BOR, an. XCVII, 1979, nr. 3-4. Mitropolitul Antonie dedică acest studiu *Bibliei* (din anul menționat), încercând să caute (și să dea) un răspuns la întrebarea cum s-a ajuns la această nouă traducere. Preocuparea sa față de *Biblie* este dată de însăși explicația autorului, fiindcă „*Biblia la români este cartea limbii românești*”¹⁴. Începuturile acestei *Biblie* coboară până în anul 1929 (17 martie), când Gala Galaction adresa o scrisoare lui Miron Cristea, prin care-l înștiința că a terminat de tradus câteva cărți ale *Bibliei*, dar că mai are nevoie de 5-6 ani și de o subvenție pentru el și pentru preotul Vasile Radu¹⁵. Totodată,

¹¹ Idem, *Biblia de la București, „ce s-au dăruit neamului românesc la anul 1688*, în *Dascăli de cuget...*, p. 219.

¹² *Ibidem*, p. 222.

¹³ *Ibidem*, p. 231.

¹⁴ Idem, *Biblia de la 1936 și avaturile ei*, în „*Dascăli de cuget...*”, p. 415.

¹⁵ Din scrisoare mai aflăm că la momentul respectiv, terminase de tradus *Noul Testament*, că îi predase patriarhului *Psaltirea*, că *Biblia* integrală era „pusă de el în picioare” și că Sf. Sinod era împotriva lor, a traducătorilor, „deși Patriarhul dăduse dispoziții ca ei să facă lucrarea” (p. 416).

el avertizează că dacă textul Vechiului Testament nu va fi publicat de Biserică, îl va tipări la „o mare casă de editură”, rugându-l pe patriarh să manifeste „o amabilă neutralitate”. Din scrisoarea de răspuns, pe care o publică același autor (Antonie), reiese și motivul pentru care unii sinodali erau împotriva acestei traduceri, anume cel al limbii. Nu toți aveau aceeași părere față de limba acestei traduceri a Bibliei, deși ea era net superioară altor traduceri. Superioritatea ei se datora faptului că toți traducătorii de acum au fost clerici, iar Gala Galaction, pe lângă faptul că a fost un mare scriitor, a fost și un bun profesor și cunoscător de ebraică și de greacă.

Din studiul de față mai aflăm că celor doi li s-a alăturat și episcopul Nicodim Munteanu (fost episcop de Huși, demisionat, iar în vremea aceea era stareț la Mănăstirea Neamț). În continuarea studiului său, autorul se referă la filmul evenimentelor, la perioada de timp în care urma să fie finalizată traducerea, la aspectele financiare legate de această măreață lucrare, la imprimarea ei, la sursa folosită (Septuaginta), precum și la titlul pe care urma să-l poarte (Biblia regală, sau Biblia Carol II ș.a.).

Fericitul arhidiacon și doctorul de teologie și legi Gheorghe Lazăr, în BOR, an. XCVIII, 1980, nr. 1-2. Autorul dedică acest studiu lui Gheorghe Lazăr, fost cleric ortodox (diacon), fiind chiar arhidiacon, a cărui trecere „prin cultura românească a fost pe cât de strălucitoare, pe atât și de scurtă - astru din specia meteorităților”¹⁶. Însă el nu a fost cunoscut ca (arhi)diacon, întrucât materiile pe care le-a predat și pentru care a scris manuale au fost „într-adevăr cu precădere materii laice: aritmetica matematică, temeiurile trigonometriei celei drepte, geografia, ingineria, geodezia ș.a. În afară de cleric, Lazăr mai era și inginer și matematician”¹⁷. După ce precizează că Gheorghe Lazăr a studiat trei ani la Viena¹⁸ și că și-a dedicat întreaga viață și activitate pentru ca și românii să intre „în rândul națiunilor culte și civilizate”, ca și Gheorghe Asachi în Moldova, autorul se referă mai cu seamă la aspectul cel mai puțin cunoscut (de cei

¹⁶ Idem, *Fericitul arhidiacon și doctorul de teologie și legi Gheorghe Lazăr*, în „Dascăli de cuget...”, p. 276.

¹⁷ *Ibidem*, p. 277.

¹⁸ Înainte de a studia la Viena, Gheorghe Lazăr studiasse la Sibiu și la Cluj. A absolvit cursul de gramatică la liceul piariștilor (ordin romano-catolic) din Cluj (1799-1801), în 1802 face clasa superioară a cursului umanist al liceului catolic din Sibiu, iar în 1803-1804 merge din nou la Cluj, unde urmează un curs de filosofie. În 1805 a început dreptul la Academia din Cluj, pentru ca în 1806 să plece la Viena, având o bursă de la Consistoriul din Sibiu, pentru a studia teologia (*ibidem*, p. 282).

mai mulți chiar necunoscut) din viața lui, anume că Gheorghe Lazăr a studiat teologia, luându-și și doctoratul, și că a fost cleric¹⁹. În partea a doua a studiului său, mitropolitul Antonie se referă la activitatea lui Gheorghe Lazăr în Țara Românească, lucrare începută prin deschiderea școlii de la Sf. Sava²⁰, instituție pe care a condus-o atât ca teolog, cât și ca dascăl de teologie. De menționat că în paralel cu pregătirea viitorilor preoți, școala pregătea și pe viitorii ingineri (ca și în Moldova de altfel, unde mitropolitul Veniamin Costachi²¹, după ce a înființat cel dintâi seminar din Moldova, cu ajutorul ucenicului și bursierului său, Gheorghe Asachi, a pus bazele unei școli de inginerie). Mai amintim câteva din caracterizările, pe care mitropolitul Antonie i le face lui Gheorghe Lazăr, și aceasta cu scopul de a-i sublinia marea-i personalitate. Astfel, el îl numește „un om de răscruce în istoria culturii românești”²², un „adevărat ctitor al școlii superioare românești”²³, care a intrat „în legendă ca un mare fiu al națiunii române”²⁴. Gheorghe Lazăr a fost „un om-simbol” pe care l-a dat Transilvania românilor²⁵.

Stolnicul Constantin Cantacuzino în istoria și cultura românească, în BOR, an. XCVIII, 1980, nr. 5-6. După ce face o scurtă, interesantă și necesară incursiune în istoria Cantacuzinilor, mitropolitul Antonie se referă, cu relevante amănunte, la studiile stolnicului Constantin Cantacuzino²⁶,

¹⁹ A studiat teologia la Viena și Carlowitz, în acest scop primind și un „stipendiu anual de 200 fl. din fondul Sidoxial (era un fond ce se strângea în fiecare an de la țărâniea neunită din Transilvania, pentru astfel de scopuri) pentru învățarea studiilor teologice”, după care a fost hirotonit întru diacon, de episcopul român din Transilvania, Vasile Moșă. Apoi a fost numit profesor la Seminarul din Sibiu și predicator la catedrala ortodoxă, depunându-și candidatura pentru scaunul de episcop (ortodox) la Arad sau chiar la Sibiu (*ibidem*, pp. 279-282).

²⁰ Dintre elevii săi amintim pe I. H. Rădulescu, Petrache Poenaru, Eufrosin Poteca, Christian Tell, Scarlat Rosetti, Anton Pann ș.a.

²¹ Se știe că însuși mitropolitul Veniamin Costachi, auzind de valoarea școlii conduse de Gheorghe Lazăr, i-a trimis „mult învățatului domn Gheorghe Lazăr” șase bursieri moldoveni pentru a-i forma ca profesori la Gimnaziul Vasilian din Iași (*ibidem*, p. 288).

²² Făcând această afirmație, mitropolitul Antonie o și susține cu argumentul că se vorbește de perioada sau timpul „înainte și după Gheorghe Lazăr” (*ibidem*).

²³ *Ibidem*, p. 296.

²⁴ *Ibidem*, p. 297.

²⁵ Dan ZAMFIRESCU, *Gheorghe Lazăr*, în vol. „Istorie și cultură”, București, 1975, p. 98 la *ibidem*, p. 302.

²⁶ A studiat mai întâi la Adrianopol (12 martie-11 iulie 1665), după care la Constantinopol (13 august 1665 – 18 ianuarie 1677). Aici va studia cu dascălul Dionisie, la metocul Patriarhiei de Ierusalim, apoi cu dascălul Gherasim Criteanul (ieromonah). Urmează doi ani de studii la Padova (1667-1669), unde studiază logica, fizica, geometria și filosofia. De

cea ce i-a înlesnit formarea unei vaste culturi²⁷, cunoașterea mai multor limbi străine (latină, italiană, germană, polonă, greacă și turcă), precum și constituirea unei însemnate și bogate biblioteci. De asemenea, el este autorul unei valoroase cărți²⁸ și al mai multor traduceri²⁹, contribuind, după cum se știe la „înțelegerea pasajelor mai grele din textul grecesc al Bibliei de la 1688”.

„*Telegraful Român*” în conștiința Transilvaniei. România în conștiința „*Telegrafului Român*”, în MA, an. XXVIII, 1983, nr. 1-2. Cu prilejul „festivităților consacrate împlinirii a 130 de ani de apariție neîntreruptă a *Telegrafului Român*”, din 29 ianuarie 1983, proaspătul mitropolit al Ardealului a ținut o comunicare, care ulterior va fi publicată în revista sus menționată. În partea de început, autorul descrie contextul în care a apărut această importantă și longevivă publicație bisericească. În continuarea articolului său, mitropolitul Antonie se oprește, doar subliniindu-le, asupra unor subiecte mai importante, care au fost găzduite de paginile acestui ziar³⁰.

asemenea, Constantin Cantacuzino a călătorit foarte mult în Transilvania, Ungaria, Austria, Germania, Franța, Belgia și Anglia (cf. Idem, *Stolnicul Constantin Cantacuzino în istoria și cultura românească*, în „Dascăli de cuget...”, pp. 197-198).

²⁷ Era priceput în politică, având agenți diplomați și dând sfaturi politice domnilor, era „foarte inițiat în controversa religioasă a Bisericii sale, precum și în multe științe profane” (*ibidem*, pp. 198-199).

²⁸ Este vorba de lucrarea *Istoria Țării Românești*, lucrare ce „il impune definitiv literaturii, culturii istoriei și recunoștinței românești” (cf. *ibidem*, p. 202). Această operă scoate în evidență mai multe aspecte ale gândirii sale, ale metodelor și principiilor sale, precum și ideile forte ale lucrării: valoarea istoriei pentru popoare, cercetarea critică a izvoarelor istoriei, lărgirea cât mai cuprinzătoare și diversificată a sferei de informație, aplicarea ideii evoluției universale la istorie, latinitatea, formarea poporului român din daci și din romani, unitatea de origine a tuturor românilor, limba comună este dovada unității românilor de pretutindeni, noblețea poporului român, continuitatea românilor în Dacia, miracolul românesc, românii, zid de apărare a-l Europei și formarea primelor state românești (*ibidem*, pp. 204-213).

²⁹ A ajutat pe frații Greceanu, la traducerea *Mărgăritarelor*, a traducerii în românește a *Mărturisirii Ortodoxe* a lui Petru Movilă; contribuie la alcătuirea unei cărți în grecește, tipărită la Snagov, cu titlul *Manual despre unele nedumeriri și dezlegarea lor*; după 1700 tipărește o *Molitvă către Dumnezeu Savaot foarte de folos, scoasă pre limba românească de dumnealui Constantin Cantacuzino Stolnicul* (publicată în *Acatistierul* de la Rîmnic, din 1746); în 1700 publică la Padova o hartă a Țării Românești dedicată lui Brâncoveanu, fiind cel dintâi izvor cartografic alcătuit de un român (*ibidem*, pp. 201-202).

³⁰ Amintim de articolul „Odiinațunea gubernială” (din sept. 1861), prin care împăratul aprobă înființarea ASTREI, de articolul „Limbă și naționalitate”, articol ce împreună cu multe altele, a prezentat importante cercetări de ordin lingvistic ș.a. („*Telegraful Român*”

„Telegraful Român” a fost inițiat ca o „tribună politică”, angajând polemici deschise cu ziare aparținând altor grupuri etnice (de pildă, ziarul Korunk), tema centrală fiind recunoașterea românilor ca națiune, ca a patra națiune în Transilvania³¹. De aceeași atenție s-a bucurat și problema limbii române, ea fiind dezvoltată în subiectul cu titlul „Legea pentru limbi”³². Precizăm aici și faptul că în paginile aceluiași ziar sunt prezentate multe opere literare (versuri și proză), știri despre moartea unor mari personalități, precum și știri „din lume” (din Bulgaria, Germania etc.). Nici problemele de ordin economic și social nu sunt trecute cu vederea, ele ocupând spații largi în paginile „Telegrafului”.

Nu putem să încheiem această prezentare foarte sumară a studiului mitropolitului Antonie dedicat „Telegrafului Român” fără să amintim și faptul că odată cu venirea părintelui Dumitru Stăniloae (1934-1935) în fruntea redacției lui, Telegraful „și-a adăugat pe nesimțite la conținutul politic, cultural și național, și pe acela teologic, misionar și de istorie bisericească”, această orientare fiind „o necesitate de epocă”³³.

Episcopi ai Buzăului în cultura română, în vol. „Spiritualitate și istorie la Întorsura Carpaților”, vol. II, Buzău, 1983. În acest consistent studiu (în conținut, dar și ca dimensiune), având un număr, am putea spune, impresionant de pagini (74), autorul nu prezintă o listă a episcopilor de Buzău, poate cum ne-am fi așteptat, ci scoate în evidență activitatea culturală doar a patru din cei 38 de episcopi, anume: Mitrofan, Chesarie, Filotei și Dionisie Romano, ei fiind cei care au avut o contribuție însemnată la propășirea culturii române. De numele lui *Mitrofan* se leagă înființarea de tipografii și tipărirea mai multor cărți, în special de cult și de învățătură. *Chesarie* s-a remarcat prin întemeierea de școli în limba română, rectitorirea tipografiei și editarea multor cărți (de cult, de învățătură și manuale școlare), precum și înființarea unor școli de mare valoare: seminarul, școlile de muzică, de zugrăvi și de sculptură. *Filotei*, pe lângă lucrările publicate în vremea și cu inițiativa sa, s-a preocupat, în special, de ridicarea păstoritilor prin cultură. Concret, el

în conștiința Transilvaniei. România în conștiința „Telegrafului Român”, în MA, an. XXVIII, 1983, nr. 1-2, p. 11 și 16).

³¹ Sunt prezentate, din această perspectivă, marile evenimente din istoria țării: Unirea Principatelor – 1859, Războiul de independență – 1877, Memorandum-ul – 1892, dezbateri din Parlamentul român ș.a. (cf. *ibidem*, pp. 20-25).

³² *Ibidem*, pp. 16-17.

³³ *Ibidem*, p. 26.

vorbea de o „trezire” prin cultură. Dintre mijloacele de trezire pe care le recomanda, „cărțile ocupă primul loc. Lectura. Cultura. Prin cărți spre cultură, spre subțierea minții, spre trezirea din adormire. Dar nu numai cărțile. Ca să ajungă cineva la cărți, trebuia să pornească de la școală”³⁴. De pildă, într-o circulară cu *Povățuiri* adresată preoților, plecând de la clasicul text „Mergând, învățați...”, el precizează că „botezatul neînvățat este numai pe jumătate creștinat”. Cu alte cuvinte, el socotește „neîmplinit un creștinism fără cultură”. Iată, deci, temeiul și motivația activității sale culturale! Cel de-al patrulea episcop prezentat în studiul de față, *Dionisie Romano*, s-a remarcat prin alcătuirea mai multor manuale, prin alcătuirea și tipărirea multor cărți de învățătură, dar și părți din literatura universală, prin fondarea celor dintâi ziare bisericești, precum și prin înființarea de școli.

Momentul Andrei Șaguna în istoria și în cultura Transilvaniei, în MA, an. XXIX, 1984, nr. 1-2. Mitropolitul Antonie a dedicat mai multe studii și articole celui mai mare mitropolit al Ardealului, Andrei Șaguna. După aprecierile făcute lui Șaguna de către marele Iorga, Antonie îl citează pe George Barițiu, un contemporan de-al lui Șaguna, care, vorbind despre el și numindu-l „spirit gigantic”, afirmă că la venirea sa în Transilvania „totul era de făcut și el, îndată... s-a apucat de toate”³⁵. Și autorul, mitropolitul Antonie, enumeră câteva dintre realizările sale: școlile confesionale, seminarul, gimnaziile din Brașov și Brad, ASTRA, Telegraful Român, reînființarea Mitropoliei Transilvaniei etc. Cu alte cuvinte, așa cum preciza și autorul, „Șaguna a preluat în fapt cărma națiunii sale din imperiul habsburgic, și a fost totul pentru ea: părinte spiritual și conducător politic”³⁶. Într-un mod asemănător se exprimase și poetul Mihai Eminescu despre Șaguna, că a fost „om politic din creștet până în tălpi”. Autorul își încheie articolul de față cu câteva date biografice, cu o scurtă prezentare a *Statutului organic al Bisericii Ortodoxe Române din Ungaria și Transilvania* și cu câteva concluzii interesante, ultima fiind cea mai relevantă: „S-ar putea spune că toți cei care l-au precedat, n-au făcut și n-au lăsat împreună cît a lăsat Șaguna singur în urma lui”³⁷.

³⁴ Idem, *Episcopi ai Buzăului în cultura română*, în vol. „Spiritualitate și istorie la Întorsura Carpaților”, vol. II, Buzău, 1983, p. 87.

³⁵ George BARIȚIU, *Părți alese din istoria Transilvaniei*, vol. III, p. 495, în idem, *Andrei Șaguna, cărmuitor de oameni și îndreptător de vremuri*, în „Dascăli de cuget...”, p. 332.

³⁶ +ANTONIE Plămădeală, *Andrei Șaguna...*, p. 334.

³⁷ *Ibidem*, p. 337.

Prima traducere a manualului lui Epictet în românește, în MA, an. XXIX, 1984, nr. 9-10. Mitropolitul Antonie începe acest amplu, temeinic și valoros studiu (pp. 595-662), prin a sublinia că opera lui Epictet a „pătruns de timpuriu în cultura românească”, fiind amintită de Dimitrie Cantemir și de Constantin Cantacuzino, sau în anumite lucrări, cum ar fi *Predoslovia* cărții, *Cărți creștinești* (apărută la Snagov, în 1700), lucrarea *Elemente de filozofie*, traducerea mitropolitului Leon Gheucă (înainte de 1788), lucrarea *Elementuri de filozofie morală*, traducerea lui Constantin Radovici din Golești (din 1827) ș.a.³⁸.

După ce menționează că până în prezent se cunosc trei manuscrise cu texte din Epictet și texte despre Epictet³⁹, autorul precizează că în studiul de față intenționează să se ocupe doar de *Manualul lui Epictet*, lucrare ce se află în două din cele trei manuscrise (ms. nr. 124 și ms. nr. VI-49), ambele aflate la Iași, însă cu un alt titlu: *Haractirurile lui Epictet*. Cele două manuscrise, afirmă autorul, „sunt într-adevăr identice cu privire la conținut”. Cât privește cel de-al treilea manuscris, el este substanțial diferit, în sensul că nu conține o serie de titluri, cuprinse în manuscrisele pomenite, având însă, în schimb, o altă lucrare în conținut, ce nu se găsește în acelea⁴⁰.

Biserica Ortodoxă Română și legăturile ei cu Bisericile din Balcani și Orientul creștin din secolul al XIV-lea până în prima parte a secolului al XVIII-lea. Aspecte socio-culturale, în M.A., an. XXXIV, 1989, nr. 4. Secolul al XIV-lea reprezintă „timpul întemeierii Mitropoliilor”, acest lucru realizându-se cu acordul Patriarhiei Ecumenice. Mitropoliții din Țările Române, „întotdeauna cărturari și oameni aleși”, au fost “de la început” sfătuitoari domnești, îndeplinind și un rol diplomatic „în multe misiuni peste hotare”. Iar prin tipografiile pe care ei le-au înființat, au dat

³⁸ Idem, *Prima traducere a manualului lui Epictet în românește*, în MA, an. XXIX, 1984, nr. 9-10, p. 595. Alte părți din opera sa se datorează lui Lazăr-Leon Asachi (anterioare lui 1818).

³⁹ Cele trei manuscrise sunt: manuscrisul cu nr. 124 din 24 februarie 1779, aflat la Arhivele Naționale din Iași, manuscrisul nr. VI-49, probabil din 1780, aflat la Biblioteca Universității din Iași și manuscrisul nr. 27, din anul 1785, aflat la Biblioteca Academiei Române (cf. *ibidem*).

⁴⁰ Manuscrisul cu nr. 27 nu conține: *Tabla sau icoana lui Kivit Tiveanul*, *Predoslovia lui Epictit*, *Viața lui Epictit de Boalo*, iar în loc de *Vorba între împăratul Adrian și între filozoful Epictit*, preferă titlul *Întrebări și răspunsuri între împăratul Adrian și între filozoful Epictit*. Are în plus *Dialogul între călător și bătrân*, a lui Cebet Tebanul (cf. *ibidem*, p. 601).

la iveală cărți de cult, de învățătură, manuale școlare etc. În ultima parte a secolului al XIV-lea, dar și în secolele următoare, „mâna românească protectoare s-a întins până departe la Antiohia, la Alexandria și la mănăstirea Sinai”⁴¹. Autorul continuă prezentând șirul ajutoarelor oferite de Țările Române, Bulgariei⁴², Serbiei⁴³, Greciei⁴⁴, Patriarhiei Ecumenice, Patriarhiei Alexandriei, Patriarhiei Antiohiei, Patriarhiei Ierusalimului și Mănăstirii Sf. Ecaterina din Sinai. Autorul menționează și legăturile bisericești cu ucrainenii, rușii și georgienii.

Sfântul Gherman din Dacia Pontică, un străromân ignorat, în MA, an. XXXIV, 1989, nr. 5. Mitropolitul Antonie dedică un interesant studiu lui Gherman, prietenul Sf. Ioan Casian, cu doar trei ani înainte de a fi canonizat de Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române (în 1992). Demersul mitropolitului Antonie este determinat de faptul că Gherman „e

⁴¹ Idem, *Biserica Ortodoxă Română și legăturile ei cu Bisericele din Balcani și Orientul creștin din secolul al XIV-lea până în prima parte a secolului al XVIII-lea. Aspecte socio-culturale*, în MA, an. XXXIV, 1989, nr. 4, p. 31-32.

⁴² Mitropolitul Daniil al Vidinului a fost primit cu multă ospitalitate în timpul refugiului său din veacul al XIV-lea; Mitropolitul Antim Critopulos și Sf. Nicodim de la Tismana au purtat corespondență cu Sf. Eftimie, ultimul patriarh de Târnovo; Domnitorul Radu cel Mare a rezidit o mănăstire lângă Sofia (mănăstirea Kremikovsky), doi dintre copiii săi fiind înmormântați acolo; Neagoe Basarab a făcut însemnate danii bisericilor din Orehova și Arbași. Matei Basarab a zidit două biserici în Bulgaria, una la Vidin și alta la Șviștov. Grigore Ghica, în a doua jumătate a sec. al XVII-lea, a zidit o biserică pentru mitropolia din Dristra. De atenția Țărilor Române s-a bucurat și Mănăstirea Rila (mitropolitul Grigore Roșca al Moldovei i-a donat un acoperământ pentru Sf. Masă, iar episcopul Isaia al Rădăuților i-a donat o Evanghelie (cf. *ibidem*, pp. 32-33).

⁴³ Prin Sf. Nicodim, domnitorii noștri au trimis ajutoare bănești în Serbia. Domnitorul Vlad Călugărul (în a doua jumătate a sec. al XV-lea) a făcut danii mănăstirii Pcinja; Ștefan cel Mare a trimis daruri mănăstirii Kruședol și mănăstirii Sf. Pavel de la Muntele Athos; Mitropolitul Teoctist I al Moldovei a fost hirotonit la Ipek; Domnitorii Radu cel Mare și Neagoe Basarab au ajutat foarte mult Biserica din Serbia (primul a zidit mănăstirea Lopușnea din Kraina-Timoc, a făcut danii așezămintelor monahale Deceani și Sopoceani, iar ieromonahul sârb Maxim Brancovici a fost ridicat la treapta de mitropolit al Ungrovlahiei; Neagoe Basarab, a cărui soție, Milița, era rudă apropiată cu mitropolitul Maxim Brancovici, a ajutat substanțial la ridicarea mănăstirii Kruședol, făcând anual danii călugărilor de la Hilandar). Mai amintim că zugravul sârb Dimitrie Liubavici și-a instalat tiparnița la Târgoviște, continuând astfel opera lui Macarie; Petru Rareș a ajutat, ca și domnii amintiți mai sus, aceleași mănăstiri. Fiica sa, Ruxandra, împreună cu soțul ei Alexandru Lăpușeanu, a donat un prețios epitaf mănăstirii Milișeva. Mihai Viteazul a ajutat mai mulți ierarhi sârbi (cf. *ibidem*, p. 33).

⁴⁴ Au fost ajutate mănăstirile din Meteora (prin închinarea de mănăstiri), insula Paros, insula Patmos și, în mod cu totul deosebit, Sf. Munte Athos (cf. *ibidem*, pp. 34-35).

ignorat atât ca străromân, cât și ca om de cultură și ca isihast”, fiind pomenit doar „în trecut” în legătură cu Ioan Casian, „dar, prea rar pentru sine, independent”⁴⁵.

Trecând la abordarea propriu-zisă a subiectului propus, mitropolitul Antonie afirmă clar că „Gherman este dobrogean. E al nostru. Ca și Ioan Casian”. Apoi, după ce reia toată argumentația în favoarea originii scitice (dobrogene) a Sf. Ioan Casian, Antonie lansează ipoteza, de altfel foarte plauzibilă, de ce Gherman nu a mai fost pomenit după plecarea (și stabilirea) Sf. Ioan Casian la Marsilia, anume că fiind „un isihast de mare profunzime, va fi intrat în reculegerea isihastă totală, care nu-și mai dezvăluie nici traiul, nici locul, iar Casian i-a respectat această dorință, și nici măcar nu se mai referă la ea”⁴⁶.

În continuarea studiului său, mitropolitul Antonie citează acele fragmente din opera Sf. Ioan Casian, care se referă tocmai la originea lor comună: Sciția-Dobrogea, precizând, cu argumente temeinice, că cei doi nu numai că erau din aceeași zonă geografică, ci mai mult: erau din aceeași localitate și că au fost colegi de școală⁴⁷, lucru cunoscut și de Abraham, unul din părinții cu care cei doi au avut convorbiri duhovnicești⁴⁸. Mai departe, mitropolitul Antonie subliniază că amândoi au fost hirotoniți de Sf. Ioan Gură de Aur, Gherman ca preot, iar Ioan Casian ca diacon, că amândoi s-au deplasat la Roma, în apărarea Sf. Ioan Hrisostom, că Sf. Gherman era aplecat spre studiu și că avea o temeinică pregătire teologică, purtând discuții atât de variate și de sensibile. O altă calitate a Sf. Gherman, scoasă în evidență de Antonie Plămădeală, este aceea că avea un deosebit, chiar excepțional talent în arta conversației, știind „când să contrazică metodic, și când să aprobe”.

În finalul studiului de față, mitropolitul Antonie propune o încadrare în timp a vieții și activității Sf. Gherman: s-ar fi născut pe la 358-359, în

⁴⁵ Idem, *Sfântul Gherman din Dacia Pontică, un străromân ignorat*, în MA, an. XXXIV, 1989, nr. 5, nr. 3.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 5.

⁴⁷ În argumentarea sa, mitropolitul Antonie citează un pasaj din *Convorbirile I-a și a II-a Către egumenul Leontie*: „Deci când m-am dus în pustia sketică, unde erau cei mai încercați Părinți dintre monahi, împreună cu Sf. Gherman, cu care mă împrietenisem încă de când eram copii de școală, apoi în oaste, precum și în viața călugărească...” cf. *ibidem*, p. 8).

⁴⁸ *Ibidem*, p. 9.

localitatea Casian (lângă Histria), a ajuns la Roma pe la 405, și ar fi murit „cândva” între 405 și 415, la Roma, la vârsta de peste 50 de ani⁴⁹.

Clerici ortodocși ctitori de limbă și cultură românească, Buc., 1977.

În broșura de 72 p. autorul aduce un omagiu de recunoștință înaintașilor noștri, „un șir lung de clerici luminați, iubitori de țară, adevărați pionieri în vremuri de alegere a luminii de întuneric”, care s-au ostenit „cu râvnă vrednică”, devenind mari „ctitori de limbă, de cultură și de unitate românească”⁵⁰.

Autorul începe cu clericii care au scris (sau au tradus) în limba slavonă, literatura în această limbă fiind numită „prefața literaturii române”⁵¹. Autorul îi amintește aici, pe diaconul Coresi, Filotei Monahul, episcopul Vasile al Romanului, Eustație de la Putna (protopsalt), Teodosie de la Neamț (autor de muzică), Grigore Țamblac (a predicat în această limbă). În aceeași perioadă (slavă) au apărut și *cronicile* de la Bistrița și de la Putna, continuate apoi de Macarie, Eftimie și de Azarie.

Începând cu cel de-al doilea capitol, mitropolitul Antonie dedică mai multe pagini (în 8 capitole) limbii române. Astfel pomenește de textele rotacizante din Maramureș⁵², de lucrările, în românește, ale lui Coresi⁵³, de lucrările mitropolitului Varlaam⁵⁴ sau de contribuția Sf. mitropolit Petru Movilă⁵⁵. Este menționată și contribuția culturală a mitropolitului Simion Ștefan, prin cele două lucrări ale sale⁵⁶. Evident, nu puteau fi trecuți cu vederea nici mitropoliții Antim Ivireanul, Dosoftei și Veniamin Costachi sau episcopii Râmnicului Damaschin Dascălul, Climent, Chesarie și Filaret⁵⁷. Autorul subliniază, într-un subcapitol distinct, și

⁴⁹ *Ibidem*, p. 18.

⁵⁰ Idem, *Clerici ortodocși ctitori de limbă și cultură românească*, Buc., 1977, p. 5.

⁵¹ P. P. PANAITESCU, *Contribuții la istoria culturii românești*, Buc., 1971, p. 13 la *ibidem*, p. 7.

⁵² Este vorba de *Codicele Voronețian*, *Psaltirea Șcheiană*, *Psaltirea Voronețiană*, *Psaltirea Hurmuzachi* și *Catehismul Marțian* (cf. *ibidem*, p. 8).

⁵³ *Evangeliarul* de la Brașov (1650-1651), *Psaltirea* (1570) și *Psaltirea slavo-română* (1577) (cf. *ibidem*, p. 10-11).

⁵⁴ Este vorba de *Carte românească de învățătură* (1643), *Răspuns la catehismul calvinesc* (1645) și *Șapte taine a Besearecii* (1644).

⁵⁵ Deși, Sf. mitropolit Petru Movilă a avut o bogată operă teologică, și nu numai, aici este scoasă în evidență, mai întâi, contribuția sa prin oferirea tipografiei Mitropoliei Moldovei, respectiv mitropolitului Varlaam, unde a tipărit *Cazania* sau *Cartea românească de învățătură*. Mai departe este amintită și lucrarea sa culturală, în ceea ce privește contribuția sa în domeniul promovării limbii și culturii române (*Triodul înflorat*, 1631).

⁵⁶ *Noul Testament* (1648) și *Psaltirea* (1651).

⁵⁷ *Ibidem*, pp. 24-33.

importanța deosebită a tipografiilor în lucrarea culturală din cele trei provincii Românești⁵⁸.

Alte capitole tratează contribuția unor clerici în domeniul literaturii române, precum și a tuturor ostenitorilor din școlile românești (grămătic, dascăli, pisari, dieci, copişti etc). În aceeași lucrare, autorul dezvoltă și un alt subiect ce a constituit temă fundamentală a vieții și activității slujitorilor Bisericii, cum ar fi conștiința unității românești, idee promovată prin întreaga lor operă culturală.

Un episod important din lupta pentru limba română, Buc., 1978. După cum precizează autorul în introducere, această lucrare are menirea de „a coborî în arhivă” și de a scoate „la lumină” faptele maghiarilor săvârșite în perioada fascistă, în forma lui maghiară, „horthysmul”. Și aceasta pentru „cei din străinătate”, care au rămas la obiceiurile și mentalitatea mai veche⁵⁹. Pentru a prezenta această problematică cât mai pe înțelesul cititorilor, autorul face o incursiune atât în „cele două antecedente îndepărtate” (uniația și Hajdudorogul)⁶⁰, precum și în „antecedente mai apropiate” („planurile pentru o episcopie maghiară ortodoxă în Ungaria trianonică”⁶¹ și „momentul 1940”⁶²).

⁵⁸ Sunt amintite tipografiile: a lui Coresi (din Brașov), precum și cele de la Dealu, Târgoviște, Snagov, București, Buzău, Iași, Neamțu ș.a. (cf. *ibidem*, p. 22).

⁵⁹ Ep. dr. ANTONIE Plămădeală, *Un episod important din lupta pentru Limba română*, Buc., 1978, p. 4.

⁶⁰ Atât prin uniația propriu-zisă, cât și prin înființarea Episcopiei de Hajdudorog (episcopia unită, dar cu limba de cult maghiară, înființată în anul 1912) nu urmăreau altceva decât deznaționalizarea românilor ortodocși (care îmbrățișaseră uniația) din Transilvania.

⁶¹ Cu privire la planurile de mai sus, cel care avertizează pentru prima oară pericolul înființării unei asemenea episcopii a fost episcopul Oradiei, Roman Ciorogariu. Într-o scrisoare adresată patriarhului Miron, episcopul relatează „tot zbuciumul său de zece ani în legătură cu asistența românilor ortodocși rămași după 1918 între granițele Ungariei”. Crearea unei episcopii ortodoxe-maghiare urmărea, fără îndoială, maghiarizarea românilor. În discuțiile pe marginea acestui proiect s-a implicat, din nefericire, și cunoscutul teolog grec, profesorul de la Atena Hristu Andrutsos, care a sfătuit pe unguri să înființeze această episcopie, să introducă în cult limba maghiară, să numească preoți maghiari și să supună acestei episcopii pe toți ortodocșii din Ungaria, susținând că și Patriarhia Ecumenică va aproba acest lucru, „deoarece e dreptul ei canonic să se ocupe de orice diasporă ortodoxă, să sancționeze astfel de apariții și să le ia sub jurisdicția sa” (Episcop dr. ANTONIE Plămădeală, *Un episod important din lupta pentru limba română*, Buc., 1978, p. 12-13). Aflând de aceste „planuri”, patriarhul Miron a scris patriarhului ecumenic Fotie, denunțând acest „atentat împotriva națiunii române”. Urmare a intervențiilor din partea română, Patriarhia Ecumenică a renunțat de a mai susține în

Tema centrală a acestui amplu și bine documentat studiu o reprezintă situația Bisericii Ortodoxe Române din Ardealul de nord ce a fost anexată Ungariei hortyste, urmare a odiosului Diktat de la Viena (semnat la 30 august 1940). Pe lângă numărul, chiar foarte mare, de români care au luat drumul pribegiei, mulți au fost expulzați, iar o mulțime de ierarhi⁶³, preoți⁶⁴ și credincioși⁶⁵ au avut multe de îndurat.

vreun fel ideile maghiarilor cu privire la ortodocșii români din Ungaria. Și aceasta a făcut ca la 3 decembrie 1930, episcopul Roman Ciorogariu anunță Patriarhia Română „că acțiunea pentru înființarea episcopiei ortodoxe maghiare a eșuat”. Câțiva ani mai târziu, în 1936, guvernul horthyst a mai încercat o stratagemă, anume de a înființa o *mitropolie* cu mai multe episcopii sufragane: câte una pentru grecii, sârbii și românii ce se aflau în granițele imperiului austro-ungar, iar mitropolia urma să țină de Patriarhia Ecumenică. Românii, potrivit înțelegerii, aveau să fie organizați într-un episcopat cu sediul la Gyula, care se va conduce după Statutul organic al lui Șaguna, statut recunoscut și de împăratul Franț Iosef și „însușit de *Tratatul de la Trianon*”. Însă nici această inițiativă nu a fost, din fericire, concretizată.

⁶² La 30 august 1940, Transilvania de Nord a fost „vremelnic” ocupată, prin „Diktatul de la Viena”. Urmare a acestui act abuziv, 42.243 kmp și 2.600.000 locuitori au fost anexați Ungariei hortyste. Din acest motiv, cca. 280.000 au fost siliți să ia drumul pribegiei, iar foarte mulți au fost expulzați. Școlile românești, tipografiile, ziarele și revistele românești au fost deființate. Concomitent, s-a trecut la maghiarizarea numelor și la obligativitatea folosirii limbii maghiare peste tot (*ibidem*, pp. 15-16).

⁶³ *Episcopul Nicolae Popovici al Oradei* (1903-1959) a fost arestat la 4 octombrie 1940 și, împreună cu 283 de români din Oradea, a fost dus la gară și expedit peste graniță într-un tren de marfă. El este cel care relatează cum, „zile de-a rândul”, au continuat să sosească alte convoaie cu trenuri de marfă. Au fost arestați și expulzați preoți, doctori, avocați, profesori și țărani; *Episcopul Vasile Stan al Maramureșului* (1875-1945) a fost expulzat împreună cu toți funcționarii episcopiei, fiind nevoit să se stabilească la Sibiu; *Episcopul Nicoale Colan* a rămas la Cluj, dar a fost ținut sub permanentă presiune (fiind chemat la centrul de recrutare, a fost declarat „apt pentru front”, asta însemnând că oricând putea fi înrolat în armată) (cf. *ibidem*, pp. 16-17).

⁶⁴ Protopopul Aurel Munteanu (Huedin) a fost torturat, în fața mulțimii, în piața orașului, fiind ucis în mod barbar. Preotul Traian Costea (din satul Treznea, jud. Sălaj) a fost împușcat împreună cu 30 de săteni, între care femei și copii; preotul Ioan Danci (satul Lona) a fost, de asemenea, împușcat (cf. *ibidem*, p. 17); pr. Ioan Rafiroiu (din Poiana Sărată) a fost expulzat împreună cu toți enoriașii, după ce mai întâi au fost bătuți și chinuiți; preotul Popa Vasile (din părțile Aradului) a fost împușcat. În jud. Someș au fost întemnițați 80 de preoți ș.a. (cf. *ibidem*, p. 18).

⁶⁵ Învățătorul Lazăr Cosma a fost spânzurat de o cruce împreună cu soția sa; Ioan Popescu, ctitorul bisericii din Mărtănuș (Covasna) a fost schingiuit și omorât cu topoarele. În partea de nord a Arhiepiscopiei Sibiului, au fost dărâmate 16 biserici ortodoxe (la Biborțeni, Racoșul de Sus, Boroșneul Mare, Căpeni, Vârghiș (Covasna), Borsec, Ditrău, Ocland (Haghita) ș.a.. Multe biserici au fost devastate și profanate (în

Autoritățile maghiare, din dorința de deznaționalizare a românilor, au apelat la tot felul de mijloace, de cele mai multe ori cumplit de violente și dure pentru a-și atinge scopul. Între altele, având convingerea că Biserica Ortodoxă (prin credință și cult) îi ține pe români în unitate, au apelat la o formă nouă și înșelătoare, aceea de a înființa o mitropolie de limbă maghiară, „nu pentru maghiari, pentru că maghiarii nu erau ortodocși, ci pentru români, sârbi și cehoslovaci”⁶⁶. În viziunea mitropolitului Nicolae Bălan al Transilvaniei (1920-1955), această plănuită mitropolie nu era altceva decât „un Hajdudorog ortodox pentru maghiarizarea românilor”⁶⁷. Cu alte cuvinte, autoritățile horthyste intenționau ca, prin supunerea tuturor ortodocșilor din regatul maghiar față de această unitate administrativ-bisericească nou creată, românii să-și „piardă astfel limba și contactele cu episcopii lor și cu Țara-mamă”. Maghiarii însă nu s-au oprit aici, ci au mers mai departe în acțiunea lor de deznaționalizare. Astfel au desființat Academia teologică de la Cluj, înființând în schimb, o Facultate de teologie ortodoxă maghiară⁶⁸; au numit, pentru prima dată, un preot maghiar la o parohie românească (în loc. Odorhei), iar la singurul liceu românesc din Năsăud, *Liceul fondului grăniceresc*, directorul român a fost înlocuit cu unul maghiar; în toate manualele de istorie, pe care trebuiau să le învețe și copiii români, „se vorbea cu dispreț despre *descompunerea României*”, românii fiind tratați, de asemenea, cu același dispreț, la adresa lor folosindu-se cele mai jignitoare cuvinte și expresii. Mai mult, românii erau obligați să participe la toate manifestările culturale ungurești, „care se țineau lanț”, fiind siliți să asculte „potopul de insulte și calomnii debitate la adresa României și a Națiunii române”⁶⁹.

În urma insurecției naționale din august 1944, care a dus la eliberarea României, a fost înfrântă și Ungaria horthystă. Odată cu aceasta a luat sfârșit și calvarul preoților și ierarhilor ortodocși din

Orhei, Aita Seacă, Bodoc, Mărtănuș) (cf. *ibidem*). Profesorul Gheorghe Herlea (din părțile Aradului) a fost spânzurat; unui țăran din Beiuș i-au bătut în spate, cu cuie, tricolorul românesc aflat în casa lui, după care l-au omorât; notarul Ioan Candrea din Oradea a fost omorât, iar o sută de elevi români au fost siliți să măture străzile orașului, în insultele tuturor (cf. *ibidem*).

⁶⁶ *Ibidem*, p. 19.

⁶⁷ *Ibidem*.

⁶⁸ Din fericire, nici acest plan n-a fost încununat de succes, întrucât profesorii de la Academie n-au acceptat să devină profesori la Facultate, „deși li se făceau promisiuni mari, salariu foarte ridicat, rang universitar și înaltul titlu de *Meltosag*” (cf. *ibidem*, p. 27).

⁶⁹ *Ibidem*.

eparhiile Cluj, Oradea și Sighet. În noul context, ar fi fost de așteptat ca să se renunțe la ideea înființării acestei Biserici Ortodoxe maghiare, „de vreme ce nu avea ortodocși maghiari”. Totuși, gândul acesta a mai continuat vreo trei ani. Astfel, la 17 martie 1946, parohiile ortodoxe românești din Ungaria trianonică, în număr de 22, „s-au constituit într-o eparhie ortodoxă română, cu un consistoriu în orașul Gyula”, urmând a alege un episcop care să depindă de Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Acesta este, de fapt, Vicariatul ortodox român ce funcționează și în vremea noastră, și care, în anul 1999, a devenit episcopie, în fruntea ei fiind P.S. Sofronie Drincec.

Dascăli de cuget și simțire românească, Buc., 1981. Volumul, apărut la Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, se dorește a fi, după spusele autorului, „o adunare solemnă de chipuri de oameni mari ai culturii noastre, de mari patrioți, să fie adică o carte a modelelor de cuget și simțire românească”⁷⁰. Întrucât Biserica și poporul nostru au un număr foarte mare de asemenea nume de „oameni mari”, autorul a fost nevoit să adune „doar o parte dintre ele, pe ctitorii de limbă și cultură românească, laici și clerici, și cu osebire pe aceia dintre ei care ne-au învățat despre noi înșine cine suntem, și ne-au scris pe fruntea destinului nostru istoric, cu literele de foc ale adevărului, ca o

⁷⁰ Volumul conține două părți, fiecare având un număr de persoane sau evenimente abordate, prima parte având o extensie mult mai mare decât cea de-a doua. Dacă în prima parte sunt dezvoltate 19 teme (Târnosire pentru eternitate: Putna 1470, Neagoe Basarab, domn al culturii românești, Clerici ortodocși, ctitori de limbă și cultură românească, Nicolae Milescu, „Vir polyglotus et pereruditus”, Eveniment mondial la Iași: Sinodul de la 1642, Stolnicul Constantin Cantacuzino în istoria și cultura românească, Biblia de la București, ce „s-au dăruit neamului românesc” la anul 1688, Dimitrie Cantemir, teologul, Gheorghe Șincai și problemele controversate ale istorie românilor, Gheorghe Asachi, ctitor moldovean al culturii românești. „Fericitul Arhidiacon și doctorul în teologie și legi” Gheorghe Lazăr, Anton Pann, protopsaltul și poetul, un Esop al românilor, Andrei Mureșanu „poetul unei singure poezii”, dar nemuritoare, Simion Bărnuțiu, în epocă și în vecii vecilor, Costachi Negri în exil la Paris: „Trăiască unita Românie”, Anul înțelepciunii: 1859, Andrei Șaguna, cărmuitor de oameni și îndreptător de vremuri, Asociațiunea „un reazem al naționalității române” și Monahul Sofronie Vârnav, luptător pentru unire), în partea a doua sunt doar 9 (Autocefalie și Patriarhie în B.O.R., B.O.R. și războiul de independență, Momente și documente din anul bucuriei: 1918, Permanențe românești în S.U.A. și Canada, Biblia de la 1936 și avatarurile ei, Să ne aducem aminte de Gala Galaction, Marina Hociotă-Maica Mina din Săliștea Sibiului, „O nouă Ecaterina Teodoroiu”, Un episod important din lupta pentru limba română).

pisanie pentru eternitate, credința și știința despre unitatea și dăinuirea noastră neîntreruptă pe acest pământ”⁷¹.

Pagini dintr-o arhivă inedită. Documente literare, Buc., 1984. Lucrarea cu titlul de mai sus, apărută la editura Minerva este una deosebit de interesantă prin conținutul ei, așa cum o subliniază și autorul, „inedit”. Ea cuprinde, în prima parte, „un mare fond de scrisori adresate lui Elie Miron Cristea de către oameni de cultură, istorici și oameni politici din epocă”⁷², dar și alte documente conținând „date personale, proiecte și informații despre preocupările lui și, mai ales, despre strădaniile lui culturale”⁷³. Partea finală, „addenda”, cuprinde traducerea tezei sale de doctorat despre Eminescu, prima dedicată „poetului nepereche”, traducere din limba maghiară, precum și „proverbe, maxime, asemănări și idiotisme” ș.a.

Importanța lucrării este dată de faptul că mitropolitul Antonie a dat la lumină o valoroasă corespondență care întregeste chipul celui dintâi patriarh al României. Ne întrebăm, în mod firesc, cine știe cât timp ar mai fi trecut până ar fi fost publicată această corespondență, dacă Dumnezeu nu i-ar fi rânduit aceasta lui Antonie Plămădeală?

Lazăr-Leon Asachi în cultura română, Sibiu, 1985. Această operă este una dintre cele mai de seamă ale mitropolitului Antonie. Ea este, totodată, cea mai amplă și completă lucrare dedicată protopopului Lazăr-Leon Asachi, tatăl lui Gheroghe Asachi, cel care, împreună cu „luminătorul Moldovei” a avut o contribuție fundamentală la înființarea unor importante școli în Moldova, după cum și un rol de seamă în dezvoltarea activității culturale de aici.

Lazăr, cum s-a numit din botez, Leon Asachi de mai târziu, s-a născut în anul 1757, într-o familie originară din Basarabia⁷⁴ (au fost și ipoteze potrivit cărora Lazăr ar fi fost de origine transilvăneană, galițiană și armeană), strămutată pe la mijlocul veacului al XVIII-lea în Moldova.

⁷¹ Idem, *Dascăli de cuget și simțire românească*, Buc., 1981, p. 5.

⁷² Idem, *Pagini dintr-o arhivă inedită. Documente literare*, Buc., 1984. Miron Cristea a primit scrisori din partea mai multor personalități: Octavian Goga, George Coșbuc, Nicolae Iorga, Ioan Lupaș, Brediceni, Vasile Goldiș, Valeriu Braniște, Martha Bibescu, Sextil Pușcariu, Ioan Bianu, Simion Mehedinți, Vasile Stroescu, Cincinat Pavelescu, Teodor V. Păcățian, Jan Urban-Jarnik, Elena Văcărescu, I. Zanne, Andrei Birseanu, Ilarie Chendi, Ion Clopoțel, Gala Galaction, Dimitrie Gusti, Onisifor Ghibu, Spiru Haret ș.a. (cf. *ibidem*, p. VI-VII). În total, patriarhul Miron a primit scrisori de la 106 personalități, plus două anonime.

⁷³ *Ibidem*, p. V.

⁷⁴ Idem, *Lazăr-Leon Asachi în cultura română*, Sibiu, 1985, pp. 5-6.

După ce a funcționat o vreme ca protopop de Herța⁷⁵, s-a stabilit în Iași unde a fost împământenit, activând aici tot ca „protopop și protoprezbiter”. După moartea soției sale a intrat în monahism, în anul 1820, primind numele de Leon. Ceva mai târziu a fost cinstit de mitropolitul Veniamin Costachi cu rangul de arhimandrit, „cel mai mare rang la care poate aspira un monah, dacă nu are motive să aspire și la acela de episcop”. A murit la 18 octombrie 1825, fiind înmormântat în catedrala Sf. Gheorghe din Iași (Catedrala veche).

După ce prezintă toate ipotezele posibile cu privire la originea și numele lui Lazăr-Leon Asachi, precum și funcțiile deținute și locul de slujire, autorul, în capitolul al II-lea, face un „nou catalog operelor” sale, care, din păcate sunt deloc sau prea puțin cunoscute: pastorale⁷⁶, cuvântări⁷⁷, traduceri⁷⁸, predici⁷⁹ etc.

În capitolul al III-lea, mitropolitul Antonie evidențiază preocupările lui Lazăr-Leon Asachi în domeniul limbii române. Fiind contemporan cu fruntașii Școlii ardelenne, însă independent de aceștia, Asachi a acordat o atenție deosebită limbii române, grijă concretizată mai cu seamă prin „preocuparea de traducere în românește a unor opere reprezentative din cultura europeană, în vederea alinierii noastre la această cultură”, aceasta, poate, ca o „iradiere a iluminismului”⁸⁰. Din această perspectivă,

⁷⁵ *Ibidem*, p. 7.

⁷⁶ Deși a fost doar protopop și arhimandrit, Lazăr-Leon Asachi are și o pastorală, dată la 10 ianuarie 1789, la Hotin (deci în calitate de protopop), publicată de prof. Simeon Reli (*ibidem*, p. 28).

⁷⁷ Are cuvântări ținute la Golia (în 1803, 30 noiembrie, publicată), *Cuvânt la duminica a IV-a a marelui post* (1818, în manuscris), *Cuvânt de pomenire* (1820, tipărit), *Cuvânt funebru* (la înmormântarea logofătului Lupu Balș, 2 aprilie 1820, publicat) (cf. *ibidem*, pp. 28-29), *Discursul funebru la înmormântarea domnitorului Alexandru Constantin Moruzi-Voevod (1802-1806)* (cf. *ibidem*, p. 71).

⁷⁸ A tradus: *Nopțile* (din limba engleză), *Bordeiul indienesc* (din limba franceză), *Logica lui Condillac* (din limba franceză), *Epictet* (din limba rusă), *Pentru filozofia chinezilor* (din limba rusă), *Istoria bibliotecștii Bisericii* (din limba rusă), *Dogmele de Biserica Răsăritului păzite* (traducerea, posibil din grecește), *Basnele* (fie din franceză, fie din rusă), *Povești învățătoare la bunele moravuri luminoase, Frații cei fără simțire* (probabil din limba engleză), *Oare care socotințe luate din alcătuirile scriitorilor celor vechi, Pentru liniștirea și mulțumirea omului* (cf. *ibidem*, pp. 28-70).

⁷⁹ Are 9 predici la duminicile Triodului, 5 predici la praznice împărătești, 9 predici la duminicile de după Rusalii, 8 cuvântări și predici ocazionale, 9 predici funebre (cf. *ibidem*, pp. 72-74).

⁸⁰ *Ibidem*, p. 82-83.

el a avut „conștiința unității de limbă și a unității naționale a tuturor românilor”. În viziunea lui Asachi, pentru refacerea limbii nu se poate găsi alt mijloc decât „adăparea” la izvor, adică la limba latină. Și această preocupare a lui se datorează firii sale căutătoare, intuitive și perseverente, pe care a transmis-o și fiului său, Gheorghe Asachi. În același sens se exprimă și autorul: „Lazăr-Leon Asachi a fost un spirit cu sensibilități deosebite față de problemele epocii, vizionar și luptător... A avut idei, pe care le-a realizat întâi el, și-apoi și-a pus și fiul să le realizeze”⁸¹. Cartea continuă cu încă patru capitole de analiză a unor termeni ai limbii române, așa cum au fost folosiți ei de Lazăr-Leon Asachi. Cel puțin de importanță egală cu această primă parte a lucrării este și cea de-a doua, cea care cuprinde o bogată „addenda” (60 de texte).

Lupta împotriva deznaționalizării românilor din Transilvania în timpul dualismului austro-ungar în vremea lui Miron Romanul (1874-1898), după acte, documente și corespondențe inedite, Sibiu, 1986. După crearea dualismului austro-ungar (1867), acțiunea de deznaționalizare începută de regii maghiari, cu mai multe secole în urmă, a continuat cu și mai multă intensitate. Și ea a fost îndreptată asupra instituțiilor fundamentale ale Transilvaniei: Biserica și școala. Mitropolitul Antonie, în lucrarea de față, o lucrare temeinică, așa cum obișnuia să scrie de fiecare dată, se referă la un segment bine determinat din această luptă, anume la cea din vremea păstoririi lui Miron Romanul, cel de-al doilea succesor al marelui Șaguna.

După capitolul „preliminariii”, în care autorul prezintă alegerea urmașilor lui Andrei Șaguna, mai întâi a lui Procopie Ivacicovici (a păstorit doar zece luni) și, apoi, cu multe și interesante amănunte, a lui Miron Romanul (a păstorit în perioada 1874-1898), se referă la activitatea pe care cel din urmă a desfășurat-o ca mitropolit. Înainte de toate, autorul subliniază sărăcia deosebită în care mitropolitul Miron a fost nevoit să (supra) viețuiască, în timp ce „înalta ierarhie a celorlalte culte, dispunând de dotații fabuloase, oferă danii substanțiale destinate Bisericii, scopurilor educative, pentru știință, artă; ajutoare pentru cei lipsiți de mijloace; întreprind acțiuni de binefacere care se bucură de recunoștință generală”⁸². Dacă Șaguna primea anual o subvenție de 8.000 de coroane, lui nu i s-a oferit nimic, ceea ce l-a determinat să se adreseze guvernului

⁸¹ *Ibidem*, p. 85.

⁸² *Idem*, *Lupta împotriva deznaționalizării românilor din Transilvania în timpul dualismului austro-ungar în vremea lui Miron Romanul (1874-1898), după acte, documente și corespondențe inedite*, Sibiu, 1986, p. 39.

în mai multe rânduri⁸³. În același capitol, autorul subliniază și faptul că Miron Romanul, în ciuda „sărăciei lucie” în care era obligat să trăiască, el nu a renunțat la cultură și informare. De pildă, din documentele de arhivă reiese că, pe la 1880, era abonat la o mulțime de publicații ale vremii⁸⁴.

Lucrarea prezintă, în continuare, corespondența mitropolitului Miron Romanul: atât cea trimisă⁸⁵, cât și cea primită⁸⁶.

Pe lângă grija conducerii Mitropoliei și a păstoriților, mitropolitul Miron Romanul s-a implicat în mod activ în apărarea drepturilor românilor în fața presiunilor politice de maghiarizare a acestora prin mai multe legi: legea pentru maghiarizare școlilor primare (1879), a școlilor medii (1883) și a grădinițelor de copii (1891). De asemenea, a luat atitudine fermă împotriva încercărilor de desființare a Gimnaziului ortodox din Brașov (1893), împotriva legii pentru maghiarizarea numelor (1897) și împotriva încercărilor de desființare a școlilor românești (1898). Cu aceeași tărie, mitropolitul Miron Romanul a luptat pentru asigurarea întregirii veniturilor preoților (1898).

În final, amintim, din aceeași perspectivă națională și patriotică, de circulara nr. 2362 din 10/22 1896, pe care Miron Romanul a trimis-o credincioșilor români din Transilvania cu prilejul sărbătoririi mileniului sosirii ungarilor în Panonia și în Transilvania, „document de mare

⁸³ *Ibidem*, p. 34-43. În acest capitol, mitropolitul Antonie publică cinci scrisori pe care mitropolitul Miron le-a adresat autorităților în drept prin care solicita acordarea „unei dotații care să fie suportată de fondurile statului”, cu scopul de a ridica Biserica, - pe care el o numea „a mea”-, atât de vitregită în ajutoare, la rang de egalitate - dacă e posibil - cu celelalte Biserici episcopale”, însă fără nici un rezultat (pp. 34-43).

⁸⁴ Era abonat la 28 de publicații în limbile maghiară (10), germană (4) și română (14) (cf. *Lupta împotriva ...*, p. 44).

⁸⁵ A destinat 3 scrisori către episcopul Aradului Ioan Mețianu, o scrisoare către episcopul Caransebeșului Nicolae Popea, una către Vicențiu Babeș. „cunoscut om politic, membru al Academiei Române și unul din marii luptători pentru libertatea și dreptatea românilor de sub asupra austro-ungară” (p. 60), și una către Iosif Gall, membru în Camera Magnaților (cf. *ibidem*, pp. 44-53).

⁸⁶ Miron Romanul a primit scrisori de la autoritățile maghiare, de pildă, de la Csaky Albin (ministrul cultelor și artelor), de la Andrei Șaguna, din partea lui Emil Babeș (apărătorul Mitropoliei de la Sibiu în procesele cu Patriarhia Sărbă), a lui Vincențiu Babeș (de pildă, dintr-o scrisoare a sa către Miron Romanul aflăm știri despre o călătorie a lui Nicolae Densușianu la Budapesta pentru a căuta documente referitoare la uniția din 1700), una e semnată de George Barițiu, două de preotul Ioan Căndea din Avrig (în care se referă la activitatea lui Ioan Slavici la Sibiu), mai multe de episcopul Ioan Mețianu ș.a. În total, 32 de persoane i-au scris mitropolitului Miron Romanul, plus câteva anonime.

demnitate, unul dintre acelea care, produse la vremuri de răscruce, încălzesc inimile celor oprimați și trezesc speranța și curajul”. El recomandă românilor să nu participe la manifestările organizate de maghiari. Mai precis, el afirmă că românii pot participa la acele manifestări doar „între marginile libertăților cetățânești, nu însă ca reprezentanți ai Bisericii noastre”⁸⁷.

Valoarea acestei lucrări, ca și în cazul altora, constă, pe de o parte prin prezentarea cât se poate de completă a vieții și mai ales activității mitropolitului Miron Romanul al Transilvaniei, iar pe de alta, pentru faptul că a publicat scrisorile primite sau trimise de același mitropolit, scrisori ce zăceau în Arhiva Mitropoliei din Sibiu, așteptând un astfel de cercetător și editor.

Românii din Transilvania sub teroarea regimului dualist austro-ungar (1867-1918), după documente, acte și corespondențe rămase de la Elie Miron Cristea, Sibiu, 1986. Așa cum precizează și în „preliminariii”, autorul, mitropolitul Antonie, prin lucrarea de față nu și-a propus să scrie o „Viață” a lui Miron Cristea, ci doar să scoată „din uitare unele documente elaborate de el, sau legate de implicarea lui în evenimentele istorice, culturale, sociale, politice și bisericești din vremea sa”⁸⁸. Ca o notă caracteristică a lui Miron Cristea, autorul subliniază, în lucrarea de față, „interesul său pentru creația populară și, în special, pentru proverbe”⁸⁹. Întreaga activitate, așa cum o prezintă mitropolitul Antonie, îl arată ca pe unul ce „a fost mai prezent în epocă și în multe alte domenii, decât în cel bisericesc și cultural... A fost prezent și activ în istoria Transilvaniei, cu toate problemele ei”⁹⁰.

Așa cum prezintă autorul, lupta lui Miron Cristea poate fi privită din perspectivă dublă: pe de o parte, ea a fost îndreptată împotriva politicii

⁸⁷ *Ibidem*, p. 153.

⁸⁸ *Românii din Transilvania sub teroarea regimului dualist austro-ungar (1867-1918), după documente, acte și corespondențe rămase de la Elie Miron Cristea*, Sibiu, 1986, p. 5.

⁸⁹ Autorul subliniază faptul că a descoperit „câteva manuscrise” din care reiese preocuparea lui Miron Cristea pentru jocurile populare. De altfel, Miron, fiind elev în clasa a VIII-a gimnazială, în 1887, scrisese o lucrare cu titlul: „Nașterea și dezvoltarea jocurilor în genere, precum și lățirea jocurilor naționale românești” (*ibidem*, p. 8).

⁹⁰ *Ibidem*, p. 20. A luat parte la toate luptele pentru drepturi și dreptate a românilor din Transilvania, a depus mari eforturi pentru promovarea culturii, a luptat „în chip cu totul deosebit să apere dreptul clerului la o dotație din partea statului” ș.a.

regimului dualist care urmărea maghiarizarea românilor din Transilvania, iar pe de alta, concomitent, el urmărea apărarea drepturilor românilor⁹¹.

Modul cum lupta el pentru apărarea drepturilor românilor, precum și mijloacele folosite pentru atingerea acestui scop, reiese mai cu seamă din capitolul al IV-lea, în care autorul enumeră 10 mijloace sau domenii de activitate care au stat în atenția lui Miron Cristea, prin care urmărea dobândirea și apărarea de drepturi pentru românii din Transilvania⁹².

Ultimele trei capitole cuprind relațiile dintre conducătorii națiunii române din Transilvania cu guvernul de la Budapesta (în lumina documentelor aflate în arhiva lui Miron Cristea) în trei momente mai importante: în perioada 1910-1918, în timpul primului război mondial și în preajma unirii Transilvaniei cu România, cu privire specială asupra rolului lui Elie Miron Cristea la Unirea de la 1 decembrie 1918. Lucrarea se sfârșește cu un capitol foarte consistent de scrisori primite de Miron Cristea (de la 94 de destinatari, unii dintre ei mari personalități⁹³, la care se adaugă și câțiva anonimi) și cu un capitol, aproape la fel de consistent, de addenda (34)⁹⁴.

Contribuții istorice privind perioada 1918-1939. Elie Miron Cristea. Documente și corespondență, Sibiu, 1987. Mitropolitul Antonie, după cum am văzut deja, a avut o constantă preocupare față de cel dintâi

⁹¹ Astfel, el s-a remarcat prin lupta *impotriva* maghiarizării numelor românești, *impotriva* asimilării românilor de către maghiari și *impotriva* maghiarizării școlilor românești, după cum a luptat *pentru* apărarea demnității românești, *pentru* apărarea proprietăților românilor, *pentru* apărarea continuității românilor în Transilvania și *pentru* apărarea credinței (cf. pp. 25-38).

⁹² Cele 10 mijloace sunt: 1. Promovarea meseriilor, 2. Testamente și Fundațiuni, 3. Conferințe învățătorești, 4. Grijă pentru școlile românești și pentru apărarea limbii române, 5. Promovarea activității „Asociațiunii”, 6. O audiență la Arhiducele Franz-Ferdinand la Viena, 7. Banca culturală „Lumina”, 8. O Asociațiune a femeilor române din Tilișca, 9. Apel la românii din S.U.A. pentru catedrala din Sibiu, 10. Biserica, îndrumătoare a activităților politice ale preoților (*ibidem*, pp. 46-104).

⁹³ Amintim de: Emil Babeș, Ioan Bianu, Dumitru Boroianu, Ioan Bunea, Gheorghe Ciuhandu, Nicolae Ivan, Ioan I. Lapedatu, Lecomte du Nouy-Andre, Ioan Lupaș, Ioan Mețianu, Ioan Mihălcescu, Miron Romanul, Athanasie Mironescu, Ioan I. Papp, Ilarion Pușcariu ș.a..

⁹⁴ Și addenda conține importante documente, unele de o importanță deosebită chiar, care aduc lumină atât asupra persoanei și activității lui Miron Cristea, cât și asupra altor persoane sau momente importante din Transilvania din vremea lui Elie Miron Cristea. De pildă, ea conține o autobiografie (inclusiv documente asupra tunderii în monahism, sau documentele numirii și demisiei din postul de redactor la „Telegraful român”), cuvântări, circulare și rapoarte ale lui Miron Cristea etc.

patriarh al României, Miron Cristea. Și pe drept cuvânt, deoarece Elie Miron Cristea, cum îl numește numai Antonie, a fost un mare om al Bisericii și al Țării și a participat în mod activ la marile evenimente din istoria poporului nostru. Cu alte cuvinte, Miron a făcut istorie și a rămas în istorie. Iar meritul autorului (Antonie Plămădeală) este acela că fiind episcop vicar patriarhal, dar mai cu seamă, având o fire mereu în căutare, care a „scormonit” în istorie și a „desprăfuit” documente aflate în arhiva Sf. Sinod, a dat la iveală lucruri interesante care, într-o anumită măsură, aduc lumină în unele segmente din istoria noastră sau din viața unor personalități bisericești și nu numai. Lucrarea, împărțită în trei mari părți (Elie Miron Cristea, mitropolit primat 1920-1925, patriarh 1925-1939 și addenda). Autorul subliniază câteva dintre cele mai de seamă realizări ale lui Miron Cristea: propunerea pentru organizarea unui „nou Sinod ecumenic” (1920), Legea și Statutul de organizare a Bisericii Ortodoxe Române (1925), Institutul Biblic Ortodox, crearea de noi episcopii și instalarea de arhierii⁹⁵, ridicarea Bisericii noastre la rangul de Patriarhie (1925), ctitorirea unui cămin preoțesc (1926), înființarea unei Academii de muzică bisericească (1927), a Seminarului de la Cernica (1929), reînhumarea osemintelor lui Constantin Brâncoveanu (1934), editarea Bibliei sinodale (1936), ctitorirea unei mănăstiri în Țara Sfântă (mănăstirea „Sf. Ioan Botezătorul” de pe malul Iordanului) și a Așezământului românesc din Ierusalim (1935) ș.a.. De mare importanță sunt și scrisorile pe care patriarhul Miron Cristea le-a purtat cu diferite personalități: prof. Ioan Lupaș⁹⁶ (unele confidentiale, altele oficiale).

⁹⁵ A instalat o serie de ierarhi în special în Transilvania, mai cu seamă pe cei care au avut de suferit în perioada stăpânirii dualiste: Nicolae Bălan (mitropolit al Ardealului), Iosif Bădescu (la Caransebeș), Roman Ciorogariu (la reînființata episcopie a Oradiei Mari), Nicolae Ivan (la reînființata episcopie a Vadului, Feleacului și Clujului), Grigore Comșa (la Arad) și Lucian Triteanu (la Roman) (cf. *ibidem*, p. 22). Însă, în afară de Transilvania, mitropolitul primat a mai ocupat (și instalat) și alți ierarhi: Nichita Duma (la Argeș), Bartolomeu Stănescu (la Râmnic), Ghenadie Niculescu (la Buzău), Iacov Antonovici (la Dunărea de Jos), Ilarie Teodorescu (la Constanța), Visarion Puiu (la Hotin), Nectarie Cotlarciuc (la Cernăuți), Ioan Stroia (la nou înființata episcopie a Cetății Albe), Gurie Grosu (la Chișinău), iar pe Justinian Teculescu (la Ismail) (cf. *ibidem*, p. 23).

⁹⁶ Aceste scrisori se referă la problema unificării organizării bisericești (p. 12-16), la proiectul de înființare a Institutului Biblic (p. 18-19), la ridicarea Bisericii noastre la rangul de Patriarhie (p. 29-30), la vizita pe care intenționa s-o întreprindă la Cluj, cu prilejul serbărilor Universității (p. 38-39), sau la preocuparea sa de a elabora o lege „care să organizeze așa cum se cuvine cultul eroilor” (p. 39-40). În alte scrisori Miron Elie Cristea îl înștiințează de faptul că a fost delegat de Sf. Sinod pentru a reprezenta Biserica

Evident, cel mai mare capitol al acestei lucrări îl reprezintă „addenda”. Ea cuprinde un număr de 138 de scrisori, fie din partea unor instituții, fie, cele mai multe, din partea unor persoane și chiar anonime.

Calendar de inimă românească, Sibiu, 1988. Lucrarea, cu titlul de mai sus, are două părți. În prima, autorul tratează câteva aspecte (13 titluri) legate în principal de istoria țării (începând cu definirea Patriei, continuând cu câteva mari personalități din istoria ei: Mircea cel Mare, Constantin Brâncoveanu, Avram Iancu și generalul nonagenar Ionescu T. Ion, încheind cu episoade din istoria relațiilor dintre români și Viena ș.a.). A doua parte tratează mai multe aspecte referitoare la viața bisericească, mai precis la unii ierarhi care s-au remarcat în istoria Bisericii (Petru Movilă, Sava Brancovici, Visarion Sarai și Sofronie de la Cioara, Antim Ivireanul, Ilarion al Argeșului, Chesarie al Buzăului, Șaguna și Miron Romanul), precum și la chestiuni mai generale, dar de mare importanță (legăturile dintre Transilvania și Moldova, Astra, Telegraful Român) ș.a.

Alte file de calendar de inimă românească, Sibiu, 1988. Acest volum, așa cum o arată și titlul, îl continuă pe cel dinainte, lărgind însă tematica abordată. Pe lângă prezentarea unor noi aspecte din viața mai multor personalități aflate deja în preocupările sale (Gheorghe Asachi și Gheorghe Lazăr), autorul aduce în atenție și alte personalități (Nicolae Bălan, Justin Moiescu, Ion Clopoțel, Vasile Drăguț, Constantin Noica, Alecu Russo, Al. Mateevici și Gala Galaction). Mitropolitul Antonie în acest volum, nu abordează numai persoane și personalități, ci rememorează și evenimente reper, din istoria Bisericii noastre (autocefalia și patriahatul), după cum se referă, cu autoritate și competență, la probleme de ordin cultural (prima traducere a Manualului lui Epictet în românește, Cartea lui Epictet, trei cărți din sec. XIX, mai puțin cunoscute, despre Eminescu, despre apărarea limbii și promovarea culturii române), dar și de ordin teologic (Sf. Scriptură în Biserica Ortodoxă, confesiunile din Transilvania în trecut și astăzi, icoanele pe sticlă din Transilvania, contribuții transilvănene la teologia românească, bilanț și perspective ecumenice).

Romanitate, continuitate, unitate, Sibiu, 1988. Este o lucrare cu caracter pur istoric și abordează una dintre cele mai dezbătute teme din istoria Transilvaniei. Meritul autorului constă în aceea că face cunoscută o operă a unui sas transilvănean din veacul al XVII-lea, Johannes Troester,

Ortodoxă Română la diferite întruniri cu caracter ecumenic (la Chicago și Geneva, p. 48-50) ș.a.

„care s-a ocupat de istoria noastră și care face parte din categoria celor care ne spun lucruri acum cunoscute, dar care, la vremea lor, unele se spuneau atunci pentru prima oară”⁹⁷. Din opera lui Troester aflăm: vechimea românilor în Transilvania, originea romană a lor „prin limba, prin îmbrăcămintea de origine romană, prin dansurile lor de origine romană și prin alte datini și obiceiuri, printre care și unele religioase”⁹⁸. El afirmă limpede că „românii sunt urmași ai legiunilor lui Traian, fiind oglinda nobilului popor roman”⁹⁹.

Moarte și înviere la Mănăstirea „Brâncoveanu” Sămbăta de Sus, Sibiu, 1993. Este o broșură dedicată celebrei mănăstiri din inima Transilvaniei, care a avut o istorie bogată, dar și foarte zbuciumată. Deși a fost dărămată din temelii, ea a cunoscut și perioade pline de glorie. De altfel, titlul „Moarte și înviere la Mănăstirea Brâncoveanu” este mai mult decât grăitor. Ca orice mănăstire veche, și aceasta a avut o istorie interesantă, cunoscând trei perioade de înflorire și tot atâtea de distrugere și ruinare. A avut trei ctitori: Domnitorul Constantin Brâncoveanu, mitropolitul Nicolae Bălan și mitropolitul Antonie Plămădeală. Această lucrare a fost ocazionată de refacerea și resfințirea ei, la 15 august 1993. Broșura de față conține un istoric al mănăstirii, multe poze cu mănăstirea, cu ctitorii și cu ierarhii de seamă care au participat la resfințirea din 1993, precum și hrisovul „ce s-a citit cu prilejul sfințirii Mănăstirii Brâncoveanu și s-a îngropat în piciorul Sfintei Mese a altarului bisericii cu hramul Sfinții Martiri Brâncoveni, în ziua de 15 august 1993”.

De la Cazania lui Varlaam la Ion Creangă, Sibiu, 1997. În acest volum, ca și în altele, fie mai vechi, fie mai noi, autorul revine, aproape obsesiv, asupra vieții și activității unor mari bărbați ai neamului. Revine cu interesante amănunte, cu sintetice concluzii și deosebit de plăcute formulări asupra, de data aceasta, Sfântului Gherman din Dacia Pontică, asupra lui Varlaam, mitropolitul Moldovei, cu privire specială asupra

⁹⁷ Idem, *Romanitate, continuitate, unitate*, Sibiu, 1988, p. 7. Johannes Troester era sas, originar din Transilvania, unde tatăl său, Martin Troester, a fost secretar de tribunal. S-a născut înainte de 1640, în Sibiu. Între anii 1651-1652 apare pe listele gimnaziului din Sibiu, printre profesori avându-l și pe Johannes Leonhardi. În 1663 se afla înmatriculat la Universitatea din Iena, însă începând cu 1665 prezența lui este semnalată la Nuernberg, unde va publica mai multe cărți (*Das Alt und Neu-Teutsche Dacia și Polnische Adler Nest*). Probabil a murit în 1670, la Nürnberg (p. 17).

⁹⁸ *Ibidem*, p. 214.

⁹⁹ *Ibidem*, p. 216.

Cazaniei sale, asupra lui Nicolaus Olahus, Ioan Inocențiu Micu-Klein, Gheorghe Lazăr, Ioan Creangă, Andrei Șaguna, Mitrofan și Chesarie ai Buzăului.

De la Filotei al Buzăului la Andrei Șaguna, Sibiu, 1997. Și în volumul de față, mitropolitul Antonie se oprește cu aceeași pasiune la unele din personalitățile evocate în volumul dinainte (Andrei Șaguna), dar și la altele (episcopii Filotei și Dionisie ai Buzăului, Melchisedec Ștefănescu al Romanului, Dimitrie Cantemir, Avram Iancu și Nicolae Bălcescu). Însă, ca și în alte lucrări cu caracter istoric, autorul stăruie și asupra unor însemnate evenimente ce privesc în mod deosebit, dar nu exclusiv, Transilvania: Mănăstirea Brâncoveanu, Sâmbăta de Sus (mai multe articole fiind dedicate Brâncovenilor, mucenicia lor, mărturii despre ei în documentele vremii, cuvântul rostit cu ocazia canonizării lor, cuvânt ținut la sfințirea Mănăstirii Brâncoveanu ș.a.), Biserica Ortodoxă și școala românească din Scheii Brașovului, Memorandum-ul, Supplex Libellus Valachorum în istoria Transilvaniei, Sf. Sava de la Buzău ș.a.

De la Alecu Russo la Nicolae de la Rohia, Sibiu, 1997. Este ultima lucrare cu caracter istoric a mitropolitului Antonie, recent mutat la viața veșnică. Ca și alte volume, și acesta cuprinde un mănunchi de articole, la fel de interesante și plăcute, în parte abordând probleme culturale, în parte aspecte istorice. Din prima categorie amintim articolele închinat Telegrafului Român, lui Alecu Russo, lui Eminescu (3 articole), lui Goga (2 articole), lui Lucian Blaga (4 articole), lui Timotei Popovici sau cele despre Gala Galaction, despre colinde etc. Din cea de-a doua grupă amintim articolele care privesc istoria mai nouă a Bisericii noastre: despre monahul Nicolae de la Rohia și părintele Stăniloae, despre Biserica Ortodoxă și rolul ei la pregătirea Marii Uniri, precum și despre rolul acesteia în istoria poporului român. Tot aici este adus în atenție și episcopul Partenie Ciopron, ultimul episcop al armatei. Lucrarea se încheie cu câteva din cuvântările mitropolitului Antonie ținute la diferite întruniri, precum și cu un articol dedicat clericilor români care au îndeplinit un rol diplomatic.

În concluzie, putem afirma că mitropolitul Antonie a avut *nu numai serioase preocupări teologice, ci la fel de serioase și contribuții istorice*. Contribuția lui constă, pe de o parte, în „scoaterea din colțul de nemurire” a bărbaților de seamă ai neamului românesc și ai Bisericii strămoșești, iar pe de alta, și aceasta în mod deosebit, în publicarea multor documente de arhivă, fapt pentru care i s-a reproșat chiar de către unii că „s-a lăsat ademenit de arhive”.

Scriind despre cei care au trăit cândva, mitropolitul Antonie, după propria-i afirmație, a avut „sentimentul că-i naște, că fără el ar rămâne ca orașele vechi, acoperite de vreme, ca niște Histrii nedescoperite”. Or, tocmai acesta este aportul esențial al mitropolitului Antonie Plămădeală la istoria Bisericii pe care a slujit-o cu multă dragoste, râvnă și dăruire toată viața. A slujit-o din tinerețe. A slujit-o atunci când a fost în rândul cinului monahal, dar a slujit-o și atunci când, în mod brutal și abuziv, a fost exclus din el (de autoritățile comuniste). A slujit-o în timpuri pașnice și prielnice pentru Biserică, după cum a slujit-o și atunci când ea a fost marginalizată și persecutată. A slujit-o cu aceeași dăruire și atunci când a funcționat în cadrul Institutului Teologic sau în calitate de vicar patriarhal, precum și atunci când a devenit eparhiot la Buzău sau la Sibiu. A slujit-o prin faptă și cuvânt. A slujit-o prin scris. Iar prin scrisul său, el a împlinit o datorie de suflet atât față de Biserica lui Hristos din Transilvania, și nu numai, cât și față de personalitățile despre care a scris, care, după cuvântul mitropolitului Antonie „i s-au descoperit ca să-i contureze, să-i redea vieții”. Și, din această perspectivă, putem afirma că mitropolitul Antonie a descoperit multe, multe Histrii.

SUMMARY

The metropolitan bishop Antonie Plămădeală was one of the most important bishops, which the Romanian Orthodox Church had at the turn of the second millennium.

Being a worthy follower of the great Saguna, bishop Antonie has remained (and shall last) in the history of the Transylvanian Church not only through his theological, pastoral-missionary and cultural work, but also through his historical one. Although he wrote his Ph. D. in systematic theology, he stood out especially due to his preoccupations and contribution in the field of historical theology. He studied the archives and brought out fragments and significant events from the much troubled history of Transylvania, of its people and Church. In the present celebratory study we wish to present in short his preoccupations and contribution in this direction.

Pr. conf. dr. Gheorghe PETRARU

VIZIUNEA ECUMENICĂ ȘI MĂRTURIA ORTODOXĂ A MITROPOLITULUI ANTONIE PLĂMĂDEALĂ

Viziunea și mărturia ortodoxă a Mitropolitului Antonie Plămădeală în mișcarea ecumenică sunt prezentate în două capitole ale studiului de față:

Spiritul său ecumenic constituie și o autentică viziune ortodoxă asupra ecumenismului. Unitatea creștină se întemeiază pe Revelația lui Dumnezeu în istorie și dogmele Bisericii, și include Spiritualitate și Liturghie orientală, cultura locală ca loc al înculturății Adevărului etern al Evangheliei și ca Trup al lui Hristos în particularitățile etnice.

Metodologia și principiile ecumenice constituie parte a textului de față, cu accent pe „gentlemen's agreement” de a face ecumenism, evitând prozelitismul și polemica. Este necesară prezentarea, în adunările ecumenice, a doctrinei exacte a propriei Biserici, competență teologică, rugăciune comună pentru unitate, discutarea temelor teologice principale care unesc pe creștini, dialogul dintre parteneri egali, nici o concesie în privința învățăturii de credință și încercarea de a accepta ceea ce este valabil la partenerul de dialog din propria poziție teologică.

Mitropolitul Antonie Plămădeală al Ardealului a fost vreme de mai bine de două decenii, începând cu anii șaptezeci ai secolului al XX-lea, o personalitate ecumenică proeminentă a Ortodoxiei, în general, și a Bisericii Ortodoxe Române, în special, participanț activ la întruniri ecumenice mondiale sau europene, cu un cuvânt și un discurs care a atârnat greu, decisiv, remarcabil în multe situații și referitor la multe probleme ecumeniste. Cuvintele sale erau sorbite cu nesaț de cei care îl ascultau, iar generațiile de studenți teologi din anii optzeci umpleau aula atunci când se anunța că va vorbi episcopul, mai târziu mitropolitul Antonie. Era perioada de apogeu a ecumenismului creștin, ecumenism care respecta mandatul corifeilor acestora, anume realizarea unității vizibile a creștinilor de pretutindeni, separați politic, de ideologii, de cantonarea exclusivistă, autosuficientă în propria Biserică fără raportare la celălalt, la creștinul de dincolo cu care se împărtășea *de facto* unitatea baptismală. Acea perioadă a trecut, din nefericire, iar situația ecumenismului de astăzi, ce cunoaște o anumită criză, legată de altfel de multiplele crize pe care le străbate omenirea, a mai estompat din elanul inițial, aceasta și din cauza schimbărilor paradigmatică intervenite la nivel

ecumenic, anume exclusivismul diversității, limbajul inclusivist, practici străine de Tradiția Bisericii, relativizarea rolului teologilor și creșterea rolului altor categorii de ecumeniști proveniți din rândurile sociologilor, psihologilor, juriștilor, politologilor, pericolul sincretismului unui adevărat *ecumenism ecumenic* extins la unitatea religioasă a întregii umanități.¹

Mitropolitul Antonie s-a remarcat în dialogul cu Biserica Romano-Catolică, făcând parte din Comisia mixtă de dialog, și în plan ecumenic, prin prezența la întâlniri ecumenice numeroase sau prin calitatea de membru în diferite comitete, pe care nu avem intenția de a le prezenta în paginile de față, lăsând acest lucru pe seama biografiilor și rezumând iconomia studiului la a puncta un profil ecumenist al ilustrei personalități ecleziastice, aceasta din scrisul și discursul său.

I. Spiritul ecumenic al Mitropolitului Antonie Plămădeală. Când spunem ecumenic ne gândim imediat la universal, la totalitatea creștinilor care ar trebui să fie în lume unica Biserică a lui Hristos. Pentru Mitropolitul Antonie, ca de altfel pentru orice teolog care cunoaște și simte darul unității Bisericii, plinire a rugăciunii lui Hristos din Ghetsimani (Ioan 17), starea de separație dintre creștini este una anormală, una ce erodează credibilitatea Evangheliei, într-o lume care oricât ar încerca, paradoxal, nu poate fi vindecată decât prin Hristos și puterea iubirii Sale jertfelnice. De aceea, el definea ecumenismul creștin drept calea prin care se urmărește readucerea lumii creștine „la aceeași credință și la aceleași forme de exprimare a credinței, pentru ca în felul acesta, creștinii de pretutindeni să fie una, iar expresia acestei unități, Biserica, să fie de asemenea una.”² Vizionar în problema unității Bisericii, dorind cu ardoare unitatea acesteia pentru că așa a voit Însuși Fiul lui Dumnezeu, experiind interior cu cutremur existențial rupturile, fragmentările și conflictele dintre creștini ce se perpetuează în tensiunile de astăzi, mai ales când este vorba despre prozelitismul sectelor neoprotestante, Mitropolitul Antonie afirmă categoric că „în rugăciunea Sa-testament, *ut omnes unum sint (ca toți să fie una)*, înainte de Cincizecime deci, Mântuitorul avertiza deja împotriva dezbinărilor, iar Sfântul Pavel constata încă în veacul apostolic existența dezbinărilor. El nu înceta să le denunțe ca pe un rău, dar saluta clarificarea care venea

¹ Pr. Gheorghe PETRARU, *Ortodoxie și prozelitism*, Trinitas, Iași, 2000.

² Dr. ANTONIE Plămădeală, *Ca toți să fie una - Ut omnes unum sint*, București, 1979, p. 13.

prin ele pentru toți creștinii. Accentul său cădea deci, pe *clarificarea necesară*, acolo unde era dezbinare doctrinală, nu pe *necesitatea diversității*, acolo unde totul era limpede.”³

Conceptul de **clarificare necesară** trebuie înțeles în perspectiva epocii Sinoadelor ecumenice ale primului mileniu creștin și a Părinților Bisericii, când Biserica cea una și nedespărțită și-a exprimat în contextul creștinării lumii, adevărul ei de credință mântuitor în formule dogmatice. În perspectivă ortodoxă caracterul ecumenic al Bisericii ține de dogme, spiritualitate, cult, etosul ca Biserică locală.

1. **Dogmele** definesc adevărul Scripturii în actul de inculturație a Evangheliei în alte culturi decât cea ebraică, beneficiară a Alianței cu Dumnezeu cel Unul în Treimea Persoanelor eterne. Prin acest act de dogmatizare eclesială, sinodală, Biserica poporului dreptmărturisitor condusă de ierarhia ei sacramentală, de succesiune apostolică neîntreruptă, formulează împreună cu Duhul Sfânt al lui Hristos, nedespărțit de Tată, prin asistența și iluminarea divină, prin Duhul „care vă va învăța toate și va va aduce aminte despre toate cele ce v-am spus Eu” (Ioan 14, 26), „cele viitoare vă va vesti” (Ioan 16, 13) și Care a hotărât împreună cu Apostolii, la primul sinod al Bisericii, cele de urmat în actul de creștinare, de convertire a popoarelor la Hristos (Fapte 15, 28), adevărul dogmatic mântuitor creștin universal și valabil pentru Biserica dintotdeauna și de pretutindeni. Această perioadă a Sinoadelor și a Părinților reprezintă timpul și locul formării adevăratei ecumenicități a Bisericii, de unitate a Orientului și a Occidentului creștin, a simbiozei și sintezei creștine prin cele trei elemente care o definesc esențial; Revelația ebraică a Dumnezeului unic și adevărat ca Tată, Fiul și Duh Sfânt, filosofia greacă și pragmatismul juridic latin. Această sinteză nouă și unică între semitic, grec și latin constituie ceea ce teologic se definește astăzi „paradigma ecumenică elenistică a Bisericii”⁴, pe care stă Ortodoxia și care dă mărturie despre unitatea și unicitatea creștină: „Și întru una, sfântă, sobornicească și apostolică Biserică”. Aceasta este temelia Bisericii pe care se constituie în istorie, ceea ce este Biserica lui Hristos Domnul, până la Parusie, în unitatea Duhului lui Hristos prezent și lucrător în ea,

³ *Ibidem*.

⁴ Hans KUNG, *Das Christentum. Die religiöse Situation der Zeit*, Piper Verlag, Munchen, Zurich, 2005, p. 145; David J. BOSCH, *Dynamique de la mission chretienne. Histoire et avenir des modeles missionnaires*, Haho-Karthala-Labor et Fides, Lome-Paris-Geneve, 1995, p. 242, 255-285.

fără de care nu se poate vorbi de realitate eclesială și de unitate creștină. Pe această temelie ce are în capul unghiului pe Hristos se poate vorbi de refacerea unității creștine așa cum s-a structurat aceasta, începând de la Sinodul apostolic din anul 50 și în Sinoadele ecumenice care au avut loc în perioade de criză ale creștinismului, adevăr de care mitropolitul Antonie este cu desăvârșire convins. De aceea, calea pentru refacerea unității Bisericii este una dificilă, în care fiecare trebuie deocamdată, să-și păstreze identitatea confesională în dialog cu celălalt spre a se ajunge la un „pluralism de formule” teologice, dar și la o „identitate de înțelesuri”. În acest sens, metoda, calea unității creștine vizibile este așa cum o propunea distinsul ierarh următoarea: „Să ne adâncim în propria noastră Tradiție, să ne adâncim în propria noastră teologie și, mai mult ca sigur, vom găsi înțelesuri comune pentru că ne vom regăsi la aceleași izvoare.”⁵ Însă, atrăgea atenția totodată ierarhul ortodox și asupra necesității absolute a dimensiunii verticalității credinței drepte, mântuitoare a Bisericii, a abordării ecumenismului nu doar în plan orizontal, social, de slujire a celor defavorizați, marginalizați, săraci ai lumii. Pe baza mărturiilor celor angajați ecumenist, el era convins de ajungerea la acel stadiu de unitate simfonică, unitate care a fost în primul mileniu creștin și care este și fundament pentru unitatea creștină viitoare, dar al Duhului lui Hristos și lucrare a creștinilor dornici de comuniunea eclesială deplină. Și aducea ca argument mărturia marelui teolog Oscar Cullmann, care, într-o scrisoare a făcut o declarație elocventă despre realizarea unității creștine în temeiul unității Bisericii primului mileniu afirmând: „Mă simt din ce în ce mai apropiat de Ortodoxie.”⁶

În dialogul ecumenic, fie cu romano-catolicii, fie cu protestanții, Mitropolitul Antonie Plămădeală a fost sensibil și a apreciat în mod deosebit acele poziționări confesionale în favoarea modelului de unitate creștină al primului mileniu, un timp eclesial al formulărilor dogmatice, al structurării canonic-administrative, al realizării idealului creștin de sfințenie, de viață în Hristos, în planul spiritualității personale, al creației liturgico-poetice inspirate, al formării etosului creștin dintre Evanghelia universală și specificul etnic, cultural local, prin care universalitatea creștină dobândește substanță, frumusețe, coerență.

⁵ Dr. ANTONIE Plămădeală, *Ca toți să fie una*, p. 323.

⁶ *Ibidem*, p. 223.

Referitor la **dogmele** Bisericii celei una, păstrate, mărturisite și trăite în modul cel mai fidel, ca relație, comuniune a creștinilor cu Dumnezeu-Treime de Persoane infinite și veșnice în unitatea de ființă, ca viață spirituală în Hristos Dumnezeu-Omul, în temeiul unirii ipostatice a firii divine cu cea umană în unica Persoană a Mântuitorului Iisus Hristos și a vieții Bisericii în Duhul Sfânt al Căruia har sfințește pe oameni și îi face să preguste încă din veacul acesta bucuria Împărăției viitoare, ierarhul ortodox afirma următoarele: „Formulele celor șapte Sinoade ecumenice ale Bisericii nedivizate nu pot fi nici abolite, nici schimbate, nici reformulate. Ele rămân puncte permanente de referință, deoarece au fost primite ca atare de întreaga Biserică. Pe marginea lor și în legătură cu ele, se poate specula, se poate adânci, se poate lărgi, se poate dezvolta, se poate interpreta adevărul cuprins în ele, dar formularea lor trebuie să rămână mereu aceeași. Ele sunt criteriul de siguranță al Bisericii, criteriul unității rămas astfel, de când acționau concret și eficace ca forțe ale unității Bisericii. Ele sunt mărturia istorică a unității și modelul ei permanent. Firește, nu ne gândim la calitatea lor de criteriu exclusiv pentru vremea noastră, în situația în care se află creștinismul astăzi, divizat și umplut de noi acumulări și condiționat de nenumărați factori noi, dar ne gândim la ele ca la un nucleu verificat și în această calitate obligatoriu. Peste el, pe lângă el avem în vedere și tot ceea ce și-a mai adăugat în istorie, fiecare Biserică și comunitate și, în această direcție desigur, se va orienta mai ales efortul ecumenic comun, pentru găsirea acelor formule noi care să rezolve noile situații spre regăsirea unității.”⁶ Ni se oferă în textul citat o autentică viziune, concepție ortodoxă asupra ecumenismului. Pe de o parte, fidelitate și respect față de Tradiția eclezială ortodoxă, pe de altă parte, deschidere și valorizare a ceea ce este acceptabil și valabil teologic din tradițiile confesionale.

Creștinismul este astăzi o realitate universală, granițele lui s-au extins datorită misiunilor, dincolo de Europa, iar problemele Bisericii sunt și altele față de cele ale epocii patristice ale Bisericii nedivizate. Biserica este prezentă în culturi și altele decât cele în care s-a formulat învățătura dogmatică și, totuși, noile Biserici din Africa, Asia sau America Latină, spre a fi adevărate și unica Biserică a lui Hristos, nu pot să se altoiască decât pe temelia Bisericii apostolice și patristice. Interpelat de problemele teologiei eliberării care reduce mântuirea omului la eliberarea de exploatarea socială, Mitropolitul Antonie manifestă deschidere și iubire față de cei marginalizați social, aflați în lipsuri cronice și suferință, a căror demnitate umană este nesocotită de sisteme social-politice injuste și caută

soluții pentru o înțelegere și o rezolvare ortodoxă a problemelor, conștient că o aprofundare a gândirii patristice oferă perspective viabile în acest sens. El vede perspectiva eliberării sociale, în contextul amplu al viziunii patristice despre dimensiunea cosmică a mântuirii. Referitor la tema celei de a V-a Adunări generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Nairobi, Kenia 1975, cu tema *Iisus Hristos eliberează și unește*, el afirmă că „noi ortodocșii avem o concepție cosmică despre mântuire, așa că ne putem ușor apropia de această teologie a eliberării oamenilor ca totalitate nu numai ca individ”.⁷ Mai mult, mântuirea implică fapta cea bună, *fapta pentru alții* care au nevoie de generozitatea, de iubirea noastră, solidaritatea noastră. În perioade de crize profunde, ca acelea din vremea noastră, mântuirea nu se reduce doar la rugăciune și contemplație, ci este necesară responsabilitatea pentru alții, pentru cei ce suportă injustiția de orice fel. În acest sens, înaltul ierarh afirma că „Hristos cere mai ales fapte pentru alții. Rămân valabile, bineînțeles, și rugăciunile în viața Bisericii, dar iată că Hristos solicită și altceva în veacul acesta de crize, cere mai ales fapta pentru alții. Toate Bisericile, inclusiv cele care într-un trecut de teologie clasică nu se ocupau de fapte, sunt chemate azi la fapte. Astfel, nici mântuirea sufletelor nu mai este posibilă în izolare. Mântuirea egoistă, în această perspectivă, nu mai este mântuire.”⁸

Unitatea Bisericii nu se poate concepe fără unitatea de credință dogmatică a creștinilor. Diversele formule de unitate creștină propuse Bisericilor de către C.E.B., între care și aceea de **comunitate conciliară** nu au acoperire eclesială pretutindeni, iar poziția ierarhului român este categorică și fermă în această privință. Astfel, formulei ecumenice forțate a protestanților pentru a-și vedea acceptată deplina eclesialitate potrivit căreia *Biserica cea una trebuie să fie înfățișată ca o Comunitate conciliară de biserici locale autentic unite. În această unitate conciliară, fiecare biserică locală posedă, în comuniune cu celelalte, plenitudinea catolicității și mărturisește aceeași credință apostolică. Biserica locală recunoaște că celelalte Biserici fac parte din aceeași Biserică a lui Hristos și că inspirația lor provine de la același Duh Sfânt*, ierarhul ortodox îi dă un răspuns teologic și canonic, dar totodată și retoric și diplomatic exemplar, afirmând următoarele: „Definiția Comunității conciliare e substituită fără nici o justificare definiției Bisericii. Dacă prin Comunitate

⁷ *Ibidem*, p. 297.

⁸ *Ibidem*.

conciliară se înțelege doar o Comunitate consiliară, cum o acceptă ușor protestanții, înseamnă că ei și-au introdus calul troian în cetate, dar recunosc ei cele șapte sinoade ecumenice? Acestea dau caracterul conciliar. Și-apoi, recunosc ei principiul ierarhiei și al sinodalității ca instrument de organizare, învățare și conducere a Bisericii? Căci și acestea dau caracterul conciliar al Bisericii. Și recunosc ei Bisericile locale ca având catolicitate și organizare autocefală sinodală? Și ce înțeleg ei prin *autentic unite*? Știm că o astfel de unitate se poate reduce la intercomuniune. Noi însă condiționăm intercomuniunea de acordul total asupra dogmelor credinței.⁹ Principiul ortodox al unității creștine este exprimat în modul cel mai clar, fără a menaja sensibilități ecumeniste, ceea ce arată un angajament ortodox pentru un ecumenism adevărat, nu al jumătăților de măsură, și o fidelitate deplin asumată și totodată reinnoită, în funcție de spiritul epocii, față de Biserica lui Hristos cea una și adevărată.

Ecumenismul a reprezentat, cu toate greutățile din parcurs, pentru Mitropolitul Antonie, un moment major în creștinismul actual, o șansă providențială de apropiere între creștini, de cunoaștere reciprocă și înțelegere a celuilalt, de reconsiderare a pozițiilor confesionale și reconsiderare proprie în relația cu celălalt.

2. Spiritualitatea orientală reprezintă pentru Mitropolitul Antonie, în perspectiva dialogului ecumenic, întoarcerea la marea Tradiție creștină a vieții în Hristos și în Duhul Sfânt, în vederea mântuirii, a îndumnezeirii omului. Astfel, „orientalii au propus *reașezarea accentului pe tradiție*, pe tradiția autentică, pe experiența trăită și verificată de-a lungul secolelor și, în al doilea rând, au recomandat plasarea unui accent nou, și anume, *eliberarea de tradiție*, de acea tradiție care devenise literă moartă, formă, formalism. *Regulă* pentru sine, mecanism, inerție. În fapt, nu era și nici nu poate fi vorba de o eliberare propriu-zisă de tradiție, ci de redescoperirea *libertății* în interiorul, în sensul tradiției spre a o menține vie, creatoare, lucrătoare, adaptabilă mereu în spiritul înaintașilor care au verificat lucrurile pe care ni le-au predat, dar și în spiritul prezentului care vine permanent cu noi mentalități, cu noi date, cu un nou limbaj, cu noi exigențe, cu noi acumulări culturale și de civilizație cu care nu se poate

⁹ *Ibidem*, p. 300-301, p. 48, p. 76-77; Pr. prof. Dumitru STĂNILOAE, „Coordonatele ecumenismului din punct de vedere ortodox”, *Ortodoxia*, 4/1967; Pr. lector Dumitru RADU, „Caracterul eclesiologic al Sfințelor Taine și problema intercomuniunii”, *Ortodoxia*, 1-2/1978.

să nu fie ținut pasul”.¹⁰ Occidentalilor care au uitat uneori conținutul vieții spirituale de dragul metodelor, de unor tehnici mecanice care aparent își ating intrinsec scopul spiritual propus, cu o anumită precizie în așteptarea rezultatului scontat, ispitiți chiar de căi spirituale ale altor religii, siguri de vederea luminii divine după executarea aparentelor exerciții de gimnastică, în anumite etape, e adevărat „puțin exotice, puțin cam ciudate”, ierarhul Tradiției ortodoxe le arată că viața întregă sau clipa este etapă, fără grabă și fără deznădejde, fără sistematizări și fără convenționalisme rigide, că Dumnezeu Însuși strălucește după o zi, după zece ani sau după o sută de ani acolo unde este „inima bună prin slujirea aproapelui, prin disponibilitatea totală pentru alții. Rugăciunea e doar semnul acestei disponibilități”¹¹ în alergarea spre interior, tot mai adânc, la întâlnirea bucură și luminoasă în energia necreată, cu Dumnezeu, Treimea de Persoane veșnice și infinite. Treptele, etapele sunt importante, au rolul lor pedagogic, ascetic, sunt expresia ascultării și împlinirii poruncilor, dar sunt doar căi și iluminarea, pe lângă faptul că este întâi de toate dar al lui Dumnezeu, „depinde de subiectul experienței, de capacitatea lui de comprimare a timpului duhovnicesc și de multe alte lucruri.”¹² Spre regăsirea identității spirituale creștine, într-un timp ecumenic, Mitropolitul Antonie propune ferm și perspicace *orientarea spre Orient*¹³, leagănul spiritualității creștine autentice, fără orgoliu confesional, ci cu cea dreaptă chibzuință, cu discernământ savant și experiențial, în tradiția ascultării smerite, a rugăciunii curate, a intensității iubirii ca întâlnire personală existențială, în bucuria transfigurării cu semenii și cu Dumnezeu.

3. Dimensiunea liturgică a Ortodoxiei, prin care aceasta se manifestă alături de spiritualitate pregnant în simfonia creștinătății astăzi, este esențială pentru unitatea creștinilor, pentru ierarhul ortodox liturghisitor în timpul și în spațiul sacru când cerul coboară pe pământ și omul se înalță spiritual în cer. În viziunea sa, în cult în general, în Liturghie în special, „se manifestă puterea tradiției în viața, în gândirea și structura Ortodoxiei, astăzi ca și în trecut.”¹⁴ Aceasta, avertizează el, nu înseamnă că în Biserica Ortodoxă nu se citește Sf. Scriptură sau Părinții

¹⁰ Idem, *Tradiție și libertate în spiritualitatea ortodoxă*, Sibiu, 1983, p. 29.

¹¹ *Ibidem*, p. 31.

¹² *Ibidem*, p. 67.

¹³ *Ibidem*, p. 25.

¹⁴ *Ibidem*, p. 101.

Bisericii, teologii sau scrierile de intensă respirație culturală, însă Liturghia este chintesența experienței ortodoxe ca loc al ascultării Cuvântului lui Dumnezeu prin lectura și cântarea biblică, al creației poetico-liturgice inspirate, ca răspuns uman la interpelarea divină, al unirii euharistice cu Hristos, al primirii Duhului ceresc.

Cultul divin încununat de Sfânta Liturghie exprimă cel mai elocvent „duhul comunitar al Ortodoxiei, duh care este, de fapt, expresia celei mai înalte iubiri, a acelei virtuți care va rămâne și după ce toate vor trece, și care este mai mare și decât credința și decât nădejdea”.¹⁵ Prezența la rugăciunea comună a Bisericii reprezintă răspunsul uman la iubirea divină, iubire simțită ca mântuire și transcendere a sinei și deschidere spre Dumnezeu și spre oameni, în modul cel mai intens, în biserica lăcaș de cult, centru liturgic al creației. În rugăciunea Bisericii, care transfigurează ființa omului prin unirea spirituală și euharistică cu Hristos, dispare competiția dintre oameni, firească în ierarhia socială, și se realizează apropierea dintre sferele comunității pentru o funcționare firească, responsabilă, echilibrată a organismului societății. Astfel, „nicăieri ca în Răsăritul creștin nu se simte și nu se trăiește mai intens și mai adevărat frățietatea, conștiința că toți sunt fii ai aceluiași Tată, că împart aceeași moștenire și împărtășesc aceeași soartă, având a urma același drum spre aceeași țintă. De aceea, nimeni nu va fi lăsat în urmă. Slăbiciunea fratelui va fi slăbiciunea mea și tăria mea va fi tăria lui”.¹⁶ Cuvintele ierarhului iluminat sunt deosebit de actuale în momente de criză socială, de pierdere a reperelor morale, de neîncredere în structuri consacrate istoric, cultural, spiritual. Rugăciunea în comunitate este pentru credinciosul ortodox o „intrare în prezența lui Dumnezeu. Sau invers: o coborâre a lui Dumnezeu în prezentul lui, al credinciosului. Când prezența aceasta începe să aibă o durată, ea depășește stadiul de rugăciune de cerere și devine pur și simplu prezență a lui Dumnezeu în om, în viața lui.”¹⁷

4. Etosul local, expresie a universalității, a catolicității creștine este deosebit de apreciat de Mitropolitul Antonie, care fără oboseală a redat culturii românești pagini reprezentative din arhivele istoriei și care, totodată, a valorificat la maxim creativitatea românească tradițională, de natură religioasă, prin evocarea de personalități de excepție sau evenimente

¹⁵ *Ibidem*, p. 100.

¹⁶ *Ibidem*, p. 104.

¹⁷ *Idem*, *Ca toți să fie una*, p. 120.

epocale, care ne definește ca popor creștin cu o identitate unică și excepțională în simfonia popoarelor lumii. Ca teolog ecumenist și ancorat în marea Tradiție a Bisericii Răsăritului, el avea conștiința că plinătatea eclesială există în contextul etnic al poporului creștin, aceasta pentru că „Biserica creștină a luat în mod serios în considerare elementul etnic și l-a pus la baza organizării administrative, de îndată ce s-a simțit nevoia unei reglementări în această privință”¹⁸. Temei pentru aceasta este porunca Mântuitorului Hristos (Matei 19, 19) și canonul 34 apostolic: „Se cuvine ca episcopii fiecărui neam să aibă în cinste pe cel dintâi între ei și să-l socotească drept căpetenie și nimic mai însemnat să nu facă fără înțelegere cu acela; și fiecare să facă cele ce se referă la episcopia sa și la localitățile din cuprinsul ei. Dar nici acela să nu facă nimic mai însemnat fără învoirea tuturor, fiindcă așa va fi înțelegere și se va slăvi Dumnezeu prin Domnul Hristos în Duhul Sfânt: Tatăl, Fiul și Sfântul Duh.” Există în viziunea ierarhului ortodox o conciliere dintre catolicitate, ecumeniciate și etnicitate, care își are temei la Cincizecime,¹⁹ când Apostolii au predicat pe Hristos înviat, fiind înțeleși de toți cei care reprezentau atunci, la Ierusalim, diferite popoare și care au devenit prin Botez, Biserica dintre neamuri ce s-a structurat în secolele ce au urmat în diferite culturi și etnii conform voinței Întemeietorului ei divin care este Mântuitorul tuturor popoarelor și al tuturor oamenilor, o structurare diversă în funcție și de particularitățile locale din care se constituie universalitatea creștină. Pe acest principiu putem vorbi și de „egalitatea tuturor popoarelor, refuzul oricărei discriminări,”¹⁹ de valoarea fiecărei culturi particulare, locale, cu limba, tradițiile ei, cu propria ei coerență și integritate, factor de stabilitate și de progres comunitar în lume.

Mitropolitul Antonie a militat pentru înscrierea în paginile de istorie, de cultură și spiritualitate ale umanității nu doar a evenimentelor, a personalităților, a curentelor de idei ce aparțin unor mari popoare și civilizații mari, puternice, ci și a popoarelor mai mici și a personalităților prin care acestea au marcat universalitatea umană, istoria și care nu sunt cu nimic mai prejos decât altele, care au și ele la rândul lor momente astrale, de cotitură în propria devenire istorică ce trebuie consemnate în cartea de aur a omenirii. L-a deranjat faptul că un popor precum cel român, care a jucat un rol major în vatra sa istorică și în contextul istoric

¹⁸ *Ibidem*, p. 123.

¹⁹ *Ibidem*, p. 128.

al confluenței culturilor și imperiilor, cu o istorie bogată și care a dat Bisericii, culturii și civilizației universale nume celebre, creații nemuritoare și invenții tehnice marcante, nu figurează la locul cuvenit în enciclopedii universale cu pretenții de erudiție și exhaustivitate. În plan eclesial a apreciat echilibrul spiritual creștin al românilor, „cumințenia românească”²⁰ a îmbinării armonioase și creatoare dintre rugăciune, în perspectivă isihastă, rugăciunea neîncetată, și slujire a oamenilor prin faptele cele bune ale milosteniei, *ora et labora*, fără exagerări și în spiritul Părinților Bisericii. De asemenea, deplângea faptul atât de important din punct de vedere cultural, între altele, că nu se consemnează că „în 1706 a început să funcționeze prima tipografie în limba arabă, în lumea arabă, anume la Alep. Ea a fost organizată de mitropolitul de la București, Antim Ivireanul, și dăruită arabilor de domnitorul român Constantin Brâncoveanu. Tot prin aceștia doi a fost creată prima tipografie în limba georgiană, la Tbilisi, în 1709. În 1682, a fost înființată la Iași prima tipografie de limbă greacă din Europa Orientală, de către Gheorghe Duca Vodă, socotind-o ca dar făcut pentru Patriarhia Ierusalimului, care urma să-și tipărească în ea cărțile grecești, care pe atunci se publicau în tipografiile occidentale”.²¹ În plan ecumenic, Mitropolitul Antonie s-a angajat cu seriozitate și abnegație, conștient că dezideratul mișcării ecumenice inițiate de Geneva prin Consiliul Ecumenic al Bisericilor, la care a aderat și Ortodoxia, anume realizarea unității vizibile a creștinilor, se înscrie în planul divin de unitate a creștinilor, este conform cu rugăciunea pentru unitate a ucenicilor, rostită în Ghetsimani, de Însuși Hristos Domnul. Reprezentant în dialogul ecumenic cu Roma sau cu protestanții, al unei Biserici de anvergură din simfonia panortodoxă, Ortodoxia latină, adevărată punte între Orient și Occident, ierarhul ortodox a avut întotdeauna un cuvânt greu, decisiv în luarea unor hotărâri importante, în stabilirea unei metodologii de lucru, în fixarea unor teme de discuție, cu realism, pertinent, fiind ascultat și urmat. Cu conștiința lucrului bine făcut, temeinic, a considerat că „ecumenismul se află pe calea cea bună”.²² În același timp era și realist, conștient că lucrarea sa, din timpul său, în parcursul ecumenic era un segment, o piatră la edificarea unității Bisericii. Astfel, „după secole de despărțire, unitatea nu se poate reface

²⁰ Idem, *Tradiție și libertate...*, p. 405.

²¹ Idem, *Calendar de inimă românească*, Sibiu, 1988, p. 130.

²² Idem, *Biserica în mers*, vol. I, Sibiu, 1999, p. 55.

cât ai bate din palme. Ea trebuie pregătită cu răbdare, cu inteligență și, mai ales, cu dragoste, iertare și rugăciune. În final se va face. Când? Dumnezeu știe. Chiar dacă nu se va face în vremea noastră, noi vom fi cei care vom fi pus bazele ei. Tot e ceva. Vom pleca la Dumnezeu cu conștiința împăcată măcar în parte.”²³ Era conștient în dialogul ecumenic de propria competență, pe care o vedea și ca pe o moștenire a elementelor ce alcătuiesc ființa românească, o zestre remarcabilă în structura poporului nostru, pe care factori de acțiune și decizie mondială încep să o înțeleagă, în sfârșit. În acest sens, făcând distincțiile necesare și accentuând nuanțele, el afirma că, „ne ajută și locul nostru geografic, deși în multe privințe ne-a dezavantajat. Se știe. Dar fiind unde suntem, punte între Orient și Occident, insulă latină într-o mare slavă, cu un mal turanic spre vest, beneficiem de lumini venite din Orient și Occident în același timp. Gustul pentru speculație îl avem din Bizanț, numai că noi am evitat extremismele și gâlceville, iar gustul pentru echilibru și ordine de la romani, numai că noi nu am fetișizat nimic, ci am știut să adaptăm totul la felul nostru de a fi și la împrejurări. De aceea, ne trezim adesea a fi foarte buni diplomați. A trebuit mereu să ne apărăm, să ne câștigăm drepturile, când cu arma, când cu cuvântul, când cu răbdarea, când cu îndrăzneala, întotdeauna cu chibzuință și inteligență. Toate acestea ne ajută să fim factori pozitivi în dialogurile în care ne angajăm, știind să câștigăm fără să rănim pe nimeni și să facem din aparentele piedici câștiguri.”²⁴

Spre sfârșitul vieții, a deplâns starea de o anumită decădere în care, datorită accentuării diversității cu orice preț și a uitării de idealul unității statuat de corifeii ecumeniști, pe baza unui principiu democratic prost înțeles, a ajuns ecumenismul Genevei care, după decenii de slujire sinceră și devotată, „metaforic vorbind a ajuns pe seama grădinăreselor și a florăreselor.”²⁵ Refuza aproape să creadă, și o observa cu amărăciune, că în locul marilor ierarhi și teologi competenți, animați de a găsi formule pentru unitate doctrinară și animați entuziast de idealul comuniunii tuturor creștinilor, cei angajați actualmente în ecumenism înmulțesc divergențele și disputele ce au apărut în urma limbajului inclusivist care nu mai face distincția necesară în spiritul Tradiției creștine, între adevăr și erezie, stipulând chiar mântuirea și în alte orizonturi religioase și

²³ *Ibidem*, p. 57.

²⁴ *Ibidem*, p. 59-60.

²⁵ *Ibidem*, vol. II, p. 254.

relativizând astfel, unicitatea operei mântuitoare a lui Iisus Hristos. Feminismul și tendința de a schimba chiar textul Scripturii pentru a numi pe Dumnezeu la feminin, cu eludarea adevărului spiritualității și infinității divine este iarăși un semn de decadentă. De asemenea, secularismul, hirotonirea femeilor sau aprobarea aberantă a devierilor sexuale sunt inacceptabile pentru Biserică.²⁶ Cu toate acestea, ierarhul este optimist, și chiar dacă, de la speranța trezirii ecumenice s-a ajuns la o confuzie, din cauza pierderii de către unii protestanți sau neoprotestanți a reperelor biblice, dogmatice, spirituale și morale creștine, din exces metodologist spre a evita descrierile de orice natură sau din afiliere la un ecumenism al religiilor, cu adevărat ecumenic, sau la o politică globalizantă, mondialistă, el este conștient că Dumnezeu și Biserica, poporul lui Dumnezeu, cler și credincioși, dă mărturie despre unitatea creștină și „o anumită profetie trebuie să se împlinească, aceea **„ca toți să fie una”** (Ioan 17, 21).²⁷ Dincolo de compromisuri, de tatonări iscoditoare, există dorința reală și sinceră de unitate a tuturor creștinilor, de comuniune și slujire creștină concludente, credibile, convingătoare care să elimine și prozelitismul unor grupuri precum martorii lui Iehova, mormonii, satanismul sau noile mișcări religioase față de care spiritul democratic cosmopolit și liberal cu a sa corectitudine politică este tolerant și indulgent și care neagă esența creștinismului.²⁸

Dialogul ecumenic este de aceea necesar și se continuă și cu Biserica Romano-Catolică. Pentru Biserica Ortodoxă, dialogul cu Roma este o realitate promițătoare și ierarhul român, analizând evoluții ale acestei Biserici, dispusă să renunțe la duhul de stăpânire universală și adoptând atitudini binevoitoare față de „Bisericile-surori”, este convins că „dacă romano-catolicii au acceptat să dialogheze cu noi, se vor fi gândit la vreo soluție reciproc acceptabilă. Nu cred să fi avut naivitatea să creadă că ne vor face catolici! Soluții există. Nu vreau să avansez prea mult în această privință, dar cred că, de pildă, am putea fi de acord cu Papa-Patriarh al Occidentului, reintrat în comuniune cu Patriarhatele orientale, ca în primul mileniu, cu locul pe care l-a avut atunci. De recunoașterea unei jurisdicții universale nici nu poate fi vorba. E prea puternică tradiția orientală în această privință și e și cea adevărată. Restul a venit din

²⁶ *Ibidem.*

²⁷ *Ibidem*, p. 255.

²⁸ *Ibidem*, p. 176-177, 195.

circumstanțe istorice. Cât despre infailibilitate, ea a apărut în 1870. Cam nouă! Însuși Conciliul Vatican II a apăsat mai mult pe conciliaritate, care e în sensul vechii tradiții comune. Poate că învinge duhul smereniei.”²⁹

În speranța dialogului ecumenic sincer, constructiv, pe picior de egalitate, fructuos este demn de a avea în vedere principiile ecumeniste pentru viitor elaborate de Mitropolitul Antonie Plămădeală.

II. Metodologie și principii ecumenice în gândirea Mitropolitului Antonie Plămădeală. În viziunea ierarhului ortodox, pentru angajarea în dialogul ecumenic este necesar un acord nescris, simplu, dar și complicat, un fel de *gentleman's agreement* care vine din interiorul părții deschise dialogului, existând și o permanentă acomodare a părților fără a se renunța la propria identitate.³⁰ Este nevoie de apropiere de celălalt, de înțelegere a identității lui confesionale, structurată într-o durată a separației, a lipsei de comunicare, situație ce a îndepărtat pe creștini unii de alții, dar în același timp este necesară cunoașterea propriei învățături, a valorii ei în simfonia creștinismului, mai ales când este vorba despre Ortodoxie, care este astăzi expresia cea mai fidelă a Bisericii apostolice și patristice, bază de la care se poate vorbi și înțelege unitatea creștină, așa cum recunosc și cei care din motive independente de voința lor se situează în alte arii creștine, ce au avut o viață ruptă de Tradiția, ca viața a Bisericii în Duhul lui Hristos. Adevărul creștin se află în spațiul și timpul fidelității totale față de Hristos, în viața de sfințenie și comuniune harică neîntreruptă cu Dumnezeu cel viu a creștinilor mărturisitori în dreapta credință apostolică și patristică, biblică și dogmatică, structurați sacramental și eclesial prin preoția de drept divin ce vine de la Domnul înviat, prin apostoli și urmașii lor până astăzi. El nu ține de evoluție istorică, de dezvoltare și progres al civilizației, deși Ortodoxia a fost și este factor esențial de cultură și civilizație, de putere politică la un anumit timp în lume, ci este dar al lui Dumnezeu și totodată prezența Lui acolo unde este mărturisit și experiat spiritual, chiar dacă spațiul Ortodoxiei nu are astăzi ponderea din vremea strălucirii Bizanțului, când s-au formulat și dogmele credinței. Cu toate acestea, Ortodoxia reprezintă comuniunea de Biserici prin care Trupul lui Hristos este viu și se zidește în lume până la plinirea iconomiei divine și revelarea deplină a slavei lui Dumnezeu,

²⁹ *Ibidem*, vol. I, p. 57-58.

³⁰ *Idem*, *Ca toți să fie una*, p. 60.

prin cultul și spiritualitatea ce realizează comuniunea cu Treimea de Persoane divine, chiar în vitregia vremurilor care în istoria creștină a înregistrat și calvarul jertfelor martirilor și sfinților, care periodic împospătează orizontul ei. De aceea, Ortodoxia nu acceptă primatul și dictatul celui care pretinde că este mai puternic, se consideră superior și vrea să-i impună punctul său de vedere, care nu întotdeauna este în Duhul lui Hristos, al smereniei evanghelice.

1. În acest sens Mitropolitul Antonie considera că prima regulă pentru cel ce se angajează ecumenic este **abținerea de la prozelitism**. Poate o persoană bine intenționată, venind din Occidentul mai bogat și mai civilizată, care cel puțin de câteva secole deține supremația politică și economică a lumii, sau una din Ortodoxie ce revendică unicitatea adevărului eclesial, se consideră superioară și este tentată să transfere această superioritate spre celălalt, începând să facă prozelitism pentru confesiunea proprie, atunci ne confruntăm cu aspectul cel mai paradoxal al ecumenismului, pe care ierarhul îl formulează astfel: „Dacă eu am adevărul și mă abțin de a-l propovădui aproapelui care este în rătăcire, înseamnă că nu vreau ca el să se mântuiască, sau cred că el se mântuiește și fără ajutorul meu. În primul caz sunt în vină, în al doilea înseamnă că adevărul meu nu are forța pe care i-o atribui eu și nu mai este exclusiv necesar pentru mântuire. Și atunci apartenența mea la Biserica mea devine chestionabilă chiar în fața conștiinței mele. Oricum am întoarce această abținere de la prozelitism, logic pare că nu se justifică. Majoritatea cultelor protestante gândesc așa și fac prozelitism. Lor le și convine să gândească așa pentru că ei există numai din prozelitism. Noi, cei care existăm dintotdeauna așa cum existăm, vorba unui reformator, Teodor Beza, avem suficient de lucru la noi acasă”.³¹ Dacă ar fi prozelitism totul, ar degenera în dispute interminabile pentru că fiecare poziție poate fi susținută rațional cu argumente dintre cele mai diferite.

2. A doua regulă, strâns legată de prima, este pentru ierarhul ortodox **prezentarea în cei mai exacti termeni a propriei doctrine**. Fiecare teolog angajat în dialogul ecumenic ca reprezentant oficial al Bisericii sale are datoria „să-și spună și să-și facă înțeleasă doctrina sa și să se străduiască s-o înțeleagă exact pe a celorlalți”³² pentru a se evita irenismul fals, dulceag, dar și acuzațiile nefondate, false la adresa celuilalt

³¹ *Ibidem*, p. 61.

³² *Ibidem*, p. 62.

din cauza necunoașterii reale a doctrinei, a modului de viață creștin, al confesiunii căreia aparține.

3. Competența teologică a persoanelor angajate în dialogul ecumenic constituie o exigență esențială în relațiile ecumenice și, de aceea, fiecare Biserică trebuie să trimită la masa rotundă, la discuții reprezentanți competenți. De asemenea, teologii în dialogul ecumenic au datoria de a prezenta poziția oficială într-o anumită problemă a propriei Biserici iar părerile particulare, atunci când sunt exprimate, sunt puncte de vedere subiective, personale și nu puncte de vedere ale Bisericii pe care o reprezintă. Totuși competența teologică proprie ar putea „ajuta și încuraja propria sa Biserică să întreprindă cercetări mai obiective și mai curajoase.”³³ În acest sens, trebuie receptată opinia celui alt așa cum acesta o exprimă și, totodată, este permisă și necesară orice fel de interpelare în spirit frățesc, de respect, atunci când punctul de vedere este pertinent, este parte din corpul doctrinar, spiritual, al unei Biserici ce și-a urmat propria sa cale în mileniul de separație al Răsăritului, de Apusul creștin.

4. Evitarea polemicii este o regulă în dialogul ecumenic, chiar dacă aceasta este aproape indispensabilă, având în vedere pozițiile doctrinare divergente, structurate în durata dureroasă a separației creștinilor. Polemica poate deveni „mai constructivă și mai obiectivă”³⁴ odată cu aprofundarea serioasă a problemelor și a dorinței sincere de unitate eclesială, cu depășirea poziției de polemică de dragul polemicii și a persistenței nefundamentate biblic, teologic, rațional în eroare. Ierarhul atrage atenția și asupra riscului evitării polemicii, atunci când se eludează adevărul care trebuie mărturisit integral. Luând ca model literatura creștină veche, el arată că, folosită cu neatenție, evitarea polemicii poate duce și ea la „un fals irenism. Literatura patristică începe cu apologetii. Ce ar mai rămâne din ei, dacă le-am cere să renunțe la polemică? Polemica era însă pentru ei apărare, nu agresiune.”³⁵ Iar adevărul creștin a fost și este apărut până la jertfă, așa cum ne ilustrează istoria Bisericii.

5. Relevarea cu prioritate a adevărilor care deschid drumul unității reprezintă o regulă ecumenistă esențială, având în vedere că dintru început unitatea creștină s-a constituit pe baza învățăturilor revelate, majore: Treimea, Hristos, Fiul lui Dumnezeu întrupat, mort și înviat

³³ *Ibidem*, p. 63.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*, p. 64.

pentru viața lumii, prezența Duhului lui Dumnezeu în Biserica „stâlp și temelie a adevărului”. În viziunea ierarhului ortodox, totodată, este necesar a cultiva ceea ce unește, însă nu se poate vorbi de unitate creștină doar pe baza unei platforme doctrinare minimale, ci pe tot ceea ce tradiția apostolică și patristică a tezaurizat ca adevăr creștin mântuitor, prin care se manifestă comuniunea reală, îndumnezeitoare a oamenilor cu Dumnezeu și sfinții Săi. Direcția ecumenistă propusă este de a cultiva cu precădere ceea ce unește, nu ceea ce desparte și „a merge la premisele comune,”³⁶ condiții necesare pentru crearea climatului, a orizontului de dialog, de discuții constructive.

6. Rugăciunea comună pentru unitate, chiar dacă este criticată de mulți, pentru că ar fi o falsă rugăciune cu ereticii și pentru că așa a numit Biserica pe cei care nu au acceptat hotărârile Sinoadelor ecumenice, practica de a se ruga cu cei ce se rup de Biserică fiind automat exclusă, este înțeleasă de Mitropolitul Antonie la un mod specific timpurilor în care trăim, profetic, când dorința de unitate este reală și sinceră, fiind inspirată de Duhul Sfânt care unește toate. Astfel, această rugăciune este în primul rând, una în fața lui Dumnezeu, dincolo de separațiile care tot s-au adâncit după secole de necomunicare și învrăjpire. Este un act de smerenie, de kenoză confesională, de metanoia ecumenică „în umilință și capitulare nu în fața celuilalt, ci în fața lui Dumnezeu. Ceea ce nu putem face unii față de alții, pentru că suntem încredințați de adevărul care este numai al nostru, putem face în fața lui Dumnezeu.”³⁷ Este un gând extraordinar pornit dintr-o experiență cum nu se află multe și care este simțit atunci când te încredințezi, dincolo de propriile dorințe, mâinii atotbinevoitoare și atotmilostive a lui Dumnezeu.

7. Angajarea dialogului pe picior de egalitate este una din „marile victorii ale ecumenismului,”³⁸ având în vedere poziții de superioritate sau de forță manifestate de Occidentul creștin, de multe ori în trecut, față de Ortodoxie. Aceasta înseamnă „să se facă abstracție de Biserică mare, Biserică mică. Să se discute de la egal la egal... a-l asculta pe celălalt fără complexe de superioritate sau de inferioritate sau cu rea credință și a dori să-l înțelegi exact, prin „încurajarea psihologică a partenerilor de dialog,”³⁹

³⁶ *Ibidem.*

³⁷ *Ibidem*, p. 65.

³⁸ *Ibidem.*

³⁹ *Ibidem.*

prin prezența tinerilor și a femeilor și reprezentarea proporționată în dialogul ecumenic a confesiunilor în funcție de confesiuni, țări, zone geografice, pentru a cunoaște diversitatea creștină și modul de inculturație a Evangheliei lui Hristos, apropierea sau distanța de Biserica tradițională și modul de acțiune ulterioară.

8. Pentru Mitropolitul Antonie ecumenismul nu poate, sub nici o formă, să însemne din partea ortodoxă **concesiuni doctrinare**, ci soluția constă în **a încerca să integrezi în propria ta arie dogmatică valorile creștine ale celorlalți**. Aceasta nu înseamnă un fel de schimb în natură, în sensul că protestanții ar accepta pe papă, iar catolicii renunță la noile lor dogme mariologice, ci „în final o sinteză interesantă”, dar fără „amputări simetrice,”⁴⁰ prin muncă de cercetare, de interpretare. În perspectiva ortodoxă, regula ecumenică este „adâncirea Tradiției patristice” care este „harisma specifică a ortodocșilor”⁴¹, în viziunea ierarhului român, Părinții Bisericii la care se raportează astăzi, mai mult ca altădată, și teologii occidentali catolici sau protestanți, și chiar evanghelici.

Mitropolitul Antonie Plămădeală a fost o personalitate eclesială, culturală de prim rang în istoria noastră recentă, iar angajarea sa ecumenistă, într-o perioadă de avânt al mișcării, ce a marcat secolul al XX-lea creștin a fost una de afirmare a unității creștinilor, de întărire a Bisericii lui Hristos, prin mărturie neclintită și puternică pentru adevărul teologic mântuitor. Oricând, a-l evoca este o datorie și o bucurie a întâlnirii spirituale cu personalitatea sa proeminentă și cu scrisul său inspirat și plin de elan spre cele înalte.

Summary

Metropolitan Antonie Plămădeală's Orthodox vision and witness in the Ecumenical Movement are considered in two chapters of this paper:

His ecumenical spirit, that is his orthodox vision on ecumenism is a real clarification from the orthodox point of view on Ecumenism. The Christian unity is based on God's Revelation in human history and dogmas of the Church and it includes oriental Spirituality and Liturgy, local culture as the place of the inculturation of the eternal Truth of the Gospel, and as a local Christ's Body.

Ecumenical methodology and principles are a part of the text, focusing on "gentlemen's" agreement to make ecumenism, by avoiding proselytism and polemics. The exact presentation of the specific Church doctrine is very important as the

⁴⁰ *Ibidem*, p. 66.

⁴¹ *Ibidem*, p. 67.

theological competence, common prayer for unity, the discussion of the main theological themes which unites the Christian Churches, the dialogue between equal partners, no doctrinal concession, but trying to accept what is available on the other side from one's own theological perspective.

Metropolitan Antonie is a great personality of the Romanian Orthodox Church and of the ecumenical community.

T
E
O
L
O
G
I
C
E

Pr. conf. dr. Ion L. BĂJĂU

UN VAJNIC PROPOVĂDUITOR AL DREPTMĂRITOAREI CREDINȚE CREȘTINE, MITROPOLITUL ANTONIE PLĂMADEALĂ AL ARDEALULUI

Ne desparte un scurt interval de timp de la plecarea din mijlocul nostru a mult regretatului mitropolit Antonie Plămădeală al Ardealului, fost, mai întâi, episcop vicar patriarhal și apoi episcop eparhiot al Buzăului, teolog strălucit cu o aleasă și vastă cultură, erudit și profund cunoscător al Sfintei Scripturi, al dogmei creștine, un veritabil reprezentant al Ortodoxiei românești. Dotat cu evidente însușiri sufletești, de rafinat gânditor, cu o logică impecabilă și o rară putere de discernământ, posedând, deci, un bogat potențial spiritual nativ și dobândit de-a lungul vremii prin studiu și cercetare, se face cunoscut ca un distins predicator al Bisericii noastre Ortodoxe în demnitatea sa arhierescă, făcând din slujirea liturgică prilej de neîncetată propovăduire. O preocupare sfântă care l-a onorat, tocmai pentru că predica o înțelegea ca o lucrare și un act de credință, un act de cultură. Căci așa cum vedem din cele ce urmează, el nu face caz doar de o simplă reflecție sau tâlcuire asupra textelor pericopale scripturistice, ci se apleacă asupra lor cu multă responsabilitate, analizându-le, cercetându-le, eliminând ambiguități și incertitudini care conduc spre erori și care nu-și au locul într-o predică ce trebuie să edifice spiritele, să conducă sufletele spre mântuire. De aceea, la mitropolitul Antonie teologia în predică este binevenită. Ea devine prin intermediul ei un bun comun al maselor largi de ascultători. Teologia se lasă înțeleasă, atât pe cât este posibil în limitele umanului. Iar întrebările, foarte frecvente întâlnite de regulă în prima parte a predicii, la care își propune ierarhul să răspundă în numele credincioșilor, întrebări care frământă și interesează nu numai pe credincioșii de rând, dar și pe teologi, cugetători, filozofi ori oameni de știință, sunt o dovadă că predicatorul ia în serios cercetarea textului scripturistic respectiv sau temei abordate. Astfel, cercetarea devine cu atât mai interesantă cu cât predica se adresează nu numai unui grup restrâns de specialiști. De aceea, pe cât este posibil și corespunde momentului, predicatorul dă exemple, inserează pasaje din patrimoniul gândirii umane, din filozofie,

știință, artă, și îndeosebi din istorie, în primul rând din istoria biblică, îmbogățindu-i conținutul predicii și făcându-o tot mai bine înțeleasă.

Propovăduirea îi caracterizează pe marii ierarhi, mai ales atunci când ea devine o permanență, un principiu de slujire, un principiu de trăire, de viață. Mitropolitul Antonie se regăsește în toată plenitudinea acestor prescripții general valabile. Și, din câte se știe, ori de câte ori se afla de venirea sa la catedrala din Sibiu, pentru a sluji, era așteptat cu nerăbdare fiindcă le oferea un prilej de bucurie duhovnicească credincioșilor, printr-un cuvânt învățătoresc, care se dovedea atât de bogat, de consistent și răscolitor, de edificator și lămuritor, chiar exhaustiv. Amvonul devenea un rug înflăcărat de lumini ce se revărsau din belșug, continuu, în sufletele ascultătorilor, o catedră universitară populară prin multitudinea și diversitatea problemelor teologice și pastorale, tratate la nivelul și capacitatea de înțelegere a celor prezenți.

Așa a răsunit permanent cuvântul său de învățătură, de tâlcuire a textelor sacre, de tâlcuire a vocii lui Dumnezeu pentru oameni, cuvânt care îmbrăca diferite forme, după împrejurări, în duminicile sau sărbătorile din cursul anului bisericesc, în catredala chiriarhală și în toate bisericile din eparhie unde își făcea sub această formă prezența sa vie, interesantă, folositoare și mântuitoare de suflete.

Fără îndoială, că nu toate cuvântările sale rostite au văzut lumina tiparului. După propria-i mărturie, o bună parte din ele au fost înregistrate,¹ apoi reluate și transcrise personal și tipărite. Însă majoritatea au rămas înregistrate doar în sufletele ascultătorilor.

În cele ce urmează voi lua ca bază de cercetare a predicilor sale cele două volume intitulate „Tâlcuri noi la texte vechi” și „Cuvinte la zile mari”, apărute la Sibiu în 1989, care reprezintă o parte importantă din lucrarea sa predicatorială și reflectă o imagine reală a ceea ce a însemnat el în domeniul propovăduirii cuvântului lui Dumnezeu, a răspândirii dreptei învățături de credință, a clarificării dogmei ortodoxe prin intermediul textului sacru, pe care l-a tâlcuit cu o remarcabilă competență de teolog, dogmatist, misionar, exeget, dăruindu-l ca zestre maselor largi de ascultători. Și în această lucrare, inițiativa pornea de la predicator, abordând permanent întrebări, la care tot el răspundea, spre a lumina în materie de

¹ ANTONIE Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, *Tâlcuri noi la texte vechi*, „În loc de Cuvânt înainte - Mergând, învățați!”, Sibiu, 1984, p. 6.

dogmă și pe credincioșii de rând, alungându-le unele incertitudini din lipsă de cunoaștere.

Predicile mitropolitului Antonie, cuprinse în cele două volume, sunt în felul lor inconfundabile, au o indentitate a lor. Ele pot fi socotite omilii sau simple comentarii sub formă de dialoguri, axate pe textele pericopale respective, omilii tematice în care sunt tratate probleme de credință sau evenimente sfinte legate de marile praznice împărătești: Nașterea, Învierea, Rusaliile etc.. Dar în forma în care sunt prezentate capătă dimensiuni de adevărate discursuri sau prelegeri teologice, bine argumentate. Iar faptul că au în obiectiv ascultătorii cărora se adresează, ele nu-și pierd menirea, rostul lor.

În ceea ce privește însăși afirmația autorului lor, care nu și-a propus să respecte neapărat toate regulile omiletice, atât din punct de vedere al formei, cât și al conținutului și al genurilor de predici, ne scutește de a avea o atitudine critică cu privire la încadrarea lor, din moment ce ele au fost rostite liber, fără a fi scrise mai înainte.² „Vorbirea liberă, zice mitropolitul Antonie, nu poate întotdeauna urma canoanele retoricii, atât sub raportul succesiunii ideilor, cât și asupra modului de prezentare”.³ Desigur, că ele nu au fost nici rodul unei permanente spontaneități, dată fiind bogăția de idei, de reflecții, de date. În schimb, autorul, după propria-i mărturie, a trecut prin fazele de meditație orice temă a predicii, pe care și-a impus-o. „Fiecare predică a fost totuși gândită, înainte de a fi rostită. Jaloanele ei i-au fost, în general, fixate în minte”.⁴ Și totuși predicile sale rămân un important „material informativ de exegeză, de meditație și de analiză care să stimuleze alcătuirea unor predici, mai scurte”, care să se integreze „în stilul propriu al fiecăruia”.⁵

Este o recomandare obiectivă a autorului care, de altfel, ca și toate celelalte, exprimate în prefața celor două volume, rămân valoroase și din punct de vedere omiletic.

În ceea ce privește întinderea sau cuprinsul, ele depășesc limitele unei predici obișnuite prin abundența de date, amănunte, comentarii, detalii, prin mulțimea exemplelor ori pildelor folosite, ori prin argumentele teologice, filozofice și raționale, care au drept scop clarificarea adevărilor religioase. Această bogăție de material, cuprinsă uneori doar într-o

² *Ibidem.*

³ *Ibidem.*

⁴ *Ibidem*, p. 7.

⁵ *Ibidem*, p. 8.

singură predică, poate încărcă memoria ascultătorilor de rând, dar indiscutabil poate satisface pe cei râvnitori sau zeloși în cele ale cunoașterii învățături creștine. Desigur că volumul atât de bogat în date, idei, gânduri, argumente, reflexii etc. din unele predici tipărite, se explică, după propria-i mărturie, și datorită faptului că autorul, „având două sau trei predici la același text evanghelic, rostite în ani diferiți”, la redactare s-a alcătuit „din două sau trei, una singură, cu intenția de a nu publica mai multe predici pe aceeași temă, cu prea multe repetiții”⁶. Însă o cercetare mai cu atenție a predicilor sale dezvăluie un fapt mult mai pregnant. Este preocuparea obsedantă a vorbitorului de a nu lăsa nelămurite ori neînțelese suficient de ascultători unele adevăruri religioase mai greu de pătruns, controversare, sau chiar texte insuficient de clare. Și în acest scop folosește Sfânta Tradiție, Sfinții Părinți, marii teologi și scriitori creștini, opiniile ori concepțiile unor savanți, oameni de știință, gânditori, filozofi care confirmă în mare măsură cele susținute de predicator. În felul acesta, predica capătă un pronunțat caracter apologetic sau misionar. Iar de aici reiese una dintre notele caracteristici ale predicii sale, cunoscută din forța lor persuasivă de a dezvălui adevărul și pentru care textele scripturistice în cauză sunt supuse unei interpretări temeinice.

Axându-ne pe propriile mărturii din predosloviile celor două volume, în care autorul predicilor înclină mai mult spre aprecierea lor teologică,⁷ ne putem încadra după forma lor, în general, în predici-cuvântări, cu precizarea că ele cuprind în structura lor o îmbinare de elemente specifice predicilor **exegetice, dogmatice, morale, misionare, catehetice, apologetice.**

În principal, ne aflăm în fața genului de **cuvântare bisericească**, numită uneori și discurs sau pur și simplu cuvânt (dar nu ocazional), care reprezintă o formă importantă a predicii creștine, un mijloc eficient de răspândire, de fundamentare a doctrinei creștine, cu o utilizare generală încă din secolul IV. Asemenea cuvântări pline de entuziasm și cu caracter discursiv au apărut după edictul de la 313 din Mediolan, când s-a dat libertate creștinilor și când masele largi de păgâni culți convertiți doreau să asculte asemenea expuneri elevate, savante, fiindcă se regăseau, într-un fel, în atmosfera cuvântărilor clasice pe care le ascultaseră și gustaseră

⁶ *Ibidem.*

⁷ A se vedea îndeosebi volumul II, în care se afirmă: „Și aceasta e o carte de teologie, deși se prezintă ca o carte de predici. E o încercare de teologie exegetică, dogmatică și morală și ca și cealaltă, mai ales de apologetică. (*Cuvinte la zile mari*, Sibiu, 1989, p. 7).

în lumea păgână.⁸ Iar mitropolitul Antonie, având în vedere nivelul actual de cultură și odată cu aceasta și exigența credincioșilor a găsit de cuviință să se treacă la o etapă nouă de propovăduire, la o predică care să-și scoată substanța din textele biblice, dar nu oricum, ci explicate într-o manieră pe care o socotește, de asemenea nouă, colocvială.⁹ Ceea ce și face.

Pentru noi, însă, rămâne mai important, nu atât încadrarea cu exactitate a predicilor sale într-un gen sau altul, ci faptul de a-i surprinde intenția autorului de îndoctrinare și luminare a ascultătorilor cărora le sunt adresate, a ascultătorilor ortodocși în primul rând, care trebuie să-și cunoască credința în autenticitatea ei. Fiindcă creștinismul este mai întâi de toate o doctrină de viață, pentru care există suficiente temeuri scripturistice, tradiționale, raționale și mărturii venite din partea marilor oameni de cultură, filozofi, gânditori, savanți, artiști și scriitori, ale căror gânduri le găsim pe tot parcursul celor două volume de predici ale mitropolitului Antonie.

Ortodoxia predicii. Găsesc de cuviință să evidențiez ca fiind cea mai importantă caracteristică sau însușire a predicilor mitropolitului Antonie – **Ortodoxia**. Și aceasta nu din considerentul de a-i absolutiza doar mitropolitului Antonie această însușire pe care o găsim și trebuie întâlnită și la toți ceilalți predicatori ai dreptmăritoarei noastre Biserici creștine, dar o fac pentru motivul indubitabil al intenției sale remarcabile de a avea permanent în obiectiv fixarea și adâncirea Ortodoxiei în sufletele creștinilor. El urmărește să-i conștientizeze de cinstea locului lor în lumea creștină, după cum însuși mărturisea într-o meditație intitulată „Ortodoxia, Vameșul și fariseul, în fața altarului ecumenic”, rostită la Kinshasa, Zair, în cadrul lucrărilor Comitetului Executiv al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, din 14 martie 1986: „Logica cea mai simplă, spunea reprezentantul nostru, ne arată că nu pot fi toate confesiunile ortodoxe, adică dreptcredincioase întru toate, în așa fel încât pretinsul loc întâi, în față, să fie justificat. Căci dacă ar fi dreptcredincioase, n-ar mai fi atâtea confesiuni, ci ar fi una, sfântă, sobornicească și apostolească Biserica...”. Iar în continuare le solicita celor prezenți să mediteze dacă nu cumva parabola Vameșului și fariseului poate fi aplicabilă și „în ecumenism și nu numai în situațiile individuale, personale”, arătând apoi

⁸ A se vedea în acest sens, mai detaliat, Pr. conf. dr. Ion L. BĂJĂU, *Omiletica specială*, vol. II, Craiova, 2004, p. 39-42.

⁹ ANTONIE Plămădeală, *Mitropolitul Ardealului, Cuvinte la zile mari...*, p. 7.

că noi ortodocșii nu putem fi cuprinși între confesiuni, fiindcă „noi nu suntem în fața altarului, ca fariseul, nici la ușă, ca vameșul”. Iar „personal ne așezăm unde ne duce mintea”. Dar „ca Biserică suntem în Altar, cu Cel din Altar, de pe Sfânta Masă, așa cum am fost din zorii creștinismului. Acolo nu ne comparăm. Suntem cum am fost. N-am apărut mai târziu și nu putem intra în rândul celor care-și caută locul. Îl avem dintotdeauna. Acela al dreptei credințe. Ortodoxia aceasta înseamnă”¹⁰.

Stabilind în cele mai înalte foruri internaționale ecumenice această poziție ortodoxă a noastră, el va rămâne fidel ei, propovăduind-o cu ardoare în Biserica Ortodoxă Română, îndemnând mereu: „Să rămânem fideli Bisericii noastre Ortodoxe care păstrează de milenii credința cea adevărată care, aici pe pământul nostru românesc, a păstrat și unitatea neamului nostru românesc, căci toți cei care se rup de credința noastră sfârșesc într-un fel sau altul prin a se rupe de unitatea neamului românesc”.¹¹ Iar factorii care au stat la baza unității, „continuității, a durabilității noastre pe pământul românesc, au fost sentimentul de origine comună, de limbă comună și de credință comună creștină ortodoxă”¹².

Problema dreptmăritoarei credințe creștine privește direct responsabilitatea predicatorului, dar ea este abordată într-un cadru mult mai larg, mai detaliat, al **prediciei misionare** care urmărește să ferească pe fiii Bisericii de erorile sectare și eterodoxe și care își au sursa în dezbinările ce-au crescut, după cum zice predicatorul, „până la măsura a peste 1000 de Biserici și secte în vremea noastră”, fărâmițând „Biserica despre care Mântuitorul a spus că trebuie „să fie una”, precum trupul Său unul este”. Și pentru care, încă de la începutul creștinismului, „Sfântul Apostol Pavel pusese dramatica întrebare, pe care ne-o punem și noi: „Au doară s-a împărțit Hristos?” (I Corinteni 1, 13).¹³ Însă marea și inevitabila întrebare – Cum a fost posibilă această dezbinare – necesită un răspuns care să-i găsească sursa și pe care predicatorul o identifică în lucrarea diavolului, pricinuitoarea tuturor relelor, care „umblă mugind ca un leu, căutând pe cine să înghită” (I Petru 5, 8). Aceștia sunt „cei care rămân în afară, despărțiți de trupul Bisericii”.¹⁴ Și odată despărțiți de Sfânta Biserică devin străini și potrivnici adevărului, încât nu se mai poate intra în nici o

¹⁰ ANTONIE Plămădeală, *Tâlcuri noi...*, p. 106.

¹¹ *Ibidem*, p. 168.

¹² *Ibidem*, p. 165.

¹³ *Ibidem*, p. 16.

¹⁴ *Ibidem*.

comuniune cu ei. „Nu poți duce cu ei la bun sfârșit nici o convorbire. Și chiar dacă o duci până la capăt, când ți se pare că ai terminat-o și ai lămurit-o, ei se întorc pe loc la punctul de pornire, ca și cum n-ai lămurit nimic... Ei nu întreabă, nu ascultă de experiența de două mii de ani a Bisericii”.¹⁵ În ceea ce privește cercetarea Sfintei Scripturi, ca singurul mijloc de mântuire pentru ei, fac o totală abstracție de autoritatea Bisericii în interpretarea ei și „întorc totul pe dos sau caricaturizează textele reducându-le la înțelegeri simpliste, incomplete”. Și o fac „pentru că nu au pregătire” sau „din mândrie, nu întreabă..., nu acceptă răspunsurile..., din neputința minții lor de a le înțelege, ori...din dorința de a se preface în sfătuitori, șefi, conducători...”¹⁶.

Față de toți aceștia, predicatorul îi îndeamnă pe creștinii ortodocși să se ferească, aducând ca mărturie cuvintele Mântuitorului: „Păziți-vă de proorocii mincinoși, care vin la voi îmbrăcați în haine de oi, iar pe dinlăuntru sunt lupi răpitori” (Matei 7, 15). Și tot Mântuitorul îi descrie atât de exact, spune predicatorul, „de parcă i-ar vedea acum pe cei care umblă din casă în casă, dar nu ca să propovăduiască adevărata credință, ci să strice credința oamenilor, moștenită din strămoși și predată de Biserică: „Vai vouă..., că cutreierați marea și uscatul ca să faceți un prozelit și dacă îl dobândiți îl faceți fiu al gheenei...” (Matei 23, 15)¹⁷.

La acești falși profeți face adeseori referire predicatorul. În Cuvântul de la Duminica a V-a după Rusalii, rostit în catedrala din Sibiu în anul 1988, li se adresează celor prezenți astfel: „Mi-aș îngădui aici o mică digresiune. Unii dintre falșii profeți de azi atrag credincioși de-ai noștri, dându-le asigurarea: Veniți la noi, că la noi sunteți mântuiți acum. Când îi întrebi: De ce te-ai dus acolo? Așa răspund: Pentru că sunt mântuit”. O mai mare înșelăciune decât aceasta nici că se poate, pentru că nimeni nu e mântuit aici și acum, odată pentru totdeauna... Că vom fi mântuiți, numai Dumnezeu ne-o va spune atunci când vom da socoteală”¹⁸.

Sectarilor zilelor noastre, urmașii ereticilor din epoca primară a creștinismului, predicatorul le adresează învățăturile Sfinților Părinți. Așa, de pildă, se face cunoscut Sfântul Atanasie cel Mare al Alexandriei, apărătorul Ortodoxiei, din secolul IV care scria în cartea „Viața cuviosului Părintelui nostru Antonie” că monahii își făceau semnul crucii apărându-se

¹⁵ *Ibidem*, p. 18.

¹⁶ *Ibidem*, p. 18, 19.

¹⁷ *Ibidem*, p. 25.

¹⁸ *Ibidem*, p. 226.

de uneltirile diavolului încă din secolul III. Și se întreabă predicatorul nostru adresându-se dreptmăritorilor creștini din Biserică spre edificare și sectarilor spre reproș: „Se vor fi înșelat cei mai aproape de veacul apostolic, în secolele III și IV, care moșteneau direct tradițiile, și vor fi având dreptate cei care strămbă totul în veacul XX? E substanțial limpede că nu!”¹⁹

În Cuvântul rostit în catedra din Sibiu, în 11 iunie 1983, intitulat „Cei care au râvnă pentru Dumnezeu, dar fără pricepere”, mitropolitul Antonie, vizând pe cei care caută prin toate mijloacele să-i ademenească pe creștinii ortodocși să vină la ei, precizează că „a avea râvnă către Dumnezeu cu pricepere înseamnă, în primul rând, a urma rânduielile cele statornicite de Biserică dintru început..., înseamnă a urma ceea ce au crezut moșii și strămoșii noștri..., înseamnă a urma acea tradiție care a dus la unitatea noastră de credință și la unitatea de neam...”. Și încheia categoric: „Noi, ortodocșii, am rămas dintru început până azi păstrătorii dreptei credințe. Toți ceilalți, toate celelalte grupări care au apărut în istorie, de-a lungul secolelor, s-au rupt de la noi, s-au rupt de la dreapta credință...”²⁰

Una din tezele fundamentale ale doctrinei protestante care poate tenta pe creștini este mântuirea numai prin credință. Ea ademenește îndeosebi „pe cei dedați păcatelor socotind că așa se mântuiesc mai ușor având doar credință, folosind pentru aceasta niște versete ale Sfântului Pavel către Romani, scoase din context”. Pentru care predicatorul le răspunde întrebându-i, că „cine altul decât Sfântul Pavel le spune, chiar romanilor, că Dumnezeu „va da fiecăruia după faptele sale” (Romani 2, 6)”²¹.

În Cuvântul intitulat „Dați-le voi să mănânce...”, care dă mărturie despre minunea înmulțirii celor cinci pâini și doi pești în pustiu, predicatorul descoperă adevărul de credință privind Sfânta Tradiție, care, în cazul de față, se identifică cu întreaga învățătură a Domnului propovăduită celor din pustiu în cursul unei zile întregi și pentru care întreabă: „cum de mai îndrăznesc unii să se ridice împotriva Tradiției, adică a cuvintelor și învățăturilor rămase nescrise și transmise oral?” Și continuă mai departe: „Adică cum? Mântuitorul a vorbit o zi întreagă, și o zi întreagă a repetat doar cele șapte versete reținute de evanghelist? E în afară de orice îndoială că a vorbit mult, dar pe evanghelist l-a impresionat minunea... Pe

¹⁹ *Ibidem*, p. 44.

²⁰ *Ibidem*, p. 164, 165.

²¹ *Ibidem*, p. 243.

aceasta a notat-o el... Dar unele (din învățăturile Sale) au rămas totuși. Acestea sunt tradiția.”²²

Cuvântul rostit la Duminica a XXIV-a după Rusalii, la Învierea fiicei lui Iair, justifică credința ortodoxă privind rolul rugăciunilor celor apropiați, pe care le fac unii pentru alții. „Un exemplu de astfel de rugăciune avem așadar în rugămintea lui Iair pentru fiica sa”, și care s-a împlinit prin învierea acesteia. Și „precum Dumnezeu face totul pentru noi, El prețuiește desigur și ceea ce facem noi pentru alții...”. Ne rugăm „nu numai noi să fim ajutați...” și ne îndeamnă „să nu zicem numai *Doamne, ajută-mă*, ci și *Doamne, ajută-l pe cutare*.”²³

Praznicul Pogorării Duhului Sfânt, care amintește de evenimentul întemeierii Bisericii Creștine prin nașterea primei comunități, este pentru predicator prilej de a adresa credincioșilor învățături ziditoare de suflet referitoare la înțelegerea adevăratei Biserici care își are începutul în ziua Cincizecimii și care-și continuă existența până astăzi, păstrându-și identitatea și rămânând aceeași, neschimbată, Biserica Ortodoxă. Vorbitorul ține să stabilească acest adevăr istoric, să-l precizeze, adresându-se direct ascultătorilor: „Duhul Sfânt coboară asupra noastră, mai ales când suntem împreună, când suntem în Biserică, când suntem în Biserica cea adevărată întemeiată de El atunci, nu într-alta. Nu într-una care se desparte de cea întemeiată la Cincizecime. Nu într-una care crede că poate inerpreta acum, în alt fel, învățăturile lui Hristos, decât le-au interpretat apostolii și ni le-au transmis nouă, din om în om, până în ziua de astăzi, prin Biserica Lui, și care a trăit de atunci și până în ziua de astăzi, păstrând cu sfințenie ceea ce li s-a poruncit atunci...”²⁴. Și fiindcă Cincizecimea este legată de grăirea în limbi care a avut un rol aparte în lucrarea Sfinților Apostoli, mitropolitul Antonie nu-i trece cu vederea nici pe cei care pretind în adunările lor că pot vorbi „în limbi” divulgându-i ascultătorilor, că ceea ce ei încearcă nu este de fapt decât „o bolboroseală fără nici o noimă, de care nu are nevoie nimeni”²⁵.

Stăpânit de gândul de a prinde cu exactitate ideea sau adevărul religios din textul sacru, ierarhul predicator face investigațiile necesare pe care le pune la dispoziția ascultătorilor printr-o **predică exegetică**, așa

²² *Ibidem*, p. 254.

²³ *Ibidem*, p. 370.

²⁴ ANTONIE Plămădeală, *Cuvinte la zile mari*, p. 268.

²⁵ *Ibidem*, p. 274.

cum vedem din cuvântarea intitulată „Logica nicodimică...”, axată pe relatările Sfântului Evanghelist Ioan despre întâlnirea Mântuitorului cu Nicodim cel frământat de atâtea întrebări și pentru care venise noaptea la Domnul, Care îi descoperă multe din tainele credinței creștine: „Adevărat, adevărat îți spun: de nu se va naște cineva din apă și din Duh, nu va putea să intre în Împărăția lui Dumnezeu” (Ioan 3, 5). Aceste cuvinte tainice rostite de Mântuitorul și care după gândirea omenească, „nicodimică”, cum o numește mitropolitul Antonie, erau imposibil de înțeles – „Cum poate omul să se nască, fiind bătrân? Oare, poate să intre a doua oară în pântecul mamei sale și să se nască” (v. 4).

Prin „nașterea din nou”, din apă și din Duh, predicatorul înțelege nașterea prin Botez, nașterea la creștinism. „Cu apa ne spălăm necurăția din afară, cea materială. Și e de înțeles de ce apa poate deveni și simbol și al curățirii spirituale. Curățirea spirituală este o curățire prin Duhul Sfânt. Ea înseamnă nașterea din nou a sufletului”. Și pentru a deveni cât mai clar și mai complet în explicarea cuvintelor Mântuitorului, vorbitorul adaugă: „De aceea noi, ortodocșii, facem Botezul cu apă, dar îndată administrăm pruncului Taina Mirungerii..., pentru că prin Taina Mirungerii transmitem noului botezat harul Sfântului Duh...”²⁶

Comentator, interpret, tâlcuitor al cuvintelor Mântuitorului, vorbitorul vrea să convingă pe ascultătorii săi, prin cele spuse lui Nicodim de Domnul, despre Taina Sfântului Botez prin care lumea avea să primească credința în El, Fiul lui Dumnezeu și Mântuitorul lumii.

La Duminica a II-a din Post, a Slăbănogului, exegeza textului reprezentă miezul întregii predici. Vindecarea se datorează, în primul rând, credinței celor care l-au adus pe slăbănog la Mântuitorul. Dar fapta terapeutică se produce prin actul iertării păcatelor slăbănogului care planau asupra lui. Și „Mântuitorul, zice predicatorul, a știut deci că mai întâi trebuie să vindece, prin iertare, faptele care i-au cauzat boala și care mai erau încă în făptura lui ca un rău lăuntric, ca un microb, ca un virus viu și activ. Iată de ce pe aceștia trebuie mai întâi să-i anihileze. Și a făcut-o prin acele cuvinte care i-au uimit pe ascultători: *Ți se iartă păcatele*.”²⁷ Iată și modalitatea de vindecare și explicația ei. Mântuitorul caută sursa bolii pe care o și găsește. Este păcatul pe care îl extermină, îl înlătură de la rădăcină. Dar ce folos că trebuiau vindecați și cărturarii

²⁶ ANTONIE Plămădeală, *Tâlcuri noi...*, p. 66.

²⁷ *Ibidem*, p. 87.

care erau bolnavi sufletește ca să poată înțelege minunea. Aceștia sufereau de o orbire spirituală. Ei nu concepeau iertarea păcatelor decât numai de către Dumnezeu, căci numai El poate. Și predicatorul, comentând atitudinea lor spune că Mântuitorul „nu i-a contrazis. Ba chiar s-ar fi putut crede că le zice: Aveți dreptate. Dar dacă eu sunt Dumnezeu? Sau: Dar dacă eu vă voi proba prin ceva că pot face ceea ce poate face numai Dumnezeu?”²⁸ Deci, sosise „momentul cel mai propice pentru a-i învăța că, dacă El ierta, era Dumnezeu”²⁹. Și li s-a adresat acestora: „Ce este mai ușor a zice: ți se iartă păcatele, sau ia-ți patul tău și umblă?” Și tâlcuirea minunii se face printr-o demonstrație logică și cu puternice efecte în sufletele ascultătorilor: „Dacă numai Dumnezeu avea dreptul de a ierta păcatele, și dacă și Iisus a iertat și El păcatele și a demonstrat prin vindecarea slăbănogului că putea face o minune vizibilă, pentru ei chiar mai mare decât aceea a iertării păcatelor, înseamnă că era Dumnezeu”.³⁰ Iar în încheierea predicii, adresându-se ascultătorilor, zice: „Ne aflăm, deci, în fața unei demonstrații logice: Ea vine anume să ne pregătească sufletește pentru marea demonstrație pe care Mântuitorul ne-o va face la capătul acestei perioade a postului: Învierea Sa din morți”.³¹

Întâlnirea Mântuitorului cu Samarineanca și convorbirea cu ea s-a soldat, după relatările Sfântului Evanghelist Ioan, cu revelații atât directe, mai pe înțelesul celor de rând, cât și tainice care necesită din partea predicatorului intervenții, comentarii, pentru ca ascultătorul să nu le înțeleagă greșit. Se fac comentarii detaliate de ordin istoric și geografic cu privire la locurile sfinte Ierusalim și Garizin. Iar cuvintele „Duh este Dumnezeu și cei ce I se închină trebuie să I se închine în duh și adevăr” (Ioan 4, 24) rețin cel mai mult atenția vorbitorului, fiindcă ele definesc credința adevărată, credința creștină care este formulată în timpul convorbirii Mântuitorului cu o ființă dispusă revelațiilor dumnezeiești.

Prin cuvintele „Duh este Dumnezeu” predicatorul înțelege că El „nu este material, cu chip și dimensiuni omenești, cu trebuința de a mânca și a bea”.³² Cuvintele acestea „Duh este Dumnezeu” nu au fost tâlcuite nici de Domnul Iisus și nici de evanghelist, ceea ce nu înseamnă că ele trebuie doar reținute sau memorate, ci și explicate, sarcină care

²⁸ *Ibidem* p. 88.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ *Ibidem*, p. 89.

³¹ *Ibidem*, p. 90.

³² *Ibidem*, p. 190.

cade în seama vorbitorului, pentru a le descoperi adâncimea lor spre folosul și zidirea duhovnicească a ascultătorilor. Și pentru a nu se cădea nici în altă extremă care să ducă la o închinare pur abstractă, fără nici o formă văzută, lipsită de orice ritual, vorbitorul exemplifică cazuri de implicare directă a Mântuitorului în cultul cel văzut de la templul din Ierusalim, pentru ca în final să concluzioneze: „Tâlcul adevărat al cuvintelor „închinare în duh și adevăr” constă în aceea că toate formele exterioare capătă valoare, numai când sunt umplute cu inimă bună, iubire, generozitate, jertfă pentru altul, schimbare interioară, dorință de transformare în bine...smerenie, rămânere în Biserica lui Hristos cea zidită pe temelia apostolilor și continuată până azi prin succesiunea apostolică în Biserica noastră Ortodoxă”³³.

În obiectivul exegezei și cercetării predicatorului sunt și alte pericope evanghelice duminicale care se concretizează în genul de predică numită **omilie exegetică**, în care sunt explicate textele respective, îndeosebi cele mai dificile pentru ascultător, tratându-se și teme care reies din conținutul lor, așa cum este tâlcuirea înmulțirii celor cinci pâini și doi pești. Și în acest caz comentariile textelor se transformă treptat în veritabile cercetări biblice, punându-se în discuție și textele paralele de la ceilalți evangheliști. În felul acesta se dă credibilitate la răspunsurile întrebărilor generate de evenimentul evanghelic respectiv. Aceeași manieră de propovăduire o întâlnim și în Cuvântul din Duminica a IX-a după Rusalii care are în centru evenimentul minune al mergerii pe mare a Domnului, unde sunt aduse ca mărturie relatările tuturor sfinților evangheliști privitoare la acest fapt. Totodată se stabilește conexiunea, continuitatea și confirmarea reciprocă de la o minune la cealaltă, de la înmulțirea pâinilor la mergerea pe apă.

Vedem că relația predicii cu exegeza textului scripturistic rămâne o notă dominantă a ei. Exegeza este direcționată în aflarea unui răspuns privind nevoile sufletești ale credincioșilor din textul sacru, identificându-se cu predica.

Predicatorul ierarh, teolog de vază, un profund și impecabil gânditor și logician, se apleacă adeseori asupra unor texte în cadrul predicii, cum este cea rostită în ziua Bobotezei, unde se face referire la momentul când Sfântul Ioan Botezătorul, fiind în închisoare îi trimite pe ucenicii lui la Domnul Iisus ca să-L întrebe dacă El este „Acela care trebuie să vină, sau pe altul să aștepte” (Matei 11, 3) și unde s-ar părea că reiese din cele

³³ *Ibidem*, p. 193.

spuse o îndoială a marelui prooroc în dumnezeirea Domnului. La acest aparent dubiu vorbitorul îi edifică pe ascultători, răspunzându-le astfel: „Nu din cauza îndoielilor lui i-a trimis pe ucenicii săi să-l întrebe, ci din cauza îndoielilor lor. El urma să moară. Ei trebuiau să rămână lămurii, să știe ce moștenire le lasă, încotro îi îndrumază. Și el i-a îndrumat la Iisus”.³⁴

Și aici se poate remarca aspectul **catehetic, învățătoresc, didactic**, preponderent al predicii sale, imbinându-se cu cel exegetic. Dovadă este **frecvența întrebărilor**, pe care vorbitorul le lansează, întrebări care interesează pe ascultători și pentru care răspunsurile vin să-i lămurească, să-i convingă într-o anumită problemă din domeniul credinței. Prin răspunsuri se deslușesc înțelesuri, se formează opinii, se îndepărtează erori, confuzii, se scoate la iveală adevărul.

Omul prin firea lui este creat să gândească, să reflecte asupra a tot ce se află sau se petrece în jurul lui, să-și pună întrebări, indiferent dacă poate sau nu să răspundă la ele. Iar predicatorul prin misiunea sa are obligația să dea răspunsuri care să mulțumească pe ascultători. În această idee mitropolitul Antonie își intitulează Cuvântul la Duminica a XII-a „Evanghelia întrebării esențiale”, pentru a sublinia folosul și necesitatea întrebărilor în aflarea adevărilor, de care omul are nevoie în tot ceea ce-l privește, în împlinirea scopului suprem al vieții sale, care este mântuirea. Iar „mântuirea nu este o țintă despre care se știe toate și de către oricine”, fiindcă „drumul spre ea e anevoios pentru că nu este același pentru toți”.³⁵ La mitropolitul Antonie interogația ca formă de exprimare se transformă dintr-o modalitate literară într-o veritabilă metodă a întrebărilor care urmărește stabilirea adevărului.

Uneori întrebarea este abordată direct din primele rânduri ale introducerii și are în vedere stabilirea tematicii sau cunoașterea personajului evanghelic despre care se vorbește în pericopă, așa cum întâlnim în predica la Duminica a V-a după Paști în care vorbitorul se adresează ascultătorilor astfel: „În calendarul Bisericii noastre ortodoxe, Duminica aceasta a V-a după Paști, e numită Duminica Samarincii. Sunt convins că mulți v-ați întreat: Cine este această Samarincă? Cum de a ajuns atât de celebră când nici măcar numele nu i se cunoaște... Ce-a făcut ea să merite să intre în istorie, să fie pomenită de-a lungul veacurilor și să i se consemneze o zi din calendarul bisericesc... Cine este

³⁴ ANTONIE Plămădeală, *Cuvinte...*, „Dialog pe malul Iordanului”, p. 134.

³⁵ ANTONIE Plămădeală, *Tălcuri...*, p. 283.

această samarineancă pe care o pictează marii pictori ai lumii? Cine este această samarineancă și ce a făcut ea ca să-și merite locul nu numai în calendar, ci și pe pereții bisericilor?”³⁶ Și de fapt nu este vorba aici doar de o singură întrebare, ci de o înșiruire de întrebări care trezesc tot mai mult interes și curiozitate de a se cunoaște motivul pentru care i s-a dat atât de mare importanță, pentru care urmează și răspunsul pe tot parcursul cuvântării.

Minunea Învierii fiului văduvei din Nain oferă prilejul de a ridica unele probleme esențiale legate de existența umană. Se ivesc întrebări, în chip firesc, pentru orice om care se află în fața misterului morții. „Și-au pus mulți întrebarea: cum trebuie să înțelegem moartea?...” Și predicatorul propune ascultătorilor să le răspundă, spre a-i lămuri cu adevărat, dar prin răspunsul dat la o altă întrebare, spre a intra în profunzimea problemei. „Ar trebui să ne punem o altă întrebare. Să ne întrebăm ce este viață... de unde vine... Și atunci vom lămuri și problema morții”.³⁷ Astfel, se intră în probleme de teologie fundamentală, invocându-se încercările oamenilor de știință de a răspunde la aceste întrebări și care, potrivit opiniilor lor, rămân sub semnul incertitudinilor, pentru care predicatorul dă răspunsul despre originea vieții, recurgând la Sfânta Scriptură, respectiv la cartea Facerii și la mărturiile Sfințelor Evanghelii.

Răspunsul la această întrebare – Ce este viața – facilitează și răspunsul la cealaltă întrebare asupra morții. Căci „dacă știm de unde vine viața, atunci vom avea o cu totul altă perspectivă și asupra morții... Vom înțelege altfel și moartea. Dacă știm că viața e de la Dumnezeu, atunci și moartea trebuie să fie de la Dumnezeu. Atunci și întreruperea vieții, la un moment dat, trebuie să fie tot de la Dumnezeu” Și „Cel care este autorul vieții ne asigură că moartea nu este un sfârșit. Este un sfârșit aici pe pământ... (dar), el nu duce în neant, ci e un nou început, pentru că există nemurire...”³⁸

Întrebările puse în cadrul predicii au efect în viața ascultătorilor.

Parabola Fiului risipitor care, de asemenea, stârnește interes din partea ascultătorilor și păreri nu întotdeauna comune, ci mai mult contradictorii, generează și întrebări de atitudine, față, fie de fiul neascultător, fie de cel ascultător sau față de tatăl lor, atitudini pozitive

³⁶ *Ibidem*, p. 185.

³⁷ *Ibidem*, p. 339.

³⁸ *Ibidem*, p. 340.

sau negative, iar uneori chiar și față de tatăl cel bun, iubitor, înțelegător și iertător. De aceea și predicatorul, după ce expune și tâlcuiește această magnifică și antrenantă parabolă, precizează tot prin intermediul întrebărilor și răspunsurilor atitudinile corecte față de toți cei trei, făcându-se apel la un autocontrol al conștiinței ascultătorilor. Și referindu-se la cei doi fii, se adresează intim ascultătorilor cu întrebarea: „Cu care (dintre aceștia) e moral să fim de acord?”³⁹ Și întrebările ce urmează a fi adresate ascultătorilor devin antrenante, fiindcă aceștia trebuie să-și clarifice gândurile, să ia o atitudine față, nu numai de comportamentul celor din parabolă, ci și față de propriul lor fond sufletesc și conduită. Și o fac cu ajutorul răspunsului dat de predicator care acceptă opțiunea pentru Fiul risipitor și nu pentru ceea ce el a făcut, „ci pentru că s-a întors” și pentru tatăl „care l-a primit... și l-a iertat...”⁴⁰

Pastorală de la Nașterea Domnului din 1981, adresată credincioșilor din eparhia Buzăului, dă un răspuns care vine să înlăture incertitudinile și întrebările oamenilor din toate timpurile și locurile. Și răspunsul rezultă din faptul că Fiul lui Dumnezeu „Cel de o ființă cu Tatăl, Cel care are toate răspunsurile la toate întrebările posibile, Cel în răspunsurile Căruia nu mai poate exista nici o incertitudine, Cel care știe și spune adevărul, ultimul adevăr despre totul și despre toate, despre viață și despre moarte și despre calea de urmat, pentru că El este *Calea, Adevărul și Viața*.”⁴¹

În general, întrebările sunt puse de vorbitor în numele ascultătorilor, ca pornind din frământările acestora. Și sunt puse sub o formă atractivă, de intimitate, atenționându-i asupra unor adevăruri, așa cum întâlnim în predica de la Cincizecime. După ce istorisește evenimentul Pogorării Duhului Sfânt, predicatorul îi solicită pe cei prezenți în sfântul locaș la o dezbatere: „Aș vrea împreună cu dumneavoastră să punem câteva întrebări și să încercăm și să le răspundem, întrebări legate de marele eveniment al Cincizecimii”⁴².

Cea dintâi: „De ce a trebuit să se pogoare Duhul Sfânt peste Apostoli?” Cea de a doua: „Cine este acest Duh Sfânt care s-a pogorât asupra Sfinților Apostoli?” Și în sfârșit, le propune și cea de-a treia întrebare: „Să ne punem acum împreună a treia întrebare, pe care ne-o prilejuiește ziua

³⁹ *Ibidem*, I, 460.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ ANTONIE Plămădeală, *Cuvinte...*, p. 27, 28.

⁴² *Ibidem*, p. 260.

Cincizecimii: Cum arăta prima comunitate Ierusalimiteană alcătuită din cinci mii de creștini?”⁴³.

Și după răspunsurile bine întemeiate, legate între ele, edificatoare, convingătoare, pline de miez doctrinar și determinante la trăire creștinească, propovăduitorul, în elanul și dorința lui specifică de a se cunoaște tot mai mult, de a fi cât mai complet, se adresează din nou celor prezenți: „Ar mai fi loc și pentru a patra întrebare și cea din urmă. Aș formula-o cam așa: Este această istorisire a Pogorării Duhului Sfânt peste apostoli credibilă și convingătoare pentru noi cei de azi?”⁴⁴

S-ar putea socoti acest mod de propovăduire ca o insistență exagerată. Dar urmărind cu atenție întrebările și sensurile lor, înțelegem intenția vorbitorului de a da un ultim răspuns care să fie decisiv și cu o pondere mult mai mare, care să conducă la un efect de transformare a ascultătorilor, așa cum procedau în felul lor oratorii antici în partea finală a discursului prin acel „peroratio” care avea un rol hotărâtor. De aceea răspunsul dat aici la ultima întrebare este cu totul deosebit, convingător, dovedind veridicitatea evenimentului din constatarea reală a transformării extraordinare a ucenicilor pescari în urma Pogorării Duhului Sfânt. Și acești oameni simpli, modești, timizi, neștiutori de carte, pescari galileeni, au devenit Apostolii neamurilor: „Iată-i pe neînvățații de odinioară, pe pescarii aproape analfabeți care nu citiseră Scriptura niciodată în convorbirile cu Iisus, decât din auzite, că devin predicatori. Și predicatori coerenți, predicatori cu idei, cu sistem, predicatori cu elan în vorbire, în logică”. Și „pescarii de odinioară, incapabili să înțeleagă o metaforă devin autori de metafore, autori de cărți istorice, autori de poeme, autori de Evanghelii scrise atât de frumos...”⁴⁵

Și, în sfârșit, de un interes cu totul aparte se bucură întrebările care privesc lumea văzută, atunci când sunt raportate la lumea nevăzută. Și cei ce se încumetă să răspundă la aceste întrebări pe aceeași cale naturală nu reușesc. Asemenea întrebări s-au pus de când există lumea, iar predicatorul nu le exclude, neputând fi evitate și prezentând interes tocmai pentru că se pare a fi imposibil să se răspundă la ele. În fond toate aceste întrebări se reduc la una singură care le cuprinde pe toate: Cum este posibil?

⁴³ *Ibidem*, p. 260-264.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 265.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 267.

Pornindu-se de la îndoiala dreptului Simeon cu privire la textul de la Isaia 7, 14: „Iată fecioara va lua în pântece și va naște...”, predicatorul, adresându-se ascultătorilor, îi sfătuiește să nu-l judece aspru, să nu-l condamne, fiindcă el „gândea în termeni logici, după gândirea cea mai naturală”.⁴⁶ Și această logică i se pare de neînlocuit, așa cum se întâmplă cu toți cei care în afara legilor naturale nu concep nimic. Și toți aceștia se îndoiesc ori de câte ori se află în fața unei minuni, fiindcă nu pot concepe o naștere dintr-o fecioară, întrebându-se: „Cum e posibil, când noi știm că lucrurile pe cale naturală se petrec altfel?” Iar la aceste întrebări predicatorul, spre a-i obliga pe cei în cauză la un răspuns inevitabil și mult mai plauzibil, le pune o întrebare sau chiar mai multe, ca de pildă: „Cum e posibil ca Soarele să fie o planetă de foc, fără să-l fi aprins nimeni? Cum e posibil ca Pământul să stea în spațiu fără să cadă în infinit, ba chiar să se învârtă cu regularitate în jurul său și în jurul Soarelui, în cicluri bine definite...”⁴⁷ Și întrebările din domeniul științelor naturii continuă. Ele vizează fenomene și realități nepătrunse de mintea omenească, întocmai cu proorocia lui Isaia.

Iar dacă la aceste întrebări de mai sus, ca de altfel și la toate celelalte care se referă la lucrări dumnezeiești, la minuni, nu este posibil să se dea un răspuns, aceasta se datorează, după opinia îndreptățită și logică a predicatorului, faptului că este scoasă din calcul unica posibilitate care oferă răspunsuri și care este Dumnezeu. Iar cei ce cred în Dumnezeu pot să răspundă fără îndoială la aceste întrebări. Și „de ce putem noi răspunde?” întreabă predicatorul care și răspunde. „Pentru simplul motiv că răspunsul nostru poate fi logic. Dacă există Dumnezeu, totul e posibil. Dacă a fost posibil să se facă pământul și lumea și întreg universul din nimic, atunci e posibilă și nașterea în afara legilor cunoscute”. Și continuă predicatorul apologet: „Nu știm cum, dar câte nu știm? Știm cum a fost posibil să se creeze omul, așa cum e el azi, cu toate funcțiunile lui organice, fizice și sufletești? Cine știe cum se transformă gândirea în vorbire sau cum un organ care este strict material, cum e creierul, reușește să articuleze gândirea și încă într-o formă ultrarapidă și care nu e materială?”⁴⁸

Iar pentru a fi și mai convingător, chiar după regulile oratoriei, după toate aceste întrebări, se pune și această ultimă și eternă întrebare:

⁴⁶ *Ibidem*, p. 81.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ *Ibidem*.

„Cum e posibil?” Și tot predicatorul răspunde: „Iată că e posibil. Dacă există Dumnezeu”.⁴⁹

În ceea ce privește **forma predicilor** mitropolitului Antonie, se poate spune, în primul rând, că este la nivelul înalt al conținutului lor teologic. Majoritatea fiind rostite în catedrala mitropolitană din Sibiu, ele se pretează la un stil elevat, potrivit unui auditoriu cult care posedă cunoștințe deosebite. Și din acest motiv, tâlcuirile, interpretările și comentariile scripturistice sunt și ele, după cum am văzut, pe măsura nivelului de pregătire și înțelegere a ascultătorilor, făcându-se adeseori caz de informații din diferite domenii ale științei și culturii universale, pe care le plasează cu multă competență. Și în felul acesta stilul său devine **științific**, iar predica îmbracă forma unor prelegeri teologice, dar accesibile tuturor categoriilor de ascultători.

Ca formă, o importantă însușire a predicilor sale este și cea **literară**, de scriitor care se exprimă cu multă ușurință, cursivitate, coerență, folosind imagini vii, figuri de stil în cadrul descrierii sau narațiunii, precum și cuvinte, expresii alese și cât mai pregnante.

În predica intitulată „Dispută la nivel înalt în pustia Quarantaniei”, introducerea se remarcă din punct de vedere artistic literar, al formei concretizate într-o veritabilă imagine, un impresionant tablou, în care ascultătorul, grație talentului scriitoricesc al predicatorului, ca și cum ar fi transferat la fața locului, poate zări cu ochii minții pustiul arid unde Mântuitorul a fost ispitit de diavolul. O adevărată frescă literară care redă realitatea, demnă de crezare, nefiind nicidecum rodul imaginației, căci predicatorul, el însuși a fost la fața locului și pentru care îndreptățit se adresează ascultătorilor: „Am văzut pustia Quarantaniei. Piatră și nisip. Nisip și piatră în care nici sămânța celei mai sălbatice dintre plante nu încolțește. Soare descătușat, uscat, rău, agresiv. Soare căzând din zenit ca o săgeată de foc, fără să întâlnească în cale nici un fel de obstacol, nici o pânză de nori nu se alcătuieste și nu se rățăcește între pământul fierbinte și cerul fierbinte al Quarantaniei. Cât privești cu ochii, spațiul lipsit de ocrotire. Stihie stearpă. Cer fără de apă. Pământ fără viață. Nici umbra unui fir de iarbă nu te adăpostește de vrăjmășia ce pogoară din înălțime. Stihia de foc o dușmănește pe cea de apă, și Quarantania, din imemorabile timpuri de prefaceri ale Terrei a apucat să cadă sub stăpânirea celei dintâi. Nici animal, nici pasăre, nici șoarece, nici găză, nici om nu pot trăi

⁴⁹ *Ibidem*.

acolo...⁵⁰ Nici om! Și totuși Mântuitorul a petrecut aici patruzeci de zile în post și rugăciune. Aici, de fapt, vrea și predicatorul să-l conducă pe ascultătorul său, ca să vadă și el cu ochii sufletului pustiul acesta. Și credem că reușește s-o facă, înfățișând o realitate geografică care parcă cu dinadinsul persistă de atunci până azi. Aici Mântuitorul a postit, aici unde nu există nici o posibilitate de a se hrăni, din lipsă de vegetație, de apă, de sol fertil, din lipsă de orice fel de viețuitoare. Aici unde Fiul Omului nu are cu adevărat unde să-și plece capul, să se odihnească datorită arșiței și cutremurătoarei vrăjmășii și vitregii a naturii.

Mitropolitul Antonie adeseori își împodobește cu astfel de imagini predicile sale. Se observă, de asemenea, dorința lui de a descrie cu lux de amănunte și precizie locurile și împrejurările pe unde a pășit Domnul și Sfinții Apostoli, unde s-au petrecut minunile istorisite de Sfinții Evangheliști, pentru ca și ascultătorii să le urmărească și cu ochii minții, să-L poată însoți pe Domnul. Și predicatorul are această competență să le prezinte imaginea reală a locurilor, ca unul ce a fost aici în pelerinaj, după cum însuși mărturisește în predica de la Dumninea a XX-a, a Învierii fiului văduvei din Nain: „Deci înconjurat de ucenici și de mare mulțime (Mântuitorul) se îndrepta probabil spre Ierusalim. Venea dinspre Capernaum. Lăsa Nazaretul în dreapta. În stânga avea Marea Galileei. A ajuns până în dreptul muntelui Taborului. L-a lăsat și pe acesta în dreapta și, la poalele muntelui, tocmai era gata să intre într-o cetate, într-un sat desigur, care se numea Nain. Localitatea există și astăzi. Am refăcut acest drum, mărturisește predicatorul, venind chiar dinspre Capernaum, pe la poalele muntelui Taborului, ca să merg pe urmele pașilor acelora care L-au urmat pe Iisus până la Nain despre care ați auzit o mică întâmplare...”⁵¹

Fascinantă este și descrierea tabloului femeii cananeence care-L implora pe Mântuitorul să-i vindece fiica: „E înduioșător acest strigăt, e mișcător și cutremurător acest apel disperat, acest apel de ultimă oră, acest apel ca la ultima posibilitate: *Doamne, ajută-mă!* Nici mai mult, nici mai puțin. Două cuvinte. Dar două cuvinte prin care se arunca în credință că Dumnezeu poate să ajute, atunci când îl rogi cu credință, atunci când apelezi la El ca la ultima speranță, după ce ai încercat totul și ai constatat

⁵⁰ ANTONIE Plămădeală, *Tâlcuri...*, p. 55.

⁵¹ *Ibidem*, p. 332.

că nu se mai poate nimic din altă parte și că nu-ți mai rămâne decât Dumnezeu. Atunci te dai în mâinile lui Dumnezeu...”⁵²

Vorbind despre existența răului în lume, prin lucrarea diavolului, în predica „Până unde merge puterea diavolului” mitropolitul Antonie, ancorat în înțelesurile dogmei și moralei creștine, expune în chip detaliat, analitic și plastic toate nuanțele și sensurile existențiale ale răului, conștientizând omul de relativitatea lui și invincibilitatea binelui, știind că răul este numai o încercare. „Poate că are rostul (diavolul) de a ne încerca credința. Poate că are rostul de a ne pune voința la încercare. Poate că are rostul de a face din noi oameni responsabili, stăpâni pe voința noastră. Nu suntem niște roboți, condiționați de un duh rău, tot așa cum nu suntem condiționați nici de duhurile bune care ne îndeamnă la bine. Suntem ființe vii, cu voință și cu simțire. Dumnezeu a lăsat să existe acest control al voinței noastre prin care ne verificăm, așa cum aurul se verifică prin diferiți acizi. Acizii sunt răi, dar verifică aurul. Acizii în ei înșiși n-au nici o valoare, dar de vrei să afli dacă un obiect e de aur adevărat te duci la un atelier și rogi să ți-l controleze. Îl controlezi cu niște acizi. Dacă aurul este curat, acizii nu-l ating, dacă nu e aur, acizii îl oxidează și se vede de îndată că nu e aur curat. Cam așa e și aici. Dacă sufletul e de aur curat, diavolul nu-l atinge.”⁵³

Aspectul formal al predicilor comportă și o notă aparte prin utilizarea de cuvinte și expresii provenite nu neapărat dintr-un limbaj specific bisericesc sau teologic, ci și dintr-unul literar, scriitoricesc și chiar publicistic. Iată cum prezintă ipocrizia fariseilor față de Mântuitorul. Aceștia „căutau să-L prindă în cuvânt, să-i descopere fisuri în logica gândirii, a propovăduirii și a faptelor, Îl provocau anume...” Iar, în continuare adaugă că replica Mântuitorului „a fost întotdeauna promptă și surprinzătoare, mai ales prin felul cum știa să iasă din spațiul temei în care îl circumscriau, crezând că-L pot obliga să intre în foarfecele logicii lor. Iisus știa să le opună întotdeauna, pe neașteptate, un *tertium datur* care le închidea gura și le bloca mecanismele minții împotriva propriilor lor argumente, fără drept de apel. Le făcea astfel întrebările de răs, schimbându-le veninul în apă chioară tocmai atunci când se umflau mai tare în suficiența lor”⁵⁴. Și stilul acesta de vorbire, specific scriitorului de bun

⁵² *Ibidem*, p. 311.

⁵³ *Ibidem*, p. 227, 228.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 54.

gust, devine plăcut în predică, mai cu seamă când se fac referiri la oameni de tipul celor amintiți și care își meritau sub această formă apostrofarea.

În concluzie, se poate spune că mitropolitul Antonie Plămădeală al Ardealului se face cunoscut prin predica sa de un înalt nivel teologic și literar care corespunde imperativelor lumii moderne. Rămâne un distins ierarh al Bisericii Ortodoxe Române, un fiu iubit al neamului nostru, făcând din slujirea la sfântul altar un prilej de permanentă propovăduire, pe care o înțelege ca o preocupare de cinste, de suflet, ca pe un act de credință și cultură.

Summary: "His Holiness dr. Antonie Plamadeala, Metropolitan Bishop of Transylvania, and a steady propagator of the Christian Faith"

His Holiness Dr. Antonie Plamadeala, Metropolitan Bishop of Transylvania, is well-known for his preaching of a high theological and literary level, answering the imperatives of the modern world. He is a most distinguished hierarch of the Romanian Orthodox Church, and a most beloved son of our nation. To his Holiness the service performed at the Holy Altar has become a moment of permanent preaching which he understands as a work of honesty and culture, and a continuous preoccupation for the illumination of the large masses of believers, and their indoctrination in the spirit of Orthodoxy.

Asist. drd. Lucian FARCAȘIU

PREOCUPĂRI DE TEOLOGIE PASTORALĂ ÎN OPERA MITROPOLITULUI ANTONIE PLĂMĂDEALĂ AL ARDEALULUI

Opera teologică a marelui Mitropolit Antonie Plămădeală are puternice valențe pastorale, fiind de fapt, nedespărțită de personalitatea și vocația Mitropolitului, de păstor al turmei lui Hristos. Studiul nostru a căutat să prezinte direcțiile majore ale gândirii pastorale a Mitropolitului transilvan, așa cum se reflectă ele în opera sa teologică, rămăsă posterității. Prezentarea noastră face cele mai multe referiri la lucrarea acestuia „Preotul în Biserică, în lume, acasă” și desigur, la câteva capitole din lucrarea „Tradiție și libertate în spiritualitatea ortodoxă”, cele două lucrări constituind de fapt, o sinteză a gândirii sale pastorale. Vom descoperi astfel, o operă deosebit de actuală, dinamică și bine structurată, care provoacă pe toți slujitorii Sfințelor Altare la o slujire autentică.

I. Preliminarii

a. Mitropolitul Antonie Plămădeală – păstor de suflete

Este foarte dificil să gândim un studiu exhaustiv despre activitatea și opera marelui Mitropolit Antonie Plămădeală al Ardealului, trecut la cele veșnice la sfârșitul lunii august a acestui an, după cum cu neputință ne este să întrupăm în scris o astfel de prezentare. Încercăm însă, în chip smerit să creionăm, fie și în chip lacunar o abordare a problematicilor de Teologie Pastorală, așa cum se reflectă ele în opera teologică, deosebit de valoroasă a marelui Mitropolit.

Opera sa teologică cu puternice valențe pastorale, este de fapt nedespărțită de personalitatea și vocația Mitropolitului Antonie, ca păstor al „turmei celei cuvântătoare a lui Hristos” în lucrarea de mântuire. Așa cum aprecia Prea Sfințitul Episcop Vicar Visarion Rășinăreanu de la Sibiu, în cuvântul rostit cu prilejul prohodirii Mitropolitului: acesta „...prin cuvânt, prin faptă și prin slovă a lucrat „cu timp și fără timp”, la mântuirea sufletească a turmei celei duhovnicești încredințată lui spre păstorire”¹. De asemenea, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist,

¹ Cuvântul Prea Sfințitului Episcop Vicar Visarion Rășinăreanu, apare publicat sub titlul „Un nume de cinste înscris în aria de slujire a Bisericii, culturii și spiritualității

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, în cuvântarea sa din Catedrala mitropolitană, la slujba înmormântării, aprecia în același sens: „...i-a păstorit cu destoinicie și cu mult zel pe toți fiii săi duhovnicești, tineri și vârstnici, intelectuali și credincioși simpli. A vegheat și i-a îndrumat cu înțelepciune pe slujitorii altarelor. A încurajat și ajutat construirea de locașuri de închinăciune și a rectitorit în timpuri care n-au fost ușoare, Așezământul mănăstiresc al Domnitorului martir Constantin Brâncoveanu de la Sâmbăta de Sus...”².

Din aceste succinte, dar deosebit de cuprinzătoare considerații, înțelegem că întreaga lucrare pastorală n-a fost despărțită, ci a stat dimpreună cu persoana Mitropolitului Antonie ca păstor de suflete în ținutul Transilvaniei.

Aplecându-ne asupra biografiei marelui Mitropolit, înțelegem că încă din zorii tinereții slujirea sa era îndreptată înspre păstorirea credincioșilor Bisericii lui Hristos. Astfel, după terminarea studiilor³, la 6 august 1949 este hirotonit diacon de către episcopul Andrei Magieru la Arad, iar în 14 septembrie este călugărit la Mănăstirea Prislop din aceeași eparhie. Tot la 6 august, dar de data aceasta a anului 1953 a fost hirotonit ieromonah de către fostul Episcop al Armatei, Partenie Ciopron. Finalizându-și doctoratul la Oxford - Anglia, ieromonahul Antonie Plămădeală este numit în 1970

românești”, în publicația *Telegraful Român* – Foaie editată de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Sibiului, nr. 33-36, 1 și 15 septembrie 2005, p. 1.

² Cuvântarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist apare publicată sub titlul „Mitropolitul Antonie - un ierarh vrednic și un arhitect al ecumenismului și dialogului teologic”, în aceeași publicație *Telegraful român*, nr. cit, p. 1-2.

³ Despre perioada de instrucție în domeniul Teologiei și apoi despre perioada ce a urmat aflăm din însăși mărturia personală a Mitropolitului: „Părinții m-au dat la un Seminar teologic unde mi-am intrat eu însumi în vocație și m-am simțit acasă. M-a atras lumea clericală a Chișinăului, iar mai apoi aceea a Bucureștiului, unde am continuat seminarul, iar mai apoi Facultatea de Teologie din vechea Universitate bucureșteană. Am făcut un an de studii și la Institutul Teologic Universitar din Cluj, apoi doi ani de doctorat la Oxford, diploma mea fiind semnată de un mare profesor, autor al unei Istorii a Filosofiei în zece volume, unul dintre cei mai cunoscuți neotomiști, Frederick Copleston. Înainte de acest moment, doctoratul, a fost un altul, la fel de important: intrarea mea în viața monahală, la mănăstirea Prislop din părțile Hunedoarei. A fost apoi marea șansă de a avea printre îndrumătorii spirituali pe părințele Cleopa din Moldova, sub stăreția căruia mi-a fost dat să descopăr o lume neasemuit de frumoasă. „Momentul” a durat paisprezece ani! Ani care m-au marcat pentru tot restul vieții. Am ani de grea suferință: la scurt timp după intrarea în monahism, am fost condamnat - în lipsă! - de vechiul regim...”. Această mărturie a mitropolitului Antonie o regăsim în lucrarea ce însumează convorbirile cu presa ale mitropolitului, dintre anii 1958-1995, *Biserica în mers*, vol. I, Sibiu, 1999, p. 156-157.

Episcop vicar patriarhal. În 1979 a fost ales în scaunul episcopal al Eparhiei Buzăului, iar în 1982 Colegiul Electoral Bisericesc I-a ales Mitropolit al Ardealului, unde va păstori până la trecerea sa la cele veșnice⁴. După cum se poate lesne observa, destinul Mitropolitului Antonie este strâns legat de destinul Bisericii lui Hristos, pe care a păstorit-o cu atâta devotament și abnegație. Este foarte impresionant faptul că în însuși Testamentul său, Mitropolitul menționa: „Îmi iau rămas bun de la toți colaboratorii, de la toți preoții și de la toți credincioșii pe care i-am păstorit și iubit”⁵. Transpare din aceste cuvinte, atât de sensibile, identitatea pe care însuși Mitropolitul o simțea între slujirea sa și Biserica lui Hristos pe care o păstorea. Deși nu ne-am propus să facem o prezentare detaliată a întregii activități a mitropolitului Antonie, sublinierile noastre vin să evidențieze puternica legătură între personalitatea Mitropolitului Antonie ca păstor de suflete și lucrarea sa pastorală efectivă, concretizată într-o operă în acest sens. Aceste sublinieri au avut menirea să arate că întreaga teologie pastorală, pe care Mitropolitul Antonie o elaborează în scrisul său, nu reprezintă o simplă evaluare pur teoretică, la nivel de idei și concepte, ci reprezintă întruparea în scris a unei experiențe de viață în ogorul mântuirii. Tocmai de aceea, rândurile de mai jos, conținutul de fapt al studiului nostru, va demonstra cu prisosință că teologia pastorală elaborată de marele Mitropolit este de fapt, însăși experiența sa de viață. Așadar, o operă și o lucrare întru totul personalizată, întrupată și exprimată mai apoi în scris.

b. *Opera pastorală a Mitropolitului Antonie*

Mitropolitul Antonie lasă în urma sa o impresionantă operă teologică. Nu ne propunem să facem o tratare a întregii sale opere, ci studiul nostru se mărginește la a surprinde câteva direcții majore în ceea ce privește domeniul teologiei pastorale reflectate în opera sa teologică.

O operă în întregime cu conținut pastoral a Mitropolitului Antonie este lucrarea *Preotul în Biserică, în lume, acasă*. Deși nu se constituie ca o operă unitară, ci ea reunește diferite conferințe pastorale, articole, studii ale Mitropolitului Antonie, dialoguri și confesiuni, lucrarea în sine este

⁴ Datele privitoare la biografia mitropolitului Antonie le-am preluat de la Pr. Prof. Dr. Mircea PĂCURARIU, *Dicționarul Teologilor Români*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1996, p. 335-336 și din prezentarea Pr. Prof. Dumitru ABRUDAN, *Înalt Prea Sfințitul Dr. Antonie Plămădeală, Arhiepiscop al Sibiului și Mitropolit al Ardealului, a trecut la cele veșnice*, în publicația *Telegraful Român*, nr. cit., p. 1, 3 și 8.

⁵ Testamentul mitropolitului Antonie este surprins în câteva paragrafe în prezentarea amintită a Pr. Prof. Dr. Dumitru ABRUDAN, *Înalt Prea Sfințitul Dr. Antonie Plămădeală...*, în *Telegraful Român*, nr. cit., p. 1.

una cu totul specială în sensul că surprinde realitățile vieții pastorale, marile provocări pe care parohia le îmbie preotului, marile renunțări la care acesta trebuie să se supună în ceea ce privește viața sa personală și dăruirea absolută de care trebuie să dea dovadă în întreaga sa lucrare pastorală față de păstoriții săi. O lucrare care deși reunește contribuții mai îndepărtate în timp⁶, altele foarte apropiate de vremurile noastre⁷, impresionează prin actualitatea problemelor puse, ce par mereu probleme și confruntări ale prezentului, cu soluții viabile foarte corect argumentate și cu afirmarea unor mari adevăruri în chip direct, cu curaj și fără ocolișuri. De altfel, autorul, după cum precizează în primul capitol al lucrării, gândește cartea aceasta pentru scopul teologiei. Iată ce scrie el: „Cartea aceasta e menită școlilor teologice, școlilor de cântăreți, seminariilor și facultăților... Nu exclud de la îndatorirea de a cunoaște toate aceste lucruri și cântăreții bisericești... Ei trebuie să fie evlavioși, corecți, în ascultare față de preot și față de conducerea bisericească, aceea care i-a numit, acordându-le încredere și apreciindu-le cunoștințele și știința de a da răspunsurile la slujbele Bisericii... Nimeni, de la preot până la cel mai mic slujitor al Bisericii, să nu uite că trebuie să fie pe măsura evlaviei poporului

⁶ Aici ne referim desigur la faptul că lucrarea în sine reunește conferințe ținute de Mitropolitul Antonie în fața preoților din Arhiepiscopia Sibiului în perioada de dinainte de Revoluția din 1989. Amintim în acest sens câteva conferințe preotești, redactate după înregistrări, și care apoi în cuprinsul lucrării au primit titluri deosebit de sugestive: „*Nu nesocotiți harul care este în voi*” (Conferință preotească din 28 octombrie 1987, susținută în protopopiatele Sibiu, Mediaș și Agnita); *Cei ce învață pe alții să se învețe mai întâi pe ei înșiși* (Conferință cu preoții din Brașov, Făgăraș și Sibiu, în 29, 30 noiembrie și 1 decembrie 1984). De asemenea, sunt cuprinse în volum rostiri în fața studenților teologi de la Sibiu, din aceeași perioadă, precum: *Uneltele preotului: a ști, a fi și a face* (Cuvânt rostit la Facultatea de teologie din Sibiu, la 30 ianuarie 1987); *Preotul în fața lui Hristos, în fața propriei conștiințe și în fața lumii* (Cuvântare la deschiderea festivă a cursurilor Institutului Teologic Universitar din Sibiu, 1982); *Studentul teolog: viitorul preot* (Cuvânt către studenți cu prilejul concertului de colinde din catedrala din Sibiu, 1987). Este preluat de asemenea, Cuvântul înainte (intitulat sugestiv *Preotul și predica*) al volumului de predici „*Lumină din lumină*”, apărut la Sibiu, în 1985.

⁷ Aici avem în vedere acele capitole ale lucrării, care au fost scrise în perioada de după Revoluție, lucru simțit de altfel, din prima lectură a acestor rânduri, putându-se cu ușurință observa întreaga arie a problematicilor supuse discuției și analizei, probleme foarte actuale și legate de provocările modernității. Amintim dintre ele: *Sfinții noștri evangheliști și „evangheliști” micilor ecrane și ai stadioanelor*, „*Evangheliști*” de modă nouă; *Preotul în școală, în armată, în spital, în penitenciare* (Cuvânt rostit în 1995, la Casa Armatei din Sibiu). De asemenea, apare redarea cuvântului rostit de Mitropolitul Antonie la hirotesia unui duhovnic, în biserica din Săliște-Gruș, în 7 ianuarie 1996.

nostru credincios. Acesta are nevoie de Biserică. Are însă nevoie de o Biserică bine servită. Cu conștiință. Cu credință. Și cu dragoste... Am crezut că-mi îndeplinesc o misiune pastorală esențială, insistând să avem preoți de calitate, de simțire duhovnicească, cu bună influență în popor”⁸.

Desigur că opera exrem de bogată a Înalt Prea Sfințitului Antonie Plămădeală este foarte variată ca tematică: de la opere cu caracter teologico-dogmatic, la cele cu caracter misionar; de asemenea opere ce surprind spiritualitatea ortodoxă în ansamblul ei, precum și scrieri cu caracter duhovnicesc. În toate acestea însă, putem regăsi elemente de teologie pastorală, cu nuanțări și punctări în sensul acesta.

Remarcăm astfel, în primul rând, lucrarea *Tradiție și libertate în spiritualitatea ortodoxă*, o carte ce se referă la dimensiunea monahală a spiritualității ortodoxe, lucrare ce are însă inserate în ea, capitole și subcapitole cu conținut pastoral-misionar. Întâlnim puse în paginile acestei lucrări, probleme extrem de interesante și de actuale ce țin de practica pastorală în parohiile noastre, precum: problematica deseii sau a rarei Împărtășanii, a Împărtășirii fără Taina Spovedaniei, a spovedaniei făcute în comun sau în public, problema duhovnicului și a duhovniciei, problema purtării uniformei pentru monahi și prin extindere pentru întreg clerul slujitor al Bisericii, rânduiala ciclului liturgic al Bisericii, ca exprimare a trezviei minții și desigur, exemplele ar putea continua. Toate aceste problematice sunt desigur, de natură pastorală, deși inserate într-o lucrare ce se dorește a fi o prezentare a spiritualității ortodoxe în ansamblul ei, spiritualitate ce nu se poate însă detașa, în nici un chip, de exprimarea ei concretă la nivelul vieții de parohie. Desigur că, din punctul acesta de vedere, lucrurile se cuvin a fi abordate într-o dimensiune pastoral-misionară, ceea ce autorul lucrării și face, așa explicându-se prezența acestor titluri și discutarea acestor problematice, într-o lucrare precum cea amintită mai sus.

Deosebit de interesante și de incitante sunt interviurile realizate în presă cu Mitropolitul Antonie în decursul timpului, interviuri ce sunt în întregul lor, cuprinse acum, în cele două volume intitulate sugestiv *Biserica în mers*⁹. Aceste două volume sunt scrise într-un limbaj degajat, în limbajul oratorului ce răspunde pertinent și întemeiat la întrebările ce i se adresează. Surprinde și în aceste două volume actualitatea problemelor

⁸ Dr. ANTONIE Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, Crișanei și Maramureșului, *Preotul în Biserică, în lume, acasă*, Sibiu, 1996, p. 11-12

⁹ Volumul I al lucrării reunește convorbirile cu presa din perioada 1958-1995, iar cel de-al II-lea, pe cele din perioada 1995-1998. Ambele volume au fost editate la Sibiu, în 1999.

puse în discuție, temeinicia soluțiilor propuse și desigur dinamica pastorală pe care o întrevădem printre rândurile acestor cărți, duhul viu pe care ele îl degajă și care trimite în chip obligatoriu la împlinire¹⁰.

Desigur că opera pastorală scrisă, a marelui Mitropolit Antonie, nu se mărginește la lucrările prezentate mai sus, fie și numai la modul general. Principii pastoral-misionare se pot regăsi și în sutele de articole și zecile de studii ce întregesc opera antoniană. Chiar dacă obiectul studiilor Mitropolitului Plămădeală se încadrează în dimensiunea preocupărilor de teologie misionară sau chiar de istorie bisericească, din toate se degajă și o puternică dimensiune pastorală, ca dinamică a manifestării Bisericii lui Hristos în lume. Dacă avem în vedere doar câteva dintre studiile mitropolitului Antonie, precum: *Cuprinsul teologic al „Învățăturilor lui Neagoe Basarab”*¹¹; „*Chiese aggiornate*”¹², sau studiile: *Câteva probleme în legătură cu Ebe-Iahve, în Deutero-Isaia. Preliminarii la o teologie a*

¹⁰ Pentru o mai bună edificare asupra acestei realități, amintim câteva titluri din volumul I al lucrării: *Canoane, canonisiri și alte rânduieli în Tradiția Ortodoxă; Numai în libertate te poți simți în tradiție; Credință, Taine și unitatea Bisericii; Un panoramic al vieții religioase din România înainte de 1988; Șaguna; Gândirea și simțirea religioasă implicată în toate; Moștenirile sunt în funcție de adevărații proprietari, care sunt credincioșii și nimeni altcineva; Astăzi și mâine - Religia în școli; O cultură bună se face cu ochii către cer; Morală fără Dumnezeu nu se poate; Când a vrut cineva să ne atace ființa, ne-a atacat întâi religia; Noi credem în nemurire; Unde există probleme, există și soluții; Biserica înainte și după 1989; Chiar și în vremea comunismului, neștiută, Biserica și-a făcut datoria; Un viitor fără Biserică, e un viitor fără viitor; Biserica Ortodoxă între erezie și unitate; Biserica și tineretul; Despre Sfântul și Marele Sinod Ortodox în pregătire, datoria noastră către libertate; Privire asupra Bisericii din România; Î.P.S. Antim - acest liniștit păstor; Evanghelia și ziarul; Biserica din România după Revoluția din 1989. De asemenea, amintim și câteva titluri din cel de-al II-lea volum: *Într-un cuvânt, America e altfel; În materie religioasă, conslujirea e cea care dă norma unității; Religia în școală; Biserica-termometrul moral al societății; Biserica în mers; Tradițiile și viața Bisericii; Preoții nu trebuie să se implice în politică; Golgota Bisericii Române; Cum s-a dezvoltat viața în B.O.R. după Revoluția din 1989; Biserica și politica; Cum intrăm în mileniul III?; Sectele; Tradiții și valori culturale pe pământul românesc; Istorie românească. Urmărind doar titlurile acestor discuții și interviuri, ne dăm seama de actualitatea problemelor propuse spre dezbateră, care toate reprezintă provocări ale modernității pentru Biserică, precum și de faptul că toate vizează dinamica vieții Bisericii, manifestată în cea mai mică unitate a ei, parohia. Prin urmare, fără să generalizăm, privind însă aceste discuții cu presa în ansamblul lor, putem concluziona că ele poartă o puternică amprentă pastoral-misionară.**

¹¹ Studiu publicat în revista *Studii Teologice*, an XIX, 1969, nr. 3-4, p. 245-262.

¹² Studiu publicat în revista *Biserica Ortodoxă Română*, an LXXXVII, 1969, nr. 11-12, p. 1236-1247.

slujirii¹³; *Opinii asupra pregătirii „Sfântului și Marelui Sinod” al Bisericii Ortodoxe*¹⁴; *Coordonate pentru o teologie a slujirii*¹⁵ sau *Zece teze despre catolicitate și etnicitate*¹⁶, vom constata că ele afirmă principii misionare ortodoxe ce se cer întrupate în chip viu în comunitățile locale, organizate în sistemul parohial. Așadar ele vizează deopotrivă misiunea Bisericii, dar și viața ei pastorală concretă. Multe dintre lucrările cu caracter dogmatico-misionar, dar deopotrivă cu o puternică nuanță pastorală ale Mitropolitului Antonie au apărut în publicații de specialitate din străinătate¹⁷.

Dacă ar fi să ne referim la opera istorică a Mitropolitului Plămădeală¹⁸ vom putea cu ușurință constata faptul că lucrările sale cu conținut istoric aduc în fața conștiințelor noastre chipuri de vrednici înaintași, slujitori ai sfintelor altare, care au știut să-și îplinească sujirea lor în Biserică, atât liturgic, cât și propovăduind de la amvon. Din punctul acesta de vedere putem socoti aceste studii ale sale ca fiind „medalioane pastorale” sau, altfel spus, chipuri de slujitori ai Bisericii la care preotul ce dorește a-și împlini lucrarea sa pastorală în chip desăvârșit va trebui de bună-seamă a fi cu mare luare aminte. Din istoria personajelor prezentate se pot extrage multe învățături ce au menirea să-l călăuzească pe preotul de azi în a evalua anumite situații, a înțelege anumite realități și a veni cu un mesaj pastoral-misionar autentic, și prin aceasta credibil.

¹³ Studiu publicat în revista *Mitropolia Banatului*, an XX, 1970, nr. 1-3, p. 7-97.

¹⁴ Studiu publicat în revista *Ortodoxia*, an XXIX, 1977, nr. 2, p. 232-257.

¹⁵ Studiu publicat în revista *Ortodoxia*, an XXXI, 1979, nr. 1, p. 168-181.

¹⁶ Studiu publicat în revista *Studii Teologice*, an XXXI, 1979, nr. 1-4, p. 301-315.

¹⁷ Dintre acestea amintim *Monastic spirituality in Romania today*, în *Easton churches review*, nr. 4, 1969, p. 376-385; *Priere et action dans l'optique de la tradition orthodoxe*, în *Recherche oecumenique, priere et action*, Tournai, 1970, p. 119-140; *Liberty and Tradition in Orthodox Monasticism*, în *The Tradition of life „Romanian Essays in spirituality and theology”* (ed by M. Allchin). London, 1971, p. 33-48; *Le monachisme dans la societe moderne a partir de l'experience orthodoxe* (Conference), în *Colectanea cisterciencia* (Belgia), XXXIII, 1971, p. 20-37.

¹⁸ Vom aminti în continuare câteva opere cu caracter istoric ale mitropolitului Antonie: *Monahul Sofronie Vârnav. Cu prilejul împlinirii unui veac de la moarte (1813-1868)*, în revista *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, an XLIV, 1968, nr. 7-8, p. 409-421; „*Fericitul arhidiacon și doctorul de teologie și legi Gheorghe Lazăr*”, în *Biserica Ortodoxă Română*, an XCVIII, 1980, nr. 1-2, p. 145-166; „*Episcopi ai Buzdului în cultura română*”, în vol. *Spiritualitate și istorie în Întorsura Carpaților*, în vol. II. Buzău, 1983, p. 54-128; „*Momentul Andrei Șaguna în istoria și în cultura Transilvaniei*”, în *Mitropolia Ardealului*, an XXIX, 1984, nr. 1-2, p. 7-18; „*Sfântul Gherman din Dacia Pontică, un străromân ignorat*”, în *Mitropolia Ardealului*, an XXIV, 1989, nr. 5, p. 3-19; sau volumele: „*Dascăli de cuget și simțire românească*. București, 1981;

II. Preocupări de Teologie Pastorală în opera Mitropolitului

Antonie Plămădeală

În rândurile de mai jos vom căuta să surprindem direcțiile majore ale gândirii pastorale a Mitropolitului Antonie, așa cum se reflectă ele în opera sa teologică, rămasă posterității. Desigur că în prezentarea noastră, cele mai multe referiri le vom face la lucrarea deja amintită a acestuia, și anume *Preotul în Biserică, în lume, acasă*, și desigur la capitolele speciale din lucrarea *Tradiție și libertate în spiritualitatea Ortodoxă*, întrucât cele două lucrări se constituie într-o fericită sinteză a gândirii pastorale a Înalț Prea Sfinției Sale.

a. Preoția reflectată în scrierile Sfinților Trei Ierarhi

Mitropolitul Antonie inserează în cadrul lucrării sale, *Preotul în Biserică, în lume, acasă*, două capitole¹⁹ ce evaluează slujirea sfântă a preoției, așa cum se reflectă ea în scrierile Sfinților Trei Ierarhi. Vom încerca să surprindem aceste aspecte, așa cum sunt ele preluate și evaluate de Înalț Prea Sfinția Sa.

- *Preoția reflectată în tratatele Sfinților Ioan Gură de Aur, Grigorie de Nazianz și Efrem Sirul*

Mitropolitul Antonie Plămădeală încearcă o sintetizare a mesajului tratatelor despre Preoție amintite, urmând textul lucrării *Despre Preoție*, publicat în 1987, la Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, lucrare ce reunește cele trei texte despre Preoție ale Sfinților Părinți amintiți. Ideile surprinse sunt ilustrate cu texte din cadrul acestei lucrări.

De la bun început este subliniată actualitatea acestor scrieri. Iată mărturia Mitropolitului Antonie în acest sens: „Când am citit *Tratatul despre Preoție*, am avut o revelație: părea scris cu o zi înainte, în Biserica de azi, pentru preoții de azi, în condițiile mentalităților din vremea noastră. Mi s-a părut profetic... Se pot și trebuie înnoite metodele pastorale de păstrare a credincioșilor în Biserică, în adevărata credință, metodele de propovăduire potrivit cu nivelul de cultură și civilizație al vremii, modul de exprimare în funcție de evoluția limbii și a capacității de înțelegere a credincioșilor, dar oricum le-am înnoi pe toate acestea, esența Preoției, motivele instituirii, îndatoririle fundamentale, sacramentale și morale ale

¹⁹ Este vorba de capitolele: *Sfinții Trei Ierarhi- modele pentru viitorii preoți și Preoția în tratatele Sfinților Ioan Gură de Aur, Grigorie de Nazianz și Efrem Sirul* (a se vedea Dr. Antonie Plămădeală, *Preotul în Biserică, în lume, acasă*, cap. XVIII și XIX, p. 243-274).

preoților, acestea rămân și vor rămâne pentru veșnicie aceleași. De aceea, *Tratatul despre Preoție* al Sfântului Ioan Gură de Aur rămâne actual, în litera și în spiritul lui, pentru toate veacurile, pentru că el se ocupă de cele ce nu se schimbă, și care nu au nevoie de schimbare. Ca dovadă a acestui fapt, ierarhul transilvan apreciază: „Eu aș institui în toate școlile teologice – seminarii și institute – obligativitatea studiului acestui *Tratat*...”²⁰. Sunt surprinse în continuare direcțiile de forță ce se desprind din acest tratat. Astfel: sublimitatea slujirii preoțești; măreția ei și marea răspundere a preotului în fața lui Dumnezeu și a oamenilor; preotul ca duhovnic și lucrarea duhovnicească a acestuia; marile calități ce trebuie să încununeze viața preotului, dintre care cea dintâi este dragostea și dăruirea pe care el trebuie să le manifeste în relațiile cu semenii săi, curăția și sfințenia vieții sale; instrucția exemplară a preotului și, în special, buna cunoaștere a Sfintei Scripturi; marea și copleșitoarea responsabilitate ce apasă pe umerii celui care dorește să intre în preoție și deopotrivă, a episcopului ce e chemat să hirotonească²¹; combaterea cu vehemență a păcatelor preoților, printre care: slava deșartă, lingușirea vicleană și interesată a credincioșilor²², ignoranța față de cei săraci, duplicitatea, vrăjmășirea celorlalți preoți²³.

- Sfinții Trei Ierarhi-modele pentru viitorii preoți

Într-alt capitol al lucrării sale, *Preotul în Biserică, în lume, acasă*, Mitropolitul Antonie Plămădeală arată că Sfinții Trei Ierarhi constituie adevărate modele, atât pentru preoți, cât și pentru cei ce se pregătesc să primescă Preoția, adică pentru studenții teologi. Mai mult decât atât, „Cei trei, ca modele, sunt modele atât pentru modelatori, cât și pentru cei

²⁰ Dr. ANTONIE Plămădeală, *Preotul în Biserică, în lume, acasă*, p. 258.

²¹ În acest sens „Sfântul Ioan Gură de Aur face un apel insistent și la episcopii care hirotonească și numesc preoții, invitându-i să nu îndoieze harul celor care nu-și cunosc vocația și vin la preoție din întâmplare” (Dr. ANTONIE Plămădeală, *Preotul în Biserică, în lume, acasă*, p. 270).

²² Iată ce scrie Mitropolitul Antonie în acest sens: „Sfântul... îi blamează pe cei care țin predici care să placă credincioșilor, lingușindu-i slugarnic, onorând nemeritat pe unii, ignorând pe săraci și făcând hatărurile bogăților, având smerenie de ochii lumii... Credincioșii nu ar accepta ca preotul doar să-și ascundă bine păcatele, ci să nu le aibă... Credincioșii nu pot accepta prea mult diferența dintre preotul-sacerdot, și preotul-om... Evident că preotul e și om. Dar ca preot, el trebuie să fie altfel decât ceilalți oameni” (Dr. ANTONIE Plămădeală, *Preotul în Biserică, în lume, acasă*, p. 269-271).

²³ A se vedea în detaliu Dr. Antonie Plămădeală, *Preotul în Biserică, în lume, acasă*, p. 256-274.

modelați, atât pentru profesori, cât și pentru studenți”²⁴. Școala are un rol imens în formarea viitorilor preoți, întrucât, „Când a ieșit pe poarta școlii, studentul iese de aici gata crescut, gata format, gata să intre în lume, gata să facă singur ceea ce, până acum făcuse sub îndrumare. Pe umerii lui apasă din momentul acela o foarte grea răspundere duhovnicească, pentru că devine din învățacel, învățător...”²⁵. Vorbind despre Școala de Teologie, Mitropolitul Antonie arată că ea are un rol dublu în formarea viitorilor preoți: „În primul rând acela de a-i face pe studenți să acumuleze cât mai multă învățătură, cât mai multe cunoștințe... Școala are însă și menirea de a-i prelucra duhovnicește, a le subția spiritul, înțelegerea, judecata..., capacitatea de a deveni la rândul lor sfătuitori și dascăli, și judecători”. Școala de Teologie riscă să se plaseze mereu între două extreme la fel de periculoase: „Riscăm să trimitem oameni care să aibă, poate, cunoștințe teologice, dar care să fie lipsiți de duh. Experiența ne arată că numai cunoștința nu face nimic, dacă nu e și plină de duh... Pe de altă parte, dacă nu are suficiente cunoștințe, dar are trăire, nici așa nu e bine, pentru că unul fără cunoștințe cade ușor în dezechilibru”²⁶.

Sfinții Trei Ierarhi sunt modele prin aceea că au fost oameni ai vremii lor, printr-o bună instrucție intelectuală, ceea ce-l determină pe Înalț Prea Sfințitul Părinte Mitropolit să scrie: „Și noi să cerem preoților noștri să fie oameni ai vremii noastre, să știe să dea răspuns la întrebările omului de azi”²⁷. Dar a fi om al vremii tale, pentru Mitropolitul Antonie înseamnă „și a îndrepta relele vremii tale, nu a te adapta la ele, sau a le promova”²⁸.

Și, în final, modelul desăvârșit pentru fiecare dintre noi să fie Hristos: „Să filtrăm totul *prin* Hristos, marele Model, *prin* învățătura Lui

²⁴ Dr. Antonie Plămădeală, *Preotul în Biserică, în lume, acasă*, p. 245.

²⁵ *Ibidem*, p. 245.

²⁶ *Ibidem*, p. 246-247. Tocmai de aceea formarea ca teolog presupune deopotrivă asimilare de cunoștințe și experiență duhovnicească, cele două putând fi luate în considerare numai împreună. În sensul acesta, despre Sfinții Trei Ierarhi, se spune mereu că pe drumul formării lor cunoșteau doar două drumuri: Școala și biserica, calea formării intelectuale și calea experienței duhovnicești, prin rugăciune. Mitropolitul îi îndeamnă în sensul acesta, pe tinerii teologi, să păstreze o vie legătură cu profesorii lor: „Toate problemele de ordin sufletesc în care aveți nelămuriri, mergeți să le discutați deschis cu dascălii voștri, să le lămuriiți atâta timp cât sunteți încă pe cale, și cât nu este încă prea târziu, în așa fel încât, la sfârșitul studiilor, formarea Dvs. să fie un act rotunjit, un act împlinit” (*Ibidem*, p. 67).

²⁷ Dr. ANTONIE PLĂMĂDEALĂ, *Preotul în Biserică, în lume, acasă*, p. 254.

²⁸ *Ibidem*, p. 66.

despre om, despre Dumnezeu, despre spirit, despre bine, despre adevăr, despre dragoste²⁹. „Dacă cineva crede că nu-și poate filtra viața și misiunea «prin Iisus Hristos», atunci e bine ca, din vreme, să se gândească să se orienteze spre ceea ce poate fi vocația lui, alta probabil decât aceea de a se face preot³⁰. Aceasta întrucât, apreciază Mitropolitul: „*Avem nevoie de preoți, dar nu de refugiați în preoție. Nu de funcționari*”⁸¹.

b. Studentul teolog-viitorul preot

Referindu-se la studentul teolog, Mitropolitul Antonie vede întotdeauna în el, pe viitorul preot, pe preotul de mâine. Vocația preotească începe dinaintea venirii într-o școală de teologie și ea se simte. „Un preot, ca să fie preot bun, trebuie să-și verifice și să-și mărturisească vocația preotească în fiecare zi...”³². Vocația preotească, chemarea la preoție „trebuie... să fie lucrată. Chemarea trebuie „întărită” prin învățătură, prin muncă³³. Ori, acest lucru se începe din școală, căci „Viitorul preot și studentul teolog trebuie să fie un om sobru, dăruit unei anumite misiuni, și care trebuie să știe că, așa cum va apare acum înaintea credincioșilor, așa va fi și în viitor ca preot³⁴. Așadar, studentul teolog începe să dea mărturie despre vocația lui preotească încă din timpul școlii. Tocmai de aceea, Mitropolitul Antonie insistă foarte mult asupra schimbării care trebuie să survină în viața și comportamentul tânărului teolog, care prin aceasta dă mărturie despre adevărul de credință pe care îl mărturisește, arătând că îl și întrupează la nivelul vieții sale personale³⁵.

²⁹ *Ibidem*, p. 253.

³⁰ *Ibidem*, p. 66.

³¹ *Ibidem*, p. 153.

³² *Ibidem*, p. 239. Vorbind despre trebuința obligatorie a vocației pentru slujirea preotească, Mitropolitul Antonie apreciază printr-o sentință categorică faptul că: „Dacă cineva se face preot fără vocație, își ratează viața” (*Ibidem*, p. 66).

³³ *Ibidem*, p. 152.

³⁴ *Ibidem*, p. 239-240.

³⁵ Iată ce le spunea Mitropolitul tinerilor studenți de la Sibiu, într-un dialog cu aceștia: „... intrarea într-o școală de Teologie, care pregătește preoți...urmărește să-i schimbe, să-i transforme pe cei care intră într-o astfel de școală, în vederea unei misiuni speciale, aceea de propovăduitori ai învățăturilor Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Este important ca cei în mijlocul cărora vă veți duce să constate o definiție mai precisă în ceea ce privește gândurile și în ceea ce privește faptele dvs. Să constate că ați parcurs un drum de la un anumit punct până la alt punct, de la neștiință la mai multă știință, de la dezordine sau întâmplare în gândire, spre mai multă ordine, de la intuiția credinței, la credința mai sigură, mai precisă, și de la credința bine definită acum, până la posibilitatea de a argumenta. Ca viitori preoți va trebui să știți nu numai să vă argumentați propria

c. Responsabilitatea școlii și a profesorului de teologie pentru formarea viitorilor preoți

Desigur că pe lângă necesara și trebuitoare vocație a celui ce dorește să urmeze o școală de teologie, profesorii au o responsabilitate covârșitoare în formarea viitorilor preoți. Iată ce scrie Mitropolitul Antonie în acest sens: „Școala îl pregătește pe viitorul preot și, în clipa când consideră că l-a pregătit suficient îl trimite episcopului pentru ca să cheme pogorârea harului lui Dumnezeu asupra lui, și să-l trimită la propovăduire... Și dacă unii se trezesc în mijlocul credincioșilor lor nu totdeauna înarmați, așa cum trebuie, cu tot ce le e necesar pentru a deveni învățători, dascăli, sfințitori ai vieții creștine, vina nu e întotdeauna a studentului. Uneori trebuie împărțită cu profesorii și cu noi, ierarhii”³⁶. Tocmai de aceea, Mitropolitul transilvan le cere profesorilor de teologie să fie „buni dascăli și buni părinți. Aveți misiunea de fi creatori de preoți pentru poporul nostru binecredincios. Nu e o misiune simplă, nici ușoară. Dar e mare. E frumoasă. E unică”³⁷.

d. Misiunea sfântă a Preoției

Încercăm în continuare să realizăm, atât cât ne stă în putință, o sinteză a chipului preotului autentic, a preotului desăvârșit, așa cum apare el conturat în scrisul Mitropolitului Antonie.

Sfințenia misiunii preoțești derivă în primul rând, din aceea că „Preotul e *sacerdot*, cuvânt ce vine de la *sacru*. Preotul sfințește viața, sfințește natura, sfințește roadele, sfințește evenimentele vieții oamenilor, sfințește istoria, sfințește trecerea dincolo. Și haina preotului e un semn al sacralității misiunii și a rostului lui”³⁸. De aici derivă marea responsabilitate pe care o are cel ce vine la slujirea preoției. Iată cum exemplifică Mitropolitul Antonie responsabilitatea în fața preoției, într-un cuvânt adresat tinerilor teologi: „Răspunderea pe care o au cei ce vin aici este mare. Răspundere în fața lui Dumnezeu întâi, că nu-i veți înșela încrederea; răspundere în fața conștiinței, pentru că dacă nu aveți chemare și rămâneți mai departe, veți tăinui necinstea... nu vă veți respecta și nu veți fi respectați... Dacă nu veți fi preoți cu vocație adevărată, cei dintâi care nu vă vor respecta, vor fi cei ai casei, soția, copiii, ei care vor ști taina pe care o veți ascunde cu

credință, ci s-o argumentați și pentru alții, a o expune și a o apăra...” (Dr. ANTONIE Plămădeală, *Preotul în Biserică, în lume, acasă*, p. 238-239).

³⁶ *Ibidem*, p. 64.

³⁷ *Ibidem*, p. 67.

³⁸ *Ibidem*, p. 155.

grijă față de alții...Răspunderea e mare și în fața oamenilor, în fața credincioșilor, pentru că va trebui, dacă nu aveți vocație, să-i înșelați mereu, și nu va fi comod³⁹.

Misiunea specială și sfântă a Preoției decurge și din aceea că preotul stă mereu în atenția tuturor, rezultând de aici faptul că „...preoția nu e profesiune. Este misiune”⁴⁰. Încercând conturarea imaginii preotului desăvârșit, Mitropolitul Plămădeală notează: „Pledoaria mea se îndreaptă spre postularea unui preot complet, de care avem nevoie în vremea noastră, preot care, din toate punctele de vedere, să fie bine înarmat cu cunoștințe, cu viață spirituală, în așa fel încât să poată deveni părinte, să poată deveni îndrumător, luminător, dătător de soluții, de răspunsuri, credincioșilor cu care va veni în contact și care-i vor fi dați în grijă. Să fie dascăl ideal și dascăl de ideal”⁴¹. Și, de fapt, niciodată „în fața oamenilor nu poți să pari prea mult, că ești ceea ce de fapt nu ești”⁴². Și aceasta, datorită faptului că „Lumea ne ține, cum se zice în vocabularul ecumenic, *sub judecată*, sub interogare permanentă. Ne ține sub judecată și cu privire la *învățătură*, și cu privire la *învățători*, la cei ce o propovăduiesc”⁴³.

Pentru a putea dobândi respect din partea „turmei cuvântătoare”, pe care ești chemat să o păstorești, trebuie să te impui prin prestața ta morală, prin sfințenia vieții personale. Altfel, riscăm mereu să fim impostori, în sensul în care, „Noi căutăm locurile cele dintâi, așa cum se mai întâmplă și altădată pe vremea Mântuitorului. Dar trebuie să merităm locurile cele dintâi, cu faptele cele dintâi. Să nu fim pe locurile cele dintâi, dar cu faptele cele de pe urmă... Numai prin autenticitate putem să câștigăm *credibilitatea* în fața credincioșilor”⁴⁴.

Pentru a fi autentici și credibili în slujirea noastră, trebuie să avem conștiința permanenței slujirii noastre și să lucrăm în sensul acesta. De aceea va trebui cu necesitate să înțelegem faptul că „preotul este în slujbă nu numai când slujește, ci permanent, prin însăși faptul că e preot

³⁹ *Ibidem*, p. 153-154.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 23.

⁴¹ *Ibidem*, p. 64.

⁴² *Ibidem*, p. 71.

⁴³ *Ibidem*, p. 75.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 89. Într-alt loc, Mitropolitul Antonie scrie: „Preotul trebuie să aibă *credibilitate*. Și nu poate s-o aibă, decât dacă face dovada că este *preot autentic*. Om autentic și preot autentic” (*Ibidem*, p. 156). „În afara științei, a culturii, a darului de slujitor, de predicator, *exemplul* dă măsura autenticității preotului... viața exemplară a preotului e cea care convinge. e argumentul cel dintâi și cel mai mare” (*Ibidem*, p. 172)

mereu, nu numai când e în veșminte și în biserică... Preotul este în Liturghie, în slujire continuă: în biserică, acasă, pe drum, în familie, între prieteni, în gândurile, în planurile și în toate activitățile lui... Preotul mai ales trebuie să știe că el nu are o viață publică și una particulară, ci una singură: aceea de preot. Preotul nu-și poate suspenda în nici o împrejurare calitatea de preot"⁴⁵.

e. Preoția-slujire atotcuprinzătoare

Preoția și-o exercită preotul pentru toți credincioșii pe care-i păstorește, fiindu-le păstor. „Preotul care nu e părinte pentru toți credincioșii, nu e părinte. Nu poți fi preot pentru o grupă de credincioși...”⁴⁶. Astfel, „un preot izolat de credincioși se marginalizează și nu-l mai caută nimeni. Preotul trebuie să fie prezent în viața credincioșilor, așa cum sunt ei, și să-i ia așa cum sunt ei, cu preocupările, cu nevoile lor”⁴⁷.

f. Exercițarea misiunii preoțești prin lucrarea duhovniciei

Spovedania ca Taină a Bisericii „este marea noutate adusă de creștinism, ca Taină, ca lucrare sacră. Ea nu există în nici o religie în felul acesta. Această noutate a fost adusă de Mântuitorul... Fiecare Spovedanie e ca un nou botez. O naștere duhovnicescă. Omul, după o spovedanie bună, devine ca un nou născut, fără păcat, așa cum e după Botez”⁴⁸. Referindu-se la instituția duhovniciei în cadrul spiritualității ortodoxe, Mitropolitul Antonie Plămădeală apreciază că „Duhovnicul dă sens comunitar vieții creștine. Nimeni nu-și este suficient lui însuși. Nimeni nu se realizează singur. Ne realizăm prin altul, cu altul prin alții, cu alții”⁴⁹. Așadar, Taina duhovniciei se lucrează prin preot, în chip sacramental, liturgic, prin săvârșirea Sfintei Taine a Mărturisirii.

Referindu-se la personalitatea duhovnicului, Mitropolitul face o distincție clară între duhovnicii care spovedesc într-un cadru liturgic, în Sfânta Taină a Spovedaniei și marii duhovnici, care „nu se limitează numai la aspectul formal, liturgic, ritual, al Spovedaniei. Ei devin încetul

⁴⁵ *Ibidem*, p. 91-92. Sau altfel spus: „Preotul trebuie să fie egal cu sine: acasă, în biserică, pe stradă, în familie, în cuvânt, în vorbă, în rugăciune, în orice” (*Ibidem*, p. 171).

⁴⁶ *Ibidem*, p. 44.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 34.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 281. Într-alt loc, Mitropolitul scrie: „la spovedanie să fiți foarte atenți. Spovedania este mijlocul de a-i ține pe credincioși aproape de Biserică, aproape de Dumnezeu. Prin spovedanie... poate el deveni părinte într-o parohie” (*Ibidem*, p. 84).

⁴⁹ Idem, *Tradiție și libertate în spiritualitatea Ortodoxă*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2004, p. 225.

cu încetul sfătuitori și în afara Tainei Spovedaniei, devin îndrumători”⁵⁰. Din punctul acesta de vedere el, deși apreciază că nu se scrie nicăieri, afirmă că există „...două feluri de duhovnici. Cei dintâi sunt toți preoții cărora li s-a citit de către episcop o hirotesire specială, care le dă dreptul să asculte mărturisiri și să lege și să dezlege. Ceilalți sunt cei ce s-ar putea numi, în tradiția monahală mai ales, „părinți duhovnicești”... E vorba de aceia dintre duhovnici care au darul de a asculta, de a povățui, de a înțelege, de a găsi sfatul cel mai potrivit, de a contribui prin rugăciunea lor la limpezirea vieților personale ale altora... Ca și cei dintâi, și aceștia au ca primă calitate aceea de a spovedi, deci oficiul lor este în primul rând liturgic... În plus, au un fel de daruri speciale care țin de înțelepciunea lor, de viața lor duhovnicească, de capacitatea de sacrificiu pentru alții... de iubire”⁵¹.

Privitor la calitățile duhovnicului, Înalt Prea Sfinția Sa, îl încadrează pe acesta între două dimensiuni: călăuză și arbitru, arătând că „Duhovnicii își au partea lor cu totul și cu totul specială în procesul de curățire, de luptă și de biruință (al penitentului - n.n.). Ei sunt cei care păstrează măsura. Au grijă să se mențină pe linia Sfintei Scripturi și a Sfintei Tradiții, ca și pe linia tradițiilor de practică a vieții duhovnicești moștenită de la înaintași, păstrând echilibrul între ceea ce e fix și ceea ce poate fi modificat, exercitând o libertate în fidelitate față de înaintași, și perpetuând ceea ce au lăsat înaintașii cu libertatea de a acomoda după vremi și oameni, fără a le trăda sau compromite”⁵². Referitor la calitățile duhovnicului, ele „așa cum sunt descrise de Părinți, presupun ca el să aibă întâi dragoste... Legate de dragoste sunt compătimirea, iertarea, capacitatea de a conduce sufletele încetul cu încetul, fără artificii, spre un lent și sigur progres spiritual. Și mai ales să garanteze autenticitatea învățăturilor și îndrumărilor sale prin exemplul vieții proprii”⁵³. Pe lângă aceasta, „un bun duhovnic, în afară de faptul că trebuie să fie un bun sfătuitor, (trebuie să fie și - n.n.) un înțelept prieten al tuturor credincioșilor lui. Preotul nu-ți poate fi decât prieten de încredere”. Legat de această prietenie pe care credincioșii trebuie să o simtă din partea duhovnicului lor, ei mai știu „că din mâinile lui se vor cere sufletele lor”, iar „Preotul ideal este acela care se luptă să ajungă în fața Dreptului Judecător cu

⁵⁰ *Ibidem*, p. 200.

⁵¹ *Ibidem*, p. 199.

⁵² *Ibidem*, p. 222.

⁵³ *Ibidem*, p. 224.

întreaga lui turmă⁵⁴. De aici derivă și imensa responsabilitate pe care duhovnicul o are raportat la enoriașii săi⁵⁵.

- *Sfaturi practice legate de Taina Spovedaniei și de duhovnicie*

Mitropolitul Antonie oferă și o serie de sfaturi practice legate de Sfânta Taină a Spovedaniei și de administrarea ei. Sistematizate, iată care sunt aceste sfaturi:

- „primul lucru pe care trebuie să-l aibă în vedere duhovnicul în scaunul spovedaniei este... să-l facă pe cel care vine să-și spună păcatele și să le recunoască⁵⁶;

- la fel „în scaunul de duhovnicie, preotul în primul rând, trebuie să știe să asculte. Spovedania trebuie să fie o convorbire temeinică și serioasă⁵⁷;

- apoi „*Duhovnicul trebuie să știe să întrebe*. Dar nu cu insistență. Doar să-l stimuleze pe credincios să spună ce vrea el⁵⁸.

- „*Duhovnicul trebuie să aibă răbdare*. Să nu facă niciodată o spovedanie grăbită. Să clarifice, să lămurească toate problemele sufletești chiar și neîntrebat, dacă își dă seama din spovedanie că penitentul are probleme sufletești neclarificate⁵⁹.

- „*Duhovnicul trebuie să păstreze cu sfințenie secretul spovedaniei*. Duhovnicul care dezvăluie secretul spovedaniei, trebuie depus de îndată din treapta preoției, ca nedemn de ea... preotul care dezvăluie secretul spovedaniei își pierde încrederea credincioșilor. E o trădare a lor⁶⁰.

- „*Duhovnicul trebuie să-și facă din penitent un prieten*⁶¹.

- „*Duhovnicul trebuie să primească spovedania, dar numai a aceluia care vine să se spovedească...* Că sunt unii care vin și-i spovedesc pe alții⁶².

⁵⁴ Idem, *Preotul în Biserică, în lume, acasă*, p. 280.

⁵⁵ Mitropolitul Antonie scrie în acest sens: „...spun întotdeauna duhovnicilor pe care îi hirotesesc, după ce i-am hirotonit preoți: să știe ce mare răspundere au... Spovedania se face ca în fața lui Dumnezeu. Preotul nu mai este atunci om ca toți oamenii. În scaunul spovedaniei el este ca și Dumnezeu care ascultă mărturisirea omului” (*Ibidem*, p. 277, 278, 279).

⁵⁶ *Ibidem*, p. 278.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 281.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 282.

⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 278.

⁶¹ *Ibidem*, p. 282.

⁶² *Ibidem*, p. 279.

- „*Duhovnicul trebuie să cunoască regulile bisericești... În același timp să aibă discernământ, să gândească, să aprecieze, să cântărească bine totul pentru că există cazuri în care greșala este compensată de căință, și atunci canonul devine mai blând... Canoanele sunt normative, dar în aplicare trebuie să lucreze discernământul preotului... Unora li se aplică *acrivia* (strictețea), altora li se aplică *iconomia* (blândețea). Judecător este duhovnicul. Dar tot el este și cel care răspunde în fața lui Dumnezeu de sentința pe care o dă, și de penitența pe care o prescrie*”⁶³. Din această perspectivă, duhovnicul are libertate în ceea ce privește aplicarea literei canoanelor. Iată ce scrie în acest sens învățatul Mitropolit: „Tradiția, exemplele Părinților, dau libertatea de alegere, permit elasticitatea deciziilor, lasă loc libertății interioare față de Regulă... Libertatea se situează deasupra Regulei, cu condiția să fie exercitată cu discernământ și nu contra spiritului ei. Criteriul de apreciere între necesitatea rigorii și posibilitatea de a o călca, este acesta: rigoare când e vorba de poruncile dumnezeiești, libertate când e vorba de modul de aplicare”⁶⁴.

Cât privește canonul la spovedanie și rostul acestuia, Mitropolitul Antonie explică: „Canonul la mărturisire are un rol corecțional și pedagogic. Că este așa, ne stă mărturie întreg tezaurul de canoane și învățături ale Sinoadelor ecumenice, ale Sinoadelor locale și ale Sfinților Părinți, tezaur adunat în actele Sinoadelor, în Pravile, în Pidalion, tezaur de mare importanță pentru Ortodoxie. Să nu se înțeleagă însă că Ortodoxia acordă canonului rol ispășitor, juridic, precum se întâmplă în teologia romano-catolică. Învățătura ortodoxă spune că iertarea la mărturisire se dă gratuit, de către Hristos... Canonul, pe care îl dă duhovnicul și pe care penitentul îl primește, are rolul de a concretiza angajamentul și lucrarea de îndreptare. E semnul vădit că penitentul își dezaproabă păcatul și e hotărât a nu-l mai face”⁶⁵.

- „*Preotul nu trebuie să-și schimbe atitudinea față de cel de la care a auzit spovedania... odată spuse, păcatele sunt spuse pentru totdeauna. Penitentul nu le mai spune niciodată nimănui... Iar preotul, odată ce le-a auzit, nu și le mai aduce aminte. Nu le amintește nici măcar celui care i le-a spovedit odată*”⁶⁶.

- *Administrarea Sfintei Taine a Spovedaniei*

⁶³ *Ibidem*, p. 283, 287.

⁶⁴ *Idem*, *Tradiție și libertate în spiritualitatea ortodoxă*, p. 227.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 214.

⁶⁶ *Idem*, *Preotul în Biserică, în lume, acasă*, p. 279.

O altă problemă pe care o regăsim în scrierile Mitropolitului Antonie este aceea a modului de administrare a Tainei Spovedaniei, oferindu-se un răspuns explicit la problema săvârșirii acestei Sfinte Taine în comun sau în particular. Iată ce aprecieri sunt făcute în acest sens: „... nu practica mărturisirii colective, formale, își are rădăcini în tradiția creștină autentică, ci aceea a mărturisirii individuale, personale. De aceea s-au rânduit canoanele, de aceea slujba mărturisirii e scrisă la singular, de aceea se prescrie punerea mâinii pe capul penitentului, și numai așa duhovnicul poate fi martor, păstor, pedagog și doctor. Cine nu face așa, acela nu săvârșește Taina”⁶⁷. Săvârșirea Sfinte Taine a Spovedaniei în comun prezintă mai multe neajunsuri. Dintre acestea este amintit inconvenientul că „se pot prezenta în mulțime păcătoși legați de alți duhovnici pentru mulți ani și oprți de la Împărtășanie”. Un alt aspect, este următorul: „În spovedania colectivă se mai omite un amănunt care constituie de fapt un element al Tainei, ca și Taina Preoției: punerea mâinilor. Spovedania fără punerea mâinilor nu este o spovedanie completă”⁶⁸. Deși în Biserica Ortodoxă Rusă, Sfântul Ioan de Kronstadt a primit dezlegarea din partea ierarhiei de a săvârși Taina Spovedaniei în comun, acest fapt constituie o excepție, fiind un caz singular în istoria Bisericii⁶⁹.

- Spovedania și Împărtășania – un răspuns la falsa problemă deasă-rară Împărtășanie

Referindu-se la legătura existentă între Spovedanie și Împărtășanie, la faptul că cele două Taine se condiționează reciproc, Mitropolitul Antonie găsește în aceasta un posibil răspuns la falsa dilemă deasă-rară Împărtășanie, apreciind că „împărtășirea deasă e posibilă și îngăduită. Problema nu e... în legătură cu timpul, ci cu vrednicia. Iar vrednicia nu și-o apreciază nimeni singur. De aceea s-a instituit Taina Spovedaniei”⁷⁰.

⁶⁷ Idem, *Tradiție și libertate în spiritualitatea Ortodoxă*, p. 210.

⁶⁸ Idem, *Tradiție și libertate în spiritualitatea Ortodoxă*, p. 215.

⁶⁹ Iată ce scrie Mitropolitul în acest sens: „...Sfântul Ioan de Kronstadt a fost o personalitate duhovnicească excepțională, cu totul supusă Ortodoxiei, mărturisirea colectivă făcând-o de nevoie, din pricina marilor mulțimi de credincioși care veneau să-l vadă și-i cereau insistent să fie spovediți... Din relatările pe care le cunoaștem cu privire la pregătirea pe care o făcea părintele Ioan de Kronstadt pentru spovedania colectivă, ne dăm seama că ceea ce făcea el era departe... de practica din cultul catolic și protestant actual” (Idem, *Tradiție și libertate în spiritualitatea Ortodoxă*, p. 208).

⁷⁰ Idem, *Tradiție și libertate în spiritualitatea Ortodoxă*, p. 218.

g. Exercițarea misiunii preoțești prin intermediul cultului liturgic

Cultul liturgic reprezintă un alt important mijloc prin care preotul își exercită slujirea sa și misiunea în mijlocul credincioșilor. În acest sens, slujirea în chip autentic este de o importanță majoră, și ea presupune respectarea întru totul a rânduielii liturgice fixate de Biserică: „Slujbele Bisericii sunt îndeobște considerate tradiție vie în Ortodoxie... *Rânduiala slujbelor divine*, tipicul lor, poate fi înscris fără nici o rezervă... ca altă parte a Tradiției și spiritualității ortodoxe. Tipicul slujbelor, așa cum s-a moștenit din vechime e o datorie constantă care nu poate fi nicidecum călcată sau modificată”⁷¹.

- Rutina în slujire: o contra-mărturie

O contra-mărturie asupra autenticității slujirii preoțești este rutina și formalismul în slujirea la Sfântul Altar. Iată ce-i îndeamnă Mitropolitul Antonie pe preoți: „Preotul trebuie să fie sacerdot, în clipa când e în Altar, trebuie să aibă fiorul prezenței lui Dumnezeu în fața lui, și el să se simtă ca în fața lui Dumnezeu... Mulți dintre noi nu mai suntem în fața altarului ca în prima zi când ne-a hirotonit episcopul. A ajuns Altarul ca un fel de tarabă... unde ne facem datoria repede de tot...”⁷². O altă consecință a rutinei în slujire, semnalată de Mitropolit este târguiala la care se pretează unii preoți pentru anumite servicii, la săvârșirea serviciilor religioase contra cost⁷³.

- laicizarea preoților

Mitropolitul Antonie sesizează o anumită tendință de laicizare a preoților, socotind-o la fel, o consecință a rutinei ce poate pune stăpânire pe preot în exercitarea slujirii sale: „Faptul că din ce în ce mai mult renunțăm la uniformă, e unul din simptome. Apusenii au renunțat înaintea noastră, se știe, dar noi devenim încetul cu încetul chiar mai extremiști decât ei. Ei cel puțin au înlocuit uniforma cu gulerul alb

⁷¹ *Ibidem*, p. 51, 48. Într-alt loc, Mitropolitul Antonie scrie: „Credinciosul nostru nu te iartă dacă faci slujba pe sărite... - el - vrea să se facă slujba așa cum scrie la carte. El are conștiința că acea slujbă este primită de Dumnezeu, care e făcută în litera sfinteii cărți. Din totdeauna a fost așa” (Idem. *Preotul în Biserică, în lume, acasă*, p. 48-49).

⁷² Idem, *Preotul în Biserică, în lume, acasă*, p. 79-80.

⁷³ *Ibidem*, p. 80. Ne impresionează cu adevărat marea obiectivitate și seriozitate cu care Mitropolitul tratează și tranșează această problemă: „Să terminăm cu preotul milog, cu preotul cerșetor, cu preotul negustor. Pe mine mă înspăimântă întotdeauna perspectiva exclusiv economică a gândirii unor preoți... Să fim o Biserică ce se pune la dispoziția credincioșilor, nu care vrea totul la dispoziție” (*Ibidem*, p. 167-169)

caracteristic, așa numitul *colar* și nu-ți iese un preot fără el și fără un costum decent, negru”⁷⁴.

h. Familia preotului și rolul ei în exercitarea misiunii preoțești

Preotul își transmite mesajul pastoral și prin intermediul propriei familii. În acest sens, familia sa devine factor pastoral-misionar. Iată ce afirmă în acest sens marele Mitropolit: „Preotul își va arăta grija față de păstoriții săi prin grija față de familia lui. Trebuie să fie un învățător care să nu-și dea răgaz, și să-și îmbunătățească mereu pregătirea și instrumentele de lucru. Și mai ales, să-și arate inima caldă și deschisă. Preotul trebuie să fie mai mult decât se așteaptă cei din jur ca să fie. Să-i minuneze prin felul lui de a fi, să fie generos, dăruit, să fie om pentru alții”⁷⁵. Familia preotului „trebuie să fie model, casa lui să fie deschisă precum ușile bisericii”⁷⁶

- Familiile dezmembrate ale preoților: o contra-mărturie

Preotul cu o familie dezmembrată cade din dreptul exercitării misiunii sale sacerdotale și duhovnicești. „Destrămarea familiei – scrie Mitropolitul Antonie e unul din relele care se constată în viața unor preoți și căruia trebuie să-i punem repede capăt. Se știe, în astfel de cazuri apar urmări dintre cele mai ireparabile”. Iată care sunt câteva din urmările acestui fapt: „...preotul cade din demnitatea de săvârșitor... al Tainei Cununii. Și dacă preotul nu poate oficia așa cum trebuie una din Taine, Taina Căsătoriei, sau a Spovedaniei, cum îl mai ții preot? Și cum mai săvârșește Sfânta Liturghie trăind în dezordine matrimonială?... Un astfel de preot nu va putea nici spovedi... Spovedania devine și ea un act formal”⁷⁷.

h. Exercițarea misiunii preoțești prin predică

Preotul își exercită misiunea sa învățătoarească, în primul, rând prin predică. Aceasta devine o trebuință absolută, căci „a fi preot înseamnă și a predica bine. E una din trăsăturile identității preotului intrat în misiunea lui, a preotului care își onorează vocația”. Tocmai de aceea Mitropolitul

⁷⁴ *Ibidem*, p. 79.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 108. Referindu-se la familiile preoțești model, Înalt Prea Sfinția Sa remarcă: „... cele mai multe din soțiile preoților sunt adevărate preotese, se identifică cu misiunea soțului, îl ajută, îl sprijină, au case frumos închegate, cresc copii cuminți care devin oameni valoroși în societate. Cinste acestor femei sfinte care au știut ce fac atunci când au pășit pe calea căsătoriei cu un preot. Au văzut într-asta vocația lor” (*Ibidem*, p. 43).

⁷⁶ *Ibidem*, p. 92.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 41.

transilvan zice că „o slujbă fără predică nu e completă”⁷⁸. Necesitatea predicii derivă din aceea că „Evangheliile rămân aceleași, dar tâlcuirea lor trebuie să fie pe măsura înțelegerii credinciosului de azi... Scriptura are astăzi nevoie să fie tâlcuită.... adusă la zi atâta cât este cu putință, făcută relevantă pentru credinciosul de azi și pentru lumea lui, ori acest lucru se poate face numai prin predică”⁷⁹. Dar pentru a reuși acest lucru este necesar ca „fiecare predică... să fie gândită înainte de a fi rostită”⁸⁰. Tocmai prin aceasta ea va purta o notă personală, de la preot la preot. Predica trebuie întotdeauna personalizată: ea „...trebuie să fie comunicare personală, de la preot la ascultători. Să fie exegeza ta, interpretarea ta, convingerea ta, ca să convingă și pe alții”⁸¹.

Cât privește conținutul și structura predicilor, ele „trebuie să fie accesibile și credincioșilor fără prea multă cultură teologică”⁸². Cu toate acestea, predica nu poate fi scoasă din contextul vremii, a cunoștințelor și a noilor descoperiri ale științei moderne, căci „preotul trebuie să fie la curent cu vremea sa, cu civilizația și cultura, cu operele literare, artistice, cu poezia și filosofia, cu știința din toate domeniile și, numai în contextul lor, să-și plaseze explicarea Evangheliei, fără teama că aceasta ar fi anacronică și că el vorbește despre lucruri pe care nu le poate, în fapt apăra”⁸³.

i. Misiunea preoțească în școală, în armată, în spitale, în penitenciare

În contextul lumii de astăzi, misiunea preoțească trebuie să se extindă la toate nivelele vieții sociale: școală, armată, spitale și penitenciare⁸⁴. Aceasta întrucât „Biserica, familia, școala și armata vor fi întotdeauna

⁷⁸ *Ibidem*, p. 180-181.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 179-180.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 180. Iată ce scria Mitropolitul într-alt loc despre această pregătire dinaintea predicii: „...Predica trebuie meditată. Trebuie pregătită dinainte. Chiar și atunci când pare că o improvizezi în fața credincioșilor, că o gândești în fața lor... chiar și atunci jaloanele trebuie să le ai fixate dinainte. Toți Sfinții Părinți au făcut așa. Dovada e că avem predicile lor scrise” (*Ibidem*, p. 37). Sau într-alt loc zice că „predica trebuie să se înnoiască permanent. Pentru aceasta preotul trebuie... să se instruiască, permanent... Predica nu se improvizează. Ea se lucrează” (*Ibidem*, p. 86).

⁸¹ *Ibidem*, p. 180.

⁸² *Ibidem*, p. 184.

⁸³ *Ibidem*, p. 187.

⁸⁴ Iată cum apreciază Mitropolitul Antonie pătrunderea slujirii Bisericii pentru aceste categorii sociale: „Am intrat... cu slujirea în școli, în spitale, în armată și în penitenciare. Această slujire a Bisericii face parte din îndatorirea ei către aceste categorii sociale de credincioși care au nevoie de asistență, încurajarea și sprijinul Bisericii...: în aceste

pilonii care vor ține un echilibru sănătos, în liniște și în dezvoltare creatoare, neamul nostru românesc, care își revine astfel, la starea lui firească, aceea care i-a asigurat trecerea prin istorie, două mii de ani”⁸⁵.

- *Misiunea preotului în școală*

„În școli Biserica va asigura educația religioasă mai tinerei generații. Aceasta le va fi orientativă pentru toată viața”⁸⁶.

- *Misiunea preotului în armată*

„În armată va insista pe insuflarea curajului și a împlinirii datoriei de a apăra hotarele străbune, credința și libertatea... Preotul trebuie să fie cu oștirea pentru că ostașii sunt poporeni lui... Preotul în oștire trebuie să fie unitatea de măsură a îndatoririi sfinte de apărare a patrimoniului strămoșesc. Ei trebuie să lucreze asupra sufletelor ca să întrețină focul credinței în dreptate și apărarea acesteia până la sacrificiu”⁸⁷.

- *Misiunea preotului în spitale*

„În spitale, preotul va aduce alături de doctorul care îngrijește trupurile, și pe Cel care vindecă și trupurile și sufletele”⁸⁸.

- *Misiunea preotului în penitenciare*

„În penitenciare, preotul, va spovedi și va da, după caz, dezlegare de păcate, cu canoanele respective, dar, mai ales le va întreține deținuților speranța în eliberare, hotărârea de îndreptare, și dorința de a reintra în rândul oamenilor liberi, vindecați de «bolile» care i-au adus în închisoare... Tuturor și pe măsura firii fiecăruia, preotul de penitenciar trebuie să le fie părinte, prieten, să le dea curaj, să-i împace cu Dumnezeu, să le dea speranță în viață”⁸⁹.

j. *Cultura preotului*

Preotul trebuie să fie și un om de cultură. Nu se poate mărgini doar la slujirea liturgică⁹⁰, ci trebuie să se instruiască în toate științele și domeniile, măcar la nivelul informațiilor de bază. „Preotul-zice Mitropolitul Antonie – trebuie să apară, și nu numai să apară, ci să și fie, în fața

domenii, ca și în pastorația cu credincioșii liberi și sănătoși, preoții să facă dovada unui apostolat sincer, dezinteresat, generos. Cu inimă bună” (*Ibidem*, p. 204, 206).

⁸⁵ *Ibidem*, p. 204.

⁸⁶ *Ibidem*.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 203.

⁸⁸ *Ibidem*, p. 204.

⁸⁹ *Ibidem*, p. 205.

⁹⁰ Mitropolitul Antonie apreciază că „nu se poate face misiune după ureche, ca altă dată, doar cu epitrahilul și Molitvelnicul” (*Ibidem*, p. 107).

credincioșilor săi, ca unul care cunoaște. Ca unul care știe. Ca unul pentru care necunoscutele sunt cunoscute... Credincioșii cer de la preot răspuns la întrebările capitale. Preotul trebuie să știe să dea aceste răspunsuri... Cât de mult i-ar ajuta unui preot să știe puțină fizică, să știe puțină chimie, botanică, zoologie, mineralogie, antropologie... Enciclopedismul... nu mai este posibil. Dar un lucru este totuși posibil... E posibil să ne punem la curent cu rezultatele cercetărilor din mai multe domenii⁹¹. Tocmai de aceea, înțeleptul Mitropolit consideră că: „Preotul format doar de tratatele lui de teologie și de cărțile de slujbă nu va excela niciodată în pastorație. Va fi unilateral și repede epuizat de orice resurse în fața credincioșilor”⁹². În această situație, Mitropolitul propune următoarea soluție: „Preoții ar trebui să pornească pe drumul lor, pe calea cealaltă, grea și ostenitoare, a culturii, pentru ca măcar pe aceasta să ajungă la valențele necesare misiunii lor pastorale și a împlinirii vocației” lor⁹³. În concluzie, „nu poate fi preot «mare», adică bun, fără să fie și om de cultură”⁹⁴.

- Cultura preotului ca și cultură a spiritului

Cultura preotului trebuie să aibă și semnificația înnoirii și îmbogățirii spirituale. Astfel, Mitropolitul zice că „avem nevoie de preoți ai vremurilor noastre. Toți avem mandatul de la Hristos să fim păstori într-un timp și într-un loc anume... Preotul trebuie să fie la curent cu noutățile care apar în toate domeniile vieții, ale culturii și cu atât mai mult în Teologie. La noi se scrie mult și se scrie bine. Avem o teologie românească bună. Mai bună ca în alte părți. S-o scoatem din cărți și reviste și s-o instalăm în mințile și inimile noastre”⁹⁵. Așadar, Mitropolitul pledează pentru o teologie la nivelul vieții, al trăirii personale.

- Cultura ca factor al cunoașterii sufletului uman

Cultura îl ajută pe preot la deslușirea și cunoașterea tainelor sufletului uman „a gândurilor, a potențelor, a slăbiciunilor și a virtuților oamenilor și mai ales, să aibă o ascuțită capacitate de diferențiere și nuanțare, de la om la om”. Pentru aceasta preotul are nevoie „de discernământ, și de o mie de cunoștințe suplimentare despre om, pe măsura sufletului său complex și complicat. E nevoie de cultură”⁹⁶. Astfel în contextul vremurilor

⁹¹ *Ibidem*, p. 60, 62, 63.

⁹² *Ibidem*, p. 102.

⁹³ *Ibidem*, p. 103.

⁹⁴ *Ibidem*, p. 105.

⁹⁵ *Ibidem*, p. 144.

⁹⁶ *Ibidem*, p. 106.

noastre, „pledoaria – Mitropolitului – pentru cultura preotului e de fapt pledoarie pentru o pastorală autentică”.

Cultura îl ajută, de asemenea, pe preot să se adapteze la trebuințele și nevoile fiecărui credincios, să-l înțeleagă pe fiecare cu limitele și nevoile lui: „Cu fiecare dintre credincioșii săi trebuie să vorbească în limba lui. Să fie cult cu cel cult, să fie simplu cu cel simplu, dar simplitatea lui față de credinciosul simplu, să izvorască dintr-o mare cultură, să fie o înălțime care se adaptează, nu pur și simplu o simplitate...”⁹⁷.

- Adaptarea la cultura fiecărei comunități creștine

Tot cultura preotului va fi aceea care-l va ajuta să se adapteze la trebuințele parohiei și să se acomodeze mediului cultural în care se așază. Iată ce scrie în sensul acesta Mitropolitul Antonie: „Cuvintele *adaptare*, *acomodare*, mi se par esențiale pentru misiunea unui preot în parohie. Acomodarea cu condițiile locale, adaptarea la mediul cultural, la condițiile de civilizație, la mentalitățile specifice locului, și nu numai la cele religioase, acomodarea cu tradițiile statornice... cu oamenii și obiceiurile lor, cu stilul demnității localnicilor și cu pretențiile lor”⁹⁸. Așadar, atunci când pleacă într-o parohie, „preotul trebuie să știe... că intră într-o cultură și civilizație pe care trebuie să le înțeleagă și să le asimileze, dacă le-a pierdut sau nu le-a avut niciodată și să se așeze în rând cu ele. Fără ele nu-și va putea desfășura misiunea... Are nevoie bineînțeles și de cultura cealaltă, a vremii lui, a societății moderne, dar să n-o ignore nici pe cea dintâi”⁹⁹.

k. Sfaturi practice de împlinit la nivelul vieții de parohie

Lucrarea Mitropolitului Antonie oferă și o serie de sfaturi practice pe care preotul le poate aplica la nivelul vieții de parohie, atrăgând atenția în același timp asupra unor nereguli ce pot interveni în slujirea și misiunea acestuia. Astfel, de la bun început, Mitropolitul atrage atenția

⁹⁷ *Ibidem*.

⁹⁸ *Ibidem*, p. 114. Sunt aspru sancționați în cuvinte de către Mitropolit preoții care nu reușesc să se adapteze la mediul cultural din parohia lor: „Cel care se duce în parohie să facă revoluție, va fi răsturnat el, în câteva săptămâni. Chiar lucrurile bune, dacă se prezintă ca înnoiri împotriva tradițiilor locale, trebuie impuse cu tact, în timp îndelungat... Adaptarea nu trebuie să însemne neapărat acceptare, dacă ceva nu e de acceptat, dar nici respingere imediată..., înainte ca preotul să încerce să-și lămurească credincioșii și să-i câștige pentru îndreptare” (*Ibidem*, p. 115).

⁹⁹ *Ibidem*, p. 119.

asupra faptului că anumite nereguli din viața preotului pot atrage după sine încurajarea fenomenului sectar, păgubind astfel turma lui Hristos¹⁰⁰.

O altă neregulă pentru viața parohiei poate fi naveta preotului, care generează permanenta lui grabă și raportarea sa în chip profesional la enoriașii săi: fac slujba și mi-am încheiat serviciul. Mai mult, Mitropolitul Antonie subliniază faptul că „*Un preot care nu stă în parohie favorizează moartea tradițiilor*”¹⁰¹.

Un alt neajuns al vieții pastorale îl reprezintă distanța cu care unii preoți se raportează la enoriașii lor, distanță care uneori poate ajunge până la dispreț față de aceștia. Pentru evitarea acestor situații, Mitropolitul Antonie sugerează o apropiere sinceră între preot și credincioșii săi, ajutorarea acestora de către preot, atunci când sunt în lipsuri sau atunci când au trebuințe majore.

O grijă majoră a preotului trebuie să fie îndreptată înspre administrarea cu cinste a bugetului parohiei, evitându-se discuțiile și bănuielile inutile în rândul enoriașilor.

În fine, o ultimă problemă pusă de Mitropolitul Antonie, atunci când se referă la exercitarea misiunii preoțești este aceea a cântărețului bisericesc, arătând cât de mult contribuie acesta la buna desfășurare a misiunii preotului în parohie. De aceea, printre primele griji ale preotului la venirea sa într-o parohie trebuie să fie aceea a găsirii unui om de încredere, a unui om cu frică de Dumnezeu, care să-l ajute la săvârșirea sfintelor slujbe.

1. Opt povețe către preoți spre neîncetată luare aminte

Într-un capitol special al lucrării *Preotul în Biserică, în lume, acasă*¹⁰², Mitropolitul Antonie oferă opt sfaturi sau povețe către preoți, îndemnându-i să le pună în aplicare în lucrarea lor pastoral-misionară. Redăm în cele ce urmează enunțul celor opt povețe:

¹⁰⁰ *Ibidem*, p. 29. Iată ce scrie Mitropolitul „*preotul este ca o carte deschisă... Oricât ar vrea preotul să se ascundă, totul se vede. Se vede și cum și cât mănâncă... și cum muncește și cum se roagă... Chiar Dumnezeu pe care îl predică preotul își pierde credibilitatea, dacă preotul se dovedește fals preot... Adevărul e că noi îl compromitem pe Dumnezeu, dar ne compromitem și pe noi înșine, și compromitem și tagma noastră, compromitem și Biserica, compromitem și învățătura creștină... și pe bună dreptate, că din cauza preoților, foarte mulți credincioși părăsesc Biserica și se duc la secte. Să nu decepționăm pe nimeni și să știm că ochii tuturor sunt îndreptați spre noi mai mult decât spre alte categorii de indeletniciri” (*Ibidem*, p. 71, 74-75).*

¹⁰¹ *Ibidem*, p. 47.

¹⁰² Este vorba despre Capitolul VII al lucrării, p. 121-129.

1. *Să fii bun, când toți în jurul tău sunt răi. Și să fii mai ales, când toți sunt răi chiar cu tine.*
2. *Să fii iertător, când totul te îndeamnă să nu ierți!*
3. *Preotul să nu uite nici o clipă că e sacerdot.* Chiar când nu e în veșminte, să se simtă în veșmintele preoțești.
4. *Preotul trebuie să fie puternic nu prin autoritate, ca orice autoritate, ci prin autoritatea iubirii, a iertării, a îndrumării pe calea cea bună.*
5. *Preotul să fie în parohia sa ca un Iisus.* Preotul trebuie să fie Samarineanul milostiv al parohiei. Să aibă grijă și de bolile trupești.
6. *Copiilor preotului să nu le fie rușine să spună: „Tata e preot”.*
7. *Preotul să fie în toate om luminat.* Să fie în pas cu cultura și cu civilizația vremii, dar și cel care ține trează atenția spre ceea ce e bun și plăcut lui Dumnezeu, spre ceea ce are valoare veșnică.
8. *Preotul trebuie să fie omul prin care vorbește Dumnezeu, iubește Dumnezeu, iartă Dumnezeu.* Să fie omul lui Dumnezeu.

III. Concluzii

Studiul nostru a căutat să surprindă direcțiile majore ale gândirii pastorale a Mitropolitului Antonie, așa cum se reflectă ele în opera sa teologică, rămasă posterității. Desigur că în cadrul prezentării noastre, cele mai multe referiri le-am făcut la lucrarea Înalț Prea Sfințitului Părinte Mitropolit, *Preotul în Biserică, în lume, acasă*, și, desigur, la câteva din capitolele lucrării *Tradiție și libertate în spiritualitatea ortodoxă*, întrucât cele două se constituie într-o fericită sinteză a gândirii pastorale a marelui Mitropolit. Putem face astfel câteva aprecieri concluzive:

1. Opera teologică cu puternice valențe pastorale a Mitropolitului Antonie nu poate fi despărțită de personalitatea sa, ca păstor al „turmei celei cuvântătoare a lui Hristos” în lucrarea de mântuire. Aplecându-ne asupra biografiei marelui Mitropolit înțelegem că încă din zorii tinereții, slujirea sa era îndreptată înspre păstoria credincioșilor Bisericii lui Hristos. Deși nu ne-am propus să facem o prezentare detaliată a întregii activități a mitropolitului Antonie, sublinierile noastre au venit să evidențieze puternica legătură existentă între personalitatea învățatului ierarh, ca păstor de suflete și lucrarea sa pastorală efectivă, concretizată într-o operă în acest sens. Aceste sublinieri au avut menirea să arate că întreaga teologie pastorală pe care mitropolitul Antonie o elaborează în scrisul său nu reprezintă o simplă evaluare pur teoretică, la nivel de idei și concepte, ci

reprezintă întruparea în scris a unei experiențe de viață în ogrorul mântuirii.

2. Mitropolitul Antonie lasă în urma sa o impresionantă operă teologică. Nu ne-am propus să facem o tratare a întregii sale opere, ci studiul nostru s-a mărginit la a surprinde câteva direcții majore în ceea ce privește domeniul teologiei pastorale reflectate în opera sa teologică.

3. Desigur că opera Înalt Prea Sfințitului Antonie Plămădeală este foarte variată ca tematică: de la opere cu caracter teologico-dogmatic, la cele cu caracter misionar; de asemenea, opere ce surprind spiritualitatea ortodoxă în ansamblul ei, precum și scrieri cu caracter duhovnicesc. În toate acestea însă, putem regăsi elemente de teologie pastorală, cu nuanțări și punctări în sensul acesta.

Remarcăm astfel, în primul rând, lucrarea *Tradiție și libertate în spiritualitatea ortodoxă*, o carte ce se referă la dimensiunea monahală a spiritualității ortodoxe, lucrare ce are însă, inserate în ea, capitole și subcapitole cu conținut pastoral-misionar. Întâlnim puse în paginile acestei lucrări probleme extrem de interesante și de actuale ce țin de practica pastorală în parohiile noastre, precum: problematica deseii sau a rarei Împărtășanii, a Împărtășirii fără Taina Spovedaniei, a Spovedaniei făcute în comun sau în public, problema duhovnicului și a duhovniciei, problema purtării uniforme pentru monahi și, prin extindere, pentru întreg clerul Bisericii, rânduiala ciclului liturgic al Bisericii, ca exprimare a trezviei minții și desigur, exemplele ar putea continua. Toate aceste problematice sunt desigur, de natură pastorală, deși inserate într-o lucrare ce se dorește a fi o prezentare a spiritualității ortodoxe în ansamblul ei, spiritualitate ce nu se poate însă detașa în nici un chip de exprimarea ei concretă la nivelul vieții de parohie, și desigur că din punctul acesta de vedere, lucrurile se cuvin a fi abordate într-o dimensiune pastoral-misionară, ceea ce autorul lucrării și face, așa explicându-se prezența acestor titluri și discutarea acestor problematice într-o lucrare precum cea amintită mai sus.

4. Desigur că opera pastorală scrisă a marelui Mitropolit Antonie nu se mărginește la lucrările prezentate mai sus, fie și numai la modul general. Principii pastoral – misionare se pot regăsi și în sutele de articole și zecile de studii ce întregesc opera antoniană.

5. Dacă ar fi să ne referim la opera istorică a Mitropolitului Plămădeală, vom putea cu ușurință constata faptul că lucrările sale cu conținut istoric aduc în fața conștiințelor noastre chipuri de vrednici înaintași, slujitori ai Sfințelor Altare, care au știut să-și împlinească slujirea lor în Biserică, atât liturgic, cât și propovăduind de la amvon. Din punctul acesta de vedere, putem socoti aceste studii ale sale ca fiind „medalioane pastorale”, sau

altfel spus, chipuri de slujitori ai Bisericii, la care preotul ce dorește a-și împlini lucrarea sa pastorală în chip desăvârșit va trebui de bună-seamă a fi cu mare luare aminte. Din istoria personajelor prezentate se pot extrage multe învățături ce au menirea să-l călăuzească pe preotul de azi în a evalua anumite situații, a înțelege anumite realități și a veni cu un mesaj pastoral-misionar autentic, și prin aceasta credibil.

6. Sinteza gândirii pastorale a Mitropolitului Antonie este cuprinsă însă, după cum am afirmat în chip repetat, în lucrarea *Preotul în Biserică, în lume, acasă*. Deși nu se constituie ca o operă unitară, cartea reunește diferite conferințe pastorale, articole, studii ale Mitropolitului ardelean, dialoguri și confesiuni, lucrarea în sine fiind una cu totul specială, în sensul că surprinde realitățile vieții pastorale, marile provocări pe care parohia le îmbie preotului, marile renunțări la care acesta trebuie să se supună în ceea ce privește viața sa personală și dăruirea absolută de care trebuie să dea dovadă în întreaga sa lucrare față de păstoriții săi. O lucrare care deși reunește contribuții mai îndepărtate în timp, altele foarte apropiate de vremurile noastre, impresionează prin actualitatea problemelor puse, ce par mereu probleme și confruntări ale prezentului, cu soluții viabile, foarte corect argumentate, și cu afirmarea unor mari adevăruri în chip direct, cu curaj și fără ocolișuri.

Summary

The theological work of the great metropolitan bishop Antonie Plămădeală has strong pastoral valences, being, in fact, unseparated from the metropolitan bishop's personality and vocation as a priest of Christ's rabble. Our study has the purpose of showing the major directions of the metropolitan bishop's pastoral thinking as it is reflected in his theological work, which has remained for the posterity. Our presentation makes many references to his study "The priest in the Church, in the world, at home", and, of course, to a few special chapters from his study "Tradition and freedom in the ortodox spirituality", because these two works make a brief presentation of his pastoral thinking. Thus, we will find a present, dynamic, well structured work, which challenges all the priests to an authentional service.

Părintele Teofil PĂRĂIAN

MITROPOLITUL ANTONIE, CTITORUL

L-am întrebat cândva pe părintele Stăniloae, care-i lucrarea cea mai importantă dintre cele ce le-a făcut, și Părintele mi-a spus: „traducerea Filocaliei”. Pe Mitropolitul Antonie nu l-am întrebat, care-i cea mai de căpetenie lucrare, dintre câte le-a realizat, dar am convingerea că, dacă l-aș fi întrebat, mi-ar fi spus că cea mai importantă realizare a sa este „ctitoria de la Sâmbăta”. Convingerea mea, în această privință, se întemeiază pe faptul că, în ultimii ani, de fiecare dată când ținea un cuvânt, la hram sau cu altă ocazie, se referea la această ctitorie, pe care ținea să o pună în atenția ascultătorilor, și pe sine însuși se prezenta ca ctitor la Mănăstirea Brâncoveanu de la Sâmbăta de Sus. Pe lângă aceasta, dorea ca și alții să se refere la această ctitorie și la el însuși, ca ctitor. Dacă cineva trecea cu vederea această ctitorie și pe Mitropolitul Antonie, ca ctitor, lua aminte la aceasta și uneori își arăta nemulțumirea.

Astfel, stând lucrurile este evident că Mitropolitul Antonie, care a lucrat în multe și felurite domenii, ca scriitor, ca om de cultură, ca om de politică bisericească, mai presus de toate, s-a considerat și s-a prezentat, cu predilecție, ca ctitor. El a pus mereu accentul pe calitatea sa de ctitor, iar ctitoria sa, mare, impozantă, voievodală chiar, l-a odihnit și i-a oferit multă și aleasă bucurie.

Într-adevăr, ajuns la cârma arhiepiscopiei de Sibiu și a Mitropoliei Ardealului, Mitropolitul Antonie și-a propus să ctitorească Mănăstirea Brâncoveanu adăugându-i incinta, pe care o avuse inițial, - când a fost ctitorită de Domnitorul Țării Românești, Constantin Brâncoveanu – dar care, în urma vitregiei vremurilor ce au venit a fost distrusă și deci, nu mai există. La câțiva ani de la întronizarea ca mitropolit, în niște condiții nefavorabile, Mitropolitul Antonie a pornit construirea incintei, pe care a dorit-o.

Mitropolitul Antonie cunoștea Mănăstirea Brâncoveanu, restaurată de Mitropolitul Nicolae Bălan, căci în vremea studenției sale, în vacanțe, venea la această mănăstire, atras de mirajul părintelui Arsenie Boca și de activitatea acestui om mare, care s-a ocupat de închinătorii mănăstirii și mai ales de tinerii studenți. În anul 1948, părintele Arsenie a fost mutat cu ascultarea la Mănăstirea Prislop din părțile Hațegului, pentru a organiza acea mănăstire. Atunci și studentul Leonida Plămădeală și-a

îndreptat pașii spre acea mănăstire, unde, la terminarea studiilor teologice, devenind licențiat în teologie, a depus voturile monahale, la Ziua Crucii din anul 1949, primind numele de Antonie. Tot acolo a fost și hirotonit diacon. Dar n-a stat mult în Mănăstirea Prislop, fiind urmărit de organele securității. După mai multe peregrinări, a fost arestat și deținut politic. Mai apoi a lucrat și ca muncitor în fabrică, în București. Patriarhul Justinian însă, l-a redat Bisericii trimițându-l la studii în Occident unde a reprezentat în mod strălucit, Biserica Ortodoxă Română. După aceea a ajuns mai întâi, Episcop vicar la Patriarhie și apoi Episcop titular la Buzău, de unde a venit ca Arhiepiscop și Mitropolit în Ardeal.

Ajuns în Transilvania, cu rostul de Arhiepiscop și Mitropolit, a găsit mijloacele și posibilitățile necesare, pentru construirea incintei Mănăstirii Brâncoveanu de la Sâmbăta de Sus.

Mitropolitul Nicolae Bălan, care a restaurat mănăstirea ctitorită de Constantin Brâncoveanu, a început restaurarea mănăstirii cu biserica brâncovenească, dărmată de „dușmanii credinței ortodoxe” în anul 1785, din care au rămas și unele ziduri nedărâmate. Mitropolitul Nicolae Bălan a zidit și o clopotniță, nu departe de biserica veche, clopotniță în care au fost așezate cinci clopote, foarte bine armonizate, care aduc aminte de Mitropolitul Nicolae și de exigențele lui.

Tot Mitropolitul Nicolae Bălan s-a îngrijit de amenajarea a două clădiri, existente pe teritoriul mănăstirii, ca să fie locuințe pentru viețuitorii de la început ai mănăstirii de la Sâmbăta. Între timp, un inimos și bun organizator, dintre călugării mănăstirii, părintele Veniamin Tohăneanu, a adăugat, la construcțiile de mai înainte, cu care a început mănăstirea restaurată, șase case, în folosul mănăstirii. Pe acestea le-a găsit Mitropolitul Antonie. Lipsea însă incinta mănăstirii, pe care și-a propus să o ctitorească el, ceea ce a și făcut.

Construirea incintei a început-o în anul 1985, - la două sute de ani de la dărmarea mănăstirii - zidite de Constantin Brâncoveanu. Lucrarea de construcție a durat opt ani, deci până în anul 1993, când incinta fiind gata, a fost sfințită, la sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului, 15 august, de către Patriarhul Constantinopolului, de Patriarhul Teoctist, al Bisericii Ortodoxe Române, înconjurați de un impozant sobor de arhieriei, preoți și diaconi. A fost o zi de mare sărbătoare, care s-a înscris în anele mănăstirii pentru totdeauna.

Incinta Mănăstirii Brâncoveanu, ctitorită de Mitropolitul Antonie constă din două clădiri cu etaj așezate față în față, iar la capetele lor, sunt două pergole, care închid patruleterul. Sub pergola dinspre apus, s-au

prevăzut și mormintele mitropoliților, în care își dorm somnul morții, până acum, Mitropolitul Nicolae Bălan, Mitropolitul Nicolae Colan, Mitropolitul Nicolae Mladin și Mitropolitul Antonie – ctitorul.

Clădirile incintei cuprind un paraclis spațios, construit la etaj, Palatul chiriarhal, stăreția mănăstirii, bibliotecă, muzeu trapeză, bucătărie și chilii. Toate acestea sunt ctitorite de Mitropolitul Antonie.

Paraclisul brâncovenesc, de la etaj, era foarte necesar, deoarece biserica brâncovenească fiind foarte mică, nu-i putea cuprinde pe închinătorii mănăstirii.

Biblioteca cuprinde o mulțime de cărți, vechi și noi, dintre care majoritatea sunt donate de Mitropolitul Antonie, care a avut o vastă bibliotecă personală, pe care a donat-o în întregime mănăstirii.

Muzeul, la rândul lui, cuprinde foarte multe exponate, dintre care cele mai multe au aparținut Mitropolitului Antonie, care le-a donat mănăstirii.

Mitropolitul Antonie, fiind un om de cultură, a gândit și mănăstirea ca pe un factor de cultură și a dorit ca în cuprinsul acestei mănăstiri să se țină congrese și simpozioane. În vederea împlinirii acestui fapt, Mitropolitul Antonie a inițiat și o clădire cu sală de conferințe și cu spații de cazare pentru participanți. Clădirea aceasta este așezată lângă incinta mănăstirii și se numește „Academia de la Sâmbăta”. Ea a fost terminată în anul 2003, când, în 15 august a fost inaugurată, odată cu sfințirea picturii din paraclisul brâncovenesc. Sfințirea s-a făcut de către Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.

Mitropolitul Antonie a avut și ctitorii de suflet. Între acestea este și ctitoria pe care a făcut-o, prin hirotonia ca preot a ierodiaconului Teofil Părăian, împlinită în 13 mai 1983, prin care Mitropolitul Antonie s-a alcătuit la toată activitatea de preot a sus-numitului. Într-o împrejurare, la un hram al mănăstirii, Mitropolitul Antonie a afirmat: „Mă felicit că l-am făcut preot pe părintele Teofil”.

Ctitoriile Mitropolitului Antonie se continuă prin cărțile de îndrumare duhovnicească pe care le-a scris și le-a trimis la propovăduire. Între acestea este și cartea *Cine sunt eu. Ce spun eu despre mine*, care s-a realizat ca răspunsuri la întrebările puse de mitropolitul ctitor, când arhimandritul Teofil Părăian a împlinit cincizeci de ani de viațuire călugărească, deci în anul 2003.

Odată cu acestea, cu vrednicie și cu dreptate este a-l pomeni și pe ctitorul Veniamin Tohăneanu, care în vremea construcției incintei de la Mănăstirea Brâncoveanu, a procurat materialele de trebuință și hrana zilnică a peste o sută de muncitori. Ctitoria părintelui Veniamin este și ea

vrednică de pomenire. Mie îmi place să spun că, dacă Mitropolitul Antonie a lucrat cu mintea, mâinele lui au fost părintele Veniamin, care este împreună ctitor cu Mitropolitul Antonie.

F
O
L
O
G
I
C
E

MONAHUL ANTONIE PLĂMĂDEALĂ ÎN ANII '50

Prezentul studiu este o radiografie a vieții monahului Antonie Plămădeală din anii '50. Cercetând dosarele penale alcătuite de securitatea comunistă și documentele originale ale memoriilor publicate în anul 1999, putem să schițăm o imagine generală a momentelor de încercare prin care Antonie Plămădeală a trecut de-a lungul celui mai tragic deceniu al regimului comunist din România. Limitele cronologice pe care le-am stabilit se referă exclusiv la urmărirea sa în justiție, fuga de autoritățile securității, peregrinările la mănăstirile Prislop, Crasna și Slatina, arestarea, investigația, rejudecarea procesului și detenția pe care Antonie Plămădeală le-a trăit.

Despre mitropolitul Antonie Plămădeală al Ardealului s-a scris mult. S-au avut în vedere, pe lângă coordonatele biografice, activitatea ecumenică, întâlnirile cu reprezentanții Bisericilor creștine în cadrul întrunirilor intercreștine, marea operă teologică publicată în țară și străinătate și mai ales aportul pe care l-a adus în cunoașterea pozițiilor Bisericii Ortodoxe Române în diferite probleme teologice. S-a remarcat îndeosebi activitatea sa în forurile de conducere ale unor organizații creștine internaționale¹.

Însă, despre biografia sa înainte de 1968, atunci când a plecat la studii la Oxford și a revenit ca episcop-vicar patriarhal deja numit, s-a scris mai puțin, mai ales înainte de 1989. Perioada anilor '50, tulbure din viața acestui episcop ortodox român, era tabu pentru perioada comunistă. Astfel, abia după evenimentele din 1989, atât mitropolitul Antonie însuși, dar și alți istorici sau teologi au încercat să contureze biografia acestei perioade. Mitropolitul, în diferite ocazii rememora etapele vieții sale de condamnat în contumacie, urmărit al Securității, anchetat și deținut în închisorile comuniste. Chiar dacă în 1999 avea să apară un volum destul de consistent cu amintirile sale, de fapt un interviu realizat de Dragoș Șeuleanu și Carmen Dumitru², totuși mitropolitul a revenit asupra perioadei sale zbuciumate în alte cărți ale sale, ca *Basarabia* sau *Rugul Aprins*, apărute la Sibiu, în anul 2002.

Totuși, pe lângă aceste demersuri era nevoie de o cercetare în arhivele care pot contura o imagine cât mai completă asupra biografiei mitropolitului Antonie Plămădeală în anii tulburi ai obsedantului deceniu. În această direcție

¹ În acest sens a se vedea Mircea PĂCURARIU, *Dicționarul teologilor români*, ed. a II-a, București, Editura Enciclopedică, p. 367-368.

² *Amintirile mitropolitului Antonie Plămădeală. Convorbiri cu Carmen Dumitru și Dragoș Șeuleanu*, București, Editura Cum, 1999 (în continuare *Amintirile*).

este demersul nostru de trasare a unor repere privitoare la studenția, condamnarea, urmărirea de către Securitate, activitatea sa ca ierodiacon, apoi ieromonah la mănăstirile în care a fost închinoviat, anchetarea, rejudecarea procesului său și detenția pe care a suportat-o în închisorile comuniste, în baza documentelor din dosarul penal ce i-a fost întocmit de organele de represiune politică din România comunistă. Pe lângă acestea, în întreprinderea noastră a fost necesar să apelăm la dosarul de urmărire informativă pe care i l-a întocmit Securitatea la ieșirea din pușcărie, cât și la alte dosare penale sau din alte fonduri, cum este cel din Arhiva Mitropoliei Olteniei, care ne-au ajutat să completăm carențele cu care ne-am confruntat pe parcursul cercetării, dar mai ales pentru verificarea tuturor informațiilor pe care le desfășurăm mai jos. De asemenea, nu omitem să afirmăm că majoritatea informațiilor documentare le-am putut verifica cu datele pe care le-am întâlnit în amintirile mitropolitului Antonie. Tot ca metodă de lucru mai precizăm că, uneori, am făcut unele digresiuni, atât în text, cât și în note, în scopul înțelegerii circumstanțelor în care teologul Antonie Plămădeală a slujit Bisericii.

Date despre detenția lui Antonie Plămădeală deținem din dosarul penal alcătuit de autoritățile statului în perioada 1948-1956, atunci când, alături de alți studenți de la facultățile de Teologie și Medicină Veterinară, a făcut obiectul unui proces care s-a consumat în anul 1949. Era acuzat de participare la o „organizație paramilitară de tip fascist-legionar, care a uneltit în contra Siguranței interioare a Statului”³.

Izvorul de la care plecăm cu discuția despre detenția lui Antonie Plămădeală îl constituie fondul Penal 22908, fost în Arhiva Ministerului Justiției, Direcția Instanțelor Militare, actualmente în custodia Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, sub cota Penal 905.

Dosarul este constituit din 10 volume considerabile, cu date despre toți cei 30 de inculpați aduși de Siguranță/Securitate în fața „justiției populare”. Lotul era format din studenți de la Facultățile de Teologie Ortodoxă și Medicină Veterinară din București, în frunte cu teologii Sultana Petre, Nicolae Bordașiu, Constantin Vaman, Roman Braga și Brașov Niță. Dintre studenții teologi, care au activat în „organizația legionară” invocată de Siguranță, erau:

- 1) **Nicolae Bordașiu**, n. 22 mai 1924, în com. Sâmboteni, jud. Bihor, absolvent al facultății - a comandat „organizația” din facultatea de Teologie; 2) **Constantin Vaman**, n. 23 februarie 1922, în com. Racova, jud. Bacău - a organizat „grupul legionar din Teologie” alături de Nicolae Bordașiu; 3) **Roman Braga**, n. 7 aprilie 1922, în com. Scoreni, jud. Lăpușna - a strâns

³ Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (în continuare CNSAS), fond Penal, dosar 905, vol. 1, f. 2.

rațiile alimentare pentru cei aflați în închisoare⁴; 4) **Brașov Niță**, n. 25 martie 1926, în com. Măstăcani, jud. Covurlui - a luat parte la ședințele convocate de Nicolae Bordașiu și a participat la strângerea cotizațiilor financiare⁵; 5) **Văduva Dumitru**, n. 5 decembrie 1924, în com. Sâmbotin, jud. Gorj, recrutat de Nicolae Bordașiu, - a participat la „ședințele legionare”; 6) **Toader Petre**, n. 23 iunie 1924, în com. Mierlești, jud. Olt - în aprilie 1948 a răspândit manifestul „Frați Creștini” în care se arătau adevăratele intenții ale regimului comunist și îndemna la păstrarea zilei de 1 mai în post și rugăciune, dată care cădea în Sâmbăta din Săptămâna Patimilor⁶; 7) **Chițu Vasile**, n. 29 martie 1923, în com.

⁴ A fost arestat la 9 iulie 1948. După ce a fost condamnat în cadrul lotului la 5 ani temniță grea și 3 ani degradare civică, Braga a fost deținut la penitenciarul Jilava, pentru ca la 2 martie 1949 să fie trimis la Pitești. Ulterior, va fi trimis la muncă obligatorie, la Peninsula-Valea Neagră, unde va fi ținut până la 27 iulie 1953, când a fost eliberat din detenție. La Canal a muncit 582 de zile, între 5 iunie 1951-9 ianuarie 1953, „cu o depășire de normă de 83%” (Ibidem, vol. 8, f. 72-86).

⁵ Acesta a murit de TBC pulmonar, în 1951, în penitenciarul din Târgu Ocna.

⁶ Manifestul avea următorul conținut: „Frați creștini, Chipul îngrijorător în care s-au desfășurat întâmplările mai de seamă ale ultimilor ani, ne-a învățat pe fiecare să cunoaștem feluritele fețe mincinoase, pe care le îmbracă Răul, atunci când vrea să lovească în tot ce avem mai scump: NEAMUL. Am privit cărdășia diavolească cu dușmanul din afară a celor pe care noi nu-i mai recunoaștem drept frați ai noștri. O țintă mai au de atins și pentru noua lor izbândă își grupează cu grijă, din timp, forțele adunate cu biciul. Ținta în fața căreia mintea lor oarbă nu dă înapoi și pentru lovirea căreia armele lor zângănesc de pe acum este BISERICA. Ca o încercare pentru noi și parcă pentru a le grăbi diavoleasca lor uneltire, Dumnezeu a voit ca anul acesta ziua sorocită a fi petrecută în post și rugăciune, ziua Sâmbetei celei Mari a Sfințelor Patimi, să cadă în aceeași dată cu ziua pe care necreștinii și-au ales-o pentru bucurii deșarte: 1 Mai. Nu s-au cutremurat necreștinii la aflarea acestei semnificative potriviri. Pentru izbânda pe care o doresc, pentru ura roșie pe care o vor purta pe străzi și pentru batjocorirea creștineștii noastre reculegeri, ei se pregătesc de pe acum. Frați creștini, Vreți să vă blesteme strămoșii și fiii voștri ca pe unii ce nu au păstrat țării credința creștină și ați dat-o pradă dușmanilor lui Cristos? Vreți ca bărbăția voastră să fie nesocotită și odată mai mult cu cucuveaua cobitoare de moarte să o cânte Patriei voastre? Vă veți însoți cu cel fără de lege ca să o cântați pe străzi bucușoși lovirii lui IISUS în ziua în care DOMNUL stă în mormânt? Mai mult ca oricând, acum când dușmanul nu a închis Biserica, câtă vreme a ne ruga nu este încă o crimă în ochii vremelnicilor tirani care ne stăpânesc să răspundem mai tare ca oricând: «Ziua Patimilor ca și întreaga Săptămână Mare nici o putere nu ne-o va zdruncina din inimi». Mai răspicat ca oricând și mai hotărât, vom răspunde: «Înapoi Satano! Pleacă-ți capul! Creștinii îl au pe IISUS în inimi și nu este loc acolo pentru steagurile voastre înroșită de ură împotriva LUI. Temeți-vă, voi toți dușmanii credinței creștine. Clipa aspră a judecății neiertătoare se apropie». CREȘTINI! Lăsați-i singuri pe dușmanii credinței, însemnându-i cu tot disprețul vostru, lăsați-i singuri ca să strige în văzduh ca unui idol neputincios lozincile îndrumătoare la moarte. De vom fi uniți, furia lor va fi fără putere, iar izbânda noastră nu o va putea zdruncina nimic. Fiți uniți

Ciofrângești, jud. Argeș - a participat la „ședințele legionare” și a cotizat; 8) **Mănculescu Ion**, n. 23 aprilie 1923, în com. Surdila Găiseanca, jud. Brăila - a participat la „ședințele legionare” și a cotizat; 9) **Miclescu Feliciu**, n. 17 iunie 1924, în com. Gura Dimienii, jud. Buzău - a participat la „ședințele legionare” și a cotizat; 10) **Petre Villa**, - a fost „șef de cuib legionar în cadrul Facultății de Teologie”⁷; 11) **Ionescu Aurelian**, n. 23 aprilie 1927, în com. Pașcani, jud. Baia - a participat la „ședințele legionare” și a cotizat; 12) **Popescu Dumitru**, n. 22 septembrie 1924, în com. Lunguleț, jud. Dâmbovița - a participat la „ședințe legionare” și a cotizat; 13) **Munteanu Paul**, n. 13 noiembrie 1924, în com. Pipirig, jud. Neamț - a participat la „ședințe legionare” și a cotizat; 14) **Popescu Petre**, n. 22 septembrie 1922, în com. Negoiești, jud. Mehedinți - a participat la „ședințe legionare” și a cotizat; 15) **Bădescu Mihail**, n. 8 noiembrie 1925, în com. Slatina - a participat la „ședințe legionare” și a cotizat; 16) **Popescu Gheorghe Ogretin**, n. 16 aprilie 1921, în com. Izvoarele, jud. Prahova - a participat la „ședințe legionare” și a cotizat; 17) **Constantin Nistor**, n. 22 septembrie 1922, în com. Aroneanu, jud. Iași - a participat la „ședințe legionare” și a cotizat⁸; 18) **Constantin Tudor**, n. 3 octombrie 1925, în com. Velești, jud. Dolj - a participat la „ședințe legionare” și a cotizat; și 19) **Leonida Plămădeală**, - a participat la „ședințele legionare”⁹.

Capul acestui lot era tot un teolog, mai exact un doctor în Teologie, pe nume Sultana Petre, n. 1916, el fiind cel care a organizat și comandat „unitatea subversivă de tip legionar în cadrul Facultății de Teologie, până în 1947” și a întocmit, împreună cu Nicolae Nicolau, manifestul „Frați creștini”, pe care l-a răspândit în scop de „ațâțare și răzvrătire”¹⁰.

În ceea ce privește cazul lui Leonida (Antonie) Plămădeală trebuie să spunem că este diferit de restul lotului, deoarece a reușit să scape de arestare și aducerea în fața tribunalului. Însă, din declarațiile celor anchetați în 1948, dar și din alte surse, putem trasa o radiografie a activității teologului Leonida Plămădeală în organizația suspectată de autoritățile statului din vremea aceea.

Leonida Plămădeală, cu numele de monah Antonie, s-a născut la Stolniceni, jud. Lăpușna, Basarabia în data de 17 noiembrie 1926, din părinții Vasile și Elisabeta. Tatăl său a fost cântăreț bisericesc la biserica natală. Leonida Plămădeală a urmat școala primară din satul natal, după care, în 1937, s-a înscris la Seminarul Teologic „Gavril Bănulescu-Bodoni”, din Chișinău. Din 1940, atunci

ROMĂNI! Creștini! Ziua de 1 Mai trebuie înlăturată anul acesta din locul ei. În IISUS încă nu vor avea curajul să lovească fățiș!” (Ibidem, vol. 1, f. 108).

⁷ Acesta a murit în vara lui 1948, la spitalul de urgență din București, după ce fusese bătut în ancheta Siguranței.

⁸ Acesta a murit de TBC pulmonar, în 1950, în penitenciarul de la Târgu Ocna.

⁹ Ibidem, f. 3-9.

¹⁰ Ibidem, f. 2.

când trupele sovietice au ocupat vremelnice Basarabia, cursurile Seminarului Teologic au fost suspendate, iar tânărul teolog Leonida Plămădeală a fost nevoit să se înscrie Școala Pedagogică din același oraș. După eliberarea Basarabiei, în 1941, tânărul Leonida, acum în anul II al școlii pedagogice sovietice va putea să-și continue cursurile la Seminarul Teologic. Însă, vor fi din nou întrerupte cu refugiul din 1944, la întoarcerea trupelor sovietice. După o perioadă de ședere la Ișalnița, lângă Craiova, tânărul Plămădeală va urma clasele a VII-a și a VIII-a la Seminarul „Nifon Mitropolitul” din București, terminând în anul 1945. În același an, tânărul Plămădeală se înscrie la Facultatea de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității din București. Totodată, va audia cursurile Facultății de Litere și de Filozofie, ținute de profesori ca Anton Dumitriu, George Călinescu sau Tudor Vianu¹¹.

În ianuarie lui 1947, Leonida Plămădeală, în calitate de student în anul II la Teologie în București, făcea parte din Comitetul Universitar împreună cu Nicolae Bordașiu și cu Roman Braga, „unde împărțea burse la studenți și alimente de la americani”, potrivit agentului „Popa Ion”, într-o notă din 14 decembrie 1960¹². De altfel, în amintirile sale, mitropolitul Antonie rememorează:

„În facultate fuseseș președintele Uniunii studenților teologi. Eram unul din cei doi reprezentanți ai Facultății de Teologie în Oficiul Universitar, unde fiecare facultate din Universitate avea câte doi reprezentanți. De la Teologie eram cu părintele Bordașiu din București. Acolo sigur m-am făcut cunoscut întregii Universități, pentru că noi dădeam bursele, noi dădeam căminele, noi dădeam tot. Era după venirea rușilor, când puterea trecuse în mâna poporului, iar eu eram poporul”¹³.

„Activitatea subversivă”

În dosarul penal al „grupului legionar” de la Teologie-Medicină Veterinară, între cei 30 de tineri inculpați figurează și Leonida Plămădeală. Despre activitatea lui în acest „grup subversiv”, deținem date din declarațiile celor anchetați în cursul anului 1948. Astfel, din declarația lui Constantin Vaman, datată 24 iulie 1948, aflăm că Leonida Plămădeală era încadrat de Nicolae Bordașiu în „organizația legionară”, din cadrul Facultății de Teologie, înainte de decembrie 1947. Ca îndatorire a celor care făceau parte din organizație era aceea de a pregăti tineri care se arătau ca atașați ai Legiunii, Leonida Plămădeală pregătindu-l pe Iulian Cârstoiu și încadrându-l ca „simpatizant în ultima săptămână înainte de vacanța Paștelui”. Plămădeală a făcut parte din cuibul condus de Nicolae Bordașiu, respectiv din grupul de la căminul Matei

¹¹ *Amintirile*, p. 35, 41, 53-54; Paul BRUSANOWSKI, „Coordonate biografice ale mitropolitului Antonie al Ardealului”, în *Revista teologică*, serie nouă, an VI (1996), nr. 3-4, p. 7; Mircea PĂCURARIU, *op. cit.*, p. 366.

¹² ACNSAS, fond Informativ, dosar 1015, vol. 1, f. 199.

¹³ *Amintirile*, p. 113-114.

Voievod, condus de Petre Villa, din care mai făceau parte Roman Braga și Constantin Vaman¹⁴, datele fiind confirmate de Vaman într-o declarație din 27 iulie¹⁵.

Teologul nostru mai apare în declarația lui Pavel Ioan, care în interogatoriul semnat la 20 august 1948 nu omitea să spună că „în cursul anului 1947 a fost încadrat și Plămădeală Leonida, student anul III”, cât și în cea a lui Constantin Nistor, din 19 august 1948, care susținea că Plămădeală făcea parte din organizația legionară din Teologie București, atunci când a contactat pe legionari, în toamna lui 1947¹⁶. Ulterior, într-un interogatoriu din 13 august 1955, Nicolae Bordașiu mai afirma: „Nu am avut legături strânse cu el. Știu însă că a devenit legionar prin anul 1947 și atunci am fost împreună cu el la una sau două ședințe subversive legionare, care au fost ținute la căminul teologic din str. Radu Vodă, București”¹⁷.

Ședințele conspirative ale „organizației subversive” din cadrul Teologiei se țineau săptămânal în biblioteca Asociației studențești din Internatul Teologic de pe str. Radu Vodă 24 bis. La toate ședințele participanții plăteau cotizații, sub formă de bani sau ajutoare alimentare, în îmbrăcăminte și medicamente, care erau strânse de Roman Braga, care la rândul lui le ducea lui Nicolae Nicolau. Aceste ședințe s-au ținut până în iunie 1948¹⁸.

Potrivit declarației lui Constantin Vaman din 23 iulie 1948, întâlnirile se consumau „pe cuiburi, în Biblioteca Internatului Radu Vodă. Cotizațiile le strângeau Villa și Răgălie. Ședința decurgea în felul următor: Rugăciune și jurământ, comentarea textului biblic ales de șef, minuta legiunii și a prieteniei în care se făceau observații (eventuale) oamenilor din grup. Mai târziu ședințele nu se mai puteau ține organizat și se țineau mergând pe stradă sau întâlnindu-ne la Facultate sau Cămin, făcându-se doar comunicări dacă erau sau dându-se sfaturi și măsuri de prudență, iar după Paști comunicările se făceau de la om la om, evitându-se grupurile mai mari de 2 oameni și aceste întâlniri erau foarte rare. Spre sfârșitul lunii mai Villa Petre, care se știa urmărit, nu a mai venit pe la Facultate și nici nu s-a mai întâlnit cu colegii, probabil fugise din București”¹⁹.

În amintirile sale, Antonie Plămădeală vorbește despre motivele care au determinat urmărirea și condamnarea sa în lotul în care fusese inclus, însă fără a preciza ceva legat de Mișcarea legionară:

„Eram printre cei care voiam să schimbăm regimul și așteptam să vină americanii. Știam că vin ori la 1, ori la 15 ale lunii și n-au venit niciodată! Și

¹⁴ ACNSAS, fond Penal, dosar 905, vol. 1, f. 18-19, 21.

¹⁵ Ibidem, f. 28.

¹⁶ Ibidem, f. 142, 243.

¹⁷ Idem, fond Informativ, dosar 1015, vol. 2, f. 65.

¹⁸ Idem, fond Penal, dosar 905, vol. 1, f. 244.

¹⁹ Ibidem, f. 13-14.

eram unul dintre cei înșelați de Churchill, care a mințit în legătură cu Yalta până a murit!”.

[...] În timpul acesta se ducea o propagandă susținută de la un post de radio german instalat în Austria, cam cum va deveni mai târziu Europa liberă. Nu mai țin minte cum se numea. Ni se țineau predici zilnice: «Frați români, rezistați! Dacă nu la întâi, la cincisprezece venim. Armatele americane sunt pe picior de plecare pentru a vă dezrobi de comunism». Ei bine, apelurile acestea repetate și convingătoare, pe noi toți care eram refugiați, eram anticomuniști, fugisem din fața rușilor, pe noi toți ne-au atras și am început să ne organizăm, pe facultăți, pe cămine studentești, să facem o organizație de rezistență împotriva comunismului, în așa fel încât comunismul să poată pătrunde cât mai târziu sau să nu pătrundă deloc. Se lucra cu o masă mare de oameni și nici nu se putea ca Securitatea să nu-și aibă infiltrații printre noi. Toate aceste grupuri au fost ușor identificate. Eram un fel de șef al basarabenilor, cel puțin din grupul care ne cunoșteam noi din Facultatea de Teologie și Universitatea din București. Am redactat, atunci, nu mai știu câte numere dintr-un ziar care s-a numit «Ecolul Basarabiei», pe care îl scriam eu, eram pe vremea aceea pedagog, deși student eram și pedagog la o școală tehnică din comuna Militari, care acum este parte din București. Acolo exista o mașină de scris, și eu mai făceam benevol și pe secretarul școlii ca să-mi ascund faptul că aveam nevoie de mașina de scris, și după-amiaza băteam ziarul acesta la mașină în câte exemplare puteam, și a doua zi împreună cu câțiva basarabeni din București ne luam fiecare câte un număr de exemplare și le distribuam sau le aruncam în locuri publice. Sigur, militam pentru eliberarea Basarabiei, pentru Basarabia românească, pentru faptul că această situație e provizorie, că vor veni americanii, că ne vom întoarce cu toții acasă, să nu ne pierdem speranța și așa mai departe. Am aflat abia mai târziu că, dacă nu toate, un mare număr din aceste ziare ajungeau la Securitate, și când m-au arestat nu le-a fost nici lor prea greu să recunoască în stil și în idei că unul din cei care scriau eram eu. De fapt, eram vreo doi-trei, nu foarte mulți, studenți teologi basarabeni”²⁰.

În stadiul actual al cercetărilor, nu avem date despre mișcarea pentru eliberarea Basarabiei de care Antonie Plămădeală vorbește în amintirile sale, iar în dosarul penal al grupului nu există nici o mențiune în acest sens. Este posibil să fi fost anchetat și pentru aceste fapte, însă deocamdată nu ne putem pronunța. De altfel, după cum nu am descoperit nici despre participarea acestuia la manifestarea de sprijin a regelui Mihai din 8 noiembrie 1945, precum precizează în aceleași amintiri²¹.

²⁰ *Amintirile*, p. 82-83, 124-125. În altă ocazie, Antonie Plămădeală susținea că inițiativa publicării acestui ziar s-a concretizat „în toamna lui 1945”, împreună cu Roman Braga, unde la fel nici în cazul acestuia din urmă nu am găsit vreo informație în acest sens (ANTONIE Plămădeală, *Basarabia*, Sibiu, 2002, p. 30).

²¹ *Amintirile*, p. 82.

Condamnarea

Arestările în rândurile teologilor și mediciniștilor veterinari legionari din București au fost operate la începutul lui iulie 1948. Cei arestați au fost anchetați până la 8 decembrie 1948, atunci când căpitanul de securitate Dumitrescu Nicolae încheia procesul verbal de anchetă²², pentru ca la 14 ianuarie 1949 să li se întocmească referatul introductiv pentru trimiterea în justiție. Inculpații erau învinuiți că „au activat conspirativ pentru răsturnarea ordinii existente și distrugerea înfăptuirilor democratice realizate”; că „activitatea grupării era educarea în stil fascist-legionar a membrilor, prin ședințe ce țineau regulat [...] și prin întâlniri pe străzi” și că prin răspândirea manifestului „Frați creștini” s-au folosit de „un mijloc diversionist de ațâțare la dușmănie împotriva muncitorimii și păturii intelectuale ce se pregătea cu însuflețire să sărbătorească ziua muncii: 1 Mai”. Mai mult decât atât și ca o exagerare nemaiîntâlnită, în același referat aflăm că aceștia, „pentru atingerea scopului final-răsturnarea violentă a regimului-membrii grupării făceau marșuri și afară de antrenamentul fizic, strângeau și depozitau armament în munți, ce trebuie împărțit «la timp» între ei, unii păstrând muniție, armament și în casă”²³.

Leonida Plămădeală, aflând de arestările care se operau în rândurile studențimii bucureștene, reușește să fugă din Capitală. Cum a izbutit Plămădeală să se sustragă de urmărirea Siguranței comuniste, aflăm chiar din amintirile lui:

„În vara lui 1948 a început vânătoarea. Probabil stăpânirea din vremea aceea și Securitatea, care era tocmai în curs de organizare după vechea poliție politică a lui [Eugen, n.n.] Cristescu, au sesizat fenomenul și au început arestările. Mai întâi s-au întâmplat câteva arestări la câteva cămine studențești. Noi am prins repede de veste și cei care am putut am plecat rapid din București. Nu prea aveam unde pleca, însă. Eu am profitat de faptul că se înființau tocmai atunci niște brigăzi de muncă voluntară studențească și credeam că în felul acesta o să-mi pierd urma și m-am înscris într-una din brigăzile de muncă voluntară studențească. Am fost repartizat la complexul triaj Brașov la săpat gropi, la turnat betoane. Și am venit cu acea grupă la Brașov. Terminasem anul III de facultate. Cred că era iulie-august. Am apucat să lucrez o lună la șantierul acesta până când a sosit acolo Securitatea și a arestat pe doi dintre noi. Știu bine că unul dintre ei era părintele Munteanu care mai trăiește și astăzi în București. Este paroh la o biserică. Este nepotul patriarhului Nicodim. L-au luat pe el și pe încă un student, și atunci m-am gândit: «În cazul acesta, o să pună mâna și pe mine, dacă nu m-au luat de data aceasta, înseamnă că nu au intrat încă în posesia listelor!» a doua zi am dispărut de acolo”²⁴.

²² ACNSAS, fond Penal, dosar 905, vol. 2, f. 2-11.

²³ Ibidem, f. 3-4.

²⁴ *Amintirile*, p. 126.

Prin referatul introductiv, Leonida Plămădeală, chiar în lipsă, era propus pentru trimiterea în justiție „pentru crima de organizare și participare la organizațiunii de tip fascist politice și paramilitare prevăzută și pedepsită de art. 209 pct. 3 Cod Penal combinat cu art. 457 Codul Justiției Militare și Decretul lege 856/938 și 1108/1938”²⁵.

După un simulacru de proces, la 14 februarie 1949, prin Sentința nr. 210, Tribunalul Militar București, Secția a II-a, condamna lotul teologilor și mediciniștilor „legionari” la pedepse grele, cuprinse între 10 și 1 an. În contumacie, Leonida Plămădeală primea 7 ani temniță grea și 5 ani degradare civică²⁶.

În același timp, tânărul Plămădeală căuta să scape de urmărirea și arestarea de către Securitate. După plecarea din Brașov, el se va întoarce tot în Capitală, după cum, în aceleași amintiri, reușește să illustreze atât de bine peregrinările sale:

„M-am întors în gura lupului, adică în București, dar nu m-am dus acasă, bineînțeles. M-am întors în București pentru că numai de acolo puteam să organizez un ascunziș undeva. Și așa s-a făcut atunci că un alt coleg de al meu avea o istorie mai complicată, un fost elev al tatălui lui era acum directorul școlii profesionale din Baia Mare. Pe colegul meu îl chema Sandu Bucescu. Am spus: «Măi Sandule, ce facem?» Și el era în categoria urmărilor, se putea aștepta și el la arestare, pe noi încă nu ne căutase nimeni, dar trebuia să ne punem la adăpost. Și atunci am luat trenul și am plecat amândoi la Baia Mare, în neștire, fără să știm la cine mergem. Am ajuns acolo, ne-am dus la Școala tehnică și Școala minieră din oraș. Când acolo, directorul respectiv nu mai era! Fusese mutat la Petroșani. Deci noi ajunsesem acolo la nimeni! Dar așa la nimeni, ne-am prezentat la ambii directori ai școlilor. Pe atunci se organizau școli profesionale și tehnice în locul fostei școli de subingineri minieri din Baia Mare. Ei aveau foarte mare nevoie și de profesori și de celălalt personal, de secretari, de pedagogi. Eu la Școala profesională minieră, Sandu, prietenul meu, la Școala tehnică minieră. Mi-aduc aminte, printre altele, când începuseră persecuțiile împotriva Bisericii Greco-catolice, romanii catolicii s-au simțit și ei amenințați. Secretarul școlii profesionale la care eu fusesem angajat pedagog se numea Gyuritz Anton, era tot un fugar, un ieșit din clerul catolic. Noi cu istoria noastră de teologi cu trei ani am fost întrebați: «Bine, dar de ce veniți aici? Păi, s-a desființat Facultatea de teologie». În parte, era adevărat, pentru că facultățile de teologie au fost desființate în toamna aceea și au fost reînființate după 1 ianuarie sub forma de institute teologice. Legal, facultățile de teologie dispăruseră, încât noi am putut spune, fără să mințim, că am venit să ne angajăm undeva, fiindcă facultatea de teologie s-a desființat. Am fost credibili și un an școlar, din septembrie până în iunie, am fost pedagogi. Pe urmă, ni s-au dat și ore, căci era lipsă mare de profesori. Mie mi s-au dat ore de limba rusă, dar nimeni nu a știut

²⁵ ACNSAS, fond Penal, dosar 905, vol. 2, f. 22.

²⁶ Ibidem, f. 87.

vreodată că eu nu știu limba rusă. Îmi învățam lecțiile cu o zi înainte de a preda copiilor orele. Pe ce criteriu am obținut numirea de la inspectoratul școlar ca profesor de limba rusă? În carnetul meu de student teolog pe care îl aveam cu mine, ultimul dintre obiecte era istoria literaturii teologice ruse, pe care o făceam cu părintele Alexandru Severin, despre care domnul Adrian Severin spune că a fost bunicul lui. Eu am făcut o copie după carnetul meu, dar în loc să scriu istoria literaturii, am scris limba rusă. Pe baza acestui document am fost numit profesor de limba rusă. Repet, nu știam limba rusă deloc. Nici acum nu știu decât câteva cuvinte. Îmi învățam lecția, a doua zi o predam elevilor. [...] Am reușit deci să fiu profesor la acest liceu un an de zile. Eram deja pus sub urmărire. Lucrul acesta îl știam pentru că mă căutaseră prin București. Nu dăduseră de mine și am putut să stau acolo până în luna iunie, deci până la sfârșitul anului școlar. Chiar cred că am dat examenele de sfârșit de an cu clasele pe care le aveam eu atunci”²⁷.

În iunie 1949, Plămădeală va pleca din Baia Mare, pentru a merge la Cluj, cu intenția de a termina Facultatea de Teologie. Prin sosirea Laurei Durac la Baia Mare, fusese anunțat că Securitatea îi dăduse de urmă²⁸.

La Cluj, Nicolae Balca, profesor de Pedagogie și Filozofie religioasă la Institutul teologic, îl va ajuta la reînscriserea în facultate și în anul IV, în susținerea examenelor de final, într-o săptămână, și în coordonarea tezei de licență, după cum spunea mitropolitul Antonie în amintirile sale:

„Motivând el cum a știut, că a trebuit să plec din București, fiindcă Bucureștii s-a desființat în toamnă, iar după aceea, când s-a reînființat facultatea din București, n-am mai putut să merg acolo. Profit de faptul că sunt în Ardeal și aș dori să-mi termin studiile teologice la Cluj”. Cât despre lucrarea de licență pe care și-a luat-o, aflăm din aceleași amintiri: „Balca zice: «Măi Plămădeală, trebuie să le arătăm ăstora din Cluj ce înseamnă o facultate de Capitală! Hai să facem noi o teză grozavă. Eu vreau să le facem ăstora o demonstrație. Bine, domn’ Profesor, dar ce-am putea să facem? Tu ce lecturi ai, ce ai mai citit în ultima vreme, dar așa mai filozofie, mai știință? Păi, domnule Profesor, ultima carte pe care am citit-o și care a apărut de curând este *Omul ființă necunoscută*, a lui Alexis Carrel. Asta e, îmi faci o teză de licență cu titlul *Importanța antropologiei carelliene pentru o pedagogie creștină* și vino la mine, căci eu sunt profesor de pedagogie»”²⁹.

Astfel, tânărul teolog Leonida Plămădeală, urmărit de Securitate și condamnat de „justiția populară” își susținea teza de licență la Institutul Teologic din Cluj în vara lui 1949, în manuscris, pentru că timpul nu-i permitea să o dactilografieze. Mai mult decât atât, va termina ca șef de promoție și va primi *magna cum laude* pentru lucrarea sa de licență, pentru care va susține și

²⁷ *Amintirile*, p. 126-128

²⁸ *Ibidem*, p. 128.

²⁹ *Ibidem*, p. 130-131.

discursul de sfârșit de an în fața episcopilor Nicolae Colan al Clujului, Nicolae Popovici al Oradei și a ministrului cultelor, Stanciu Stoian, care va fi publicat în revista bisericească „Renașterea”³⁰.

În seara aceleiași zile, Plămădeală avea să plece din Cluj, după cum mărturisea în amintirile sale: „Totul era sub presiune. Sub asemenea presiune că, dacă îmi amintesc bine, în aceeași seară am plecat”³¹.

Perioada Prislop. Intrarea în monahism

Proaspătul absolvent de Teologie avea să se retragă la mănăstirea Prislop, unde duhovnic era părintele Arsenie Boca. Aici era primit datorită relației apropiate pe care o avea cu marele duhovnic, încă din vremea în care acesta se afla la Sâmbăta. Apropierea lui Leonida Plămădeală de părintele Arsenie Boca se datorează în mod hotărâtor vacanțelor spirituale pe care le efectua împreună cu colegii teologi la mănăstirea Sâmbăta de Sus. În vara lui 1947, Leonida Plămădeală mergea, împreună cu Roman Brağa, Nicolae Bordașiu, Julieta Constantinescu, Irina Zlotea și alții, la mănăstirea Sâmbăta pentru a-l întâlni pe părintele Boca. Printre preocupările acestor tineri teologi la Sâmbăta erau: lectura cărților din biblioteca mănăstirii; participarea la programul slujbelor care se țineau și chiar excursii în împrejurimi³². Însă, potrivit amintirilor sale, Leonida Plămădeală era un preferat al părintelui Arsenie Boca, după cum și relatea:

„Cu banii pe care i-am putut economisi din bursă, am venit într-o primă vacanță la Sâmbăta. Atunci l-am cunoscut pe părintele Arsenie, atunci am avut

³⁰ *Ibidem*, p. 79-81, 131-133; „Cuvântul studențimii rostit de dl. L. Plămădeală”, în *Renașterea*, Cluj, an XVII (1949), nr. 27-28, 15 iulie, p. 4. Calificativul de șef de promoție era așteptat de absolvenții de Teologie care se transferaseră de la Blaj, deci foștii greco-catolici, după cum preciza Antonie Plămădeală în amintirile sale (*Ibidem*).

³¹ *Amintirile*, p. 134. Despre stările psihologice prin care monahul Antonie Plămădeală trecea atunci când era urmărit de organele Securității, aflăm din mărturiile sale: „Toate experiențele au fost grele, toate! Am încercat, așa, la un moment dat să zic care a fost mai grea și care a fost mai ușoară. Nici una n-a fost mai ușoară! Fiecare a avut coeficientul ei de greutate. De pildă, anii de fugă. Șase ani de fugă. N-am dormit nici o noapte fără frică... prima noapte pe care am dormit-o liniștit a fost după ce m-a arestat, pentru că știam că nu mi se mai poate întâmpla nimic. Pe urmă anii de închisoare și de anchetă... Țștia au fost groaznici! Nici n-o să am curajul să vi-i povestesc așa cum au fost... nu pentru că ar fi incredibil, dar pentru că m-aș jena. La câte umilințe am fost supus... (*Ibidem*, p. 84).

³² ACNSAS, fond Informativ, dosar 1015, vol. 2, f. 61-62. Acestea sunt confirmate de către părintele Arsenie Boca într-un interogatoriu din 21 septembrie 1955, cu excepția datei la care a ajuns Plămădeală la Prislop, care susținea: „Cred că prin luna iunie 1949” (*Ibidem*, f. 63).

revelația omului care era, revelația psihologului, a profetului, chiar dacă nu un profet în accepțiunea biblică a cuvântului, dar un om care, folosindu-se de mijloacele Psihologiei, putea, dintr-un răspuns la o întrebare a sa să deducă mai mult decât voia cel care dădea răspunsul, încât întrebarea pe care ți-o pune el după aceea se părea că era profetică, dar, de fapt, era dedusă de el din răspunsul celui cu care stătea de vorbă. Era un om de mare suprafață intelectuală, de aceea aduna multă lumea aici, ca în primele zile ale creștinismului. Eu l-am asemănat de multe ori, sigur, nu cu Mântuitorul, că ar fi fost o blasfemie, dar cam cu Ioan Botezătorul care, prin predica lui, aduna mulțimea la el la Iordan. După ce am făcut o primă vacanță aici, după ce am avut o primă discuție cu părintele Arsenie aici, el a pus cumva ochii pe mine. Deși aici veneau studenți de la Cluj și din alte părți, eu am devenit preferatul lui. Eram și puțin pedant, cum v-am mai spus, dacă vă mai amintiți, umblam cu costum alb și baston, ceea ce lui îi plăcea. El era și un estetizant. [...] El știa că ceea ce fac eu e o micro-frondă, dar îi plăcea, că nici asta n-o făceau toți proștii! În felul acesta, el a căpătat în mine încredere deosebită, atât de mare, încât ieșeam numai eu cu el, uneori, la plimbare pe lac. Odată a avut îndrăzneală, dar și-a mărturisit și încrederea în mine, încredere pe care eu nu am călcat-o niciodată, că ne-am întâlnit acolo cu cei din munți, cărora el le umplea sacii cu mâncare. Asta deja vă poate spune ceva! Cel care a ridicat de curând troița aceasta din fața mănăstirii Brâncoveanu în memoria celor care au murit în rezistența din munți știe foarte bine aceste lucruri. Delegați de-ai lor, îmbrăcați în ciobani, veneau aici în mănăstire și părintele Arsenie le umplea desagele cu pâine, cu slănină și cu de toate. La multe din acestea am fost și eu martor. Nu se poate spune, cum a spus un anumit părinte, care a șters numele părintelui Arsenie de pe această cruce, că înseamnă că l-am politizat pe părintele Arsenie. Nu este adevărat! Eu știu lucrurile așa cum s-au petrecut și nu înseamnă că-l politizez pe Arsenie și că îl scot din rândul sfinților, așa cum încerca el să o facă... el apăra atunci o cauză sfântă, care era a libertății și a credinței și îi ajuta pe cei din munți, indiferent de ce culoare politică erau ei³³.

La nici două luni după așezarea la mănăstirea Prislop, tânărul Leonida Plămădeală cerea episcopului locului, Andrei Magieru al Aradului, să-l hirotonească în treapta de diacon. La praznicul Schimbării la față (6 august) al anului 1949, Leonida Plămădeală era hirotont ca diacon celib, împreună cu prietenul său Stelian Manolache, care era făcut preot, în capela Episcopiei Aradului. O lună mai târziu, la 14 septembrie același an (Înălțarea Sf. Cruci), la mănăstirea Prislop, fiind și hramul acestui așezământ, cei doi erau tunși monahal de același episcop, cu numele de Antonie, respectiv Dometie, naș fiindu-le monahal Agathon Sandu Tudor³⁴. Apropierea de Sandu Tudor se datora participărilor la

³³ *Amintirile*, p. 140-141.

³⁴ ACNSAS, fond Informativ, dosar 1015, vol. 1, f. 159, 199; vol. 2, f. 52-53 (interogatoriu din 29 septembrie 1955 luat maicii Zamfira Constantinescu); Adrian Nicolae PETCU, *Părintele Arsenie Boca în percepția poliției politice din România*, în CNSAS, „Arhivele

manifestările grupului Rugului Aprins de la mănăstirea Antim, din 1946, în zilele de joi și duminică, împreună cu alți studenți teologi ca Nicolae Bordașiu sau alți colegi de la facultățile de Medicină Umană sau Veterinară. Conform aceleiași mărturii, tânărul Leonida se pare că a fost „inițiat individual” duhovnicesc, ca și Bordașiu, în felul aceștia fiind instruiți 12 studenți. La conferințele Rugului Aprins avea să-i cunoască pe mai mulți intelectuali apropiați altarului, cum au fost Tudor Vianu, Ion Marin Sadoveanu, Vasile Voiculescu sau Paul Sterian³⁵.

Urmărit de Securitate

La data de 5 ianuarie 1950, Parchetul Tribunalului Militar București, Biroul de Urmărire, emitea mandatul de arestare nr. 100.015/1950, pe numele lui Plămădeală Leonida, condamnat pentru uneltire contra ordinii sociale, la 7 ani temniță grea³⁶. În baza acestui mandat, Miliția va întreprinde urmărirea acestuia, mai întâi la fostul domiciliu din Militari, București, apoi la mănăstirea Prislop, din Hunedoara. În urma cercetărilor efectuate de postul de Miliție din Silvașul Inferior, jud. Hunedoara, în adresa din 5 februarie 1950 către Circumscripția 17 Miliție București se raporta: „Din cercetările făcute de noi și informațiunile primite de la starețul mănăstirii [Prislop, n.n. ANP], cel în cauză a plecat la București, fiind anunțat de un frate al său că este căutat de miliție, în ziua de 20 ianuarie 1950, în lipsa starețului acesta fiind pe la București,

Securității”, Editura Nemira, 2004, p. 228-229, nota 71; Paul BRUSANOWSKI, *op. cit.*, p. 8. Despre prietenia lui Antonie Plămădeală cu Dometie Manolache, a se vedea în cele câteva amintiri ale părintelui Dumitru Stăniloae, atunci când vorbește și de vizitele pe care le-a făcut, împreună cu aceștia, la unele mănăstiri (*Mitropolia Ardealului*, an XXXI (1986), nr. 6, p. 62-63).

³⁵ *Amintirile*, p. 72-73, 116, 119. Aici trebuie remarcat portretul pe care l-a făcut Antonie Plămădeală lui Sandu Tudor: „Era o mare personalitate! În primul rând, era un mare om de cultură, avea vervă. Era puțin cam brutal, încât trebuia să ai îndrăzneală să stai de vorbă cu el și să-i rabzi unele invective. Dar nu conta. El nu le spunea din inimă. [...] Deci Sandu Tudor avea porniri temperamentale, era temperamentul său de fost ziarist bătaios” (*Ibidem*, p. 110-111). Antonie Plămădeală l-a respectat atât de mult încât într-o carte dedicată Rugului Aprins afirma: „A murit la Aiud. El poate fi canonizat! Eu aș face o propunere, de canonizare, pentru că el a murit în închisoare la Aiud, unde a fost închis pentru Rugul Aprins, pentru credința lui. El n-a fost închis pentru că a făcut politică legionară, de pildă. N-a fost legionar. Dimpotrivă. Toată lumea știa că el a fost cu legionarii în ceartă. El a murit în închisoare pentru credința lui! El ar putea intra foarte bine într-un catalog al martirilor creștini, pe care ar trebui să-l alcătuim noi astăzi. Ar trebui să intre printre cei dintâi în acest catalog, cu nume sau fără nume, printre martirii morți în închisori pentru credință, sfinți, cum sunt cei 40 de martiri din istoria creștinismului. Printre aceștia ar intra, fără îndoială, și Sandu Tudor” (*Ibidem*, p. 105; Idem, *Rugul Aprins*, Sibiu, 2002, p. 92).

³⁶ ACNSAS, fond Penal, dosar 905, vol. 2, f. 219.

înapoiindu-se pe 31 ianuarie 1950. Așa că, condamnatul simțind că este urmărit a plecat la București, unde crede că nu va putea fi prins. Rugăm a fi căutat la familie și rude și la prietenul său Virgil Ionescu din București, I, Piața Rosetti, nr. 3, et. 8, ap. 24, care i-a scris la mănăstire pe 24 ianuarie a.c. crezând că s-a înapoiat. Se bănuiește că nu se mai prezintă la m[ănăstirea] Prislop, dorind chiar a se bărbieri înainte de a pleca de la mănăstire³⁷. Într-o altă verificare a aceluiași post de miliție, din 2 aprilie 1950, se aprecia că Leonida Plămădeală „s-ar afla tot în București, la Teologie pentru doctorat sau la domiciliul părinților săi sau [al] fratelui său cu care a venit la București și care l-a anunțat să fugă la București, fiind urmărit de miliție”³⁸. Totodată, la 25 aprilie 1950, Miliția din București efectua cercetări la domiciliu, unde tatăl său, Vasile Plămădeală, era anchetat și pus să dea o declarație în care afirma că nu mai are nici o știre de la fiul său din data de 1 ianuarie 1950, atunci când primise o felicitare de Anul Nou³⁹.

Se pare că plecarea ierodiaconului Antonie Plămădeală a fost intempestivă atâta vreme cât într-o scrisoare a mamei Zamfira Constantinescu către patriarhul Justinian Marina, din 11 martie 1951, scria următoarele relativ la arestarea părintelui Arsenie Boca de către Securitate: „Suntem convinși că IPS Voastră nu știți, încă, care este situația exactă a părintelui Arsenie în ce privește primirea părintelui Antonie aici. Suntem aici doi, pe care părintele Arsenie ne-a întrebat de situația părintelui Antonie, la primirea lui în mănăstire. Părintele Arsenie n-a știut de condamnarea părintelui Antonie. În afară de asta, a plecat de aici în lipsa părintelui, iar plecarea i-a fost anunțată la Episcopie de la care s-a primit înștiințarea de caterisire și excludere din sânul mănăstirii cu nr. 1901/1950. Mai mult, părintele Antonie a venit aici ca profesor de limba rusă [de] la un liceu din Baia Mare și ca proaspăt licențiat al Institutului teologic din Cluj. Deci părintele Arsenie nu are nici un amestec în activitatea părintelui Antonie. Știind acum aceste lucruri, Vă rugăm să interveniți direct pentru eliberarea părintelui Arsenie”⁴⁰.

În stadiul actual al cercetărilor nu putem susține cele de mai sus, însă se pare că există un sămbure de adevăr între prezența condamnatului politic Leonida Plămădeală la mănăstirea Prislop și arestarea părintelui Arsenie Boca. Acesta deoarece potrivit unui raport al Securității Hațeg către superiorii din Hunedoara, din 4 iulie 1950, aflăm: „În anul 1949 a ascuns un călugăr timp de 9 luni, care a fost condamnat la 7 ani temniță grea de către un tribunal din București, iar după identificarea călugărului vinovat tot acest Boca Arsenie l-a anunțat să dispară de la mănăstirea Prislop, care a dispărut și nici până azi nu este identificat locul

³⁷ Ibidem, f. 216-216v.

³⁸ Ibidem, f. 213.

³⁹ Ibidem, f. 226.

⁴⁰ Idem, fond Informativ, dosar 2637, vol. 3, f. 16-17.

unde se află”. Față de aceasta, dar și de alte acuzații, Securitatea propunea trimiterea părintelui Boca în „unitate de muncă”⁴¹.

Însă, dacă părintele Arsenie Boca știa sau nu de condamnarea lui Leonida Plămădeală este o altă problemă. La prima vedere se poate spune că ar fi greu de crezut ca părintele Boca să nu fi știut de acest lucru. În susținerea acestei ipoteze vine mărturia lui Roman Braga, dintr-o declarație din 1955, în care își amintea de o discuție cu Antonie Plămădeală, din 1953, la mănăstirea Văratec: „Că la început i-a fost frică, dar vorbind cu Arsenie Boca, un călugăr din mănăstirea Sâmbăta pe care el îl admira, acesta i-a spus: «Dacă vrei să nu te caute nimeni, depune un vot în fața lui Dumnezeu și fă-te călugăr». Și mi-a spus că așa a făcut. S-a călugărit și de atunci chiar s-a hotărât să nu se mai ferească, să nu se mai ascundă și nimeni nu l-a mai întrebat de nimic”⁴². Nu știm dacă această afirmație este chiar veridică, mai ales că părintele Boca nu ar fi determinat pe cineva să intre în monahism pentru simplul motiv de a se sustrage de urmărirea autorităților. În același timp, se poate susține că Antonie Plămădeală a făcut această afirmație față de un fost coleg de seminar și facultate doar pentru a arăta cine l-a determinat să intre în viața monahală, adică de către un părinte mult prea cunoscut la vremea aceea.

Față de toate acestea, nu este exclus ca Leonida Plămădeală să fi intrat în monahism și printr-o influență a părintelui Boca, dar în același timp trebuie avut în vedere faptul că era un condamnat și urmărit de autoritățile statului. Intrarea în mănăstire putea fi o soluție foarte simplă și rapidă pentru evitarea de urmărirea Securității. Nu se poate spune că părintele Boca l-ar fi scăpat pe Plămădeală de urmărirea de autorități numai prin acederea în monahism, atâta vreme cât în 1948 afirma: „Le-am propovăduit calea împăcării cu Dumnezeu, în funcție de împăcare[a] cu oamenii, deci și cu stăpânirea”⁴³. Însă, potrivit mărturiei lui Nicolae Bordașiu într-un interogatoriu din 13 august 1955, aflăm: „Călugărul Arsenie, cu ocazia vizitei ce mi-a făcut-o în orașul Timișoara, mi-a propus să merg la mănăstirea Prislop, unde să mă ascund, afirmându-mi totodată că la mănăstire se mai găsește legionarul Plămădeală Leonida și un student Manolache Stelian”⁴⁴. Pe de altă parte, se pare că au fost și o serie de divergențe între Antonie Plămădeală și maica Zamfira Constantinescu, după cum susținea sursa „Popa Ion” într-o notă informativă dată Securității la 14 decembrie 1960⁴⁵.

⁴¹ Ibidem, f. 60.

⁴² Idem, fond Penal, dosar 905, vol. 4, f. 71.

⁴³ Adrian Nicolae PETCU, *Părintele Arsenie Boca...*, p. 205. La fel susținea în 1955, atunci când se referea la relația sa cu Nicolae Petrașcu, fost secretar general al Mișcării legionare (*Ibidem*, p. 217).

⁴⁴ ACNSAS, fond Informativ, dosar 1015, vol. 2, f. 65.

⁴⁵ Ibidem, vol. 1, f. 202, 298.

Față de cele de mai sus, se poate afirma că dorința tânărului Leonida Plămădeală de a se călugări s-a îmbinat perfect cu necesitatea de a se ascunde - ocazie oferită de părintele Boca. Cât despre plecarea lui de la Prislop, aceasta se datorează în cea mai mare parte faptului că fusese descoperit, iar într-o anumită măsură și divergențelor pe care le-ar fi avut cu maica Zamfira Constantinescu.

După plecarea călugărului nostru, în ianuarie 1950, părintele Boca, revenit la Prislop, scria maicii Zamfira aflată în București că „Plămădeală Leonida a fugit de la mănăstire, deoarece fratele lui Plămădeală a venit după el ca să se prezinte la cursuri la București. Părintele Manolache Stelian i-a spus părintelui Arsenie cum că a venit aici la mănăstire un frate a lui Plămădeală și au plecat împreună. De asemenea, pâr. Arsenie mai scria că șeful postului de miliție din com. Silvaș i-a spus că Plămădeală Leonida are o condamnare de 7 ani pentru faptul că a fost legionar”⁴⁶.

După plecarea de la Prislop, Antonie Plămădeală a ajuns la București, unde a reușit să se întâlnească cu episcopul Andrei Magieru, chiriarhul său. „Episcopul i-a aprobat hotărârea și i-a dat și suma de 3000 lei pentru cheltuială. La scurtă vremea după aceea, episcopul Andrei i-a trimis cartea canonică (legitimația bisericească și a călugărilor), în care se arăta că a fost caterisit”, potrivit sursei „Marinescu Costel”, care informa Securitatea într-o notă datată 25 mai 1960⁴⁷. Cu tot pericolul care îl urmărea, Antonie Plămădeală s-a deplasat la Arad pentru a-l ruga pe episcopul Andrei Magieru să-i ridice caterisirea care-i bloca accesul în orice mănăstire. Potrivit unor mărturii, se pare că episcopul nu a vrut să-l primească, Antonie fiind auzit numai de vicarul administrativ al Episcopiei, preotul Gheorghe Lițiu, care a determinat schimbarea sentinței de caterisire în excludere din mănăstirea Prislop, cu dreptul de a se stabili în orice altă mănăstire⁴⁸.

Rămas în București, pe perioada iernii, Antonie Plămădeală va fi adăpostit de un profesor de matematică, Ion Dădârlat (sau Dodârlat cum mai apare menționat), din Săliște, după cum relatează în amintirile sale:

„Am plecat tot la București [de la Prislop, n.n.]. Bucureștiul era cea mai mare pădure. Așa se spunea pe vremea aceea, adică era locul unde te puteai ascunde cel mai bine, fiind oraș mare. Într-adevăr, m-am ascuns cel mai bine acolo.

Am stat la profesorul Dodârlat în iarna lui '49-50. Am stat ascuns în casă la el. Acesta baricadase ferestrele cu hârtie albastră, încât nu se putea vedea nimic

⁴⁶ Ibidem, vol. 2, f. 52-53.

⁴⁷ Ibidem, vol. 1, f. 197; Adrian Nicolae PETCU, *Părintele Arsenie Boca...*, p. 228-229, nota 71.

⁴⁸ Paul BRUSANOWSKI, *op. cit.*, p. 8. După plecarea de la Prislop și sosirea în București, potrivit amintirilor sale, Antonie a fost primit de Gala Galaction pentru a-i prezenta câteva încercări literare și cu care, de altfel, a slujit într-o duminică în biserica de la Foișor (*Amintirile*, p. 75-76).

de afară, nici dinăuntru afară. Stăteam toată ziua cu lumina stinsă când el pleca la ore. [...] Eu rămâneam singur în casă, trebuia să nu răspund la nici o ciocănitură la ușă, iar când el era acasă, deși evita pe cât putea vizitele, eu trebuia să fug în pivniță. Avea o intrare din interior în pivniță, unde eu trebuia să stau. Nu era comod. Era frig, iar eu trebuia să stau până când musafirul respectiv pleca. Acest profesor a avut grijă de mine o iarnă întreagă. M-a scos în primăvară. Atunci îi venea soția cu doi copii de la Săliște. Deci eu nu mai aveam loc acolo și adresa nu mai era conspirativă de vreme ce erau doi copii, care puteau să vorbească cu copiii din curte⁴⁹.

Momentul Crasna-Gorj

După părăsirea Prislopului și iarna petrecută în București, prin ierodiaconul Bartolomeu Anania, intendentul Palatului patriarhal, Antonie a cerut sprijinul mitropolitului Firmilian al Olteniei, care l-a primit la mănăstirea Crasna din Gorj, unde mai erau așezați Agaton Sandu Tudor, Arsenie Papacioc și Adrian Făgețeanu.

Prezența acestora la Crasna era în scopul înființării unei mănăstiri de monahi-intelectuali, respectiv a unei pepiniere de călugări cu profundă cultură teologică⁵⁰. Constituirea obștii de la Crasna urma momentului Govora, din iulie 1947, atunci când, la inițiativa călugărului Agathon Tudor, se organizase „o retragere a unor călugări și credincioși”, între aceștia fiind Vladimir Streinu, Andrei Scrima, Benedict Ghiuș, Sofian Boghiu și Adrian Făgețeanu”. Această „retragere” a durat aproximativ o lună și „a constatat într-o experiență pentru a înlocui ritualul de zi cu cel de noapte”, adică momentele de rugăciune din timpul zilei cu privegherea de noapte. Cu această ocazie, Agathon Tudor și-a manifestat interesul „să înjghebeze o mănăstire cu monahi intelectuali pentru a-i pregăti în scopul luptei pentru combaterea concepției materialiste”. Această inițiativă o va pune în practică Agathon Tudor abia în anul 1950, cu binecuvântarea mitropolitului Firmilian al Olteniei, la mai vechea mănăstire gorjeană Crasna. După 3-4 zile duhovnicești, cu rugăciuni și conferințe serale, în care obișnuiții membri ai grupului Rugul Aprins de la mănăstirea Antim din București au participat, Agathon Tudor a pus bazele obștii de la Crasna⁵¹.

În această euforie spirituală avea să se așeze și ierodiaconul Antonie Plămădeală, care, de altfel, participase la zilele duhovnicești. Astfel, în martie

⁴⁹ *Ibidem*, p. 93; *Idem*, *Rugul aprins*, Sibiu, 2002, p. 81-82; *Idem*, *Basarabia*, Sibiu, 2002, p. 31.

⁵⁰ ACNSAS, fond Informativ, dosar 1015, vol. 1, f. 202; vol. 2, f. 18-18v. Potrivit unei note informative a sursei „Apostol”, din 17 august 1964, se pare că Antonie Plămădeală solicita așezarea la Crasna încă din 1949, probabil imediat după intrarea în monahism, deci după septembrie același an (*Ibidem*, vol. 1, f. 278). La fel susținea Bartolomeu Anania în ancheta consemnată la 26 iunie 1958 (*Idem*, fond Penal, dosar 88, vol. 1, f. 91v).

⁵¹ *Ibidem*, dosar 202, vol. 1, f. 101-102.

1950, ierodiaconul Antonie Plămădeală înainta următoarea solicitare către mitropolitul Firmilian: „Subsemnatul, Plămădeală Antonie, licențiat în Teologie Cluj, din mănăstirea Prislop, județul Hunedoara, cu adâncă smerenie, Vă supun la cunoștință următoarele: Fiind informat că I.P.S. Voastră dorește să pună temei de viață călugărească nouă în de Dumnezeu păzita Eparhie a Craiovei și rămânând să slujesc sub oblăduirea I.P.S. Voastră, având și învoirea canonică verbală a P.S. Andrei al Aradului, smerit, vă rog să binevoți a dispune să fiu închinoviat într-una din mănăstirile Eparhiei Craiovei”. Pe această cerere, mitropolitul Olteniei punea rezoluția: „21 martie 1950, Se aprobă închinovierea în Mănăstirea Crasna, Gorj, și se numește, cu începere de la 1 aprilie a.c., în postul de cântăreț, vacantat prin transferarea ierom. Adrian Garștea, † Firmilian”⁵².

Despre cele petrecute în mănăstirea condusă de Sandu Tudor, mitropolitul Antonie Plămădeală își amintea:

„Eu eram deja condamnat în momentul acela și cam umblam din loc în loc ca să mi se piardă urma. M-am dus cu el Crasna. El era stareț, eu cântam la strană, iar la altar era părintele Adrian Făgețeanu, care desigur trăiește și astăzi la mănăstirea Antim. El era preot, eu eram cântărețul și părintele Daniil era poporul. Eram trei în toată mănăstirea. Eram toți orășeni, nu știam să îngrijim nici animale, nici păsări... Mitropolitul Firmilian ne dăduse în primire această mănăstire cu gândul de face din ea o mănăstire de intelectuali, dar părintele Daniil a luat-o ca la carte și a început să ne ducă la biserică de șapte ori pe zi și pe noapte. Într-o seară i-am spus părintelui stareț: «Știi că am uitat să închid găinile. Ce, găină îmi trebuie mie? Mergem la biserică la slujbă». În noaptea aceea, din fericire, ne-au furat găinile. Altă dată, am uitat să deschid porțile pe care intrau caii care pășteau liber în munte. Caii n-au mai intrat în noaptea aceea, dar n-au mai intrat niciodată! Probabil, i-au mâncat lupii, ori s-au rătăcit prin pădure, ori i-a furat cineva. Tot așa am pățit și cu porcii... în foarte scurt timp, am lichidat gospodăria urgent, spre satisfacția părintelui Daniil căruia nu-i trebuia gospodărie. Deci fusesem cu părintele Daniil la acest schit Crasna din Gorj de unde el, odată, a plecat la București. S-a întors în aceeași zi în mare grabă ca să-mi spună: «Antonie pleacă, pentru că la București s-a auzit că se știe că ești aici și te vor găsi»⁵³.

Practic, aici a stat doar o lună, deoarece la 17 mai 1950 starețul mănăstirii Crasna, ieromonahul Agathon Tudor, înștiința pe chiriarhul său de următoarele: „Susnumitul ierodiacon [Antonie Plămădeală, n.n. ANP] în tot timpul de când se află închinoviat la această Sf. mănăstire a dat dovadă de un spirit de independență și chiar de nesupunere care nu cadrează cu viața de obște rânduită în întregime într-un program unitar și egal tuturor. Nu i-am putut satisface dorința de a fi tratat în chip deosebit, iar pentru repetatele sale ieșiri am

⁵² Arhiva Mitropoliei Olteniei, fond Personal monahal plecat din eparhie, pensionat și decedat, inv. 23, dosar 115, f. nepag.

⁵³ *Amintirile*, p. 92-93.

fost silit să-l canonisesc spre îndreptare cu cinci sute de metanii în biserică. În loc de a-și recunoaște greșeala și a se smeri și a-și recunoaște felul său îndrăzneț și neduhovnicească de a se purta, mi-a răspuns că nu va îndeplini întru nimic canonul dat și e hotărât să plece din mănăstire. Rămânerea sa mai departe în mănăstire ar fi o pildă dăunătoare bunului mers al vieții noastre de obște. De aceea, cer să binevoiți a dispune declararea postului de cântăreț vacant, pentru a putea fi ocupat de un alt element mai potrivit nevoilor noastre”⁵⁴.

Nemulțumirea starețului Agathon era în concordanță cu cea a ierodiaconului Plămădeală, care la 1 iunie 1950 solicita mitropolitului oltean demisia din postul de cântăreț, deoarece „viața în schitul Crasna fiind acum în organizare îmi cere o dăruire totală activității practice. Cum eu sunt înscris la doctorat la Facultatea de Teologie din București mă văd în imposibilitate de a-mi continua studiile. De altminteri, dese neînțelegeri în această privință cu P.C. stareț Agathon Tudor, care nu înțelege nici o abatere de la program, îmi face cu neputință continuarea vieții mele în această chinovie”. La 3 iunie, demisia era aprobată de către mitropolitul Firmilian⁵⁵.

Evident că adevărul este undeva la mijloc. Se poate considera că adresa părintelui Agathon Sandu Tudor poate fi veridică în conținut, dar, totodată poate a constituit un motiv ca Antonie Plămădeală să plece în mod justificat din mănăstirea Crasna.

Perioada Slatina

Ulterior, cu sprijinul călugărului Arsenie Papacioc, va ajunge la mănăstirea Slatina din fostul județ Baia, unde a îndeplinit funcția de ieromonah și profesor la Școala monahală. Totodată, își va urma studiile de magisteriu de la Institutul Teologic București⁵⁶. Mutarea la Slatina se consuma la începutul lui iulie 1950, atunci când ierodiaconul Plămădeală se adresa mitropolitului Firmilian: „Cu smerite metanii, vă rog să binevoiți a-mi aproba ieșirea din cuprinsul Eparhiei Craiovei, vînd să mă așez în cuprinsul Mitropoliei Moldovei și Sucevei și a-mi

⁵⁴ Arhiva Mitropoliei Olteniei, dosar citat, f. nepag.

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ ACNSAS, fond Informativ, dosar 1015, vol. 1, f. 11; *Amintirile*, p. 93. Iată cum povestește Antonie despre intrarea lui în Slatina: „Am plecat cu ajutorul părintelui Arsenie Papacioc care acum este la Schitul Techirghiol. Cu o recomandare scrisă de la el am plecat la mănăstirea Slatina, din Moldova, unde m-a primit părintele Cleopa. I-am spus despre ce este vorba, i-am spus că am o condamnare în lipsă. L-am întrebat dacă are curajul să mă primească, dacă nu, plec imediat. Părintele a spus: «Bine, nu știe nimeni, rămâi aici, pentru mine ești Antonie, călugăr care vine de la Prislop. Eu te primesc, mai departe nimeni nu știe nimic»” (*Ibidem*).

trimite învoirea canonică după normele regulamentare în vigoare la Sf. Mitropolie a Iașilor⁵⁷.

Mănăstirea Slatina la vremea aceea reprezenta un reper pentru viața monahală a Bisericii Ortodoxe Române. Altfel spus, ceea ce Firmilian al Olteniei încercase cu Crasna, la Slatina s-a reușit cu aportul considerabil al lui Justinian Marina. Potrivit interogatoriului din 19 ianuarie 1959, luat lui Bartolomeu Anania, aflăm că „această mănăstire fusese reorganizată prin anul 1947 de Justinian Marina, pe când era mitropolit al Moldovei, prin transferarea unui grup de călugări în frunte cu Ilie Cleopa. Datorită acestuia, Slatina a devenit în scurt timp cel mai puternic centru de pelerinaj din nordul Moldovei, iar spiritul mistic din ea a atras atenția mai multor călugări intelectuali”⁵⁸. După ieșirea din pușcărie a lui Sandu Tudor, mănăstirea va cunoaște o evoluție spirituală mai intensă. Acesta se va stabili în calitate de egumen al schitului Rarău, care depindea de Slatina, și „va exercita o influență personală în viața acestei mănăstiri”, mai ales prin grupurile de tineri care vor fi educați în spirit religios. Alături de Ilie Cleopa și Sandu Tudor, din 1951 se stabilea Petroniu Tănase, profesor la Seminarul monahal de la Neamț, tânărul teolog Andrei Scrima și Arsenie Papacioc, fost spiritual la Seminarul monahal de la Neamț. Acesta din urmă organiza călătoriile duhovnicești cu profesorul Alexandru Mironescu și Constantin Joja, „realizându-se în cadrul Slatinii adevărate reuniuni ale cercului mistic al Rugului Aprins, la care participa și Daniil Sandu Tudor”, după cum susținea Bartolomeu Anania în același interogatoriu⁵⁹. Potrivit amintirilor relatate de mitropolitul Antonie, Slatina era vizitată de diferiți intelectuali, unii din cei care frecventaseră Antimul Rugului Aprins, cum a fost Anton Dimitriu, care a stat timp de 6 luni, după ce ieșise din pușcărie. La Slatina părintele Cleopa îl pusese pe tânărul Antonie să-i întâmpine pe toți acești pelerini, după cum chiar Antonie își amintește:

„I-am întâmpinat ca un simplu călugăr, aveam niște târlci în picioare, din material oarecare, ploua puțin și erau plini de apă. Eram și cu o haină, încins cu un brâu, nu cu un brâu, ci cu o frânghiuță, - îmi plăcea mie stilul franciscan – și sigur părintele Cleopa nu îndrăznea să se prezinte. Zicea: «Ăștia-s oameni deștepți, tată, n-am eu ce sta de vorbă cu ăștia, du-te tu, teologule», că mie așa mi

⁵⁷ Arhiva Mitropoliei Olteniei, dosar citat, f. nepag. La 7 iulie 1950, mitropolitul Firmilian dădea următoarea rezoluție: „Se dă învoire canonică de ieșire din eparhie, având diaconie lucrătoare”, pentru ca la 18 august Mitropolia Moldovei să anunțe ca a primit cartea canonică (Ibidem).

⁵⁸ ACNSAS, fond Informativ, dosar 1015, vol. 2, f. 19-19v; Radu CIUCEANU, Cristina PĂIUȘAN, *Biserica Ortodoxă în timpul regimului comunist*, vol. 1 (1945-1958), INST, București, 2001, doc. 122, p. 245-247; Ioanichie BALAN, *Viața și nevoințele arhimandritului Cleopa Ilie*, Editura Mitropoliei și Bucovinei, 1999, p. 97.

⁵⁹ ACNSAS, fond Informativ, dosar 1015, vol. 2, f. 19v-20.

se spunea la Slatina, Antonie Teologul, dar nu pentru că eram teolog, ci pentru că mai era un Antonie, care făcea prescuri și acela era Antonie Prescuraru”⁶⁰.

De altfel, în calitatea pe care o avea, Antonie Plămădeală se va ocupa îndeaproape de aducerea lui Sandu Tudor la schitul Rarău al mănăstirii Sihăstria. El va fi cel care va interveni la mitropolitul Sebastian Rusan al Moldovei care nu îl privea cu ochi buni pe Sandu Tudor, pe care îl cunoștea de când se manifesta în presa interbelică. După muncă de convingere la mitropolitul Moldovei și vicarul acestuia, Antonie obținea acceptul pentru ca Sandu Tudor să se poată așeza la schitul Sihla, apoi la Rarău, în calitate de egumen al acestui așezământ, în anul 1955⁶¹.

Date despre activitatea monahului Antonie la Slatina, avem și din notele informative găsite în diferite dosare întocmite de fosta Securitate. Potrivit sursei „Dan”, dintr-o notă informativă, datată 1 februarie 1958, Antonie Plămădeală „a fost trimis acolo la Slatina, unde a stat până la venirea sa la magisteriu. La Slatina, se ocupa cu organizarea vieții mănăstirești, conform dispozițiilor date de patriarhie. A fost la Agapia în vizită de studiu, a vieții și organizării mănăstirești, începută de stareța Constantinescu V., [...], iar la Slatina cu instruirea călugărilor în mănăstire”⁶². Tot la Slatina, Antonie a fost profesor la școala monahală, apoi detașat la mănăstirile Râșca și Dragomirna, unde s-a ocupat și cu organizarea cancelariei⁶³.

Tot despre activitatea la Slatina a lui Antonie Plămădeală, agentul „Popa Ion”, informa Securitatea la 14 decembrie 1960: „Ne-am văzut și cunoscut personal abia în august 1954, la mănăstirea Slatina, unde am stat atunci vreo zece zile. Era acum Antonie Plămădeală. El mă cunoștea din presa bisericească și din auzite și admira apreciind articolele mele și modul îndrăzneț și sigur în care puneam problemele, precum și atitudinea mea hotărâtă. Am discutat atunci cu el problema Vladimireștilor și împreună am provocat o reacție a mănăstirii Slatina, respectiv a starețului, a lui Cleopa [Ilie, n.n. ANP], Petroniu [Tănase, n.n. ANP], David Sandu [corect Sandu Tudor, n.n. ANP] și alți intelectuali împotriva devierilor religioase de la Vladimirești. Am ținut cu toții un consiliu neoficial și am redactat o scrisoare a obștii Slatina către Vladimirești. Eu și Antonie am lucrat cel mai mult la această scrisoare de demascare și înfierare a Vladimireștilor”⁶⁴.

⁶⁰ *Amințirile*, p. 73.

⁶¹ *Ibidem*, p. 94-101 (cu detalii asupra demersurilor făcute de Antonie Plămădeală).

⁶² ACNSAS, fond Informativ, dosar 1015, vol. 1, f. 164.

⁶³ Paul BRUSANOWSKI, *op. cit.*, p. 8-9.

⁶⁴ ACNSAS, fond Informativ, dosar 1015, vol. 1, f. 199. Potrivit părintelui Ioanichie Bălan, aflăm că acest document a fost redactat la 14 octombrie 1954, cu titlul „Scrisoare către Sfânta Mănăstire Vladimirești”, în care erau combătute greșelile dogmatice și canonice ale duhovnicului Ioan Iovan și ale maicilor din acest așezământ (Ioanichie Bălan, *op. cit.*, p. 143).

Potrivit mărturiei maicii Mihaela Iordache în interogatoriul din 4 aprilie 1955 aflăm că Antonie Plămădeală vizita mănăstirea Vladimirești la începutul anilor '50⁶⁵. Pe 8, 9 aprilie și 6 iunie 1955, aceeași maică susținea în anchetă că Plămădeală a vizitat Vladimireștii de patru ori, prima dată în 1951 împreună cu părintele Ilie Cleopa cu care venise de la Slatina, iar ultima oară în vara anului 1954. În timpul întrevederilor, pe care le-a avut mai ales cu maica Mihaela, Antonie Plămădeală a abordat problema ascultării canonice a mănăstirii Vladimirești față de ierarhia ortodoxă și a mutării părintelui Ioan Iovan la București. Maica Mihaela susținea că patriarhul Justinian nu poate fi recunoscut atâta vreme cât acesta „ascultă” de puterea comunistă. Replica lui Antonie Plămădeală, și nu numai, era că dacă patriarhul Justinian este recunoscut de către patriarhiile ortodoxe, atunci este valid⁶⁶.

Însă, Bartolomeu Anania în interogatoriile din 27 iunie și 4 iulie 1958 susținea că l-a întâlnit prima dată pe Antonie Plămădeală în toamna anului 1949, la mănăstirea Vladimirești, unde discuta cu maica Mihaela Iordache și preotul Ioan Iovan⁶⁷. Tot Anania afirma că Plămădeală era prieten cu Andrei Scrima, cel care intervenise la patriarhul Justinian pentru un permis la Biblioteca Patriarhală, la care aveau acces numai sinodali și profesorii universitari⁶⁸.

Un moment important din viața lui Antonie Plămădeală s-a consumat la 6 august 1953, după patru ani, prin hirotonirea lui ca ieromonah de către episcopul pensionat Partenie Ciopron, cu acordul mitropolitului Sebastian Rusan, de hramul mănăstirii în care viețuia⁶⁹.

Arestat și judecat de justiția populară

Arestarea lui Antonie Plămădeală s-a produs după ce centrala Securității solicita o serie de informații despre el de la Tribunalul Militar București în data de 8 septembrie 1954: „Din informațiile pe care le deținem reiese că cel în cauză se ascunde în regiunile Iași și Suceava”. Ulterior, la 29 septembrie 1954, Tribunalul Militar pentru Unitățile MAI trimitea Tribunalului Militar București dosarul penal din 1949 „privitor pe Plămădeală Leonida ș.a., pentru ca numitul să fie judecat în prezență, deoarece a fost judecat în contumacie”⁷⁰.

Față de aceasta, la 8 octombrie 1954 Tribunalul Militar București solicita Ministerului Afacerilor Interne „a se comunica care este situația celui pus în urmărire”⁷¹. De fapt, aici trebuie precizat că organele statului s-au sesizat, practic,

⁶⁵ ACNSAS, fond Penal, dosar 160, vol. 3, f. 203-203v.

⁶⁶ Ibidem, f. 221, 225, 227, 276v, 295.

⁶⁷ Ibidem, vol. 1, f. 93, 96v, 135v-136.

⁶⁸ Ibidem, dosar 88, vol. 1, f. 115.

⁶⁹ Paul BRUSANOWSKI, *op. cit.*, p. 9.

⁷⁰ ACNSAS, fond Penal, dosar 905, vol. 4, f. 158, 160.

⁷¹ Ibidem, f. 162-162v.

de dispariția lui Antonie Plămădeală atunci când acesta trebuia citat ca martor la recursul declarat de Popescu Dumitru, un alt membru al lotului judecat în 1949.

La 15 octombrie 1954 părintele Antonie Plămădeală era arestat de Securitate, pentru ca trei zile mai târziu să fie încarcerat în penitenciarul Jilava⁷².

Potrivit mărturiei sale, iată cum s-a desfășurat arestarea sa:

„Am rămas cu sediul central la Slatina, după aceea m-am dus la o recepție contând pe faptul că nu mă mai chema Leonida, cum eram în proces, ci Antonie. Între timp am aflat că eram condamnat 7 ani temniță grea. M-am dus la o recepție oferită cu ocazia vizitei patriarhului Bulgariei. M-au lăsat frumușel să iau parte la recepție, la o masă bogată, iar când am ieșit din palat m-au luat unul de braț, celălalt de alt braț și mi-au spus: «Părințele, stai liniștit, că din clipa asta ești arestat, dar nu trebuie să știe nimeni». Aceasta se întâmpla în Iași în 1954, în octombrie. [...] M-au întrebat unde am bagajul. Până la urmă s-a dovedit că vroiau realmente să mă ajute. M-au întrebat: «Părinte, unde aveți bagajul?» «La metocul Spiridoniei din Iași». Zice: «Bun, cam pe unde e asta?» «Păi, hai că vă conduc eu». M-au urcat într-un Gaz care aștepta la poartă. M-au urcat între ei, iar eu l-am condus pe șofer până am ajuns la metoc. Metocul este o casă a unei mănăstiri. Acolo am spus: «Uite, aici. Am un cojocel, am o căciulă». «Este tocmai ceea ce vă trebuie», căci era târziu, era octombrie. Și m-au lăsat să intru. Puteam să ies pe o ușă din spate și să dispar, dar mi-am dat seama că nu mai e cazul. Nici nu știam, de altfel, dacă pe acolo n-ar fi fost unii care să vadă ce mișcări încerc eu, așa încât am intrat în camera pe care o ocupam acolo. Era o maică de serviciu, maica Benedicta Braga. I-am făcut cu ochiul maicii și i-am spus: «Maică, ai grijă, dă-mi ce crezi că ar fi nevoie pentru mai multă vreme!» și maica mi-a dat cojocelul ei. Ea era așa, mai voluminoasă, eu aveam o căciulă și cred că aveam și un fel de palton. Ea și-a dat seama despre ce este vorba, mi-a urat sănătate, am ieșit pe ușă și am urcat din nou la ei în Gaz. Era în 1954. Au fost politicoși, m-au așteptat acolo și m-au dus direct la Securitate. Nu mi-au pus nici măcar ochelarii aceia, care se pun deținuților de obicei, când îi mută dintr-un loc în altul, ochelari de tablă. M-au dus până am ajuns în fața unei porți de fier. Au claxonat. Poarta de fier s-a deschis și am intrat în curtea închisorii. Am mers mai sus, așa poate vreo 30 de metri, acolo m-au dat jos, m-au dus într-o cameră, mi-au luat centura, mi-au luat șireturile de la pantofi, mi-au luat haina preoțească. Le-au pus într-un cui. Unul dintre ei m-au luat de braț, m-a dus într-o altă clădire. A

⁷² Ibidem, f. 3-3v. Potrivit unei note informative din 22 noiembrie 1954, Antonie Plămădeală ar fi fost arestat pe peronul gării din Iași, pe când se întorcea de la praznicul Sf. Cuvioase Parascheva. Înștiințat de stareța mănăstirii Sucevița, în data de 11 noiembrie, mitropolitul Sebastian Rusan al Moldovei afirma „că dacă vine la Iași, va da imediat un telefon la «ăia», să-i dea drumul, căci și pe călugărul Mina Huțu tot el l-a scos din pușcărie” (Idem, fond Informativ, dosar 2193, vol. 1, f. 166). Însă, într-o declarație din 1955, Roman Braga susținea că Plămădeală „a fost arestat în Iași la Metroul [corect Metocul, n.n. ANP] maicilor, str. Traian, nr. 3” (Idem, fond Penal, dosar 905, vol. 4, f. 71).

deschis o ușă. M-a împins înăuntru. Eram într-o celulă. Mai erau cinci inși. Al șaselea pat era liber. Erau paturi suprapuse, câte trei.

Au sărit toți de pe paturile lor să mă întrebe: «Părinte, dar ce se întâmplă, de unde veniți, când ați fost arestat? Azi, acum. Cum, chiar acum?» A urmat o discuție foarte interesantă, din punctul lor de vedere, pentru a afla ce este afară. Eu, călugăr fiind, din păcate, nu prea citeam toate ziarele, încât nu le-am fost de prea mare folos, să le spun dacă vin americanii, căci pe ei asta îi interesa. Dar totuși le-am spus: «Uite, vin de la o recepție. A fost patriarhul cutare. Încolo e așa și așa». Le-am spus despre viață, în general. Am rămas acolo câteva ore. După aceea, s-a deschis ușa și un soldat mi-a făcut semn să ies.

Am ieșit. M-a luat de braț. Așa se făcea, te lua de braț. Am plecat cu el. Am intrat în camera în care îmi lăsasem hainele. Mi-am îmbrăcat dulama la loc. Nu știam ce se întâmplă. Eram derutat. M-a dus pe un culoar. A bătut la ușă. Am intrat acolo. Mi s-a spus: «Luați loc!» Era un ofițer de securitate îmbrăcat în uniformă. «Bună ziua!» zic eu. «Bună ziua!», zice el. «Luați loc părinte!» iau loc. El a rămas la birou. Zice: «Părinte, să știți că nu am nimic cu dumneavoastră. N-am nimic să vă întreb. Noi am primit ordin să vă arestăm. Nu știm nici pentru ce v-am arestat. În seara aceasta veți pleca la București». «Domnule ofițer, dar de ce m-ați arestat?» Asta a fost prima mea reacție, prima conversație de deținut. Am pus întrebarea asta până la ultima zi, până la eliberare, inclusiv tribunalului: «De ce m-ați arestat?» N-am recunoscut nimic. N-am recunoscut nici organizația din care făceam parte, nici ziarul, n-am recunoscut nimic. Coposu mi-a spus, mai târziu, la anchetă: «Părinte, dacă-l iei pe nu, să-l ții pe nu în brațe până la sfârșit, că nu au ce-ți face. Ei nu știu decât ce le-am spus noi» și asta mi s-a demonstrat, după aceea, că era adevărat. «De ce m-ați arestat, domnule ofițer?» zice: «Părinte, nu știu. Eu te-am chemat să te întreb, poate știi dumneata. Dar trebuie să-ți spun mult mai mult. Ești deja condamnat la șapte ani temniță grea». Eu am făcut puțin pe speriosul. Am spus: «chiar sunt condamnat? De când?» «Păi, ești condamnat din 1949». «Păi de ce nu m-ați prins până acuma? Doar am fost la lumina zilei. Eu vin acum de la mănăstirea Slatina să iau parte la o masă cu patriarhul Bulgariei. De ce m-ați prins abia acum, puteați să mă prindeți de șase ani, de când mi-ați spus că sunt condamnat?» «Ei lasă, să nu mai intrăm în amănuntele astea». Adevărul e că eu eram cu nume schimbat. Eram Antonie, iar în proces eram ca Leonida și până când au făcut ei identificarea... S-ar putea ca la mijloc să fie și un denunț! Eu revin la ideea, ca să nu zic la convingerea, că totuși la un moment dat a fost un denunț. Au fost informați că Antonie e de fapt Leonida. Mi-a spus: «Vă rog să vă pregătiți. Rămâneți îmbrăcați. O să vă luați și restul lucrurilor, căci o să plecați îndată la București». «Bine». Nu mai știu dacă m-a mai dus în celulă, fapt e că au intrat aceiași doi ofițeri, care m-au dus la gară.

M-au dus la gară. Au urcat cu mine în tren. În compartiment erau trei locuri libere pe o parte. Eu am stat în mijloc și ei, fiecare, pe câte o parte. Încă din mașină mi-au spus: «Părinte, noi o să mergem cu trenul la București! Vă rog să fiți foarte atent. Dumneavoastră nu ne cunoașteți. Noi avem niște ordine precise. Dacă încercați ceva în tren, noi vom fi nevoiți să luăm măsuri și uite, avem aici revolvere. Deci, mergeți cu noi la București ca un cetățean obișnuit. Discutați ce

vreți cu cei din compartiment. Dacă vreți să vă duceți la WC, vă duceți. Unul din noi o să iasă, ca din întâmplare, pe coridor. Vă comportați ca un cetățean liber». Și așa am făcut.

Am ajuns la București. Ne-am dus la comenduire. Exista, pe vremea aceea, în fiecare gară o comenduire. Ne-am dus acolo. Erau numai militari. Am stat doar câteva minute și au apărut doi ofițeri și așa, ca din ochi au discutat: «Ăsta-i?» «Ăstă-il» cei doi nici nu și-au mai luat la revedere! Eu nu știu dacă am mai zis ceva. Ceilalți doi m-au luat la braț. Am ieșit de la comenduire, am ieșit din Gara de nord. Ne aștepta o mașină și a fost pentru prima dată când mi-au fost puși ochelari de tablă. Unul stătea deoparte și unul de cealaltă parte cu niște mitraliere sau niște puști automate. Mi-au pus ochelarii de tablă cu care am rămas până seara. Atât cât puteam vedea eu pe marginea ochelarilor ăia, cred că mai întâi am mers la Interne, unde este acum Senatul. După aceea, am plecat în altă parte, cred că la Rahova, de unde trebuiau ei să mai ia niște dosare. Așa a spus unul dintre ei. «Ne oprim să luăm niște hârtii de aici». După aceea, iar am mers mult cu mașina, până am ajuns până într-un loc unde mi-au zis: «Scoate-ți ochelarii!». Mi-am scos ochelarii.

Când m-am uitat eram în fața fortului Jilava. L-am recunoscut, așa, după descrieri. Înainte de intrarea prin porțile propriu-zise, erau niște cabine de lemn, așa cum ar fi cabinetele unde cucoanele intră să-și probeze rochiile, adică de mărimea astea erau. M-au băgat acolo. Au închis ușa. Era din lemn vărut din scânduri, mizerabilă. Pe jos erau fecale. Bineînțeles că nu era nici un scăunel. Nu era nimic. Au închis ușa pe afară cu un zăvor și m-au ținut acolo până seara, dar până seara târziu, până după ora nouă, în picioare. După ora nouă s-a deschis zăvorul și zice: «Ieși!» M-au luat deja alții, tot așa de braț, fără ochelari. S-a deschis nu poarta mare, ci o porțiță în poarta mare de la Jilava. Am intrat. Am văzut fortul, atunci am văzut fortul Jilava pe dinafară. Am intrat pe intrarea principală. Era o intrare mare. Mergeai câțiva metri, după care începeau partea stângă și partea dreaptă a fortului. Am aflat, mai pe urmă, că partea dreaptă era a celor care se aflau în proces și eventual urmau să se elibereze. Am trecut și eu mai întâi în partea dreaptă, m-au dus la celula 9 din Jilava. Ei bănuiseră că eu voi cere să am un proces.

[...] S-a deschis o ușă. S-a tras zăvorul. M-au împins înăuntru. Au tras zăvorul la loc și au plecat. Eu m-am văzut într-o celulă rotundă, cu paturi din lemn suprapuse, nu din fier, priciuri, le ziceam noi. Întâi m-au dezbrăcat, după ce m-au scos de acolo, din celula aia îngustă, și m-au dus într-o cameră, mi-au luat hainele și absolut tot ce aveam. Mi-au lăsat bocancii, dar și haina preotească mi-au luat-o, ba chiar două, că veneam de la o ceremonie. Le-am depus la o magazie. Le-am reprimat după doi ani, mucegăite, șifonate și nenorocite. Nici nu le-am putut îmbrăca! Au sărit toți de pe priciuri să mă întrebe care ce mai scrie în ziare, care când vin americanii. Nu știam nimic. «Pot să vă spun ce mai scriu ziarele: că mai e o conferință în cutare loc, că mai e o conferință în alt loc, că acolo se adună rușii cu cutare, dincolo se adună englezii cu nu știu cine. Dar mai mult decât asta nu pot să vă spun». Cred că au răs de mine și în sinea lor au spus: «Vai de capul lui. Ce politic o mai fi și acesta?». După aceea ne-am

prezentat, nu-i țin minte pe toți, dar ne-am prezentat după aceea. Le-am spus: «Sunt călugăr de la mănăstirea Slatina, unde stareț e un mare călugăr, părintele Cleopa. Am făcut facultatea de Teologie. Am fost condamnat în lipsă acum șase ani la șapte ani temniță grea, și m-am tot ascuns până azi, când m-au prins». «Și cât spui că te-au condamnat?» «Șapte ani temniță grea» - am spus eu cu emfază. Unul dintre ei mi-a spus: «Cât? Șapte ani? Păi, asta înseamnă că n-ai făcut nimic părinte». Pe cuvânt, fără glumă și exagerare. Ei aveau fiecare câte 20, 23 de ani. Erau aduși de pe la diferite închisori din țară pentru rejudecări de procese sau ca să fie martori în unele procese ale altora. Pe urmă ne-am acomodat⁷³.

Aflat în penitenciarul Jilava, la cinci zile după arestare, la sfatul lui Emil Hațeganu căruia era coleg de celulă, Antonie Plămădeală scria un memoriu către președintele Tribunalului Militar Teritorial București: „Subsemnatul Plămădeală V. Leonida, din com. Drăcești, raionul Fălticeni, reg. Suceava, ieromonah, profesor la mănăstirea Slatina de pe raza com. Drăcești, cu onoare vă aduc la cunoștință următoarele:

1) Am fost arestat pe data de 15 octombrie 1954 și depus la penitenciarul Jilava, unde mi s-a adus la cunoștință că am fost condamnat în lipsă la 7 ani temniță grea, în 1949, învinuit de «delict de uneltire contra ordinii sociale» pe baza art. 209.

2) În tot timpul activității mele școlare, studentești și profesionale nu am cunoscut nici un individ despre care să fi știut că a făcut parte din vreo grupare uneltitoare contra ordinii sociale. În ce mă privește pe mine personal, nu am dus niciodată vreo activitate împotriva ordinii sociale și nici n-am făcut parte din vreo grupare.

3) Având în vedere că am fost judecat în lipsă cer să binevoiți a-mi aproba **rejudecarea procesului** [subl aut.] meu pentru a mi se da posibilitatea să dovedesc și în fața instanței cele afirmate mai sus.

4) Vă rog, de asemenea, să aveți în vedere că în tot timpul decurs de la data condamnării [și] până la data arestării, din 1949 până în 1954, nici un moment nu m-am sustras urmării, deoarece nu mă știam vinovat cu nimic și nici nu știam nimic de existența vreunei condamnări ce ar plana asupra mea. Totdeauna am avut domiciliu legal, cu Bu[letinul] personal de identitate, legal, elib[er]at de org[anele] de Miliție. De asemenea, am fost încadrat în diferite posturi de stat; profesor de liceu, ad-tor de Mănăstiri, profesor de ciclul II la Șc[ola] Elem[entară] din mănăstire, salariat și cu toate ce decurg din aceste calități. Am fost cunoscut de toate autoritățile locale cu care am lucrat în deplină înțelegere până la data arestării. Toate acestea le arăt ca o dovadă în plus că nu am știut nimic de existența vreunei condamnări asupra mea.

⁷³ *Amintirile*, p. 145, 148-151.

În consecință, cu onoare vă rog să binevoiți a aproba **rejudecarea procesului meu** [subl. aut.]⁷⁴.

Lui Plămădeală i se va răspunde abia după revenirea de la 24 noiembrie 1954, tot din penitenciarul Jilava, unde își reiterea poziția: „Nu știu de ce am fost judecat, nu știu ce vină am, nu știu de ce nu am fost chemat la judecată ca să mă apăr dacă asupra mea a existat vreo bănuială. Atâta știu: că niciodată nu am contravenit legilor țării și nu pricep cum de s-a putut pronunța asupra mea o astfel de pedeapsă. De asemenea, țin să precizez că niciodată nu m-am eschivat de la vreo urmărire”⁷⁵.

Față de cererea lui Antonie Plămădeală, la 13 noiembrie 1954 Tribunalul Militar Teritorial București dispunea, „cu unanimitate de voturi”, ca aceasta să fie de competența Tribunalului Militar pentru unitățile Ministerului Afacerilor Interne⁷⁶.

La rândul său, Tribunalul Militar pentru unitățile MAI, prin Decizia nr. 31 din 18 ianuarie 1955, admitea recursul declarat de Antonie Plămădeală în contra sentinței din 1949 și „trimitea cauza la Tribunalul Militar Teritorial București pentru o nouă judecată, în prezența învinuitului”⁷⁷.

Față de acestea, la 9 martie 1955, aflat tot în penitenciarul Jilava, Antonie Plămădeală se adresa printr-un memoriu președintelui Tribunalului Militar București, la care depunea mai multe documente menite să ateste faptul că nu a încercat să se sustragă de vreo urmărire a Securității, și anume dovada primirii cetățeniei la 10 septembrie 1948; adeverința de la Centrul de recrutare, datată 1 octombrie 1949, prin care era șters din evidențele armatei, deoarece era monah, cât și ultimul buletin de populație. Nu în ultimul rând, își manifesta dorința ca înaintea termenului de judecată din 13 aprilie 1955 să poată consulta dosarul de acuzare⁷⁸.

Totuși, la termenul din 13 aprilie Plămădeală nu se va putea înfățișa, după cum nu vor fi nici cei doi martori ai acuzării Vaman Constantin și Pavel Ion și cel al apărării Constantin Nistor, fapt pentru care cauza a fost amânată pentru 18 mai 1955⁷⁹.

Această situație se explica atât prin absența ieromonahului Antonie Plămădeală din penitenciarul Jilava, care la 12 aprilie 1955 fusese ridicat de organele Securității din Galați, cât și a celor doi martori ai acuzării care abia în

⁷⁴ ACNSAS, fond Penal, dosar 905, vol. 4, f. 2.

⁷⁵ Ibidem, f. 152-152v.

⁷⁶ Ibidem, f. 5.

⁷⁷ Ibidem, f. 12.

⁷⁸ Ibidem, f. 22. Citația pentru termenul de judecată a primit-o la 28 martie, pe când se afla în penitenciarul Jilava (Ibidem, f. 41).

⁷⁹ Ibidem, f. 44.

aceeași zi erau trimiși de la penitenciarul Gherla⁸⁰. În ceea ce îl privea pe Nistor Constantin, se pare că acesta era de negăsit, cu toate demersurile făcute de Tribunalul Militar la Direcția Penitenciarelor din DGSS, cât și prin miliție la domiciliul care pe îl avea înainte de condamnare.

Această situație va persista, deoarece și la termenul din 18 mai se va amâna cauza, datorită lipsei inculpatului, el aflându-se în continuare la Securitatea din Galați, cât și a lipsei martorului apărării, care se pare că decedase, urmând a se verifica. Următorul termen de judecată s-a fixat pentru 29 iunie 1955 (praznicul Sf. Apostoli Petru și Pavel)⁸¹. Securitatea din Galați îl va ancheta pentru legăturile sale cu mănăstirea de la Vladimirești, de la care declarațiile date de el „au fost incluse în dosarul cauzei”⁸².

De la Securitatea din Galați, Antonie Plămădeală va fi retrimis Tribunalului Militar București abia la 28 iunie 1955, împreună cu dosarul de penitenciar și o declarație a lui Roman Braga, deținut la MAI Iași⁸³. În această declarație, ierodiaconul Braga arăta ceea ce cunoștea despre Antonie Plămădeală, încă de când erau colegi la Seminarul teologic din Chișinău. Despre activitatea legionară a acestuia din urmă, Braga afirma că în timpul studenției aflate de intenția lui Nicolae Bordașiu de a-l recruta pe Plămădeală în organizație, după cum și încercase. Cât despre o activitate legionară efectivă a lui Plămădeală, Braga nu s-a putut exprima în mod concret. În schimb, preciza că în anul 1949, pe când se afla deținut în penitenciarul Pitești, aflate de la Constantin Vaman că „Plămădeală Leonida a făcut parte efectiv din grupul [legionar, n.n. ANP] de la Teologie”⁸⁴.

În cele din urmă, la termenul din 29 iunie 1955, Plămădeală era interogată în calitate de inculpat, din al cărui proces verbal cităm: „Nu am fost niciodată student la Fac. de medicină. Cei care au dat aceste date nu mă cunoșteau. Nu am activat niciodată în vreo org. legionară. Cunosc pe Braga Roman. [...] Pe Bordașiu îl cunosc ca student de la Teologie. Pe Pavel și Vaman îi cunosc din timpul anchetei. În 1947 am fost pedagog în comuna Militari, la un gimnaziu. Pe Vila Petre nu-l cunosc deloc. Eu nu am deținut niciodată o funcție în universitate care să-mi dea posibilitatea să aprob ceva, ca burse și alte ajutoare. [...] De Nistor Constantin nu-mi aduc deloc aminte. Am urmat Facultatea de Teologie din toamna anului 1945, până în primăvara anului 1949. În 1947 eram student, însă nefiind obligatorie frecvența, pentru a mă întreține, am fost pedagog în com.

⁸⁰ Ibidem, f. 48-49, 54.

⁸¹ Ibidem, f. 59.

⁸² Idem, fond Informativ, dosar 1015, vol. 1, f. 27.

⁸³ Idem, fond Penal, dosar 905, vol. 4, f. 69.

⁸⁴ Ibidem, f. 70-71; Idem, fond Informativ, dosar 1015, vol. 2, f. 72-73v. La ancheta din 1958 a lotului „Rugul Aprins”, Braga nu a mai dat nici un fel de informații despre Antonie Plămădeală.

Militari. Nu știam că în Facultatea de Teologie erau legionari. Eu am venit din fosta Basarabie în 1944, deci în 1941 nu am fost în țară, pentru a lua legătura cu legionarii. În timpul facultății nu mi s-a făcut nici o propunere de a intra în organizația legionară. În primăvara anului 1948, Bordașiu mi-a spus că vrea să înființeze Asociația Tinerilor Ortodocși Studenți, pe care voia să o legalizeze. Ulterior, Bordașiu a fost președintele UNSR pe facultatea de Teologie, iar eu din partea Teologiei la oficiul universitar. Înainte a existat asociația Studenților Teologi condusă de Bordașiu care în anul universitar 1947-1948 s-a transformat în UNSR. Asociația Studenților Ortodocși Teologi cuprindea pe toți studenții⁸⁵.

Cât despre prezentarea relației dintre Bordașiu și Plămădeală și a activității legionare a acestora, putem remarca mărturia părintelui Adrian Făgețeanu, care, într-un interogatoriu din 4 martie 1958, susținea: „Menționez că tot în cursul anului 1947, pe când frecventam cursurile preotului Stăniloae, la Facultatea de Teologie din București, am cunoscut aici pe studenții legionari Antonie Plămădeală și Nicolae Bordașiu. Aceștia văzându-mă îmbrăcat în haine de călugăr și aflând că sunt venit de la Suceava, s-au interesat de unii teologi de la Suceava, printre care și de Adrian Cărăușu. Afirmându-le că nu sunt numai prieten cu Cărăușu, ci că împărtășesc aceleași idei politice ca și el, adică că sunt legionar, și aceștia mi-au spus că sunt legionari”⁸⁶.

În continuarea depoziției din 29 iunie, Plămădeală a afirmat: „Nu cunosc de ce nu am fost citat la proces, deși aveam domiciliu stabil. Nu am luat

⁸⁵ Idem, fond Penal, dosar 905, vol. 4, f. 73-74. Despre o asociație studențească cu același nume mărturisește și Adrian Făgețeanu într-un interogatoriu din 4 martie 1958. Părintele Făgețeanu susține că această asociație s-ar fi înființat din poziția tinerilor legionari închiși în penitenciarul Aiud în anii 1946-1947, ca Marian Trifan, Anghel Papacioc, Alexandru Ștefănescu, Valeriu Gafencu, Ion Ianolide (inclusiv Făgețeanu), care s-au dezis de politica promovată de Horia Sima, pe care îl învinuiau de îndepărtarea Mișcarea legionare de linia Bisericii Creștine, dar și pentru o adaptare la noul context politic din România. Potrivit lui Făgețeanu, Sandu Tudor susținea în 1946-1947 că această asociație este formată din tineri studenți ortodocși care „frecventează cu regularitate conferințele ce au loc la Antim”, adică ale Rugului Aprins. Tot Sandu Tudor spunea că amintita asociație „s-a constituit cu scopul de a studia probleme de mistică și ascetică ortodoxă, probleme ce nu sunt predate la Institutul Teologic” (Ibidem, dosar 202, vol. 1, f. 91-92). Într-un discurs către tineretul ortodox din Cluj, ținut la 24 mai 1991, mitropolitul Antonie Plămădeală spunea: „Ne organizasem și noi într-o organizație cu numele de ATOS, dar era numai o potriveală, bine, așa o numisem noi (Asociația Tinerilor Ortodocși Studenți). Am avut de pățimit după aceasta și, pe la începutul lui 1949, eu m-am trezit cu o condamnare în lipsă” (ANTONIE Plămădeală, *Rugul Aprins*, Sibiu, 2002, p. 111).

⁸⁶ ACNSAS, fond Penal, dosar 202, vol. 1, f. 92. Adrian Cărăușu era șeful cuibului legionar „Reînvierea” din Facultatea de Teologie Ortodoxă din Suceava și al Frățiilor de Cruce din Suceava. A fost judecat și condamnat la 12 ani și 6 luni temniță grea (Ibidem, f. 80; Ibidem, dosar 279, vol. 1, f. 85, 147; vol. 3, f. 7).

cunoștință de condamnare decât la data arestării, în 1954. În 1948, după anul III de Teologie, am plecat în brigada de muncă voluntară studențească de la Brașov, până în iulie 1948. Din iulie 1948 am venit și am stat la domiciliul meu în București, până în octombrie 1948. În septembrie 1948 am avut un proces la Tribunalul Ilfov cu privirea la stabilirea cetățeniei. Din octombrie 1948, desființându-se facultatea de teologie după reforma învățământului, am continuat facultatea la Cluj, așa după cum primisem îngăduință. Pentru că nu aveam bani să mă întrețin și pentru că mai fusesem pedagog în com. Militari, am făcut o cerere în urma căruia am fost numit ca profesor de l. Rusă la șc. profesională minieră din Baia Mare și la cursurile serale ARLUS și pedagog la două școli din B. Mare. La Baia Mare mi-am făcut mutația legală din București. M-am mutat la Cluj la sfârșitul anului școlar 1948-1949, unde mi-am dat examenele și licența. În vara anului 1949 am fost diaconit la episcopia Aradului și repartizat la schitul Prislop-Hunedoara. La 14 septembrie 1949 am fost călugărit la același schit, conform unei dorințe ale mele din copilărie⁸⁷.

Cei doi martori, Pavel Ion și Constantin Vaman au afirmat că nu cunosc ca Leonida Plămădeală să fi fost încadrat în mișcarea legionară, ci îl știu doar ca student la Facultatea de Teologie. Cât despre cele „mărturisite” de Vaman în ancheta din 1948, la procesul din 29 iunie 1955, acesta susține: „L-am arătat totuși, în instanță pentru că am fost forțat de anchetatorul meu”⁸⁸.

Cu toate acestea, prin decizia instanței, în urma analizării cererii formulate de procuror, la 29 iunie 1955, „considerând că pentru aflarea adevărului obiectiv în cauza privind pe Plămădeală Leonida, este necesară audierea acestor martori, care au făcut parte din Seminarul [corect Internatul, n.n ANP] Teologic, în aceeași perioadă cu acuzatul Plămădeală Leonida”, cauza s-a amânat pentru 3 august 1955⁸⁹. Și la acest termen cauza se va amâna din nou pentru 7 septembrie, deoarece martorii vizați nu erau de găsit⁹⁰.

Față de această interminabilă situație, la 25 august 1955, prin avocatul Dinu Voinescu, Plămădeală trimitea un memoriu președintelui Tribunalului Militar București, prin care arăta că martorii Brașov Niță, Vila Petre și Nistor Constantin sunt decedați, iar Răgălie Constantin și Braga Roman sunt eliberați din detenția politică, indicându-le domiciliile unde pot fi citați. În ceea ce privea pe Nicolae Bordașiu, Plămădeală afirma că „este dispărut și că el nu a fost găsit niciodată, motiv pentru care socotim că nu mai este cazul ca el să fie citat”⁹¹. Acest memoriu și-l va reitiera prin actul trimis la aceeași instanță la 12 octombrie

⁸⁷ Ibidem, dosar 905, vol. 4, f. 74-75.

⁸⁸ Ibidem, f. 76-77v.

⁸⁹ Ibidem, f. 79.

⁹⁰ Ibidem, f. 96.

⁹¹ Ibidem, f. 102-103.

1955⁹². La termenul din 7 septembrie, Tribunalul a decis citarea lui Răgălie Constantin și a cerut relații pentru ceilalți martori, pentru termenul din 12 octombrie⁹³. Totodată, la 19 septembrie 1955 Tribunalul Militar București îi respingea cererea de punere în libertate provizorie lui Antonie Plămădeală. Ulterior, inculpatul cerea aplicarea decretului de grațiere și amnistiere din 25 septembrie 1955⁹⁴.

La termenul din 12 octombrie, Plămădeală și-a menținut poziția în fața instanței, iar martorul Răgălie a afirmat: „Nu știu și nici nu am auzit ca Plămădeală Leonida să fi făcut parte din organizația subversivă [legionară, n.n. ANP] din care eu am făcut parte”⁹⁵.

Față de acestea, Tribunalul dispunea: „În prezent, nefiind suficiente dovezi din care să rezulte faptul pentru care a fost trimis în judecată; în acest scop se vor identifica și asculta ca martori persoanele care cunosc activitatea acuzatului din facultatea de teologie; de asemenea, se vor identifica și asculta ca martori, coacuzatii care-i cunosc faptele pentru care a fost trimis în judecată. Respinge ca neîntemeiată cererea de eliberare provizorie”. Aceasta după ce instanța constatase că Nistor Constantin, Petre Vila și Brașov Niță decedaseră, iar Nicolae Bordașiu era dispărut⁹⁶.

Față de această decizie, la 14 octombrie 1955, avocatul lui Antonie Plămădeală solicita Tribunalului trimiterea dosarului la Procuratură „pentru completarea cercetărilor pe baza art. 301, alin. 1 C.P.”⁹⁷.

Cererea de eliberare provizorie și-o va reitera Antonie Plămădeală la 22 octombrie 1955, printr-un memoriu către președintele Tribunalului pentru unitățile MAI, cu următoarele argumente: „În prezent, în dosarul cauzei nu mai există nici o probă convingătoare de vinovăție împotriva mea și socotesc că nu mai există nici unul din temeiurile ce ar mai putea justifica deținerea mea preventivă. Tocmai pentru acest motiv, instanța de fond, la cererea Procuraturii, a găsit că este cazul a se face un supliment de anchetă judiciară împotriva mea. În această situație, însă, socotesc că eu sunt în întregime acoperit de prezumția de nevinovăție și în consecință nu pot fi menținut în stare de arest atâta timp cât prin nimic nu s-a dovedit că ar exista indicii că aș căuta să influențez probele”⁹⁸. Însă, și această cerere va fi respinsă de Tribunalul Militar pentru Unitățile MAI prin decizia din 1 noiembrie 1955, pe care Plămădeală o va ataca cu recurs⁹⁹.

⁹² Ibidem, f. 116-116v.

⁹³ Ibidem, f. 113.

⁹⁴ Ibidem, f. 119.

⁹⁵ Ibidem, f. 145.

⁹⁶ Ibidem, f. 146-147.

⁹⁷ Ibidem, f. 148-149.

⁹⁸ Ibidem, f. 173-173v.

⁹⁹ Ibidem, f. 175.

Recursul îi va fi acceptat la 24 noiembrie 1955, pentru ca dosarul să fie rejudecat la instanța de fond¹⁰⁰.

La 14 ianuarie 1956, prin Sentința nr. 31, Tribunalul Militar Teritorial București îl va declara culpabil pe Antonie Plămădeală și îl va condamna la 4 ani temniță grea și 3 ani degradare civică, pentru crima de uneltire contra ordinii sociale. Însă, în baza art.4 din Decretul nr. 421/1955 se va dispune neexecutarea pedepsei, prin grațiere și punerea în libertate a lui Antonie Plămădeală¹⁰¹. Spune acesta în amintirile sale, că s-a ales cu condamnarea de patru ani, „pentru că m-am pus în clanță cu judecătorii”¹⁰².

Și față de această sentință Antonie Plămădeală va depune la 17 ianuarie 1956, o cerere de recurs, la o condamnare bazată „pe un pretins fapt de uneltire împotriva ordinii sociale, prevăzută și pedepsite de art. 209, partea III-a Cod Penal”¹⁰³.

Recursul său va fi judecat de Tribunalul Militar pentru unitățile MAI la 24 februarie 1956, care prin Decizia nr. 249 îl va respinge ca neîntemeiat¹⁰⁴.

La 18 august 1956, Mitropolia Moldovei și Sucevei solicita Tribunalului Militar București „o copie după sentința de condamnare a ieromonahului Antonie Plămădeală de la mănăstirea Slatina, raion Fălțiceni, judecat la 11 ianuarie 1956”. Aceasta era necesară pentru trimiterea în judecata Consistoriului monahal Eparhial, pentru aplicarea sancțiunilor disciplinare bisericești¹⁰⁵.

Detenția

La 16 octombrie 1954, Antonie Plămădeală era încarcerat în penitenciarul Jilava, atunci când i se întocmea dosarul de penitenciar¹⁰⁶. La 29 octombrie, trimitea Tribunalului Militar București o petiție în care cerea rejudecarea procesului său¹⁰⁷. La 16 decembrie 1954 era transferat la MAI pentru cercetări, unde va sta până la 11 februarie 1955, când va reveni la Jilava¹⁰⁸.

¹⁰⁰ Ibidem, f. 177-178.

¹⁰¹ Ibidem, f. 186-187v.

¹⁰² *Amintirile*, p. 83.

¹⁰³ ACNSAS, fond Penal, dosar 905, vol. 4, f. 188-189.

¹⁰⁴ Ibidem, f. 200-201v. În amintirile sale, mitropolitul Antonie spune că părinții „au putut să mă vadă doar o singură dată, la proces. Au avut voie să fie în sală. Și la proces a fost și părintele Daniil Tudor, care încă nu era arestat și care m-a încurajat” (*Amintirile*, p. 184).

¹⁰⁵ ACNSAS, fond Penal, dosar 905, vol. 4, f. 231-232.

¹⁰⁶ Ibidem, vol. 8, f. 1, 67, 65bis.

¹⁰⁷ Ibidem, f. 63, 65.

¹⁰⁸ Ibidem, f. 52-53, 62.

Aici va sta până la 4 martie când va fi mutat la penitenciarul din Dej, în vederea „executării pedepsei”¹⁰⁹. Însă, la 17 martie 1955 va reveni la Jilava, pentru termenele de judecată de la Tribunalul Militar București¹¹⁰.

De aici, la 12 aprilie 1955 Plămădeală va fi luat de Securitatea din Galați pentru cercetările care se desfășurau în cazul mănăstirii Vladimirești, apoi la penitenciarul din Galați din data de 27 mai¹¹¹. Plămădeală era transferat la Galați, deoarece apăruse „în declarațiile date în anchetă de elementele arestate din conducerea fostei mănăstiri din comuna Tudor Vladimirescu, că a întreținut legături cu aceste elemente. [...] În perioada detenției sale la Galați a fost anchetat asupra legăturilor sale cu elementele arestate în problema mănăstirii din comuna Tudor Vladimirescu, iar declarațiile date de sus-numitul au fost incluse în dosarul cauzei”.

Despre conținutul acestor declarații nu ne putem pronunța, atâta vreme cât nu figurează în nici un dosar ce i-a fost întocmit de fosta Securitate. Chiar dacă a fost confruntat cu maica Mihaela Iordache, precum găsim în dosarul său de urmărire informativă. Totuși câteva informații despre anchetele la care a fost supus la Securitatea din Galați avem în amintirile sale:

„Eram la Galați, dus acolo de la București. Cumplitul drum de la București la Galați cu ochelari de tablă, între doi cu automatul... M-au dus la Galați. Trebuiau să mă confrunte acolo... Au vrut să mă bage într-un proces nou, tot legionar. De ce? Fiindcă acolo, la Vladimirești, era o maică foarte inteligentă, care nu mai făcea politică, fusese însă, se pare, fosta șefă legionară pe țară a fetelor. Se pare că fusese foarte tare în grațiile lui Codreanu, n-aș putea să jur că s-a dorit nevasta lui, dar fapt e că, după ce a murit el, ea s-a lăsat de politică și a intrat în mănăstire, unde a fost o călugăriță model. Dar fiindcă fusese ce-a fost, fiindcă mănăstirea Vladimirești o cam luase pe-alături cu unele probleme bisericești, încât și patriarhul Justinian s-a dezis de ei, au fost niște exagerări, adică împărtășea pe toată lumea, dădeau împărtășanie și la câini, chestii din astea vulgare, atunci conducerea mănăstirii a fost arestată... și maica Mihaela, cea de care vă vorbesc eu, care era secretara mănăstirii, și părintele Iovan, care acum e la mănăstirea Recea, și el a fost arestat. S-a considerat că la Vladimirești a fost un cuib legionar foarte puternic. Ei au văzut, la București, că nu mă pot implica pe mine din simplul motiv că le-am răs în față: «Cum să fiu eu, domnule, legionar, când pe vremea aceea aveam 12 ani?» sau cum să fi fost eu legionar în timpul statului legionar din România, când eu eram în Basarabia sub ruși? Încât, la treaba aceasta au renunțat, era absurd să meargă pe linia aceasta. «Vreți să mă credeți? Eu n-am văzut niciodată o cămașă verde. Eu n-am citit niciodată vreun rând din vreo carte legionară. Eram copil» și au renunțat la treaba aceasta, dar

¹⁰⁹ Ibidem, f. 47.

¹¹⁰ Ibidem, f. 48.

¹¹¹ Ibidem, f. 40-41, 44.

au găsit altă cale. Să mă implice, matur fiind acum, în niște relații cu maica Mihaela.

M-am trezit de la Jilava, dus la Galați și aruncat într-o celulă, acolo, la Securitate. Ei, acolo, au fost anchete multe, grele... Mă ancheta un maior, parcă îl văd și acum, cu părul alb, un om deștept, și căuta logic să mă implice nu în legionarismul propriu-zis, ci în relații cu legionari și atitudini legionare. Toate arestările, dar absolut toate, n-au fost pentru național-țărăniști, acestea au fost câteva, n-au fost pentru național-liberali, toate acuzațiile erau legionarism, aceasta era acuzația principală. Iar unii o recunoșteau ca să scape. Ancheta se derula cam așa: «Ai fost la Vladimirești? O dată?» «Nu. De mai multe ori» «De ce?» «Eram în conflict cu ei». «Cum adică erai în conflict cu ei?» «Păi, uite să vă spun eu. Dacă nu știți cercetați. Când eram la Slatina am scris mănăstirii Vladimirești o scrisoare, pe care am compus-o eu împreună cu părintele Petroniu Tănase, care e acum la Athos. A semnat-o și părintele Cleopa, starețul, scrisoare în care, în vreo 20 de pagini, le arătam maicilor de la Vladimirești că se află din punct de vedere ortodox într-o erezie». Deci toate discuțiile noastre erau pe subiecte, pe teme strict religioase care nu pot face obiectul unui proces. Pe linia aceasta am descoperit eu că este cea mai bună apărare și, într-adevăr, aceasta a fost cea mai bună. «Nu, dumneata ai fost acolo pentru că erai legionar în momentul acela și te duceai să te instruiști pe lângă maica Mihaela». «Foarte interesant. Păi, atunci și părintele Ioan era legionar, că era parohul de acolo, duhovnicul mănăstirii. Eu n-am auzit ca părintele Ioan să fi fost vreodată învinuit că e legionar». «Și a declarat el că eu mă duceam acolo să fac legionarism?» «Păi, cam așa». Apoi zicea: «Bine du-te!» Te lua și te ducea la celulă. Peste o jumătate de oră vine din nou soldatul, mă ia de la celulă și mă bagă în altă celulă. Când mă duc acolo, părintele Ioan de la Vladimirești. Nimeni altul. O măsuță cu două scaune, părintele era la măsuță... Probabil ei și-au pus aparate de ascultare, că m-a băgat acolo și cel care m-a băgat doar atât mi-a spus: «Ei, acum înțelege-te cu el. Că el spune una și tu spui alta». M-am așezat acolo, i-am făcut cu ochiul lui Ioan și am început eu: «Părinte Ioan, am discutat noi altceva în afară de teologie?» «Nu n-am discutat niciodată nimic altceva în afară de teologie». «Ți-aduci aminte ce fel de probleme de teologie discutam? Și el a început să spună, le știa, ei citiseră scrisoarea noastră: «Era în legătură cu împărtășania, era în legătură cu lipsa de spovedanie, era în legătură cu păcatele mari pe care noi le obiectam, era în legătură cu spovedania colectivă cu care dumneavoastră, cei de la Slatina, nu erați de acord, erați pentru spovedanie individuală». Și, mă rog, înșira. Și așa l-am provocat la o discuție de vreo două ore, dar care s-a limitat strict la probleme teologice. Când aproape să terminăm, că am socotit că nu ne-au pus degeaba să ne confruntăm unul cu altul, ei credeau că Ioan o să acuze. Or, Ioan a fost destul de deștept și nu m-a acuzat, deși ar fi avut motive să o facă. La un moment dat au intrat, apoi l-au scos și l-au dus în celula lui, aceea era o celulă de ascultare probabil, de unde ei au înregistrat toată discuția noastră.

Și apoi a spus: «O să răspundeți pe rând. Ați făcut parte din Mișcarea legionară?» Eu am întors capul să văd cine este celălalt. Era Bragă Roman, care acum e arhimandrit la o mănăstire ortodoxă de maici din America, coleg de-al

meu de teologie. «Nu întoarce capul!» Îl văzusem deja, așa încât știam cu cine mă confrunt. Același ofițer cu părul alb: «Tu Plămădeală...». «Domnule ofițer, eu n-am făcut parte din Mișcarea legionară din simplul motiv că nu am avut vârsta, iar mai târziu n-am avut de la cine să învăț, pentru că a venit regimul comunist. Nu-i așa, părinte Bragă, că niciodată n-am discutat despre această problemă?». Maiorul a sărit de pe scaun. «De ce îi sugerezi răspunsurile lui Bragă? Dacă mai faci o dată așa, o pățești!» dar Bragă a și înțeles. Din felul în care l-am întrebat a înțeles că eu nu am recunoscut nimic și că el trebuia să meargă pe teza mea. Că nu avea cum altfel. Și Bragă a răspuns și el: «Da, domnule maior, eu am făcut parte din mișcarea legionară. Eu sunt mai mare ca părintele cu vreo 4-5 ani, eu am fost în frățiile de trupă, când dânsul nu putea fi, iar după aceea nu a putut fi vorba niciodată de refacerea legăturilor legionare. El nu a fost, pur și simplu legionar». A tras o înjurătură, a sunat, au venit doi soldați, unul m-a luat pe mine, altul l-a luat pe el».

La puțin timp, spune mitropolitul Antonie, „iar mă scoate. «Văd că cu dumneata nu ne putem înțelege. Văd că ai luat pe nu în brațe și o ții una și bună. Să știi că noi cunoaștem tipul. Ce crezi că noi, în istoriile noastre, n-am învățat de tipul care-l ia pe nu în brațe? Tu ești tipul care-l ia pe nu în brațe, dar o să te facem noi să spui adevărul». «Domnule colonel, eu nu știu regulile și lecțiile dumneavoastră și nu știam că există o categorie a celor care îl iau pe nu în brațe, dar eu vă spun adevărul, că nu, n-am făcut parte din mișcarea legionară». «Bine, bine, ia vino aici!» Se scoală de pe scaun, se dă deoparte și zice: «Bagă-te sub birou!... Ascultă! Bagă-te sub birou și dacă faci o mișcare, te împușc!» Și m-am băgat sub birou. Erau două birouri. Sună și zice: «Adu-o pe maică!», și o aduce pe maica Mihaela. Eu dedesubt îi vedeam picioarele. Și mi-a pus în vedere: «Dacă scoți vreun cuvânt, vreun sunet, să știi că nu mai pleci viu de aici». Mă gândeam atunci: «Săraca maica Mihaela, în ce postură o pune!»

A adus-o pe maică. I-a scos ochelarii. A așezat-o în locul în care stătusem eu înainte și foarte politicos începe conversația cu ea: «Maică Mihaela, noi ne-am înțeles întotdeauna foarte bine. Mata ai trecut deja prin proces. Noi te-am adus aici doar pentru niște informații suplimentare, în legătură cu un oarecare caz. Am vrea să știm dacă l-ai cunoscut pe un părinte de la Slatina, Antonie Plămădeală». «Da, domnule anchetator, l-am cunoscut». «Deci l-ai cunoscut. Cum l-ai cunoscut?» «Păi a fost pe la noi pe la mănăstire de mai multe ori. Și se pare că el este chiar unul dintre autorii scrisorii care ne-a fost trimisă de mănăstirea Slatina ca să ne îndreptăm niște greșeli». Aceasta mi-a plăcut când am auzit-o, confirma și ceea ce spusese eu. Zice: «Și ai cunoscut cumva, din întâmplare, poate de la Slatina, poate în alte împrejurări, pe părintele Roman Bragă?» «Da, domnule anchetator, l-am cunoscut chiar foarte bine. Așa cum v-am spus și la anchetă, Roman Bragă era legionar». «Dar Plămădeală nu era?» «Nu, pentru că el în vremea aceea era foarte tânăr». «Bun, dar el a venit pe acolo, și Bragă a venit pe acolo și ați avut unele discuții». «Da, domnule anchetator, am avut niște discuții». «Erau discuții cu caracter legionar». «Nu, domnule anchetator, nu erau discuții cu caracter legionar. Erau discuții cu caracter anticomunist și antistatal, dar nu cu caracter legionar, fiindcă Legiunea e moartă de mult și nu sunt semne

că ea ar putea reinvia vreodată». «E bine și așa. Discuțiile acestea antistatale cum s-au purtat?» «Păi, zice, spuneam toți că e un stat totalitar, că e un stat ateu, că e un stat care violentează întreaga istorie și conștiință românească, încât sigur că noi, monahii, creștinii, nu puteam fi de acord cu așa ceva și nu puteam fi de acord cu un asemenea stat, care începea să se organizeze la noi». «Și ați avut discuții cu ei, amândoi. Mulțumesc foarte mult. Soldat, du-o pe maică!». I-au pus ochelarii și au scos-o. După aceea s-a sculat, s-a dat la o parte, zâmbitor, jovial, vorbind chiar mai frumos ca înainte: «Poftiți, scuzați-mă părinte că v-am pus în situația aceasta neplăcută de a sta sub birou, dar cu dumneavoastră am ajuns la concluzia că nu se putea altfel. L-ați luat pe nu în brațe și o țineți tot așa și ne-am dat seama că trebuie să vă punem în fața unui fapt implinit, în care să auziți cu urechile dumneavoastră ce ați făcut, ce se spune, ce se știe, ca să nu mai aveți posibilitatea să spuneți la orice întrebare nu».

În timpul anchetei, Plămădeală a încercat să arate anchetatorului că atâta vreme cât a fost la Vladimirești la date diferite față de Roman Braga, atunci nu avea cum să discute aceleași chestiuni, și legionare, cu maica Mihaela¹¹².

După încarcerarea în penitenciarul din Galați, la 27 mai 1955, Antonie Plămădeală întocmea o declarație în care reclama furtul peniței de aur de 14 k de la stiloul său care îi fusese reținut de Securitate la arestare, prin procesul verbal de predare-primire. Plămădeală susținea că atunci când era transferat de la MAI Galați la penitenciarul din aceeași localitate, subofițerul care îl însoțea i-ar fi sustras penița în cauză și i-ar fi distrus procesul verbal care atesta existența acesteia. De asemenea, reclama rămânerea la Securitatea din Galați a unei serviete și a unui „flanel maro”¹¹³.

La 28 iunie 1955, Plămădeală era din nou transferat la Securitatea din Galați, pentru ca a doua zi să fie retrimis la penitenciarul Jilava, în vederea înfățișării la procesul în care era rejudecat¹¹⁴. Totodată, probabil într-un caz legat de mănăstirea Prislop, implicit al părintelui Arsenie Boca, în prima jumătate a lunii septembrie 1955 Antonie Plămădeală era anchetat de un delegat al MAI Deva, în incinta penitenciarului Jilava¹¹⁵.

Potrivit documentelor din dosarul penal, între 2-22 noiembrie 1955, Plămădeală va fi internat în spitalul penitenciar de la Văcărești, pentru un tratament de „sinuzită acută”, după care a fost retrimis la Jilava¹¹⁶. Însă, în amintirile sale, Antonie Plămădeală susține că boala a fost fictivă, iar diagnosticul pe care un medic, evreu, i l-a dat la controlul medical de rutină, a fost în scopul refacerii fizice, după anchetele și regimul de nutriție dure pe care le suportase¹¹⁷.

¹¹² Idem, fond Informativ, dosar 1015, vol. 1, f. 27; vol. 2, f. 19; *Amintirile*, p. 161-167.

¹¹³ ACNSAS, fond Penal, dosar 905, vol. 8, f. 39.

¹¹⁴ Ibidem, f. 36-37.

¹¹⁵ Ibidem, f. 27.

¹¹⁶ Ibidem, f. 21-23.

¹¹⁷ *Amintirile*, p. 179-180.

Deși la 21 ianuarie 1956 penitenciarul Jilava trimitea o notă către MAI, Direcția penitenciare, la care anexa situația personală a lui Antonie Plămădeală și arăta că fusese înștiințat de eliberarea „imediată” a acestuia, totuși cel în cauză a mai fost ținut în închisoare. Atâta vreme cât la dosarul de penitenciar există un bilet, datat 6 februarie 1956, prin care Plămădeală era mutat în altă celulă, probabil pentru anchete de la alte cazuri vizate de Securitate¹¹⁸.

Eliberarea acestuia se va consuma abia la 2 aprilie 1956, atunci când semna declarație de ieșire din penitenciar, aceasta numai după ordinul rezolutiv a lui Gheorghe Pintilie¹¹⁹.

Ca un fapt demn de remarcat sunt notițele pe care și le-a întocmit după eliberarea din pușcărie, pe când revenise ca monah la mănăstirea Slatina. Aceste documente erau confiscate de Securitate la percheziția efectuată la 14 iunie 1958 în chilia sa din mănăstirea în care stătuse ultima oară. Astfel, pe când se afla la Jilava, în „camera 9”, în perioada 17 octombrie-17 decembrie 1954 Antonie Plămădeală i-a întâlnit printre alții pe „Sârbu, cântăreț bisericesc Bis[erica] Vergului Buc[urești], 1 an org[anizație]”, probabil preotul Constantin Sârbu, paroh la Bariera Vergului-București, care fusese arestat la începutul aceluiași an. Tot din însemnările sale aflăm că în perioada 17 decembrie 1954-4 ianuarie 1955 s-a aflat în „camera 41 Interne”, între 4 ianuarie-10 februarie 1955 la „camera 35 Interne”, deci la MAI, pentru ca între 10 februarie-12 februarie 1955 să fie readus la camera 41 Interne, apoi la Jilava. La acest penitenciar, între 12 februarie-12 aprilie 1955, în camera 6 Antonie Plămădeală îi întâlnea, printre alții, pe „Zavalschi C., cântăreț bis[ericesc]” sau pe „Borda Vasile, preot catolic, Timișoara, 1 an org.”. Între 12 aprilie-27 mai 1955 s-a aflat la Securitatea din Galați, pentru ca între 27 mai-29 iunie același an să fie ținut singur în celula 74 din penitenciarul Galați. De praznicul Sf. Apostoli Petru și Pavel, Plămădeală era mutat la Jilava, fiind internat în camera 14 „(carantină)”, unde se pare că a fost anchetat de un „maior Dumitrescu din Securitate”, probabil unul și același cu căpitanul Dumitrescu care anchetase grupul în care fusese judecat în contumacie. Ultimele însemnări ale lui Plămădeală indică detenția sa în „camera 7 (36) Reduit” de la Jilava, pentru perioada 20 august-septembrie 1955, unde l-a întâlnit, printre alții, pe Ovidiu Vlădescu, fost șef de cabinet al mareșalului Ion Antonescu¹²⁰. Chiar despre Ovidiu Vlădescu își amintea mitropolitul Antonie:

¹¹⁸ ACNSAS, fond Penal, dosar 905, vol. 8, f. 10.

¹¹⁹ Ibidem, f. 3, 5, 71.

¹²⁰ Idem, fond Informativ, dosar 1015, vol. 1, f. 57-62. La întocmirea procesului verbal de încheiere a anchetării lotului de tineri teologi, căpitanul Dumitrescu Nicolae din Direcția Generală Securității Poporului este cel care se semnează, adică cel care orchestrează întreaga anchetă (Idem, fond Penal, dosar 905, vol. 1, f. 2). Despre acesta a se vedea în ACNSAS, fond Documentar, dosar 49, vol. 1, f. 83-86 și în Doina JELA, *Lexiconul negru*.

„Am nimerit într-o celulă cu Ovidiu Vlădescu, care a murit acum câțiva ani, mi se pare, și care era ministrul românizării și profesor de drept internațional. El ne ținea cele mai frumoase prelegeri de drept internațional, încât celulele acolo se prefăceau, seara, în universități. După ce unul din noi conferenția, urmau întrebări, urmau discuții libere, ceea ce era foarte interesant. Ovidiu Vlădescu ne-a ținut un foarte interesant curs de drept internațional”¹²¹.

Despre condițiile de detenție, același mitropolit Antonie relatează cu lux de amănunte cele petrecute la Jilava:

„Mi-au dat și mie un loc pe un prici. Lângă cine credeți că am căzut? Am căzut lângă profesorul Emil Hațeganu, ultimul președinte al Partidului Național Țărănesc, unul din naivii care au mai crezut în democrația sistemului și care a acceptat să ia președinția partidului după ce Maniu și Mihalache fuseseră închiși. Cred că erau deja la Sighet. Eu am stat lângă profesorul Hațeganu. Era fratele lui Iuliu Hațeganu, doctorul. [...] Mai era fratele unui preot din București care și el era arestat. Cred că a murit de curând. Era preot la biserica Sapienței din București. Mai era în celulă un inginer, care era de multă vreme închis, n-aș vrea să-i spun numele pentru că trecea printre turnători, era mare fricos.

Pâinea se trăgea la sorți. Toți ne întorceam cu spatele și, pe rând, spuneam câte un număr. Fiecare primea colțul de pâine corespunzător numărului ales. Cel care era cu spatele spunea 7 și îi revenea colțul cu numărul șapte sau spunea 4 și primea colțul cu numărul 4. De ce? Ca nu cumva vreunul să fie favorizat cu câteva grame în plus la colțul de pâine.

O problemă erau tinetele. Vă imaginați tinetele pentru treburile naturale... Pentru tinetă, de asemenea, se făcea înscriere. Se zicea 1, 2 etc. Fiecare spunea după cum se simțea de presat. Eram cel puțin 21. Tineta era o problemă... unii se puteau descărca mai ușor, unii mai greu. Era un dezastru... iar nu departe, era tineta cu apă, de unde se bea apă. Îmi pare rău că trebuie să vă spun, pentru că e vulgar, dar tot apa se întrebuinta și la curățire, că nu era hârtie igienică... Astea erau lucrurile cele mai jenante!”¹²².

Tot despre cele petrecute în închisoare, deținem câteva secvențe relatate chiar de Antonie Plămădeală în dialog cu mai multe cunoștințe, informatoare ale Securității și care vin să confirme, în parte, amintirile mitropolitului Ardealului. Astfel, la 2 octombrie 1957, agentul „Ștefănescu Gh.” relatează cum într-un dialog cu Antonie Plămădeală, acesta din urmă spunea: „Cât a fost reținut la București

Unelte ale represiunii comuniste, București, Humanitas, [2001], p. 111. Aici mai trebuie precizat că la aceeași percheziție, din 14 iunie 1958, Securitatea a mai confiscat o listă de adrese ale unor cunoștințe ale ieromonahului Antonie Plămădeală, printre care se aflau: preotul Toma Chiricuță, profesorul Damian Bogdan, preotul Nițșor Cazacu, Andrei Scrima, Constantin Joja sau Alexandru Mironescu (ACNSAS, fond Informativ, dosar 1015, vol. 1, f. 64-65v).

¹²¹ *Amintirile*, p. 156.

¹²² *Ibidem*, p. 153-154.

[și] la Jilava, așa a spus el, a stat cu un burghez și a învățat englezește. Tot acolo, a mai stat cu un oarecare preot Vasile Ion [corect Vasile Leu, n.n., ANP], care ar fi fost prins de ruși în Austria, dus la Moscova, de acolo la București și condamnat pe viață la închisoare. De la acest Vasile a aflat felul de organizare al românilor fugiți din țară. Fiecare are câte o misiune și plecând din țară în țară, își schimbă numele. Tot Plămădeală a spus că românii de peste hotare trăiesc foarte bine¹²³. La fel spunea și informatorul „Dan”, în februarie 1958: „Că a fost în închisoare cu cei mai însemnați pe orizontul politic din trecut. Nu i-a dat nume [lui Justinian Dalea cu care se afla în dialog, n.n. ANP] că în închisoare „a învățat cum să procedeze cu răspunsurile la interogatoriu, că negația și ignoranța l-a salvat. Că a învățat în închisoare limba engleză”¹²⁴.

Aceleași aspecte le semnaleză și în amintirile sale, atunci când relatează cum a învățat limba engleză:

„Acolo am avut o șansă: într-una din celule, lângă cea în care stăteam eu, era prințul Nicolae Mavrocordat, care își făcuse ingineria în Anglia, și cu care am început să învăț limba engleză și ne trecea ziua, fiindcă altfel era o plictiseală enormă. Nu trăiam decât din ce ne povesteam unii altora. Seara, după stingere, nu mai avea voie să intre nimeni în celulă decât noi, arestații, și atunci organizam prelegeri. Eu, de exemplu, am ținut cel puțin 20 de prelegeri despre spiritualitatea românească, despre mănăstirile din România, despre teologia dogmatică, despre toate subiectele pe care puteam să le sintetizez.

[...] Domnul Nicolae Mavrocordat era un timp înalt... prinț! Cu acesta făceam lecții de engleză și lui îi părea bine că a găsit pe cineva cu care să facă aceste lecții. Cum făceam lecțiile? Pe gamelă – fiecare avea o gamelă pe care avea dreptul să o rețină, pe aceea o foloseam la toate și tot în ea primeam terci. Pe spatele gamelei puneam o pastă de săpun, că aveam săpun, și pe pasta aceea de săpun suflam DTT. Ne dădeau DTT ca să apărem de păduchi. Puneam gamela cu fața în jos până se usca și în clipa când se usca gamela devenea albă ca o foaie de hârtie și cu un bețișor puteam scrie pe ea ce voia. Eu am învățat engleza pe gamelă! Profesorul, Mavrocordat, îmi spunea cuvinte și eu le scriam și după aceea spunea ce înseamnă în românește. Îmi dicta propoziții, mă rog, mi-a predat o engleză sistematică, cu care am putut după aceea începe studiile în Anglia, adică o engleză nu foarte evoluată, dar, oricum, aveam noțiuni de engleză și mai presus de toate știam Queen's English, adică engleza oficială, pentru că el își făcuse studiile de inginerie la Oxford, ori la Oxford se vorbea engleza pură”¹²⁵.

¹²³ ACNSAS, fond Informativ, dosar 1015, vol. 1, f. 162. În amintirile sale, mitropolitul Antonie spune despre Vasile Leu că în pușcărie „se pretindea episcop, făcut undeva la Viena de nu știu cine. Adevărul era că, era numai preot, dar era un șmecheraș” (*Amintirile*, p. 181).

¹²⁴ ACNSAS, fond Informativ, dosar 1015, vol. 1, f. 164.

¹²⁵ *Amintirile*, p. 156-157

În loc de concluzii

În cele de mai sus am încercat să trasăm reperele biografice ale mitropolitului Antonie Plămădeală în anii '50, ca o problematică mai puțin cunoscută până acum, pe alocuri chiar inedită. Credem că, într-o anumită măsură, am reușit să privim cu obiectivitate și să pătrundem în atmosfera vremurilor tulburi pe care tânărul Antonie Plămădeală a reușit să le depășească.

Am putut identifica toate etapele prin care Antonie le-a parcurs: studenția cu dificultățile materiale pe care le-a impus; fuga de autoritățile de represiune și condamnarea în lipsă; refugiul de la Baia Mare cu profesoratul de limba rusă; terminarea Teologiei și susținerea licenței în condiții vitrege și sub presiunea timpului; intrarea în monahism la Prislop și plecarea intempestivă din calea urmărilor; revenirea în București și locuirea în subsolul unei case; așezarea la Crasna gorjeană; stabilirea la Slatina, atât ca monah, cât și ca profesor al monahilor din mănăstirile Moldovei; arestarea, anchetarea, confruntarea cu cei de la Vladimirești, rejudicarea procesului și detenția cu toate întâmplările ei. Este poate incredibil la prima vedere, dar aceasta este viața unui om pe parcursul a opt ani de fugă continuă de autoritățile statului. De altfel, toată fuga aceasta, cu consecințele pe care le-a avut, se pare că a fost benefică, după cum însuși mitropolitul Antonie afirma: „Scăpând de arestare în 1948 și 1949, am scăpat de Pitești. Altfel treceam prin experiența Pitești. Când am fost arestat eu în 1954, era tocmai anul în care experiența Pitești s-a încheiat. Asta a fost marea mea şansă!”¹²⁶.

Totuși, anevoioasă a fost și perioada anchetelor, după cum același Antonie Plămădeală susținea:

„Au fost momente grele... erau momente, de pildă, când mă scotea din celulă și mă aducea a treia zi, iar trei zile și trei nopți stăteam pe scaun. [...] Iar anchetatorii se schimbau din patru în patru ore! Și mă luau și mă pisau la cap cu aceeași și aceeași întrebare la infinit, ca picătura chinezească. Din când în când, sigur că mai așteptam și atunci lăsa un creion pe masă care făcea un asemenea zgomot, încât, pentru mine, care eram în situația în care eram, suna ca o bombă atomică”¹²⁷.

Cât despre „activitatea sa subversivă”, cât de politică a fost și cât adevăr există în cele invocate de justiția comunistă este o problemă rămasă deschisă. Din datele pe care le-am găsit până acum și pe care le-am prezentat în demersul de față nu putem susține dacă într-adevăr grupul în care a fost judecat Antonie Plămădeală a fost legionar și dacă acesta a făcut parte din Mișcarea legionară. Date se contrazic la fiecare pas. Anchetatorii susțineau că acest lot este format din legionari cu activitate legionară nemaîntâlnită, iar pe de altă parte cei anchetați, dacă la început afirmau cu jumătate de gură de activitatea lor

¹²⁶ *Ibidem*, p. 83.

¹²⁷ *Ibidem*, p. 172-173.

legionară, ulterior, aceștia revin susținând că în 1948 fuseseră constrânși să afirme ceea ce acum nu pot afirma, fiind de fapt vorba de o asociație a tinerilor studenți ortodocși. Astfel, datele de arhivă pe care le-am scos la lumină nu ne permit să tragem concluzii suficiente de convingătoare.

Summary: Monk Antonie Plamadeala during the 50's

About Antonie Plamadeala many things have been written and said. But it has't been insisted upon the dim period of the 50's, that he experienced. The present work is about a radiography on the 50's stage of life of the church's servant Antonie Plamadeala. By means of a close look at the penal record, worked out by the comunist security and the confronting of original documents with the memories published in 1999, we could trace a general image of the trying moments that Antonie Plamadeala went through and experienced during the most tragic decade of the comunist regime in Romania. The chronological limits we established deal exclusively with the sue at law, the escape from the security authorities, the wanderings to the Prislop, Crasna and Slatina's monasteries, the arrest, the investigation, the rejudgement of the trial and the imprisonment that Antonie Plamadeala experienced (1948-1956).

Bibliografia Mitropolitului Antonie Plămădeală*

A. Lucrări în volum

1. *Trei ceasuri în iad*, roman, ed. Eminescu, București, 1970 (ed. a II-a, 1993, 303p. și ed. a III-a, 1995, 303p.).
2. *Tri ceasa v ada*, traducerea romanului *Trei ceasuri în iad* în limba bulgară, ed. Narodnaia Cultura, Sofia, 1972.
3. *Biserica slujitoare în Sfânta Scriptură, Sfânta Tradiție și în teologia contemporană*, București, 1972, 344p. (și în *ST*, an. XXIV, 1972, nr. 5-8, 325-625).
4. *Bizanț - Constantinopol - Istanbul*, București, 1974 (de asemenea în *BOR*, an. XCII, 1974, nr. 9-10, p. 1087-1164 și în „Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena”, 1975, p. 35).
5. *Hans Küng și declarația „Mysterium Ecclesiae”*, București, 1974, 67p. (și în *Ortodoxia*, an XXVI, 1974, nr. 1, p. 5-69).
6. *Clerici ortodocși, ctitori de limbă și cultură românească*, București, 1977, 69p.
7. *Biblia de la București. Cine a făcut traducerea*, București, 1978 (și în *BOR*, an XCVI, 1978, nr. 9-10, p. 1004-1018).
8. *Un episod important din lupta pentru limba română*, București, 1978, 50p. (și în *Ortodoxia*, an XXX, 1978, nr. 3, p. 417-464).
9. *Ca toți să fie una*, București, 1979, 596p.
10. *Biserica Ortodoxă Română, în trecut și astăzi*, București, 1979 (în limba română, engleză și franceză).
11. *Dascăli de cuget și simțire românească*, București, 1981, 547p.
12. *Nume și fapte în istoria culturii românești*, București, 1983, 120p.
13. *Spiritualitate și istorie la întorsura Carpaților - sub îndrumarea...*, Buzău, 1983, vol. I, 420p.; vol. II, 412p.
14. *Tradiție și libertate în spiritualitatea ortodoxă*, Sibiu, 1983, 410p.
15. *Vocație și misiune creștină în vremea noastră*, Sibiu, 1984, 462p.
16. *Pagini dintr-o arhivă inedită. Documente literare. Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de...*, ed. Minerva, București, 1984, XLVII + 435p.
17. *Prima traducere a manualului lui Epictet în românește*, Sibiu, 1984 (și în *MA*, an XXIX, 1984, nr. 9-10, p. 595-662).
18. *Lazăr Leon Asachi în cultura românească*, Sibiu, 1985, 524p.
19. *Biserica slujitoare*, Sibiu, 1986, 325p. (ediție prescurtată).
20. *Lupta împotriva deznăționalizării românilor din Transilvania în timpul dualismului austro-ungar, în vremea lui Miron Romanul (1874-1889), după acte, documente și corespondențe inedite*, Sibiu, 1986, 358p.
21. *Românii din Transilvania sub teroarea regimului dualist austro-ungar (1867-1918), după documente, acte și corespondențe rămase de la Elie Miron Cristea*, Sibiu, 1986, 546p.
22. *Biserica Ortodoxă Română. Monografie album, coordonată de...*, București, 1987.
23. *Contribuții istorice privind perioada 1918-1939. Elie Miron Cristea. Documente și corespondență*, Sibiu, 1987, 484p.
24. *Unitate, romanitate, continuitate. (pornind de la un izvor narativ din 1666)*, Sibiu, 1988, 303p. + ilustrații și hărți.

* Material realizat de Lect. dr. Paul BRUSANOWSKI

25. *Calendar de inimă românească*, Sibiu, 1988.
26. *Alte file de calendar de inimă românească*, Sibiu, 1988.
27. *Tâlcuri noi la texte vechi. Predici*, Sibiu, 1989, 479p.
28. *Cuvinte la zile mari*, Sibiu, 1989, 365p.
29. *Preotul în Biserică, în lume, acasă*, Sibiu, 1994.
30. *Gânduri la frumuseți albe*, 5 volume, Sibiu, 2004.
31. *Elie Miron Cristea – Corespondență*, Sibiu, 2005.
32. *Visarion Puiu – Corespondență*, Sibiu, 2005.
33. *Visarion Puiu – Documente*, Sibiu, 2005.

B. Studii în reviste

a) Studii teologice

1. „Preocupări dogmatico-simbolice în literatura teologică contemporană”, în *Ortodoxia*, an. IX, 1957, nr. 2, p. 296-317 și nr. 3, p. 460-475.
2. „Câteva aspecte ale trăirii duhovnicești ortodoxe”, în *GB*, an. XVII, 1958, nr. 3, p. 236-244.
3. „Rugăciune și cunoaștere în învățătura ortodoxă”, în *ST*, an. X, 1958, nr. 3-4, p. 216-224.
4. „Idea de sacru la Rudolf Otto din punct de vedere catolic și ortodox”, în *Ortodoxia*, an. X, 1958, nr. 3, p. 430-440.
5. „Umanismul marilor filosofi chinezi”, în *GB*, an. XIX, 1960, nr. 3-4, p. 321-332.
6. „Învățătura ortodoxă despre rai și iad”, în *ST*, seria a II-a, an. XX, 1968, nr. 7-8, p. 558-575. (Lucrare de seminar susținută în cadrul cursurilor de doctorat în teologie, lucrare alcătuită sub conducerea profesorului N. Chițescu).
7. „Cuprinsul teologic al *Învățăturilor lui Neagoe*”, în *ST*, seria a II-a, an. XX, 1969, nr. 3-4, p. 245-262. (Lucrare de seminar susținută în cadrul cursurilor de doctorat în teologie sub îndrumarea pr. prof. Dr. D. Stăniloae).
8. „Biserica romano-catolică într-un ceas de neliniște”, în *Ortodoxia*, an. XXI, 1969, nr. 3, p. 464.
9. „Câteva probleme în legătură cu Ebed-Iahve în Deutero-Isaia - Preliminare la o Teologie a slujirii”, în *MB*, an. XX, 1970, nr. 1-3, p. 70-97 și nr. 4-6, p. 284-304. (un fundal biblic documentar pentru teza de doctorat).
10. „Lucrările pregătitoare ale Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe”, în *BOR*, an. LXXXIX, 1971, nr. 7-8, p. 783-787.
11. „Biserica slujitoare în Sfânta Scriptură, Sfânta Tradiție și în Teologia contemporană”, în *ST*, an. XXIV, 1972, nr. 5-8, p. 325-652.
12. „Opinii asupra pregătirii «Sfântului și Marelui Sinod» al Bisericii Ortodoxe”, în *Ortodoxia*, an. XXIX, 1977, nr. 2, p. 232-257.
13. „Maica Domnului în teologia și viața ortodoxă”, în *BOR*, an. XCVI, 1978, nr. 9-10, p. 1113-1123.
14. „A fi creștin în timp sau în contratimp?”, în *GB*, an. XXXVII, 1978, nr. 7-8, p. 707-714.
15. „Coordonate pentru o teologie a slujirii”, în *Ortodoxia*, an. XXXI, 1979, nr. 1, p. 168-181.
16. „Scopul vieții, după catehismele ortodoxe românești”, în *Ortodoxia*, an. XXXI, 1979, nr. 2, p. 377-390.
17. „Zece teze despre catolicitate și etnicitate”, în *ST*, seria a II-a, an. XXXI, 1979, nr. 1-4, p. 301-315. Referat prezentat la cel de-al II-lea Congres al Facultăților de teologie ortodoxă, Atena, Pendeli, 1976.
18. „Din nou despre Sfântul și Marele Sinod Ortodox în pregătire”, în *MA*, an. XXVII, 1982, nr. 7-9, p. 438-444.

b) Studii istorice

1. „Monahul Sofronie Vârnava. Cu prilejul împlinirii unui veac de la moarte (1813-1868)”, în *MMS*, an. XLIV, 1968, nr. 7-8, p. 409-421.
2. „Bizanț - Constantinopol - Istanbul în istorie și astăzi”, în *BOR*, an. XCII, 1974, nr. 9-10, p. 1087-1164.
3. „Biserica Ortodoxă Română și războiul de independență”, în *BOR*, an. XCV, 1977, nr. 5-6, p. 535-550.
4. „Clerici ortodocși cititori de limbă și cultură românească”, în *Ortodoxia*, an. XXIX, 1977, nr. 1, în extras.
5. „Biblia de la București. Cine a făcut traducerea?” în *BOR*, an. XCVI, 1978, nr. 9-10, p. 1004-1018.
6. „Marina Hacıotă - Maica Mina de la Săliștea Sibiului - o nouă «Ecaterina Teodoroiu» în războiul din 1916-1918”, în *BOR*, an. XCVI, 1978, nr. 11-12, p. 1274-1283.
7. „Un episod important din lupta pentru limba română - Încercări de deznaționalizare prin Biserica a românilor din Transilvania de Nord, 1940-1944”, în *Ortodoxia*, an. XXX, 1978, nr. 3, p. 417-464.
8. „Papirusul Botmer”, în *GB*, an. XXXVII, 1978, nr. 9-12, p. 1023-1028.
9. „Românii americani anticipează Unirea din 1918”, în *BOR*, an. XCVI, 1978, nr. 11-12, p. 1302-1305.
10. *Biblia de la 1936*, în *BOR*, an. XCVII, 1979, nr. 3-4, p. 414-450.
11. „«Fericitul arhidiacon și doctor în teologie și legii» - Gheorghe Lazăr”, în *BOR*, an. XCVIII, 1980, nr. 1-2, p. 145-166.
12. „Stolnicul Constantin Cantacuzino în istoria și cultura românească”, în *BOR*, an. XCVIII, 1980, nr. 5-6, p. 636-654.
13. „Burebista”, în *GB*, an. XXXIX, 1980, nr. 6-9, p. 478-483.
14. „Presa religioasă și îndrumarea pastorală la Episcopia Buzăului de-a lungul vremurilor”, în *ÎB*, Buzău, 1982.
15. „Diaspora ortodoxă românească”, în *ÎB*, Buzău, 1982.
16. „«Telegraful Român» în conștiința Transilvaniei, România în conștiința «Telegrafului Român»”, în *MA*, an. XXVIII, 1983, nr. 1-2, p. 11-27. Comunicare științifică ținută la 29 ianuarie 1983 cu prilejul festivității consacrate împlinirii a 130 de ani de apariție neîntreruptă a „Telegrafului Român” (și în traducere engleză în „Romanian Orthodox Church News”, 1983, nr. 1).
17. „Biserica Ortodoxă și Biserica Reformei - aniversarea a 500 de ani de la nașterea lui Martin Luther 1483-1983”, în *MA*, an. XXVIII, 1983, nr. 3-4, p. 800-812.
18. „Momentul Andrei Șaguna în istoria și cultura Transilvaniei - cu prilejul aniversării a 175 de ani de la naștere”, în *MA*, an. XXIX, 1984, nr. 1-2, p. 7-18.
19. „Prima traducere a Manualului lui Epictet în românește”, în *MA*, an. XXIX, 1984, nr. 9-10, p. 595-662. Se analizează trei manuscrise din secolul al XVIII-lea (ms. 124 aflat la Arhivele Statului din Iași, ms. VI-49 de la Biblioteca Universității din Iași și ms. 27 de la Biblioteca Academiei din București) care conțin, după opinia autorului, primele traduceri, chiar înaintea celei a lui Lazăr Asachi, ale Manualului lui Epictet în limba română. În finalul studiului se reproduce traducerea *Manualului*, așa cum se găsește ea în ms. 27 (în rezumat și în „România literară”, an. XVIII, nr. 32 din 8 august 1985, p. 8).
20. „Legea românească în părțile bihorene”, în *MA*, an. XXIX, 1984, nr. 11-12, p. 935-946.
21. „Cei patru mari patriarhi ai celor 60 de ani de Patriarhat ortodox românesc”, în *MA*, an. XXX, 1985 nr. 9-10, p. 551-569.
22. „Din vremea lui Șaguna. Însemnări după documente inedite privitoare la istoria mentalităților și a vieții culturale și bisericești din Transilvania”, în *MA*, an. XXX, 1985, nr. 9-10, p. 636-

- 658; an XXXI, 1986, nr. 1, p. 95-113, nr. 2, p. 227-247, nr. 4, p. 119-129; an. XXXII, 1987, nr. 2, p. 116-133.
23. „Îndrumătorul” în vremea lui Șaguna, întemeietorul”, în *IB*, an. 134, 1986, p. 1-18.
24. „1200 de ani de la Sinodul VII ecumenic (787-1987)”, în *MA*, an. XXXII, 1987, nr. 5, p. 76-78.
25. „Icoanele pe sticlă din Transilvania”, în *MA*, an. XXXII, 1987, nr. 6, p. 34-40.
26. „Mitropolitul Petru Movilă la 340 de ani de la moartea sa. 1647-1987”, în *MA*, an. XXXII, 1987, nr. 6, p. 49-58.
27. „Nicolae Bălan, înainte și în zilele Unirii din 1 Decembrie 1918. (Momente mai puțin cunoscute din necazurile și din activitatea sa)”, în *MA*, an. XXXIII, 1988, nr. 6, p. 22-38.
28. „Andrei Șaguna în 1848”, în *Transilvania*, an. XVII (XCIV), 1988, nr. 5, p. 20.
29. „Istoria, istoricii și opțiunile lor”, în *MA*, an. XXXIII, 1988, nr. 5, p. 3-25.
30. „Trepte spre Marea Unire”, în *MA*, an. XXXIII, 1988, nr. 6, p. 39-44.
31. „Biblia de la București, 1688-1988”, în *MA*, an. XXXIII, 1988, nr. 6, p. 94-97 (și rezumat în *România*, revista UNESCO, 1988, nr. 3).
32. „Le stolnic Constantin Cantacuzino dans l'histoire et la culture roumanies”, în *Roumanie pages d'histoire*, an. XVIII, 1988, nr. 3, p. 102 (de asemenea în traducere rusă în *Rumânia stramiși istorii*, engleză în *Romania pages of history*, germană în *Rumänien Blätter der Geschichte* și spaniolă, în *Rumania paginas de historia*).
33. „Transilvania, patrimoniu național”, în *MA*, an. XXXIV, 1989, nr. 3, p. 3-13.
34. „Biserica Ortodoxă Română și legăturile ei cu Bisericile din Balcani și Orientul creștin din sec. al XIV-lea până în prima jumătate a sec. al XVIII-lea. Aspecte socio-culturale”, în *MA*, an. XXXIV, 1989, nr. 4, p. 30-46.
35. „Sfântul Gherman din Dacia Pontică, un străromân ignorat. (Mai mult decât o ipoteză)”, în *MA*, an. XXXIV, 1989, nr. 5, p. 3-19; (în rezumat și în *MI*, an. XXIV, 1990, nr. 10 (283), p. 9 și *Noi, Tracii*, nr. 184 din februarie 1991, p. 7).
36. „Andrei Șaguna - «mare și rar bărbat al națiunii române»”, în *RT*, an. III (75), 1993, nr. 2, p. 25-28.
37. „Apărarea credinței, cultură și istorie în «Telegraful Român»”, în *RT*, an. III (75), 1993, nr. 2, p. 111-112.
38. „Transilvăneni în viața bisericească și culturală a Moldovei și moldoveni în Transilvania”, în *Teologie și Viață*, an. III (LXIX), 1993, nr. 11-12, p. 123-126.
39. „Momentul Șaguna în Istoria Transilvaniei”, în *Teologie și Viață*, an. VII (LXXIII), 1997, nr. 7-12, p. 93-101.

C. Rapoarte de activitate externă

1. „Participarea P.S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, la Colocviul Teologic de la Minăstirea Mont-de-Cats” (12-17 iulie 1971), în *BOR*, an. LXXXIX, 1971, nr. 7-8, p. 781-783.
2. „Vizita unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române la Secretariatul Vaticanului pentru unitatea creștinilor” (14-24 martie 1972), în *BOR*, an. XC, 1972, nr. 3-4, p. 247-250.
3. „Sesiunea Prezidiului Conferinței Bisericilor Europene” (Moscova - Zagorsc, 18-21 aprilie 1972), în *BOR*, an. XC, 1972, nr. 3-4, p. 302-303.
4. „Vizita unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române în Elveția”, (19-26 octombrie 1972), în *BOR*, an. XC, 1972, nr. 9-10, p. 956-958.
5. „Vizita în Marea Britanie a P.S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal”, în *BOR*, an. XC, 1972, nr. 11-12, p. 1161-1163.

6. „Ședința comună a Prezidiului, Comitetului consultativ și Comitetului Financiar al Conferinței Bisericilor Europene” (23-27 octombrie 1972), în *BOR*, an. XC, 1972, nr. 11-12, p. 1170-1177.
7. „Sesiunea «Comitetului Celor Cinci», însărcinat să studieze viitorul Institutului Ecumenic de la Bossey - Elveția” (29-31 ianuarie 1973), în *BOR*, an. XCI, 1973, nr. 1-2, p. 99-103.
8. „Seminarul de la Engelsberg asupra «Consolidării păcii în Europa - Contribuția specifică a Bisericilor» (28 mai - 1 iunie 1973)”, în *BOR*, an. XCI, 1973, nr. 7-8, p. 798-802.
9. „Simpozionul ortodox-cistercian de la Oxford” (26 august-1 septembrie 1973), în *BOR*, an. XCI, 1973, nr. 7-8, p. 825-826.
10. „Participarea la Congresul Internațional al Facultăților de Teologie și la Congresul Internațional al Misiunilor dominicane” (Salamanca, 2-11 septembrie 1973), în *BOR*, an. XCI, 1973, nr. 9-10, p. 980-986.
11. „Sesiunea anuală de lucru a Prezidiului al Comitetului Consultativ și al Comitetului financiar al Conferinței Bisericilor Europene” (Bad Soden, Germania, 14-20 octombrie 1973), în *BOR*, an. XCI, 1973, nr. 9-10, p. 992-998.
12. „Vizitarea unor comunități ortodoxe române din Europa Occidentală de către P.S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal” (Anglia, 23 februarie - 2 martie; Franța, 6-11 martie; Elveția, 12-13 martie și Suedia, 14-21 martie 1974), în *BOR*, an. XCII, 1974, nr. 3-4, p. 348-349.
13. „Participarea P.S. Episcop Dr. Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, la lucrările Prezidiului și Comitetului Consultativ al Conferinței Bisericilor Europene de la Libfrauenberg - Franța (16-21 aprilie 1975)”, în *BOR*, an. XCIII, 1975, nr. 5-6, p. 601-602.
14. „Participarea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române la «Conferința Teologică Pastorală» organizată de către Uniunea Clericală Suedeză și la «Semicientenarul Conferinței de la Stockholm»”, în *BOR*, an. XCIII, 1975, nr. 9-10, p. 1051-1052.
15. „Vizita unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române făcută Bisericii Ortodoxe Siriene a Răsăritului în India” (7-19 februarie 1976); în *BOR*, an. XCIV, 1976, nr. 1-2, p. 82-93.
16. „Ședința Prezidiului Conferinței Bisericilor Europene” (Bad-Gandersheim, RFG, 29-31 ianuarie 1976); în *BOR*, an. XCIV, 1976, nr. 1-2, p. 94-95.
17. „Lucrările Prezidiului și ale Comitetului Consultativ al Conferinței Bisericilor Europene”, Moscova, 18-23 mai 1976; în *BOR*, an. XCIV, 1976, nr. 5-6, p. 475-483.
18. „Vizita ecumenică la Biserica Prezbiteriană din Scoția, Marea Britanie”, 27 februarie - 13 martie 1976; în *BOR*, an. XCIV, 1976, nr. 5-6, p. 483-487.
19. „Vizita P.S. Episcop Antonie Ploieșteanul în U.S.A.”, în *BOR*, an. XCIV, 1976, nr. 5-6, p. 488.
20. „Lucrările Comitetului Central și ale Comitetului Executiv al Consiliului Ecumenic al Bisericilor”, Geneva, 7-9 august 1976; în *BOR*, an. XCIV, 1976, nr. 9-12, p. 903-904 și în *MMS*, an. LII, 1976, nr. 9-12, p. 612-617.
21. „Vizita în Austria a Prea Sfințitului Episcop Dr. Antonie Plămădeală, vicar patriarhal”, 1-16 iunie 1977, în *BOR*, an. XCV, 1977, nr. 7-8, p. 690-692.
22. „Lucrările Comitetului executiv și ale Comitetului Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor”, Geneva, 25 iulie - 6 august 1977, în *BOR*, an. XCV, 1977, nr. 9-12, p. 887-895.
23. „Sesiunea ordinară a Prezidiului Conferinței Bisericilor Europene, Manchester”, Anglia, 27-29 octombrie 1977; în *BOR*, an. CXVI, 1978, nr. 1-2, p. 26-29.
24. „Participarea P.S. Antonie Plămădeală la sesiunea Comitetului Executiv al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Boldern Zürich”, Elveția, 13-17 februarie 1978; în *BOR*, an. CXVI, 1978, nr. 3-4, p. 192-200.
25. „Întrunirea Comisiei internaționale a Conferinței Creștine pentru pace, 28 februarie - 4 martie 1978”, Sofia, Bulgaria; în *BOR*, an. CXVI, 1978, nr. 3-4, p. 200-204.
26. „Sesiunea anuală a Comisiei de întrajutorare bisericească din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor”, Woudshoten-Utrecht, Olanda; în *BOR*, an. CXVI, 1978, nr. 3-4, p. 204-206.

27. „Vizita în Japonia a P.S. Episcop Antonie Plămădeală, Vicar Patriarhal” (28 februarie - 12 martie 1978); în *BOR*, an. CXVI, 1978, nr. 5-6, p. 454-456.
28. „Participarea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române la întrunirea ecumenică dintre Conferința Bisericilor Europene și Consiliul Conferințelor Episcopale Romano-Catolice din Europa”, la Chantilly-Franța (10-13 aprilie 1978); în *BOR*, an. CXVI, 1978, nr. 5-6, p. 457-461.
29. „Sesiunea unită anuală a Prezidiului și Comitetului Consultativ al Conferinței Bisericilor Europene” (Troudheim, Norvegia, 6-10 iunie 1978); în *BOR*, an. CXVI, 1978, nr. 9-10, p. 912-916.
30. „Lucrările Comitetului Executiv al Consiliului Ecumenic al Bisericilor” (Kingston, Jamaica, 29-31 decembrie 1978); în *BOR*, an. XCVII, 1979, nr. 1-2, p. 28-34.
31. „Lucrările Comitetului Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Kingston, Jamaica”, (1-11 ianuarie 1979); în *BOR*, an. XCVII, 1979, nr. 1-2, p. 34-46.
32. „Lucrările Comitetului de revizie din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Chambésy, 2-10 septembrie 1979”, în *BOR*, an. XCVII, 1979, nr. 9-12, p. 1087.
33. „Întrunirea Comitetului Financiar al Conferinței Bisericilor Europene” (Frankfurt/Main, 24-27 ianuarie 1980), în *BOR*, an. XCVIII, 1980, nr. 1-2, p. 37-38.
34. „Întâlnirea dintre conducătorii Consiliului Mondial al Bisericilor și reprezentanții Bisericilor membre ale Consiliului, din statele socialiste din Răsăritul Europei” (Budapesta, 28-31 ianuarie 1980), în *BOR*, an. XCVIII, 1980, nr. 1-2, p. 41-57.
35. „În vizită la comunitățile românești din Australia și Noua Zeelandă”, în *BOR*, an. XCVIII, 1980, nr. 7-8 p. 700-707.
36. „Lucrările Comitetului Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, sesiunea 1980” (Geneva, 14-22 august 1980); în *BOR*, an. XCVIII, 1980, nr. 11-12, p. 1108-1120.
37. „Consultația de la Sofia: Bisericile Ortodoxe și Consiliul Ecumenic al Bisericilor” (23-31 mai 1981); în *BOR*, an. XCIX, 1981, nr. 7-8, p. 706-709.
38. „Chantilly II». A doua întâlnire a Conferinței Bisericilor Europene cu Consiliul Conferințelor Episcopale Europene Romano-Catolice (16-20 noiembrie 1981)”, în *BOR*, an. XCIX, 1981, nr. 11-12, p. 1207-1215.
39. „Comitetul internațional pregătitor al Conferinței Mondiale «Slujitorii religiilor în apărarea darului sacru al vieții de la o catastrofă nucleară»” (Sovincentr, Moscova, 26-28 ianuarie 1982), în *BOR*, an. C, 1982, nr. 1-2, p. 89-92.
40. „Sesiunea anuală a Comitetului Executiv al Consiliului Ecumenic al Bisericilor” (15-20 februarie 1982); în *BOR*, an. C, 1982, nr. 3-4, p. 254-260.
41. „Lucrările sesiunii ordinare anuale a Comitetului Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor”, Geneva, 19-28 iulie 1982, în *BOR*, an. C, 1982, nr. 9-10, p. 803-811.
42. „Ședință ordinară anuală a Comitetului Executiv al Consiliului Ecumenic al Bisericilor” (15-20 februarie 1982, Geneva); în *MA*, an. XXVII, 1982, nr. 4-6, p. 387-398.
43. „Sesiunea anuală a Prezidiului și Comitetului Consultativ al Conferinței Bisericilor Europene” (Atena, 29 aprilie-2 mai 1982); în *MA*, an. XXVII, 1982, nr. 7-9, p. 538-541.
44. „Din agenda Î.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului, în anul 1982”, în *MA*, an. XXVII, 1982, nr. 11-12, p. 684-685.
45. „Dialogul teologic dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică”, în *MA*, an. XXVII, 1982, nr. 11-12, p. 695-702.
46. „Bisericile din Europa și pregătirea viitoarei Adunări generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor” (conferință pan-europeană între 4-10 februarie 1983 la Viena pentru pregătirea Adunării generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Vancouver, Canada, 24 iulie-10 august 1983), în *BOR*, an. CI, 1983, nr. 3-4, p. 161-166.
47. „Sesiunea ordinară a lucrărilor Comitetului executiv al C.E.B. - Geneva, 28 februarie - 24 martie 1983”, în *BOR*, an. CI, 1983, nr. 5-6, p. 338-342 și în *MA*, an. XXVIII, 1983, nr. 3-4, p. 211-214.

48. „Întrunirea anuală a Comitetului European pentru întraajutorarea Bisericilor (CICARWS)” - Madrid, 3-5 martie 1983 - în *BOR*, an. CI, 1983, nr. 5-6, p. 342-343 și în *MA*, an. XXVIII, 1983, nr. 3-4, p. 221-222.
49. „Reprezentanți ai religiilor și experți, despre consecințele economice și morale ale înghețării producerii armelor nucleare, Moscova, 7-9 martie 1983”, în *BOR*, an. CI, 1983, nr. 5-6, p. 343-349 și în *MA*, an. XXVIII, 1983, nr. 3-4, p. 215-220.
50. „Întrunire ecumenică pentru pregătirea participării la Adunarea generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor la Vancouver, Canada” (Moscova, 15-16 martie 1983), în *BOR*, an. CI, 1983, nr. 5-6, p. 350 și în *MA*, an. XXVIII, 1983, nr. 3-4, p. 220-221.
51. „A treia întâlnire dintre Conferința Bisericilor Europene și Consiliul Conferințelor Episcopale Europene Romano-Catolice” (Riva del Garda-Milano) în *BOR*, an. CII, 1984, nr. 11-12, p. 721-727 și în *MA*, an. XXIX, 1984, nr. 9-10, p. 711-715.
52. „Lucrările Comitetului executiv al Consiliului Ecumenic al Bisericilor” (Geneva, 4-8 februarie 1985), în *BOR*, an. CIII, 1985, nr. 3-4, p. 197-204 și în *MA*, an. XXX, 1985, nr. 1-2, p. 79-87.
53. „Ședința de lucru cu directorii Unității I „Credință și Mărturisire” din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor” (Geneva, 9 februarie 1985), în *BOR*, an. CIII, 1985, nr. 3-4, p. 204 și în *MA*, an. XXX, 1985, nr. 1-2, p. 87.
54. „Masa rotundă cu tema «Noi pericole ce amenință darul sacru al vieții. Îndatoririle noastre»” (Moscova, 10-13 februarie 1985), în *BOR*, an. CIII, 1985, nr. 3-4, p. 204-208 și în *MA*, an. XXX, 1985, nr. 1-2, p. 34-40.
55. „Simpozionul «Nordicii în Europa»” (Sigtuna-Suedia, 19-20 februarie 1985), în *BOR*, an. CIII, 1985, nr. 3-4, p. 208-215 și în *MA*, an. XXX, 1985, nr. 1-2, p. 87-95.
56. „Dialog ecumenic între ortodocși și romano-catolici” (Opole-Polonia, 3-8 iunie 1985), în *BOR*, an. CIII, 1985, nr. 7-8, p. 500-505 și în *MA*, an. XXX, 1985, nr. 5-6, p. 362-364..
57. „Sesiunea 1985 a Prezidiului și Comitetului Consultativ al Conferințelor Bisericilor Europene”, în *MA*, an. XXX, 1985, nr. 3-4, p. 239-243.
58. „Simpozion inter-ortodox la Boston, U.S.A., asupra Documentului C.E.B. «Botez, Euharistie, Preoție»”, în *MA*, an. XXX, 1985, nr. 5-6, p. 364-368.
59. „Sesiunea Comitetului executiv al Consiliului Ecumenic al Bisericilor” (Kinshasa, Zair, 9-18 martie 1986), în *BOR*, an. CIV, 1986, nr. 3-4, p. 16-19 și *MA*, an. XXXI, 1986, nr. 4, p. 100-102.
60. „Lucrările celei de a IV-a sesiuni a Comisiei internaționale mixte de dialog între Bisericile Ortodoxe și Biserica Romano-Catolică” (Bari, Italia, 28 mai – 7 iunie 1986) în *BOR*, an. CIV, nr. 5-6, p. 79-84.
61. „Un «Conciliu al Păcii»” (Kirchberg, R.F.G., 13-15 octombrie 1986); în *BOR*, an. CIV, 1986, nr. 9-10, p. 27-34.
62. „Comunicare, nu excomunicare. Însemnări de la un «Conciliu al Păcii»”, în *MA*, an. XXXI, 1986, nr. 6, p. 135-140.
63. „A treia Conferință Panortodoxă Preconciliară” (Geneva, 28 octombrie – 6 noiembrie 1986), în *BOR*, an. CIV, 1986, nr. 9-10, p. 38-43 și în *MA*, an. XXXI, 1986, nr. 6, p. 129-134.
64. „Participarea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române la cea de a treia Conferință Panortodoxă Preconciliară”, în *BOR*, an. CIV, 1986, nr. 9-10, p. 44-52 (de Ștefan Alexe).
65. „Întrunirea Prezidiului și a Comitetului Consultativ la Universitatea Stirling din Scoția, Marea Britanie” (2-4 septembrie 1986), în *MA*, an. XXXI, 1986, nr. 6, p. 121-129.
66. „Sesiunea 1987 a Comitetului executiv și a Comitetului central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor” (Geneva, 12-15 ianuarie 1987), în *BOR*, an. CV, 1987, nr. 1-2, p. 59-74.
67. „Forumul internațional «Pentru o lume denuclearizată, pentru supraviețuirea omenirii»” (Moscova, 14-16 februarie 1987), în *BOR*, an. CV, 1987, nr. 1-2, p. 78-81; în *MA*, an. XXXII, 1987, nr. 2, p. 90-93.

68. „Sesiunea 1987 a Prezidiului și a Comitetului Consultativ al Conferinței Bisericilor Europene” (Bossey, Elveția, 25-31 martie 1987) în *BOR*, an. CV, 1987, nr. 3-4, p. 50-55; în *MA*, an. XXXII, 1987, nr. 2, p. 94-97.
69. „Dialogul dintre Bisericile Ortodoxă și Romano-Catolică. Stadiul lui în sesiunea plenară din 1987” (Bari-Italia, 9-16 iunie 1987) în *BOR*, an. CV, 1987, nr. 5-6, p. 68-74; în *MA*, an. XXXII, 1987, nr. 4, p. 59-66, sub titlul „Lucrările Comisiei Internaționale mixte de dialog dintre Biserica Ortodoxă și cea Romano-Catolică. Sesiunea a IV-a, Bari, iunie, 1987”.
70. „Semne de colaborare între Bisericile din Europa”, în *BOR*, an. CV, 1987, nr. 7-8, p. 175-176. (Întâlnirea dintre reprezentanți ai Conferinței Bisericilor Europene și reprezentanți ai Consiliului Conferințelor Episcopale Romano-Catolice din Europa la Boldern, Elveția, între 14-17 iunie 1987).
71. „Sesiunea Comitetului executiv al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Atlanta, S.U.A.” (18-25 septembrie 1987), în *BOR*, an. CV, 1987, nr. 9-10, p. 154-159, în *MA*, an. XXXII, 1987, nr. 6, p. 125-129.
72. „Două importante conferințe bisericești în viitorul apropiat”, în *BOR*, an. CVI, 1988, nr. 3-4, p. 37-38. Relatare a întrunirii Comitetului de legătură între Conferința Bisericilor Europene și Consiliul Conferințelor romano-catolice din Europa, care a avut loc între 7-10 februarie 1988, la Milano, în vederea organizării celei de a patra Reuniuni comune europene - Erfurt, RDG, septembrie 1988.
73. „Sesiunea anuală a Prezidiului și a Comitetului Consultativ al Conferinței Bisericilor Europene, 1988 (18-24 aprilie)”, în *BOR*, an. CVI, 1988, nr. 3-4, p. 38-41.
74. „Sesiunea Comitetului Executiv al Consiliului Ecumenic al Bisericilor la Istanbul, 7-12 martie 1988”, în *BOR*, an. CVI, 1988, nr. 3-4, p. 41-45.
75. „Forum mondial al conducătorilor religioși și al parlamentarilor pentru supraviețuirea omenirii”, (11-15 aprilie 1988, Oxford), în *BOR*, an. CVI, 1988, nr. 3-4, p. 45-52.
76. „A V-a sesiune plenară a Comisiei internaționale mixte de dialog teologic dintre Biserica Ortodoxă și cea Romano-Catolică” (19-26 iunie 1988, Mănăstirea Noul Valamo din Finlanda), în *BOR*, an. CVI, 1988, nr. 7-8, p. 26-34 ; în *MA*, an. XXXIII, 1988, nr. 4, p. 62-67.
77. „Comitetul central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor în sesiunea anuală, Hanovra, 1988”, (10-20 august), în *BOR*, an. CVI, 1988, nr. 7-8, p. 35-43; în *MA*, an. XXXIII, 1988, nr. 6, p.104-110.
78. „Bisericile din Europa la a IV-a întâlnire” (Erfurt, Germania, 28 septembrie - 2 octombrie 1988), în *BOR*, an. CVI, 1988, nr. 9-10, p. 59-61; în *MA*, an. XXXIII, 1988, nr. 6, p. 110-112. Dialogul ecumenic dintre Conferința Bisericilor Europene și Consiliul Conferințelor episcopale europene romano-catolice.
79. „Sesiunea Prezidiului Conferinței Bisericilor Europene 1988” (24-26 octombrie 1988, Leningrad), în *BOR*, an. CVI, 1988, nr. 9-10, p. 61-62; în *MA*, an. XXXIII, 1988, nr. 6, p. 112-114.
80. „Sesiunea Comitetului Executiv al Consiliului Ecumenic al Bisericilor”, (Geneva, 12-18 februarie 1989), în *BOR*, an. CVII, 1989, nr. 1-2, p. 137-141; în *MA*, an. XXXIV, 1989, nr. 1, p. 98-101.
81. „Două întâlniri ecumenice recente”, în *BOR*, an. CVII, 1989, nr. 1-2, p. 142-143; în *MA*, an. XXXIV, 1989, nr. 1, p. 97-98. Relatare privitoare la întrunirea la Hofgeismann (lângă Kassel, Germania), între 24-26 ianuarie a Prezidium-ului Conferinței Bisericilor Europene, cât și a întâlnirii de la Erfurt, din septembrie-octombrie 1988. Se face cunoscută organizarea între 15-21 mai 1989, la Basel, Elveția, a Conferinței „Pace prin dreptate”.
82. „Lucrările Prezidiului CBE”; (24-27 octombrie 1991, Durham, Anglia), în *RT*, an I (73), 1991, nr. 5, p. 56.
83. „A cincea întâlnire ecumenică CBE – CCFE” (24-27 octombrie 1991), în *BOR*, an. CIX, 1991, nr. 10-12, p. 52-53.

84. „Comisia mixtă internațională pentru dialog teologic între Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică. A VII-a Sesiune plenară, Balamand, Liban, 17-24 iunie 1993. «Uniatismul, metode de unire din trecut și căutarea actuală a deplinei comuniuni». Documentul de la Balamand. Text și comentariu”, în *RT*, an. III (75), 1993, nr. 2, p. 75-110. De asemenea și în extras.
85. „Dialogul dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Ortodoxă Vechi – Orientală”, (Chambesy, 1-6 noiembrie 1993), în *RT*, an. III (75), 1993, nr. 4, p. 83-91 și în *Orthodoxia*, an. XLVI, 1994, nr. 1, p. 139-147.
86. „A doua Comisie pregătitoare a celei de a IV-a Conferințe preconciare. Diaspora ortodoxă și organizarea ei canonică”, în *RT*, an. III (75), 1993, nr. 4, p. 99-112 și în *Orthodoxia*, an. XLVI, 1994, nr. 1, p. 148-161.
87. „A doua Comisie pregătitoare a celei de a IV-a Conferințe preconciare. Autocefalia și modul proclamării ei”, în *RT*, an. III (75), 1993, nr. 4, p. 91-99 și în *Orthodoxia*, an. XLVI, 1994, nr. 1, p. 162-170.
88. „Patmos – Insula Apocalipsei. Întâlnire aniversară a capilor Bisericii Ortodoxe”, în *TR*, an. 142, 1995, nr. 37-40, p. 1-3.

D. Însemnări și comentarii ecumenice

1. „Reuniunea anuală a C. C al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, din 1956, în Ungaria”, în *MMS*, an. XXXIII, 1957, nr. 3-4, p. 346.
2. „Situția actuală a Bisericii din China”, în *MMS*, an. XXXIII, 1957, nr. 3-4, p. 346-347.
3. „Mișcarea ecumenică și premisele participării ortodoxe în 1957”, în *MMS*, an. XXXIII, 1957, nr. 5-7, p. 509-513.
4. „Nelinști protestante”, în *MMS*, an. XXXIII, 1957, nr. 5-7, p. 520.
5. „Presa ortodoxă din America și Europa occidentală”, în *MMS*, an. XXXIII, 1957, nr. 8-9, p. 684-691.
6. „Grecia: Frământări în legătură cu participarea la Mișcarea ecumenică”, în *MMS*, an. XXXIII, 1957, nr. 10-12, p. 919-921.
7. „Cronică bisericească: Știri religioase externe”, în *MMS*, an. XXXIII, 1957, nr. 3-4, p. 348-353; nr. 5-7, p. 517-519; nr. 10-12, p. 328-331.
8. „Chiese aggiornate”, în *BOR*, an. LXXXVII, 1969, nr. 11-12, p. 1236-1247. Analiză critică a ceea ce autorul numește „mișcarea de aggiornare arhitecturală a bisericilor”, a noii tendințe de „modernizare” a arhitecturii bisericești din Apus începând cu anii 60.
9. „Biserica Romano-Catolică într-un «ceas de neliniște»”, în *Orthodoxia*, an. XXI, 1969, nr. 3, p. 464-474. Evaluare a frământărilor din interiorul Bisericii Romano-Catolice, frământări izvorâte din contestarea tot mai accentuată de către lume a autorității papale, cât și din situația clerului sub raportul celibatului și a teologilor sub raportul libertății de exprimare și de gândire.
10. Prof. Robert Murray, „Ce speră un catolic de la dialogul cu Orthodoxia”, traducere în *Orthodoxia*, an. XXII, 1970, nr. 1, p. 146-151.
11. Rev A.M.Allchin, „România – loc al întâlnirilor”, traducere în *Orthodoxia*, an. XXII, 1970, nr. 1, p. 151-154.
12. „Vizita în Marea Britanie a P.S. Episcop Antonie Ploieșteanul, Vicar Patriarhal”, în *BOR*, an. XC, 1972, nr. 11-12, p. 1161-1163.
13. „Activitatea Bisericii Ortodoxe Române în întruniri intercreștine”, în *BOR*, an. XC, 1972, nr. 11-12, p. 1170-1174.

14. „Hans Küng și declarația «Mysterium Ecclesiae»”, în *Ortodoxia*, an. XXVI, 1974, nr. 1, p. 5-69. Se comentează „Declarația pentru apărarea doctrinei catolice despre Biserică împotriva unor erori contemporane”, cunoscută sub numele de „Mysterium Ecclesiae”. De asemenea se prezintă reacția teologului romano-catolic Hans Küng față de acest important document.
15. „Patriarhia ecumenică și dialogul cu romano-catolicii”, în *Ortodoxia*, an. XXVI, 1974, nr. 1, p. 157-163. Se prezintă vizita delegației romano-catolice conduse de cardinalul J. Willebrands, președintele Secretariatului pentru unitatea creștinilor, la Constantinopol, între 28 noiembrie - 2 decembrie 1973.
16. „Ecumenism and Church Foreign relations, 1944-1979”, în *Romanian Orthodox Church News*, 1979, nr. 3.
17. „Ecumenism și relații externe bisericești, 1944-1979”, în *TR*, an. 129, 1979, nr. 31-34, p. 5.
18. „Ecumenism și relații externe bisericești, 1944-1979”, în *Ortodoxia*, an. XXXII, 1980, nr. 1, p. 159-170.
19. „Consultație Ecumenică la Budapesta”, în *TR*, an. 130, 1982, nr. 25-26, p. 1. (despre consultația membrilor Comitetului Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor - C.E.B.- cu Bisericile din Europa Răsăriteană pentru a pregăti Adunarea generală a C.E.B. din 1983 de la Vancouver).
20. „Dialog teologic între ortodocși și romano-catolici”, în *TR*, an. 130, 1982, nr. 27-28, p. 1-2 (cea de a doua sesiune a Comisiei Mixte de dialog, München, 30 iunie - 6 iulie 1982).
21. „Bisericile și creșterea încrederii dintre state și popoare - Întâlnirea dintre reprezentanți ai Bisericilor din Est și Vest, octombrie 1982, Pricenton, SUA”, în *TR*, an. 130, 1982, nr. 43-44, p. 1.
22. „Dialogul teologic dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică”, în *MA*, an. XXVII, 1982, nr. 10-12, p. 697-702.
23. „Vizite oficiale ale Preafericitului Patriarh Justin în Bulgaria la Biserica Ortodoxă și în Ungaria la Biserica Reformată”, în *IB*, an. 131, 1983, p. 53-55.
24. „Bisericile din Europa și pregătirea Adunării generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor”, în *TR*, an. 131, 1983, nr. 11-12, p. 1-2.
25. „Ce se așteaptă de la Vancouver?”, în *TR*, an. 131, 1983, nr. 27-28, p. 1-2 și în traducere franceză în „Romanian Orthodox Church News”, 1983, nr. 2.
26. „Dialog ortodox-romano-catolic în Cipru”, în *TR*, an. 131, 1983, nr. 29-30, p. 1-2. (întrunirea la Nicosia între 12-17 iunie 1983 a Comitetului de coordonare al Comisiei Mixte pentru dialog teologic dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică).
27. „Ortodoxie și ecumenism”, în *TR*, an. 132, 1984, nr. 11-12, p. 1-2 și nr. 13-14, p. 1-2.
28. „Credința, Tainele și Unitatea Bisericii - pe marginea dialogului teologic ortodoxo-romano-catolic”, în *TR*, an. 132, 1984, nr. 23-24, p. 1-2 și nr. 25-26 și 27-28, p. 6-7 (a treia sesiune plenară a Comisiei Mixte de dialog teologic ortodox - romano-catolic ale cărei lucrări au avut loc între 30 mai - 8 iunie 1984 în insula Creta).
29. „Un eveniment important în istoria ecumenismului”, în *TR*, an. 132, 1984, nr. 39-40 și 41-42, p. 1 și 4 (despre întâlnirea din 3-7 octombrie 1984 de la Riva del Garda și Trento, Italia, a reprezentanților Conferinței Bisericilor Europene și ai Consiliului Conferințelor Episcopale Europene romano-catolice).
30. „Știri ecumenice”, în *TR*, an. 132, 1984, nr. 39-40 și 41-42, p. 3.
31. „Aniversare ecumenică la Viena”, în *TR*, an. 132, 1984, nr. 43-44, p. 1-2. (Aniversarea înființării asociației „Pro Oriente” și a „Secretariatului pentru Unitate” din cadrul Vaticanului).
32. „Știri ecumenice”, în *TR*, an. 133, 1985, nr. 5-6 și 7-8, p. 7.
33. „Sesiune Ecumenică Europeană la Sofia”, în *TR*, an. 133, 1985, nr. 21-22 și 23-24, p. 2 și 7.

34. „Documentul BEM în Teologia ortodoxă românească - Stadiul actual al discuțiilor”, în *TR*, an. 133, 1985, nr. 25-26, p. 1-2.
35. „Simpozion ortodox la Boston, S.U.A., asupra documentului BEM”, în *TR*, an. 133, 1985, nr. 27-28 și 29-30, p.2-3.
36. „Dialog ecumenic între ortodocși și romano-catolici”, în *TR*, an. 133, 1985, nr. 27-28 și 29-30, p. 3. (reunirea, între 3-8 iunie 1985, în orașul Opole, Polonia, a Comitetului de coordonare din cadrul Comisiei Mixte de dialog teologic dintre cele două Biserici).
37. „Eveniment ecumenic în Argentina”, în *TR*, an. 133, 1985, nr. 33-34, p. 1-2. (ședințele de lucru ale Comitetului Executiv și ale Comitetului Central ale Consiliului Mondial al Bisericilor, între 22 iulie – 8 august în localitatea Buenos Aires).
38. „Dialogul teologic dintre ortodocși și romano-catolici și perspectivele lui”, în *MA*, an. XXX, 1985, nr. 11-12, p. 706-718 și în *TR*, an. 134, 1986, nr. 3-4, p. 2; nr. 5-6 și 7-8, p. 2 și nr. 11-12, p. 2-3.
39. „Biserica Ortodoxă Română și ecumenismul. Rememorări la împlinirea unui sfert de veac de la intrarea în Consiliul Ecumenic al Bisericilor (1961-1986)”, în *Ortodoxia*, an. XXXVIII, 1986, nr. 4, p. 11-22.
40. „Speranțe și decepții ecumenice la Bari”, în *TR*, an. 134, 1986, nr. 29-30, p. 4. (cea de a patra ședință plenară a Comisiei Mixte de dialog ecumenic dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică de la Bari, din 28 mai – 7 iunie 1986).
41. „Bisericile din Europa, pentru unitate și pace”, în *TR*, an. 134, 1986, nr. 37-38 și 39-40, p. 3. (prezentare a celei de a IX-a Adunări generale a Conferinței Bisericilor Europene, din 5-11 septembrie 1986, la Universitatea Stirling, Scoția).
42. „Știri ecumenice”, în *TR*, an. 134, 1986, nr. 41-42, p. 4.
43. „O nouă confesiune creștină în Africa – Kimbanguismul”, în *Ortodoxia*, an. XXXIX, 1987, nr. 3, p. 12-24.
44. „Știri ecumenice”, în *TR*, an. 135, 1987, nr. 1-2, p. 4.
45. „Biserica Ortodoxă Română și ecumenismul. Rememorări la împlinirea unui sfert de veac de la intrarea în Consiliul Ecumenic al Bisericilor, 1961-1986”, în *MA*, an. XXXII, 1987, nr. 2, p. 37-46.
46. „Problemele ecumenismului în 1987”, în *MA*, an. XXXII, 1987, nr. 3, p. 92-102.
47. „Preocupări și priorități actuale pe agenda Consiliului Mondial al Bisericilor”, în *TR*, an. 135, 1987, nr. 5-6 și 7-8, p. 1-2.
48. „Ortodoxia și Mișcarea ecumenică - Speranțe și dificultăți”, în *TR*, an. 135, 1987, nr. 9-10 și 11-12, p. 1-2 și *MB*, an. XXXVII, 1987, nr. 2, p. 105-106.
49. „Conferința Bisericilor Europene și preocupările ei actuale”, în *TR*, an. 135, 1987, nr. 17-18 și 19-20, p. 1-2.
50. „Dialogul dintre Biserica Ortodoxă și cea Romano-catolică. Stadiul lui în sesiunea plenară din 1987”, în *TR*, an. 135, 1987, nr. 25-26 și 27-28, p. 1 și 4. (referitor la documentul adoptat la Bari).
51. „Știri ecumenice”, în *TR*, an. 135, 1987, nr. 29-30 și 31-32, p. 7.
52. „Știri ecumenice, Semne de colaborare între Bisericile din Europa”, în *TR*, an. 135, 1987, nr. 33-34 și 35-36, p. 8.
53. „Conferința Bisericilor Europene. Sesiune a Prezidiului la Tampere în Finlanda”, în *TR*, an. 135, 1987, nr. 37-38 și 39-40, p.1-2.
54. „Bilanț și perspective ecumenice. 50 de conferințe teologice interconfesionale ale cultelor creștine din România, în 25 de ani”, în *MA*, an. XXXII, 1987, nr. 6, p. 130-133; în *TR*, an. 135, 1987, nr. 41-42 și 43-44, p. 1-2.
55. „Știri ecumenice”, în *TR*, an. 136, 1988, nr. 5-6 și 7-8, p. 8.

56. „Importantă Conferință Mondială de Pace la Oxford”, în *TR*, an. 136, 1988, nr. 19-20, p. 1-2. (despre lucrările Forum-ului mondial al conducătorilor spirituali și al parlamentarilor asupra supraviețuirii omenirii, 11-15 aprilie 1988).
57. „Cincizecimea și unitatea creștină”, în *TR*, an. 136, 1988, nr. 21-22, p. 1.
58. „O nouă etapă în dialogul teologic dintre Biserica Ortodoxă și cea Romano-catolică”, în *TR*, an. 136, 1988, nr. 27-28, p. 1-2. (prezentarea celei de-a V-a sesiuni plenare a Comisiei teologice internaționale mixte de dialog între Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-catolică de la Mănăstirea Noul Valamo, Finlanda, din 19-26 iunie 1988).
59. „Eforturi spre unitatea creștină prin mișcarea ecumenică”, în *TR*, an. 136, 1988, nr. 33-34 și 35-36, p. 1 și 4 (o scurtă trecere prin istoria ecumenismului).
60. „Sesiune ecumenică la Hannover”, în *TR*, an. 136, 1988, nr. 37-38 și 39-40, p. 1-2 și 4 (referat asupra lucrărilor Comitetului central al Consiliului Mondial al Bisericilor din 10-20 august 1988).
61. „Bisericile din Europa la a IV-a întâlnire”, în *TR*, an. 136, 1988, nr. 43-44, p. 2 (scurtă prezentare a celei de-a IV-a întâlniri între Conferința Bisericilor Europene și Consiliul Conferințelor Episcopale Europene romano-catolice din 28 septembrie – 2 octombrie 1988 de la Erfurt, Germania).
62. „Două întâlniri ecumenice recente”, în *TR*, an. 137, 1989, nr. 7-8, p. 4. (referitor la întrunirea Academiei Evanghelice din Hofgeismann, Germania, între 24-26 ianuarie 1989).
63. „Consiliul Ecumenic al Bisericilor. Preocupări actuale”, în *TR*, an. 137, 1989, nr. 9-10, p. 3.
64. „Dialogul teologic dintre Biserica Ortodoxă și cea Romano-Catolică”, în *Transilvania*, Sibiu, nr.1-2 din 1992 și *Călăuza Ortodoxă*, Galați, nr. 46 din februarie 1992.
65. „Întâlnirea panortodoxă la vârful de la Constantinopol”, în *România liberă*, nr. 614 din 21 martie 1992.
66. „Uniatismul ca problemă pentru dialogul ecumenic”, în *ÎB*, Sibiu, an. 141, 1993, p. 76-81.
67. „Colaborarea Bisericilor din România”, în *ÎB*, Sibiu, an. 141, 1993, p. 82-85.
68. „Ortodoxia în creștinism”, în *TR*, an. 141, 1994, nr. 15-16, p. 1-2; nr. 19-20, p. 1-2 și nr. 21-24, p. 1-2.
69. „Diaspora ortodoxă pe agenda Secretariatului pentru pregătirea Sf. și Marelui Sinod Ortodox. Congresul Canonistilor cu tema: «Criterii pentru elaborarea unui Regulament de funcționare a Adunărilor Episcopale a Diasporei Ortodoxe»”, în *TR*, an. 142, 1995, nr. 29-32, p. 1 și 7.

E. Articole omagiale și comemorative

1. „Dublă sărbătoare a Bisericii Ortodoxe Române”, în *Tribuna României*, an. IV, nr. 73 din 15 noiembrie 1975, p. 15.
2. „Andrei Mureșanu și poezia lui nemuritoare”, în *TR*, an. 126, 1978, p. 39-40, p. 2.
3. „Biblia de la București, ce «s-au dăruit neamului românesc la 1688»”, în *TR*, an. 126, 1978, nr. 41-42, p. 2-3.
4. „Momente și documente din anul bucuriei 1918”, în *TR*, an. 126, 1978, nr. 45-48, p. 2.
5. „Eveniment mondial la Iași”, în *TR*, an. 127, 1979, nr. 35-36, p. 2-3.
6. „Gheorghe Asachi, ctitor moldovean al culturii românești”, în *TR*, an. 127, 1979, nr. 7-8, p. 1 și nr. 9-10, p. 2-3.
7. „Să ne aducem aminte de Gala Galaction”, în *TR*, an. 129, 1979, nr. 13-14, p. 1-2.
8. „Gheorghe Lazăr - omul simbol”, în *TR*, an. 129, 1979, nr. 35-36, p. 1-2.
9. „Asociațiunea - un reazim naționalității române”, în *TR*, an. 129, 1979, nr. 37-38 și 39-40, p. 1-2.

10. „Șaguna, cârmuitor de oameni și îndreptător de vremuri”, în *TR*, an. 127, 1979, nr. 27-28, p. 1 și 3.
11. „Simeon Bărmuțiu în epocă și în vecii vecilor”, în *TR*, an. 127, 1979, nr. 19-20, p. 3
12. „Argumente de piatră și de inimă într-o dispută pe viață și pe moarte”, în *TR*, an. 131, 1981, nr. 7-8, p. 1-2.
13. „Lecție de logică într-o școală de orbi la minte”, în *TR*, an. 131, 1981, nr. 13-14, p. 1-2.
14. „Episcopul Chesarie al Buzăului și revoluția lui Tudor Vladimirescu”, în *TR*, an. 131, 1981, nr. 19-20, p. 1 și 4.
15. „«Epicul circular milenar» al Mitropolitului Miron Romanul”, în *TR*, an. 131, 1981, nr. 21-22, p. 3.
16. „Noi și Bisericile Reformei. Aniversarea a 500 de ani de la nașterea lui Martin Luther (1483-1983)”, în *TR*, an. 131, 1983, nr. 43-44, p. 1 și 3.
17. „Mitropolitul Ardealului Nicolae Bălan, ctitor de oameni, ecumenist de anticipație, umanist”, în *TR*, an. 130, 1982, nr. 13-14, p. 1 și 3.
18. „Istorie la Putna”, în *MI*, an. XVI, 1982, nr. 4 (181), p. 11.
19. „Constantin Brâncoveanu în istoria, în cultura și în inimile românilor”, în *TR*, an. 130, 1982, nr. 33-34, p. 1. (seria „Calendar de inimă”).
20. „Avram Iancu al Transilvaniei și al tuturor românilor - La 110 ani de la moarte”, în *TR*, an. 130, 1982, nr. 35-36, p. 1-2. (seria „Calendar de inimă”).
21. „«Telegraful Român» în conștiința Transilvaniei, România în conștiința «Telegrafului Român»”, în *TR*, an. 131, 1983, nr. 1-4, p. 1-3. (seria „Calendar de inimă”).
22. „Sava Brancovici, mitropolit al Transilvaniei și martir al Ortodoxiei (I)”, în *TR*, an. 131, 1983, nr. 17-20, p. 3 și 5 (seria „Calendar de inimă”).
23. „Sava Brancovici, mitropolit al Transilvaniei și martir al Ortodoxiei (II) - Câteva probleme controversate și limpezirea lor”, în *TR*, an. 131, 1983, nr. 21-24, p. 1 și 6 și nr. 25-26, p. 1 și 3. (seria „Calendar de inimă”).
24. „A fi contemporani cu Unirea - gând la 65 de ani de la marea faptă de la 1 Decembrie 1918”, în *TR*, an. 131, 1983, nr. 45-46, p. 1-2.
25. „Alecu Russo - Accente și opțiuni în câteva probleme controversate”, în *TR*, an. 132, 1984, nr. 5-6, p. 1-2 (seria „Calendar de inimă”) și *Lucefărul*, an. XXVII, nr. 7 (1137), 18 februarie 1984, p.6.
26. „Două poezii inedite dedicate lui Șaguna”, în *TR*, an. 132, 1984, nr. 7-8, p. 1-2. (seria „Calendar de inimă”).
27. „Trei cărți din sec. XIX, mai puțin cunoscute, despre Eminescu”, în *TR*, an. 133, 1985, nr. 3-4, p. 1-2 (seria „Calendar de inimă”).
28. „Portret din culori de cuvinte alese - Omagiu la împlinirea vârstei de 75 de ani a P.F. Patriarh Iustin”, în *TR*, an. 133, 1985, nr. 9-10, p. 1-2.
29. „Cei patru Mari Patriarhi ai celor 60 de ani de Patriarhat ortodox românesc. 1. Patriarhul Miron Cristea”, în *TR*, an. 133, 1985, nr. 39-44, p. 2 și 6 (seria „Calendar de inimă”).
30. „Cei patru Mari Patriarhi ai celor 60 de ani de Patriarhat ortodox românesc. 2. Patriarhul Nicodim Munteanu”, în *TR*, an. 133, 1985, nr. 45-46, p. 1-2 (seria „Calendar de inimă”).
31. „Cei patru Mari Patriarhi ai celor 60 de ani de Patriarhat ortodox românesc. 3. Patriarhul Justinian Marina”, în *TR*, an. 133, 1985, nr. 47-48, și an 134, 1986, nr. 1-2, p. 6 (seria „Calendar de inimă”).
32. „Cei patru Mari Patriarhi ai celor 60 de ani de Patriarhat ortodox românesc. 4. Patriarhul Iustin Moisescu”, în *TR*, an. 134, 1986, nr. 9-10, p. 1-2. (seria „Calendar de inimă”).
33. „În focul revoluției alături de domnul Tudor”, în *MI*, an. XX, 1986, nr. 2 (227), p. 7.
34. „Gala Galaction și începuturile ecumenismului ortodox românesc - un inedit și o reconstruire”, în *TR*, an. 134, 1986, nr. 25-26 și 27-28, p. 1 și 5 (seria „Calendar de inimă”).
35. „Vârful speranței”, în *TR*, an. 134, 1986, nr. 31-32, p. 1-2. (seria „Calendar de inimă”).

36. „Istorie pe o Evanghelie”, în *TR*, an. 134, 1986, nr. 33-34, p. 1-2. (seria „Calendar de inimă”).
37. „Dionisie Romano în dialog ecumenic cu „un israelit” la mijlocul secolului trecut”, în *TR*, an. 134, 1986, nr. 35-36, p. 1-2 (seria „Calendar de inimă”).
38. „Ion Clopoțel”, în *TR*, an. 134, 1986, nr. 35-36, p. 3 (seria „In memoriam”).
39. „Mircea cel Mare - Părinte al Patriei, diplomat și strateg”, în *TR*, an. 134, 1986, nr. 37-38 și 39-40, p.1-2. (seria „Calendar de inimă”).
40. „Astra - ctitorii și ctitoriile ei”, în *România literară*, an. XIX, nr. 37, 11 septembrie 1986, p. 14.
41. „La Orlat în anul revoluționar 1848”, în *MI*, an. XX, 1986, nr. 11, p. 7.
42. „Nonagenarul general Ionescu T. Ion veteran din ambele războaie mondiale își amintește... 1917”, în *TR*, an. 135, 1987, nr. 33-34 și 35-36, p. 1 (seria „Calendar de inimă”).
43. „1200 de ani de la Sinodul VII ecumenic 787-1987”, în *TR*, an. 134, 1986, nr. 41-42 și 43-44, p. 6-7.
44. „Transilvania: adevăruri din trecut - adevăruri de azi”, în *TR*, an. 135, 1987, nr. 13-14, p. 1 și 5.
45. „Mileniul încreștinării rușilor”, în *MA*, an. XXXIII, 1988, nr. 4, p. 6-11.
46. „Sărbătorirea mileniului încreștinării rușilor”, în *TR*, an. 136, 1988, nr. 25-26, p. 1-2.
47. „O însemnare contemporană despre Visarion Sarai și Sofronie de la Cioara”, în *TR*, an. 136, 1988, nr. 3-4, p. 2 (seria „Calendar de inimă”).
48. „O lacrimă pe un destin tragic: Antim Ivireanul”, în *TR*, an. 136, 1988, nr. 5-6 și 7-8, p. 1-2 (seria „Calendar de inimă”).
49. „Mateevici – 100”, în *TR*, an. 136, 1988, nr. 11-12, p. 1. (seria „Calendar de inimă”).
50. „Icoane pe sticlă și om cu dragoste de ele la Sibiel”, în *TR*, an. 136, 1988, nr. 23-24, p. 1.
51. „Limba domnitoare va fi cea națională”, în *România literară*, an. XXI, 1988, nr. 13, p. 19.
52. „Izvoarele, fluviile și adunarea lor în Marea cea Mare: Biblia de la București 1688-1988”, în *TR*, an. 136, 1988, nr. 43-44, p. 1-2. (seria „Calendar de inimă”).
53. „O sută de ani de Eminescu”, în *TR*, an. 137, 1989, nr. 19-20, p. 1.
54. „Requiem la centenar”, în *TR*, an. 137, 1989, nr. 21-22 și 23-24, p. 1.
55. „Requiem pentru Brâncoveanu”, în *TR*, an. 137, 1989, nr. 29-30, 31-32 și 33-34, p. 8.
56. „Biserica Ortodoxă și rolul ei în pregătirea Marii Uniri din 1918”, în *TR*, an. 138, 1990, nr. 45-46, p. 1-2.
57. „În loc de cuvânt înainte. Comemorări în anul 1989”, în *ÎB*, Sibiu, an. 137, p. V-XLII.
58. „Timotei Popovici”, în *TR*, an. 139, 1991, nr. 41-42, p. 1-2.
59. „Supplex Libellus Valachorum și lecția lui - un gând la aniversarea celor 200 de ani: 1791-1991”, în *TR*, an. 139, 1991, nr. 43-44, p. 1-2.
60. „Melchisedec Ștefănescu, apărător al Ortodoxiei”, în *TR*, an. 139, 1991, nr. 17-18, p. 1-2 și nr. 19-20, p. 1-2.
61. „1 Decembrie 1918, anul și ziua mării împliniri: România Mare”, în *Credința străbună*, nr. 23 din 15 iulie 1991.
62. „Stolnicenii de pe Cogălnic”, în *ÎB*, Sibiu, an. 140, 1992, p. 49-52.
63. „Lucian Blaga - 30 de ani de la moarte”, în *ÎB*, Sibiu, an. 140, 1992, p. 109-111.
64. „Cu dreaptă credință și cu dragoste să pășim în noul an 1993”, în *ÎB*, Sibiu, an. 141, 1993, p. 5-8.
65. „Încoronarea din 1922 de la Alba Iulia ca simbol al reîntregirii neamului, în «Memoriile lui Miron Cristea», în *ÎB*, Sibiu, an. 141, 1993, p. 196-206.
66. „Andrei Țașuna - «mare și rar bărbat al națiunii române», în *TR* an. 141, 1993, nr. 25-26, p. 1.
67. „Moarte și Înviere la Mănăstirea «Brâncoveanu» de la Sâmbăta de Sus. Istorie și confesiune cu prilejul sfințirii”, în *RT*, 1993, an. III (75), nr. 3, p. 64-69.
68. „Părintele Stăniloae. Mărturie de ucenic”, în *TR*, an. 141, 1993, nr. 37-40, p. 1-2.

69. „Un român în Europa secolului al XVI-lea: Nicolaus Olahus. Cinci sute de ani de la naștere (1493-1993)”, în *TR*, an. 141, 1993, nr. 37-40, p. 3-4; nr. 41-42, p. 1-2 și nr. 43-44, p. 1-2.
70. „Unirea din 1918: împlinire și speranță”, în *TR*, an. 141, 1993, nr. 45-46, p. 1-2.
71. „O nouă «problemă homerică» în literatura română. Cine este autorul Cazaniei lui... Varlaam?”, în *TR*, an. 141, 1994, nr. 11-12, p. 1-2 și nr. 13-14, p. 1-2.
72. „Biserica Ortodoxă și Școala românească din Șcheii Brașovului la vârsta de 500 de ani”, în *Astra*, 1995, nr. 2-3, p. 2-5.
73. „1900 de ani de la scrierea Apocalipsei. Mesajul patriarhilor trimis din insula Patmos, Bisericilor: «Cartea Apocalipsei descoperă că păcatul și forțele demonice destructive vor fi învinse prin Iisus Hristos, Domnul istoriei»”, în *Tribuna*, an. CXI, 13 octombrie 1995, nr. 1515, p. 3.
74. „Sfântul Sava în contextul paleo-creștin din zona Buzăului”, în *TR*, an. 144, 1996, nr. 37-38, p. 1.
75. „Maica Noastră în haine de nuntă – Astra la 135 de ani”, în *TR*, an. 144, 1996, nr. 41-42, p. 1-2.
76. „Câteva date mai noi în legătură cu Mitropolitul Petru Movilă”, în *TR*, an. 145, 1997, nr. 3-4, p. 1-2.
77. „O sută cinczeci de ani de Eminescu, după Eminescu”, în *TR*, an. 148, 2000, nr. 1-4, p. 1.
78. „Părintele Dumitru Stăniloae – dascălul nostru”, în *TR*, an. 148, 2000, nr. 37-40, p. 1.
79. „Prea Fericite Patriarh”, în *TR*, an. 148, 2000, nr. 5-8, p. 1.
80. „Gând de prețuire și recunoștință Patriarhului Iustinian Marina la 100 de ani de la naștere”, în *TR*, an. 149, 2001, nr. 7-10, p. 1-2.
81. „In memoriam”, în *TR*, an. 149, nr. 17-20, 2001, p. 1.
82. „Mitropolitul Andrei Șaguna – făuritorul unei epoci în Istoria Bisericii transilvănene – cu prilejul comemorării a 130 de ani de la moarte”, în *TR*, an. 151, 2001, nr. 21-24, p. 1-2.
83. „Cu smerenie și cu iubire despre părintele Stăniloae”, în *TR*, an. 151, 2003, nr. 41-44, p. 1-4.
84. „Sfântul Antonie cel Mare – un pețetiu urcuș pe calea desăvârșirii”, în *TR*, an. 153, 2005, nr. 5-8, p. 1.
85. „Mitropolitul Nicolae Bălan – ecumenist de anticipație și apărător al celor năpăstuiți”, în *TR*, an. 153, 2005, nr. 29-32, p. 1.

F. Alte articole și note

a) Articole publicate în reviste din România

1. „Studii și articole de literatură română veche”, în *Munca*, an. XXIV, nr. 6269 din 9 ianuarie 1968, p. 2.
2. „Mișcarea prozei”, în *Munca*, an. XXIV, nr. 6304 din 18 februarie 1968, p. 2.
3. „România, o geografie a spiritului”, în *Tribuna*, an. XIV, nr. 37 din 10 septembrie 1970, p. 15.
4. „Permanențe românești în America”, în *TR*, an. 129, 1979, nr. 15-18, p. 1.
5. „Itinerar american”, în *TR*, an. 129, 1979, nr. 21-24, p. 1 și 4.
6. „De la Luca citire: Declarația de pace”, în *TR*, an. 128, 1980, nr. 47-48 și an. 131, 1981, nr. 1-2, p. 6.
7. „Cu pace și pentru pace Domnului să ne rugăm”, în *TR*, an. 131, 1981, nr. 43-44.
8. „Taina cea din veac ascunsă”, în *TR*, an. 131, 1981, nr. 47-48, an. 132, 1982, nr. 1-2, p. 4.
9. „Sfântul și Marele Sinod ortodox”, în *TR*, an. 130, 1982, nr. 17-18, p. 1.

10. „Bisericile din Europa și problemele lumii contemporane”, în *TR*, an. 130, 1982, nr. 23-24, p. 1.
11. „Trepte în viața creștină - gânduri cu prilejul anului Nou 1984”, în *TR*, an. 132, 1984, nr. 1-2, p. 4.
12. „Un cosmos fără arme”, în *TR*, an. 132, 1984, nr. 21-22, p. 1-2.
13. „Idealul desăvârșirii în Ortodoxia românească”, în *TR*, an. 132, 1984, nr. 33-34 și 35-36, p. 1-2.
14. „Două simpoioane Eminescu în America”, în *România literară*, an. XVIII, nr. 6 din 7 februarie 1985, p. 24.
15. „În Africa printre creștini”, în *TR*, an. 134, 1986, nr. 21-22 și 23-24, p. 1 și 4.
16. „Pregătirea Sfântului și Marelui Sinod Ortodox”, în *TR*, an. 135, 1987, nr. 1-2, p. 1-2.
17. „Icoanele pe sticlă”, în *TR*, an. 136, 1988, nr. 1-2, p. 1-2.
18. „Cuvânt înainte”, în *IB*, Sibiu, an. 136, 1988, p. 5-8.
19. „Note de lectură și alte note”, în *IB*, Sibiu, an. 136, 1988, p. 49-56.
20. „Sfânta Scriptură în Biserica Ortodoxă”, în *TR*, an. 136, 1988, nr. 17-18, p. 1-2.
21. „Bilanț contemporan”, în *IB*, Sibiu, an. 137, 1989, p. 42-43.
22. „Bucuria colindelor - Gânduri despre Eminescu”, în *IB*, Sibiu, an. 137, 1989, p. 43-47.
23. „Note de lectură și alte note”, în *IB*, Sibiu, an. 137, 1989, p. 49-62.
24. „Sărbătoarea învierii neamului”, în *Tribuna libertății*, nr. 9 din 31 decembrie 1989.
25. „1990. La Mulți Ani în libertate!”, în *TR*, an. 138, 1990, nr. 1, p. 1-2.
26. „Chemarea ceasului de față”, în *TR*, an. 138, 1990, nr. 2-4, p. 1.
27. „Ortodoxia - linia de continuitate cu credința apostolică”, în *TR*, an. 138, 1990, nr. 5-6, p. 1.
28. „Păstorul cel bun”, în *TR*, an. 138, 1990, nr. 9-10, p. 1.
29. „Semnul Crucii”, în *Cuvânt și suflet*, Iași, nr. 3-15 mai 1990.
30. „Răsărit-a lumii, lumina cunoștinței”, în *Tribuna*, nr. 279, din 27 decembrie 1990.
31. „Cuvânt înainte”, în *IB*, Sibiu, an. 139, 1991, p. 5-6.
32. „Anul 1990 - an de activitate rodnică în Arhiepiscopia Sibiului”, în *IB*, Sibiu, an. 139, 1991, p. 25-32.
33. „Să ne rugăm lui Dumnezeu pentru un An Nou fericit și plin de roade”, în *TR*, an. 139, 1991, nr. 1-4, p. 1.
34. „Post, rugăciune, pocăință”, în *Iisus Biruitorul*, an. II, nr. 2 (7) din februarie 1991, p. 1.
35. „După Jilava, «Oxford»”, în *Tribuna*, nr. 8 din 21 februarie 1991.
36. „Morală fără Dumnezeu nu se poate”, în *Evenimentul Sibian*, nr. 6/1991.
37. „Veniți de luați lumină”, în *Tribuna*, nr. 349 din 9 aprilie 1991.
38. „Moștenirile sunt în funcție de adevărații proprietari”, în *Gazeta de Transilvania*, nr. 459 din 25 iunie 1991.
39. „Va supraviețui Muzeul primei școli românești din Șcheiu Brașovului?”, în *Gazeta de Transilvania*, nr. 461 din 27 iunie 1991.
40. „Astăzi și mâine, religia în școli”, în *Gazeta de Transilvania*, nr. 463 din 29 iunie 1991.
41. „O cultură bună se face cu ochii către cer”, în *Tribuna*, nr. 425 din 25 iulie 1991.
42. „Ordinea morală nu poate fi asigurată decât prin credință”, în *Tribuna*, nr. 425 din 25 iulie 1991.
43. „Sfinții noștri Evangheliști și «evangheliștii» micilor ecrane și ai stadioanelor”, în *Călăuza ortodoxă*, nr. 34 din 31 iulie 1991.
44. „Când cineva a vrut să ne atace limba, ne-a atacat întâi religia (I, II, III)”, în *Cuvântul nou* - Covasna, nr. 462, 463, 464 din septembrie 1991.
45. „Hristos pe pământ, înălțați-vă”, în *Tribuna*, nr. 533 din 24 decembrie 1991.
46. „Mesajul îngerilor la Naștere”, în *Cuvântul liber*, Tg. Mureș, nr. 165 din 25 decembrie 1991.
47. „Veste minunată”, în *Românul*, nr. 51 (89) din 29 decembrie 1991.

48. „Izvoarele fericirii monahului Nicolae de la Rohia (I)”, în *TR*, an. 139, 1991, nr. 33-36, p. 2 și 5.
49. „Izvoarele fericirii monahului Nicolae de la Rohia (II)”, *TR*, an. 139, 1991, nr. 37-38, p. 1-2.
50. „Metafora religioasă în poezia lui Octavian Goga”, în *ÎB*, Sibiu, an. 140, 1992, p. 53-57.
51. „Mari descoperiri și mari invenții neînțelese de contemporani”, în *ÎB*, Sibiu, an. 140, 1992, p. 112-113.
52. „Evangheliștii de modă nouă”, în *Vestitorul Ortodoxiei Românești*, nr. 63 din 1-15 ianuarie 1992.
53. „În atenția P.C. preoți din Arhiepiscopia Sibiului”, în *TR*, an. 140, 1992, nr. 3-4, p. 1-2.
54. „Am încredere în cuminenția și ehlilbrul românului”, în *Dimineața*, nr.4 din 5 ianuarie 1992.
55. „Mesajul către Astra”, în *Opinia publică*, Sibiu, nr. 13 din 15-21 ianuarie 1992.
56. „Apărarea credinței, cultură și istorie”, în *TR*, an. 141, 1993, nr. 1-4, p. 1-2.
57. „Alfa și Omega”, în *TR*, an. 141, 1993, nr. 17-18, p. 1-2.
58. „Rusaliele”, în *TR*, an. 141, 1993, nr. 21-22, p. 1-2.
59. „Biserica Basarabiei. Problema jurisdicției canonice în trecut și astăzi (I)”, în *TR*, an. 141, 1993, nr. 27-28, p. 1-2.
60. „Biserica Basarabiei. Problema jurisdicției canonice în trecut și astăzi (II)”, în *TR*, an. 141, 1993, nr. 29-32, p. 1-3.
61. „Sfinții martiri, binecredinciosul voievod Constantin Brâncoveanu și fiii săi Constantin, Ștefan, Radu și Matei și sfetnicul Ianache”, în *TR*, an. 140, nr. 31-34, p. 7.
62. „Moarte și înviere la Mănăstirea «Brâncoveanu» de la Sâmbăta de Sus - istorie și confesiune”, în *TR*, an. 141, 1993, nr. 33-36, p. 1-2.
63. „Întoarcerea în noi înșine”, în *TR*, an. 140, 1992, nr. 9-10, p. 1-2. Mesaj trimis Arhiepiscopului Vladimir al Chișinăului și decanului Facultății de Teologie din același oraș, Pr. Petru Buburuz.
64. „Cântarea Cântărilor - trei mii de ani de frumusețe”, în *TR*, an. 142, 1995, nr. 21-24, p. 1-2.
65. „Unire și credință. Cuvânt către tineri”, în *TR*, an. 142, 1995, nr. 41-44, p. 7.
66. „...La ceas aniversar”, în *RT*, an X (82), 2000, nr. 3-4, p. 31-32.

b) Articole publicate în străinătate

1. „Monastic Spirituality in Romania today”, în *Eastern Churches Review* Anglia, nr. 2 (4), 1969, p. 376-385.
2. „Priere et action dans l'optique de la tradition orthodoxe”, în *Recherche oecumenique, priere et action*, Tournai, 1970, p. 119-140.
3. „Contribution monastique au rapprochement oecumenique”, în *Collectanea Cisterciensi*, Belgia, tom. XXXII, 1970, p. 22.
4. „Monastische Spiritualität in das heutige Rumänien”, în *Erbe und Auftrag*, Beuron, 1970, nr. 6, p. 478.
5. „Monnikendon in Roemenite”, în *Monastike Informatie*, Olanda, 1971, nr. 21, p. 222.
6. „Monnikendon in Roemenite”, în *Benedictijns tijdschrift*, Olanda, XXXII, 1971, nr. 2, p. 42.
7. „Propos sur l'hesyhasme”, în *Collectanea Cisterciensi*, Belgia, tom. XXXIII, 1971, nr. 1, p. 107.
8. „Liberty and Tradition in Orthodox Monasticism”, în *The Tradition of Life Romanian Essays in Spirituality and Theology* (ed. by M. Allachin), Londra, 1971, p. 33.
9. „En Rumania existe una iglesia floreciente y libre”, în ziarul *El Adelante*, Salamanca, 5 septembrie 1973.
10. „Le monachisme dans la societe moderne a partir de l'experience orthodoxe”, în *Collectanea Cisterciensi*, Belgia, tom. XXXIII, 1971, p. 20.
11. „L'obeissance dans la tradition orthodox”, în *Vie consacree* (Tire a part), 4, 1972, p. 193.

12. „I monastiki ananeoie eis tin Roumanian”, în *Ekklisia*, Atena, 1973, p. 1.
13. „La obediencia en la tradicion ortodoxa axer y hoy”, în *Cuadernos Monasticos*, Buenos Aires, 1973, nr. 25, p. 287.
14. „La pauvreté. Experience orthodoxe”, în *Vie consacree* (Tire a part), 2, 1972, p. 78.
15. „Stimmen zur Vorbereitung der Heiligen und Grossen Synode der Orthodoxen Kirche”, în *Ostkirchliche Studien*, Würzburg, 1977, nr. 4, p. 281.
16. „Church and State in Romania”, în vol. *Church and State - Opening a New Ecumenical Dimension. Faith and Order Paper*, nr. 85, WCC, Geneva, 1978, p. 90.
17. *L'Eglise Orthodox Romaine dans la passe et aujourd'hui*, București, 1979, p. 64 (apărută în Lb. română, engleză, franceză și germană).
18. *The BEM Document in Romanian Orthodox Theology: „The Present Stage of Discussions”*, în „Orthodox Perspective on Baptism, Eucharist and Ministry” (The Greek Orthodox Theological Review, edited by Gennadios Limouris and Nomikos Michael Vapouris, Holy Cross Orthodox Press, Brooklin Massachusetts, USA), Vol. 30, nr. 2, 1985, p. 97.
19. *The first exegeses of Eminescu poetry*, în „Eminescu, The evening star of Roumanian Poetry”, Michigan, 1986, p. 7-13.

Notă: Mitropolitul Antonie a mai publicat și alte studii și diverse articole în reviste străine, precum: *Irenikon*, *Episkepsis*, *Istina*, *Chrysostom* etc..

c) Articole publicate în revistele românești de peste hotare

1. „Bizanț - Constantinopol - Istambul în istorie și astăzi”, în *Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena*, 1975, p. 35.
2. „Dubla sărbătorire a Bisericii Ortodoxe Române din Viena”, în *Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena*, 1976, p. 49.
3. „Biserica Ortodoxă Română și războiul de independență”, în *Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena*, 1978, p. 49.
4. „Mesajul eroilor”, în *Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena*, 1978, p. 202.
5. „1859, anul înțelepciunii”, în *Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena*, 1979, p. 122.
6. „Gheorghe Șincai și problemele controversate ale istoriei românilor”, în *Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena*, 1979, p. 149.
7. „Adevăruri de credință, dogme, teologumene, păreri teologice”, în *Altarul - The Altar*, Londra, 1969, p. 45.
8. „Dreptatea lui Dumnezeu”, în *Altarul - The Altar*, Londra, 1970, nr. 1, p. 24.
9. „Ava loil”, în *Altarul - The Altar*, Londra, 1970, nr. 3-4, p. 7.
10. „Outlook on Romanian Church History”, în *Altarul - The Altar*, Londra, 1970, nr. 3-4, p. 12.
11. „Întâlnire cu Spania”, în *Altarul - The Altar*, Londra, 1970, nr. 3-4, p. 19.
12. „Father Cleopa of Sihăstria”, în *Altarul - The Altar*, Londra, 1970, nr. 3-4, p. 122.
13. „Problems and perspectives of Orthodox Theology”, în *Altarul - The Altar*, Londra, 1970 - 1972, p. 29.
14. „Our Lady in Orthodox Theology and Life”, în *Altarul - The Altar*, Londra, 1970 - 1972, p. 29.
15. „Avva Cleopa”, în *Credința*, Detroit, Michigan, USA, vol. XIX, 1969, nr. 7-8, p. 2.
16. „Avva Caliopie”, în *Credința*, Detroit, Michigan, USA, vol. XIX, 1970, nr. 11, p. 2.
17. „Avva Ioan”, în *Credința*, Detroit, Michigan, USA, vol. XIX, 1970, nr. 4, p. 2.
18. „Le mystere cache depuis des siecles”, în *Strana românească*, Suedia, 1984, nr.20.
19. „Moments et documents de l'annee de la joie, 1918”, în *Strana românească*, Suedia, 1984, nr. 20.

20. „Portret din culori de cuvinte alese”, în *Altarul străbun*, Melbourne, Australia, an. XIV, 1985, nr. 1, p. 1.
 21. „Patriarhul Iustin Moisescu”, în *Învierea*, Geneva, an. XI, 1986, nr. 7-9, p. 5.
 22. „Să fie un an al limpezirilor”, în *Biserica Românească*, Milano, 1991, nr. 59.
- Notă:** Mitropolitul Antonie a mai publicat studii și articole și în alte reviste românești de peste hotare, precum: *Renașterea* din München, *Nădejdea* din Hamburg, *Candela* din Stockholm, *Almanahul* din Göteborg, și multe altele din Italia, Anglia, Elveția, Franța, Spania.

G. Cuvântări

a) Conferințe publice

1. *Viața religioasă în România, și Viața duhovnicească în mănăstirile din România*, coferințe ținute la mănăstirea Chevetogne, Belgia, în aprilie 1969.
2. *Elemente caracteristice în spiritualitatea ortodoxă românească*, la mănăstirea trapistă St. Remy de la Rochefort, Belgia, în aprilie 1969.
3. *Căile dialogului ecumenic din punctul de vedere al teologilor ortodocși români*, Colegiul Catolic din Dinant, Belgia, aprilie 1969.
4. *Viața duhovnicească în mănăstirile ortodoxe românești astăzi*, mănăstirile Visitation și Carmel de la Chartres, aprilie 1969.
5. *Spiritualitatea și monahismul ortodox*, în cadrul Conferinței de vară a Societății Sfântul Ioan Hrisostom, Londra, 22 iunie 1969.
6. *Câteva note asupra monahismului românesc, așa cum este trăit el astăzi în România*, în cadrul Colocviului monahal cu tema „Semnificația vieții monahale în vremea noastră”, Ermaton, Belgia, 17-21 iulie 1969.
7. *Reinnoiri în monahismul românesc*, în cadrul Sesiunii Asociației Sf. Alban și Sergiu, secția Universității din Oxford, Oxford, 3 noiembrie 1969.
8. *Dogmă, teologumenă, adevăr de credință și iconomie în teologia ortodoxă și în perspectivă ecumenică*, ca invitat al Rectorului Colegiului Mayor Oriental, Salamanca, 16 februarie 1970.
9. *Caracteristicile spiritualității ortodoxe*, ca invitat al Rectorului Colegiului Mayor Oriental, Salamanca, 17 februarie 1970.
10. *Paradoxele și perspectivele ecumenismului din punct de vedere ortodox*, ca invitat al Rectorului Colegiului Mayor Oriental, Salamanca, 18 februarie 1970.
11. *Expunere despre Biserica Ortodoxă Română*, ca invitat al Rectorului Colegiului Mayor Oriental, Salamanca, 19 februarie 1970.
12. *Reinnoiri în monahismul contemporan românesc*, ca invitat al Rectorului Colegiului Mayor Oriental, Salamanca, 20 februarie 1970.
13. *Isihasm, sensul Ortodoxiei, viața monahală în România și Biserica Ortodoxă Română astăzi*, în cadrul colocviului monahal intitulat „Atenție la Dumnezeu și experiențe de rugăciune”, mănăstirea Orval, Belgia, 14-19 septembrie 1970.
14. *Catolicitate și etnicitate*, în cadrul celui de-al II-lea Congres al Facultăților de Teologie Ortodoxă cu tema „Teologia și aplicarea ei în viață”, Mănăstirea Panteli (lângă Atena), 19-29 august 1976.
15. *Biserica Ortodoxă Română și războiul de independență*, la sediul cultural din Viena, 1-6 iunie 1977.
16. *Biserica și tineretul în vremea noastră*, în cadrul Conferinței episcopilor romano-catolici din Europa, Institutul Salesianum, Roma, 17-22 iunie 1979.

17. *Ideii sociale în opera Sf. Vasile cel Mare*, în cadrul Simpozionului panortodox organizat de Biserica Greciei cu ocazia împlinirii a 1600 de ani de la moartea Sf. Vasile cel Mare, Atena, 14-18 octombrie 1979.
18. *Românii și Viena*, în TR, an. 135, 1987, nr. 25-26 și 27-28, p. 1 și 3. Prelegere ținută la Universitatea din Viena în ziua de 22 iunie 1987.
19. Comunicare științifică a Î.P.S. Antonie Plămădeală în cadrul secției istorice a Academiei Române, în TR, an. 136, 1988, nr. 11-12, p. 3. (în data de 26 februarie 1988, pe tema: „Gheorghe Asachi - 200 de ani de la naștere”).
20. *Transilvania - patrimoniul național*, în MA, an. XXXIII, 1988, nr. 3, p. 3-13. Cuvânt rostit în data de 8 mai 1988 la deschiderea cursurilor pentru ghizi și alte persoane care au în grijă bunuri de Patrimoniul Național, în Transilvania și Banat.
21. *Istoria, istoricii, dilemele și opțiunile lor*, în MA, an. XXXIII, 1988, nr. 4, p. 3-25. Conferință ținută în fața studenților teologi de la Sibiu, în ziua de 30 ianuarie 1988.
22. *Sfântul Gherman din Dacia Pontică, un străromân ignorat. Mai mult decât o ipoteză*, în TR, an. 137, 1989, nr. 35-36 și 37-38, p. 1-3. Comunicare la „Al VI-lea Congres Internațional de Studii Sud-Est Europene”, Sofia, 31 august 1989. Cu note complete textul apare și în MA, nr. 5/1989.
23. *Eminescu nostru cel de toate zilele și din toate locurile*. Cuvânt rostit la Radio Chișinău, 14 ianuarie 1991.
24. *Stolnicenii de pe Cogălnic acum 45 de ani*. Cuvânt rostit la Academia de Științe din Chișinău, 15 ianuarie 1991.
25. *Lucian Blaga - 30 de ani de la moarte*. Cuvânt rostit la binecuvântarea statuii lui L. Blaga, din Cluj, 4 mai 1991.
26. *Auram Iancu al Transilvaniei și al tuturor românilor*. Cuvânt rostit la comemorarea de la Țebea, 15 septembrie 1991.
27. *Metafora religioasă și cuvintele bisericesti în poezia lui Octavian Goga - scurtă încercare de reparație*, Cuvânt rostit la Simpozionul „O. Goga”, organizat la Miercurea Ciuc, 28 noiembrie 1991.
28. *Eminescu nostru cel de toate zilele și din toate locurile*. Cuvânt rostit la comemorarea zilei de 15 ianuarie, la Casa Armatei Sibiu, 1992.
29. *„Ca toți să fim una” - Ectenie stăruitoare pentru unire*, în TR, an. 140, 1992, nr. 5-6, p. 3. Cuvânt rostit la Iași cu prilejul întrunirii „Convenției pentru unirea Românilor”, la 24 ianuarie 1992.
30. *Lupta și biruința făuritorilor unirii Basarabiei din 27 martie 1918, pildă celor de azi*. Cuvânt rostit la Casa Armatei, Sibiu, cu prilejul zilei unirii Basarabiei cu Patria mamă.
31. *Oamenii de știință și religia*. Conferință ținută în Sala Teatrului din Sibiu, 5 aprilie 1992, cu prilejul Serbărilor Ortodoxiei, 1992.
32. *Biserica și grija față de copii*. Referat susținut la Simpozionul cu tema „Copilul, ființă binecuvântată”, organizat de UNICEF, la Baia Mare, 3 aprilie 1992.
33. *Se apropie Paștile, Domnilor! Lupta și biruința făuritorilor unirii Basarabiei din 27 martie 1918, pildă celor de azi*, în TR, an. 140, 1992, nr. 13-14, p. 1-2. Cuvânt rostit la Casa Armatei, la București, la 27 martie/8 aprilie 1992, la festivitățile organizate de Liga culturală pentru unitatea românilor de pretutindeni.
34. *Memorandum-ul din 1892 și lecția lui astăzi*, în TR, an. 140, 1992, nr. 21-22, p. 1-2. Comunicare la Simpozionul omagial „100 de ani de la Mișcarea memorandistă”, Casa Armatei, Sibiu, 22 mai 1992.
35. *Bolnițele mândstirești în istoria Bisericii pentru bolnavi. Câteva scurte precizări*, în TR, an. 140, 1992, nr. 23-24, p. 1-2. Comunicare la Simpozionul „Șapte sute de ani de la prima atestare documentară a spitalului din Sibiu, 1292-1992”, din 12 iunie 1992, Sibiu, organizat de Asociația Medicală Română și Universitatea Sibiu.

36. *Gheorghe Lazăr, arhidiaconul culturii românești*, în TR, an. 140, 1992, nr. 25-26, p. 1-2. Cuvânt rostit la Sărbătoarea tricentenarului Colegiului „Gh. Lazăr” din Sibiu, la Casa Sindicatelor, 8 iunie 1992.
37. *Cu admirație, cu regrete și cu speranță despre Lucian Blaga*, în TR, an. 140, 1992, nr. 31-34, p. 1-2. Comunicare la un Simpozion Blaga, la Sebeș-Alba, în ziua de 6 mai 1992.
38. *Să găsești cuvântul...*, în TR, an. 140, 1992, nr. 39-40, p. 1-2. Cuvânt la deschiderea Festivalului European de Poezie, la Universitatea din Sibiu, 2 octombrie 1992.
39. *Încoronarea, ca simbol al reîntregirii, în memoriile lui Miron Cristea*. Conferință ținută în data de 17 octombrie 1992, la Casa de Cultură a Sindicatelor din Alba Iulia, cu ocazia împlinirii a 70 de ani de la festivitățile încoronării regelui Ferdinand și a reginei Maria.
40. *Inspirația în poezie, semn al comuniunii cu sacralul*. Discurs de recepție ținut la Academia de Științe a Moldovei, Chișinău, 3 decembrie 1992.
41. *Clerici creatori de cultură și spiritualitate, încrucisându-se pe podurile Prutului*, în TR, an. 141, 1993, nr. 13-14, p. 1-2 și nr. 15-16, p. 2-3. Comunicare la Simpozionul „Cultură și spiritualitate românească de-a lungul veacurilor, în Basarabia”, 4 decembrie 1992, Chișinău.
42. *Ioan Inocențiu Micu-Klein și lupta pentru independența Bisericii sale*, în TR, an. 141, 1993, nr. 5-6, p. 1-2. Comunicare ținută la Academia Română, București, 18 ianuarie 1993.
43. *Pașii Luceafărului*, în TR, an. 141, 1993, nr. 21-22, p. 1-2 și nr. 23-24, p. 1-2. Conferință susținută în data de 17 ianuarie 1993, în Casa de Cultură a orașului Brașov, cu prilejul dezvelirii unei plăci comemorative, pe locul unde a poposit Eminescu în trecere prin acest oraș.
44. *Onisifor Ghibu și realitățile confesionale din Transilvania vremii sale*. Conferință susținută la Academia de Științe a Republicii Moldova, 22 mai 1993.
45. *Au venit americanii la Sibiu!*, în TR, an. 141, 1993, nr. 23-24, p. 3-4. Cuvânt rostit la Universitatea din Sibiu, la 1 iunie 1993, cu prilejul acordării titlului de dr.h.c. domnului John R. Davis jr., ambasadorul S.U.A. la București.
46. *Nicoleta Colan și limba română*, în TR, an. 142, 1994, nr. 5-8, p. 1-2. Comunicare prezentată la 28 noiembrie 1993. în orașul Sf. Gheorghe, la un Simpozion cu prilejul împlinirii a 100 de ani de la naștere.
47. *Unirea de la 1918: Împlinire și speranță*, discurs susținut la Academia Română, 29 noiembrie 1993.
48. *Pace și toleranță*, în TR, an. 142, 1994, nr. 9-10, p. 1. Cuvânt rostit la Conferința cu aceeași temă, ținut la Istanbul, la 8 februarie 1994.
49. *Transilvania-125 de ani. Darul Asociațiunii către poporul român*, în TR, an. 141, 1994, nr. 25-26, p. 1-2. Conferință ținută la a 125-a aniversare a revistei „Transilvania”, în Biblioteca Astra Sibiu, 2 iulie 1994.
50. *Nu suntem singuri. „Tatăl nostru”*, în TR, an. 141, 1994, nr. 27-30, p. 1-2 și nr. 31-34, p. 1-23. Conferință ținută în Casa Sindicatelor din Alba Iulia, în fața tineretului ortodox, în seara zilei de 31 martie 1994.
51. *Dreptate dumnezeiască, dreptate pământească*, în TR, an. 141, 1994, nr. 45-48, p. 4. Cuvânt la deschiderea instituțiilor judecătorești din Săliște, 4 noiembrie 1994.
52. *Biserica și Armata*, în TR, an. 142, 1995, nr. 13-14, p. 1 și 4. Cuvânt rostit la Cercul Militar, Sibiu, 16 martie 1995.
53. *Toleranță și Diplomație*, în TR, an. 142, 1995, nr. 15-18, p. 3-4. Cuvânt rostit la masa rotundă cu tema „Toleranță și Diplomație”, 2 aprilie 1995, la Universitatea Sibiu.
54. *Lucian Blaga, numele Universității din Sibiu*, în TR, an. 142, 1995, nr. 21-24, p. 3-4. Cuvânt la solemnitatea de atribuire a numelui poetului, Universității din Sibiu, în ziua de 12 mai 1995.

55. *De te voi uita Basarabie, uitată să fie dreapta mea!*, în TR, an 142, 1995, nr. 41-44, p. 5. Cuvânt la Congresul refugiaților, Iași, 30 iunie 1995.
56. *Biserica și Dictatul de la Viena*, în TR, an 142, 1995, nr. 33-36, p. 1-2. Comunicare la Simpozionul Național „România în vara anului 1940, sub impactul politicii de forță”, desfășurat în București la Palatul Parlamentului, 30 august 1995, sub egida Academiei Române, a ministerelor Afacerilor Externe și Apărării Naționale.

b) Conferințe și luări de cuvânt la întruniri ecumenice

1. *Rugăciune și acțiune în lumina tradiției ortodoxe*, în cadrul Sesiunii ecumenice cu tema „Rugăciune și acțiune”, Institutul Sf. Andrei de la Ramequies-Chin (lângă Tournai), Belgia, 8 iulie 1969.
2. *Biserica din România azi*, în cadrul Societății ecumenice „Amitie”, Londra, 2 iunie 1970.
3. *Maica Domnului în teologia și viața creștină*, în cadrul Societății ecumenice „Sf. Fecioară Maria”, Londra, 3 iunie 1970.
4. *Sărăcia, experiență ortodoxă. Castitatea, experiență ortodoxă. Ascultarea, experiență ortodoxă*, în cadrul Sesiunii ecumenice cu tema „Semnificația vieții monahale în lumea de azi”, mănăstirea protestantă Grandehamp (lângă Neuchatel), Elveția, 15-20 august 1970.
5. *Arhitectura bisericilor moderne*, în cadrul Conferinței anuale a Asociației anglicano-ortodoxe „Sf. Alban și Sergiu”, cu tema „Responsabilitatea creștină în lume”, Colegiul Sf. Adrian din Durhsam, Anglia, 25-29 august 1970.
6. *A fi creștin cu timpul său*, în cadrul Sesiunii ecumenice organizată de către Asociația ecumenică „Philoxenia”, Köln, 14 noiembrie 1970.
7. *Biserica și lumea*, în cadrul Sesiunii ecumenice organizată de către Asociația ecumenică „Philoxenia”, Bonn, 16 noiembrie 1970.
8. *„Nyborg VI”- Danemarca, aprilie-mai 1971. Aprecieri și concluzii*, în „Ortodoxia”, an XXIII, 1971, nr. 3, p. 499-502. Cuvântare ținută la încheierea Conferinței „Nyborg VI” a Bisericilor Europene, Nyborg-Danemarca, 3 mai 1971.
9. *Contribuția Bisericii Ortodoxe Române la eforturile de pace ale conducătorilor politici*, în cadrul Seminarului organizat de Conferința Bisericilor Europene cu tema „Consolidarea păcii în Europa-Contribuția specifică a Bisericilor”, Engelberg, Elveția, 28 mai-1 iunie 1973.
10. *Tradiția și instituția în viața monahală ortodoxă și Tradiții spirituale în Est și Vest*, în cadrul Simpozionului de spiritualitate creștină dintre ortodocși, anglicani și romano-catolici (cistercieni), organizat din inițiativa arhiepiscopului de Canterbury, Michael Ramsey, Londra, 26 august – 1 septembrie 1973.
11. *Orientarea actuală a protestantismului în problema „Sola Fide” și aprecierea din punct de vedere ortodox*, în cadrul Reuniunii Comisiei de întrajutorare a Bisericilor (CICARWS) și Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Varșovia, 18-21 noiembrie 1974.
12. *Biserica slujitoare. Punctul de vedere ortodox*, în cadrul Reuniunii anuale a „Grupului pentru reînnoirea Bisericii”, organizată de către Uniunea Clericală Suedeză, Uppsala, 30 august – 2 septembrie 1975.
13. *Pregătirea Sfântului și Marelui Sinod al Bisericilor Ortodoxe*, în cadrul Simpozionului ecumenic al Fundației „Pro Oriente”, Viena, 1-6 iunie 1977.
14. *Momentul B.E.M. în Mișcarea ecumenică*, în ÎB, an. 132, 1984, p. 1-10. Intervenție înregistrată pe bandă, la a 43-a Conferință teologică interconfesională, Cluj-Napoca, 17 mai 1984, ținută la Institutul Teologic Unic Protestant de grad universitar.

15. *Evenimente importante în viața Patriei și a Bisericii Ortodoxe Române*, în MA, an. XXXII, 1987, nr. 1, p. 113-119. Cuvânt la deschiderea celei de-a 48-a Conferințe teologice interconfesionale de la Sibiu, 2-3 decembrie 1986.
16. *„Pacea lui Hristos” și pacea din lume*, în MA, an. XXXII, 1987, nr. 1, p. 119-123. Cuvântare la cea de-a 48-a Conferință teologică interconfesională de la Sibiu, 2-3 decembrie 1986.
17. *Confesiunile din Transilvania în trecut și astăzi*, în MA, an. XXXII, 1987, nr. 4, p. 7-16. Expunere lărgită la Conferința interconfesională de la Institutul Protestant Unic din Cluj-Napoca (mai 1987) a articolului publicat în „Telegraful Român” nr. 13-14, din 1 aprilie 1987, sub titlul „Transilvania, adevăruri din trecut - adevăruri de azi”.
18. *Domnul, de viață făcătorul*, în TR, an. 130, 1982, nr. 11-12, p. 1-2. Meditație ținută la deschiderea lucrărilor Comitetului Executiv al Consiliului Mondial al Bisericilor, Geneva, în ziua de 19 februarie 1982.
19. *De la cuvânt la faptă, în vremea noastră*, în TR, an. 130, 1982, nr. 29-30, p. 1-2. Meditație rostită la deschiderea Comitetului Central al Consiliului Mondial al Bisericilor, Geneva, 19 iulie 1982.
20. *Dumnezeu este viață (I Ioan I, 1-4)*, în TR, an. 131, 1983, nr. 13-14, p. 1. (în seria „De la Ioan cetire”). Meditație rostită cu prilejul unei întruniri ecumenice internaționale, Moscova, martie 1983.
21. *O nouă ordine morală internațională*, în TR, an. 131, 1983, nr. 15-16, p. 1-2. Intervenție verbală la Masa Rotundă: „Consecințele economice și morale ale înghețării producerii de arme nucleare”, Moscova, 7-9 martie 1983 (după înregistrare). Au participat delegații din peste 20 de țări din toate continentele, reprezentanți ai religiilor și experți în probleme economice și sociale.
22. *Despre pace, dreptate socială și despre responsabilitatea Bisericilor*, în TR, an. 131, 1983, nr. 31-32, p. 1-2. Intervenție la a VI-a Adunare Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Vancouver, Canada, în ziua de 4 august 1983.
23. *Când fiecare om va fi o piedică în calea războiului, va fi pace*, în MA, an. XXXI, 1986, nr. 6, p. 140-142; în TR, an. 134, 1986, nr. 41-42, p. 1-2. Cuvântare ținută la „Conciliul Păcii” organizat la Kirchberg, Germania, între 13-15 octombrie 1986, sub președinția prof. C. F. von Weiszäcker.
24. *Lumină lină*, în TR, an. 141, 1993, nr. 1-4, p. 7. Meditație rostită în capela Universității din Salzburg, Austria, la 15 noiembrie 1992.

c) Cuvântări pastorale

1. *Preotul în fața lui Hristos, în fața propriei conștiinței și în fața lumii*, în ÎB, Sibiu, an. 131, 1983, p. 13-28. Cuvântare nescrisă, înregistrată, la deschiderea festivă a cursurilor Institutului Teologic Universitar Sibiu, 26 noiembrie 1982.
2. *Cei ce învață pe alții să se învețe mai întâi pe ei înșiși. Cuvânt către preoți*, în ÎB, Sibiu, an. 133, 1985, p. 1-11. Cuvântare ținută la Conferința de lucru cu preoții din Arhiepiscopia Sibiului, 29 noiembrie – 1 decembrie.
3. *Încheiem un an de muncă și importante realizări. Bilanț 1984*, în ÎB, Sibiu, an. 133, 1985, p. 1-11. Cuvânt la încheierea lucrărilor Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Sibiului, 9 decembrie 1984.
4. *Continuitate și reinnoire*, în ÎB, Sibiu, an. 135, 1987, p. 36-44. Cuvânt rostit la deschiderea lucrărilor Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Sibiului, 30 noiembrie 1986.
5. *Vrednici sunt ostenitorii de laudă și cinstire*, în ÎB, Sibiu, an. 135, 1987, p. 45-47. Cuvânt rostit la închiderea aceluiași lucrări.

6. *Să rămânem credincioși vocației preoțești și dreptei noastre credințe*, în *ÎB*, Sibiu, an. 135, 1987, p. 5-11.
7. *Cultura în ajutorul vocației și misiunii preoțești*, în *ÎB*, Sibiu, an. 135, 1987, p. 26-35.
8. *Muncă, pasiune, perseverență și rezultate bune*, în *MA*, an. XXXIII, 1988, nr. 1.
9. *Sfinții Trei Ierarhi - modele pentru viitorii preoți*, în *ÎB*, Sibiu, an. 137, 1989, p. 37-42.
10. *Muncă, pasiune, perseverență și rezultate bune (cuvânt rostit la deschiderea Adunării Eparhiale a Arhiepiscopului Sibiului, 29 noiembrie 1987)*, în *MA*, an. XXXIII, 1988, nr. 1, p. 76-89.
11. *Faceți așa ca să fiți doriți preoți în parohiile, de unde ați venit, la o școală teologică*, în *ÎB*, Sibiu, an. 137, 1989, p. 47-49.
12. *Chemarea ceasului de față*, în *MA*, an. XXXV, 1990, nr. 1, p. 7-9.
13. *Preoția în tratatele Sfinților Ioan Gură de Aur, Grigore de Nazianz și Efreem Sirul*, în *ÎB*, Sibiu, an. 139, 1991, p. 132-141.
14. *Cum să ne construim bisericile*, în *ÎB*, Sibiu, an. 139, 1991, p. 56-61.
15. *Cum să nu ne construim bisericile*, în *ÎB*, Sibiu, an. 139, 1991, p. 62-71.
16. *Ortodoxie, Catolicism și Catolicism de rit bizantin, la o recentă consfătuire la Geneva*, în *TR*, an. 140, 1992, nr. 31-34, p. 5-6. Lecție ținută la cursurile preoțești din 17 august, la Facultatea de teologie din Sibiu.
17. *În loc de cuvânt înainte*, în *ÎB*, Sibiu, an. 140, 1992, p. 5-11.
18. *Cuvânt către preoții din de Dumnezeu păzita noastră Arhiepiscopie*, în *ÎB*, Sibiu, an. 140, 1992, p. 29-34.
19. *Omul lui Dumnezeu*, în *TR*, an. 140, 1992, nr. 41-42, p. 1-2. Cuvânt pastoral la instalarea noului episcop al Oradiei, Dr. Ioan Mihălțan, în catedrala de la Oradea, la 25 octombrie 1992.
20. *Păstorul cel bun*, 7-10, p. 1 și 3. Cuvântare la hirotonia și instalarea Î.P.S. Bartolomeu, ca Arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului, în catedrala din Cluj-Napoca, la 7 februarie 1993.

d) Cuvântări festive

1. *Cuvântul studențimii române rostit de Dl. Leonida Plămădeală*, în „Renașterea”, Cluj, an. XXXVII, nr. 27-28 din 15 iulie 1949, p. 4.
2. Cuvântarea Î.P.S. Antonie la alegerea sa întru arhieru (25 noiembrie 1970), în *BOR*, an. LXXXVIII, 1970, nr. 11-12, p. 1129-1132.
3. Cuvântul de mulțumire al Î.P.S. Antonie, cu ocazia prezentării sale de către patriarhul Justinian preoțimii din Capitală, 1 ianuarie 1971, în *BOR*, an. LXXXIX, 1971, nr. 1-2, p. 44-45.
4. *Autocefalia*, în *TR*, an. 133, 1985, nr. 19-20, p. 1-2. Cuvânt rostit la București cu prilejul sărbătoririi a 100 de ani de la recunoașterea Autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române.
5. *Omagiu în culori de cuvinte alese. Omagiu la împlinirea vârstei de 75 de ani a Prea Fericitului Patriarh Iustin*, în *BOR*, an. CIII, 1985, nr. 3-4, p. 178-181.
6. Cuvântare la alegerea patriarhului Teoctist, în *BOR*, an. CIV, 1986, nr. 11-12, p. 101-102.
7. *Mărturii și îndemnuri la un popas pe drumul pastoral de la Sibiu*, în *MA*, an. XXXII, 1987, nr. 2, p. 31-36. Cuvântare ținută în ziua de 7 februarie 1987 cu ocazia împlinirii a 5 ani de arhipăstorire la Sibiu.
8. *Urcuș în omenie*, în *TR*, an. 136, 1988, nr. 1-2, p. 3. Cuvânt rostit la festivitatea omagială dedicată aniversării Episcopului Vasile Coman al Oradiei, la împlinirea a 75 de ani.
9. *Aniversarea zilei de naștere a Prea Fericitului Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Cuvânt de felicitare al Î.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului*, în *TR*, an. 136, 1988, nr. 9-10, p. 1 și în *MA*, an. XXXIII, 1988, nr. 1, p. 72-73.

10. *Cuvânt la instalarea P.S. Andrei de Alba Iulia*, în „Credința străbună”, nr. 30 din martie 1990.
11. *Noi, pietrele*, în TR, an. 139, 1991, nr. 33-36, p. 2 și 4. Cuvânt rostit la festivitatea publică organizată în orașul Sf. Gheorghe cu prilejul împlinirii a 47 de ani de la eliberarea orașului și începutul eliberării Transilvaniei de Nord, în septembrie 1944.
12. *1 Decembrie 1918. Anul și ziua mării împliniri: România Mare*, în TR, an. 139, 1991, nr. 45-48, p. 1 și 4. Cuvântare ținută la Alba Iulia cu prilejul Te Deum-ului închinat zilei naționale a României - 1 Decembrie 1991.
13. *Om pentru Biserică și pentru țară, la Oradea*, în TR, an. 140, 1992, nr. 37-38, p. 3. Cuvânt rostit în fața colegiului electoral în sala Sf. Sinod din București, înainte de alegerea noului episcop al Oradei, în ziua de 24 septembrie 1992.
14. *Ce ne cere Clujul?*, în TR, an. 141, 1993, nr. 7-10, p. 1 și 4. Cuvântare în fața Colegiului Electoral Bisericesc în ziua de 21 ianuarie 1993, înaintea alegerii noului arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului.
15. *Începutul cel bun*, în TR, an. 141, 1993, nr. 7-10, p. 1 și 7. Cuvântare rostită în data de 7 februarie 1993, în catedrala ortodoxă din Cluj-Napoca, cu ocazia hirotonirii și instalării arhimandritului Valeriu Anania ca Arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului.
16. *Sfințirea Sfântului și Marelui Mir a 17-a oară în Biserica Ortodoxă Română*, în TR, an. 141, 1993, nr. 19-20, p. 1 și 3. Cuvânt în Joia Mare, aprilie 1993, în Paraclisul Patriarhal „Sf. Spiridon” din București.
17. *Solie din orașul Sfântului Constantin cel Mare*, în RT, an III (75), nr. 3, p. 71-73 și în TR, an 141, 1993, nr. 33-36, p. 1-2. Cuvânt de întâmpinare în catedrala din Sibiu a S.S. Patriarhului ecumenic Bartolomeos I al Constantinopolului, 14 august 1993.
18. *Cuvânt la sfințirea Mănăstirii „Brâncoveanu”, Sămbăta de Sus, 15 august 1993*, în RT, an III (75), nr. 3, p. 82-84 și în TR, an. 141, 1993, nr. 33-36, p. 3.
19. Cuvântare rostită la alegerea titularului noii episcopii a Covasnei și Harghitei în fața Colegiului Electoral Bisericesc (12-13 iulie 1994), în TR, an 141, 1994, nr. 27-30, p. 7.
20. *Viitori stâlpi ai societății românești*, în TR, an. 142, 1995, nr. 37-40, p. 5. Cuvânt la deschiderea anului școlar 1995-1996 la Școala normală și la Seminarul Teologic din Brașov.

e) Cuvântări funebre

1. Cuvântare rostită la funeraliile Patriarhului Iustin Moiescu în Catedrala patriarhală din București, în data de 3 august 1986, în TR, an. 134, nr. 29-30, p. 1-2.
2. *A plecat și Constantin Noica*, în TR, an. 135, 1987, nr. 45-46 și 47-48, p. 7-8. Cuvântare ținută la înmormântarea lui Constantin Noica, la schitul Păltiniș, în data de 6. decembrie 1987.
3. *Mentor de conștiințe*, în TR, an. 136, nr. 43-44, p. 4. Rostit la înmormântarea pr. Ic. st. Traian Belășcu, fost vicar arhiepiscopesc la Sibiu.
4. *Jina - loc simbol al dăinuirii noastre istorice și al frumosului românesc*, în TR, an. 139, 1991, nr. 29-32, p. 8. Cuvânt rostit în ziua de duminică, 28 iulie 1991, în comuna Jina, județul Sibiu, la Sfințirea Crucii și Mesei pomenirii eroilor din cel de-al doilea război mondial.
5. *Pleacă dintre noi un suflet mare*, în TR, an. 140, 1992, nr. 17-18, p. 3. Rostit la prohodirea arhidiaconului Ion Popescu, profesor la Facultatea de Teologie a Universității din Sibiu și dirijor al Corului Catedralei metropolitane din Sibiu.
6. *S-a făcut dreptate! Episcopul Dr. Nicolae Popovici s-a întors întru ale sale*, în RT, an. II (74), 1992, nr. 3, p. 64-71 și în TR, an. 140, 1992, nr. 31-34, p. 4. Cuvânt la reînhumarea în catedrala din Oradea a osemintelor episcopului Nicolae Popovici (+1960).

7. *Dăm bună mărturie lui Dumnezeu. Despre episcopul Vasile al Oradiei*, în RT, an. II (74), nr. 3, p. 62-63.
8. *S-a stins în zori o lumânare de ceară curată*, în TR, an. 140, 1992, nr. 43-44, p. 1-2. Cuvânt la înmormântarea Î.P.S. Dr.h.c. Teofil Herineanu, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului, în Catedrala din Cluj-Napoca, la 6 noiembrie 1992.
9. *Îndurerată familie*, în TR, an. 141, 1993, nr. 41-42, p. 1-2. Mesaj de condoleanțe care a fost citit la slujba înmormântării consilierului cultural al Arhiepiscopiei Sibiului, pr. iconom-stavrofor Gheorghe Papuc.
10. *Cine își uită eroii, nu-și merită libertatea*, în TR, an. 142, 1995, nr. 37-40, p. 3. Cuvântare la sfințirea monumentului eroilor căzuți în cele două războaie mondiale, Șercăița, 1 octombrie 1995.
11. *Monumentul de la Mânăstirea Brâncoveanu al eroilor rezistenței anticomuniste*, în TR, an. 142, 1995, nr. 47-48, p. 3-4. Cuvânt de pomenire a luptătorilor martiri din Munții Făgărașului împotriva comunismului - măn. Brâncoveanu, 29 octombrie 1995.

f) Predici

1. *Doamne, învață-ne să ne rugăm...*, în TR, an. 131, nr. 9-10, p. 1-2. (în seria „De la Luca cetire”).
2. *Dispută la nivel înalt în Pustia Quarantaniei*, în TR, an. 131, 1983, nr. 33-36, p. 1-2.
3. *Întru împlinirea vieții*, în TR, an. 133, 1985, nr. 1-2, p. 1-2. (Rostită în catedrala din Sibiu, la Anul Nou, 1985).
4. *Glose biblice*, în IB, an. 135, 1987, p. XXXVI.ss.
5. *Uneltele postului: a fi, a ști, a face*, în IB, Sibiu, an. 136, 1988.
6. *Avva Moise cel din pustie*, în TR, an. 136, 1988, nr. 29-30 și 31-32, p. 1. (seria „Cuvinte duhovnicești”).
7. *Despre smerenie, despre Avva Moise și despre alții*, în TR, an. 136, 1988, nr. 33-34 și 35-36, p. 2.
8. *Capcanele smereniei*, în TR, an. 136, 1988, nr. 41-42, p. 1-2 (idem).
9. *Cum arbitram lupta dintre smerenie și mândrie?*, în TR, an. 136, 1988, nr. 45-46, p. 4 (idem).
10. *Întâlnire cu Avva Antonie*, în TR, an. 137, 1989, nr. 1-2, p. 1-3 (idem).
11. *Altă întâlnire cu Avva Antonie*, în TR, an. 137, 1989, nr. 3-4, p. 2 (idem).
12. *Despre rugăciune*, în TR, an. 137, 1989, nr. 5-6, p. 1-2 (idem).
13. *Care este virtutea cea mare?*, în TR, an. 137, 1989, nr. 7-8, p.1-2 (idem).
14. *Rânduiala în cămările de sus ale sfinților. Postul, rugăciunea și munca*, în TR, an. 137, 1989, nr. 9-10, p. 1-2 (idem).
15. *Ascultare și disciplină*, în TR, an. 137, 1989, nr. 11-12, p. 2-3 (idem).
16. *Roagă-te și muncește*, în TR, an. 137, 1989, nr. 13-14, p. 1 și 4 (idem).
17. *Ascultare și libertate în viața monahală*, în TR, an. 137, 1989, nr. 21-22 și 23-24, p. 1 și 6 (idem).
18. *Paza gândurilor*, în TR, an. 137, 1989, nr. 25-26, p. 1-2 (idem).
19. *Paza gândurilor prin mărturisire*, în TR, an. 137, 1989, nr. 27-28, p. 1-2 (idem).
20. *Cum biruim relele gânduri zănuite?*, în TR, an. 137, 1989, nr. 39-40, p. 1-2 (idem).
21. *Darul deosebirii duhurilor*, în TR, an. 137, 1989, nr. 41-42 și 43-44, p. 1 și 5.
22. *Smerenia fratelui Eularie*, în TR, an. 138, 1990, nr. 33-34, p. 1-2 (idem).
23. *Căință și iertare*, în TR, an. 138, 1990, nr. 35-36, p. 1-2 (idem).
24. *A ierta*, în TR, an. 138, 1990, nr. 37-38, p. 1-2 (idem).
25. *Nevoia împotriva înălțării de sine*, în TR, an. 138, 1990, nr. 39-40, p. 1-2 (idem).
26. *Părintele Paisie*, în TR, an. 138, 1990, nr. 41-42, p. 1 și 6 (idem).

27. *Osteneala folositoare - osteneala nefolositoare*, în TR, an. 138, 1990, nr. 43-44, p. 1-2 (idem).
28. *Duhovnicul - după carte, după om*, în TR, an. 139, 1991, nr. 9-10, p. 1-2 (idem).
29. *Scrisorile Auvei Ammon*, în TR, an. 139, 1991, nr. 11-12, p. 1-2; nr. 15-16, p. 1-2 și nr. 19-20, p. 1-2 (idem).
30. *Să ne întrebăm!*, în TR, an. 139, 1991, nr.21-22, p. 1 (idem).
31. *Sfinții noștri Evangheliști și „evangheliștii” micilor ecrane și ai stadioanelor*, în TR, an. 139, 1991, nr. 25-28, p. 1-2 (idem).
32. *Dumnezeu ascultă pe cei ce-și ascultă duhovnicul*, în TR, an. 139, 1991, nr. 29-32, p. 1-2 (idem).
33. *Când judecăm pe aproapele, pe noi ne judecăm*, în TR, an. 140, 1992, p. 1-2 (idem).
34. *Sfântul Antonie: minte șlefuită la școala convorbirilor cu Dumnezeu, în TR, an. 140, 1992, nr. 3-4, p. 1-2; nr. 5-6, p. 1-2 și nr. 7-8, p. 1-2.*
35. *Sărbătoare, bilanț și binecuvântare la început de An Nou*, în TR, an. 141, 1994, nr.1-4, p. 1 și 4. Cuvânt rostit în catedrala din Sibiu de Anul Nou, 1994.
36. *Psaltirea în eulavă ortodoxă*, în TR, an. 142, 1995, nr.19-20, p. 1-2. Cuvânt rostit în catedrala din Sibiu la „Serbările Ortodoxiei” organizate de Liga Tineretului Ortodox din Sibiu.
37. *Din întâmplare nu poate rezulta nici măcar o linie dreaptă*, în TR, an. 142, 1995, nr. 25-28, p. 1 și 7. Predică rostită la Sf. Liturghie din data de 4 iunie 1995, la Oradea.
38. *Adolescența și problemele ei*, în TR, an. 144, 1996, nr. 33-36, p. 1-2.
39. *Noutatea Creștinismului*, în TR, an. 144, 1996, nr. 45-48, p. 1-2.
40. *Fericiți cei milostivi* în TR, an. 144, 1996, nr. 43-44, p. 1-41. *Și a înviat din morți*, în TR, an. 143, 1996, nr. 13-16, p. 1-2.
42. *Despre Rugăciune*, în TR, an. 145, 1997, nr. 43-44, p. 1-2.
43. *Tăcerea*, în TR, an. 155, 1997, nr. 33-36, p. 1-2.
44. *Aspectele actuale și de perspectivă ale cercetării științifice interdisciplinare privind sud-estul Transilvaniei*, în TR, an. 145, 1997, nr. 5-6, p. 1.
45. *Îngerii cântă pururea cântecul creștin de laudă adusă lui Dumnezeu*, în TR, an. 145, 1997, nr. 5-6, p. 1.
46. *Ecumenismul la sfârșit de veac și de mileniu*, în Tr, an. 145, 1997, nr. 9-10, p. 1.
47. *Toți vom învia*, în TR, an. 145, 1997, nr. 15-16, p. 1-2.
48. *Academia de la Sâmbăta*, în TR, an. 145, 1997, nr. 29-32, p. 1.
49. *„Să ne aducem aminte de cei săraci” (Gal. II, 11)*, în TR, an. 145, 1997, nr. 45-46, p. 1.
50. *Să ne purtăm grija de noi înșine*, în TR, an. 146, 1998, nr. 5-6, p. 1.
51. *Duminica Ortodoxiei*, în TR, an. 146, 1998, nr. 7-10, p. 1-2.
52. *Să străbatem calea Postului împreună cu Psaltirea Proorocului David*, în TR, an. 146, 1998, nr. 11-12, p. 1-2.
53. *Popasuri duhovnicești în săptămâna a V-a din Post*, în TR, an. 146, 1998, nr. 13-14, p. 1-3.
54. *Ziua Învierii-ziua speranței*, în TR, an. 146, 1998, nr. 17-18, p. 1-2.
55. *Taina Întrupării*, în TR, an. 146, 1998, nr. 45-48, p. 1-2.
56. *Pogorârea Duhului Sfânt*, în TR, an. 146, 1998, nr. 19-20, p. 1-2.
57. *Maica Domnului - Maica Vieții*, în Tr, an. 147, 1999, nr. 47-48, p. 1-3.
58. *Nașterea Domnului*, în TR, an. 148, 2000, nr. 47-48, p. 1-2.
59. *Câteva trăsături specifice ale spiritualității românești*, în TR, an. 148, 2000, nr. 41-44, p. 1-5.
60. *Credința lucrătoare prin iubire...*, în TR, an. 148, 2000, nr. 45-46, p. 1-2.
61. *Sfânta Treime*, în TR, an. 148, 2000, nr. 23-26, p. 1-8.
62. *Hristos a înviat*, în TR, an. 148, 2000, nr. 15-18, p. 1.
63. *Hristos a înviat*, în TR, an. 148, 2000, nr. 15-18, p. 1

- 64 *Viață și Înviere*, în TR, an. 149, 2001, nr. 15-16, p. 1-2.
- 65 *In memoriam*, în TR, an. 149, 2001, nr. 17-20, p. 1.
- 66 *Praznicul Rusaliilor – taina întemeierii Bisericii celei una*, în TR, an. 149, 2001, nr. 21-24, p. 1-2.
- 67 *Prinos de cinstire*, în TR, an. 149, 2001, nr. 31-34, p. 1.
- 68 *La cumpăna dintre milenii*, în TR, an. 149, 2001, nr. 1-4, p. 1
- 69 *Nașterea Domnului-Praznicul Familiei*, în TR, 150, 2002, nr. 47-48, p. 1-2.
- 70 *Fericiți cei milostivi*, în TR, an 150, 2002, nr. 43-46, p. 1-2.
- 71 *Nou început de drum*, în TR, an 150, 2002, nr. 23-26, p. 1-2.
- 72 *Paștile: bucurie și speranță*, în TR, an 150, 2002, nr. 17-18, p. 1-2.
- 73 *Botezul Domnului*, în TR, an 150, 2002, nr. 1-4, p. 1-2.
- 74 *Amvon de propovăduire a dreptei credințe*, în TR, an 151, 2003, nr. 1-4, p. 1.
- 75 *Mesaj*, în TR, an 151, 2003, nr. 17-20, p. 1.
- 76 *Taina Euharistiei-Taina Bucuriei*, în TR, an 151, 2003, nr. 13-16, p. 1-2.
- 77 *Datoria de a răspunde nevoilor Bisericii și societății*, în TR, an 151, 2003, nr. 33-36, p. 1-2.
- 78 *Astăzi s-a născut Hristos*, în TR, an 151, 2003, nr. 47-48, p. 1-2.
- 79 *Hristos e cu noi*, în TR, an 152, 2004, nr. 13-16, p. 1-2.
- 80 *„Lăsați copiii să vină la mine” (Mt. 19, 14)*, în TR, an 152, 2004, nr. 33-36, p. 1.
- 81 *Fericiți cei milostivi*, în TR, an 152, 2004, nr. 41-44, p. 1-2.
- 82 *Astăzi s-a născut Hristos*, în TR, an 152, 2004, nr. 45-48, p. 1-2.
- 83 *Gând bun la început de an*, în TR, an 152, 2004, nr. 1-4, p. 1.
- 84 *La Putna în Țara de Sus a Moldovei*, în TR, an 152, 2004, nr. 25-28, p. 1.
- 85 *Cincizecimea*, în TR, an. 153, 2005, nr. 21-24, p. 1-2.
- 86 *Violența în relațiile interumane – păcat împotriva Duhului Sfânt*, în TR, an 153, 2005, nr. 19-20, p. 1-3.

H. Pastorale

- *Pastorală la Nașterea Domnului*, în GB, an. XXXIX, 1980, nr. 10-12, p. 700-706.
- *Pastorală la Nașterea Domnului*, în GB, an XL, 1981, nr. 11-12, p. 1003-1007.
- *Viață și Înviere*, (Pastorală de Paști 1982), în MA, an XXVII, 1982, nr. 4-6, p. 259-264; în TR, an 130, nr. 1 5-16, p. 1-2.
- *Astăzi s-a născut Hristos - Dreapta credință și fapta cea bună*, (Pastorală de Crăciun, 1982), în MA, an XXVII, 1982, nr. 11-12, p. 585-590; în TR, an. 130, 1982, nr. 45-48, p. 1-2.
- *Argumentele Învierii*, (Pastorală de Paști, 1983), în MA, an XXVIII, 1983, nr. 5-6, p. 261-265; în TR, an 131, 1983, nr. 17-20, p. 1 și 4.
- *Omul cel nou întru Hristos*, (Pastorală de Crăciun, 1983), în MA, an. XXVIII, 1983, nr. 3-4, p. 673-677; în TR, an 131, 1983, nr. 47-48, p. 1-2.
- *Ziua Învierii - ziua bucuriei*, (Pastorală de Paști, 1984), în MA, an XXIX, 1984, nr. 3-4, p. 145-149; în TR, an 132, 1984, nr. 15-16 și 17-18, p. 1-2.
- *Martorii Nașterii*, (Pastorală de Crăciun, 1984), în MA, an XXIX, 1984, nr. 11-12, p. 757-761; în TR, an 132, 1984, nr. 45-46 și 47-48, p. 1-2.
- *Saul din Tars - martor al Învierii*, (Pastorală de Paști, 1985), în MA, an. XXX, 1985 nr. 3-4, p. 155-158; în TR, an. 133, 1985, nr.13-14 și 15-16, p. 1-2.

- *Iisus Hristos „Lumina Cunoștinței” și „Soarele Dreptății”*, (Pastorala de Crăciun, 1985), în MA, an. XXX, 1985, nr. 11-12, p. 683-690; în TR, an. 133, nr. 47-48 și an. 134, nr. 1-2, p. 1-2.
- *Toma – Martor al Învierii*, (Pastorala de Paști, 1986), în MA, an. XXXI, 1986, nr. 3, p. 3-7; în TR, an. 134, 1986, nr. 17-18 și 19-20, p. 1-2.
- *Imanuel „Cu noi este Dumnezeu”*, (Pastorala de Crăciun, 1986), în MA, an. XXXI, 1986, nr. 6, p. 38-43; în TR, an. 134, 1986, nr. 47-48, p. 1-2.
- *Luca și Cleopa, martori ai Învierii*, (Pastorala de Paști, 1987), în MA, an XXXII, 1987, nr. 2, p. 3-6; în TR, an. 135, 1987, nr. 15-16, p. 1-2.
- *Veste minunată*, (Pastorala de Crăciun, 1987), în MA, an XXXII, 1987, nr. 6, p. 3-7; în TR, an 135, 1987, nr. 47-48, p. 1-2.
- *Mironosițele - martore ale Învierii*, (Pastorala de Paști, 1988), în MA, an XXXIII, 1988, nr. 2, p. 3-6; în TR, an 136, 1988, nr. 11-12 și 13-14, p. 1-2.
- *Și Cuvântul Trup S-a făcut*, (Pastorala de Crăciun, 1988), în MA, an. XXXIII, 1988, nr. 6, p. 3-6; în TR, an. 136, 1988, nr. 15-16 și 17-18, p. 1-3.
- *Petru și Ioan - martori ai Învierii*, (Pastorala de Paști, 1989), în MA, an XXXIV, 1989, nr. 2, p. 3-7; în TR, an. 137, 1989, nr. 15-16 și 17-18, p.1-3.
- *Sărbătoarea Învierii Neamului*, în MA, an XXXIV, 1989, nr. 6, p. 4-5. Cu ocazia evenimentelor din decembrie 1989.
- *Pastorala de Crăciun, 1989*, în MA, an. XXXIV, 1989, nr. 6, p. 10-13.
- *Ziua Învierii - Ziua bucuriei*, (Pastorala de Paști, 1990), în MA, an XXXV, 1990, nr. 1, p. 3-5 și în TR, an. 138, 1990, nr. 15-16, p. 1-2.
- *Iisus Hristos - Lumina cunoștinței* (Pastorala de Paști, 1989), în MA, an XXXV, 1990, nr. 6, p. 7-10 și în TR, an. 137, 1989, nr.15-16 și 17-18, p. 1-3.
- *Veniți de luați lumină*, (Pastorala de Paști, 1991), în RT, an. I (73), 1991, nr. 2, p. 3-7 și în TR, an. 139, 1991, nr. 13-146, p. 1-3.
- *Hristos pe pământ, îndălțați-vă*, (Pastorala de Crăciun, 1991), în RT, an I(73), 1991, nr. 6, p. 3-7 și în TR, an 139, 1991, nr. 45-48, p. 1-2.
- *Învierea Domnului, temeiul Legii Morale Creștine*, (Pastorala de Paști, 1992), în RT, an. II (74), 1992, nr. 2, p. 3-6 și în TR, an 140, 1992, nr. 15-16, p. 1-2.
- *Cu noi este Dumnezeu*, (Pastorala de Crăciun, 1992), în RT, an. II (74), 1992, nr. 4, p. 3-6 și în TR, an. 140, 1992, nr. 45-48, p. 1-2.
- *Pastorală prin care se anunță credincioșii din Arhiepiscopia Sibiului de înființarea Fondului Filantropic Eparhial*, în TR, an 140, 1992, nr. 45-48, p. 3.
- *Furturi din sufletele noastre românești*, în TR, an 141, 1993, nr. 11-12, p. 4. Circulară trimisă oficiilor protopopești din Arhiepiscopia Sibiului.
- *Prin patimi și jertfă la Înviere*, (Pastorala de Paști, 1993), în RT, an. III (75), nr. 2, p. 3-7 și în TR, an. 141, 1993, nr. 15-16, p. 1-2.
- *Circulară trimisă oficiilor protopopești din Arhiepiscopia Sibiului cu privire la organizarea examenelor de verificare a cunoștințelor persoanelor laice care îi vor ajuta pe preoți la predarea orelor de religie în școlile generale.*
- *Împărăția Omeniei*, (Pastorala de Crăciun, 1993), în RT, an III (75), nr. 4, p. 3-7 și în TR, an 141, 1993, nr. 45-48, p. 1-2.
- *Cuvânt de indemn la păstrarea credinței*, (Pastorala de Paști, 1994), în RT, an. IV (76), nr. 2, p. 3-10 și în TR, an. 141, 1994, nr. 17-18, p. 1-2.
- *Cu noi este Dumnezeu*, (Pastorala de Crăciun, 1994), în RT, an. IV (76), nr. 4, p. 3-5 și în TR, an. 141, 1994, nr. 45-48, p. 1-2.

- *Fericiți cei milostivi*, (Pastorală pentru constituirea Fondului Filantropic Eparhial, 1995), în TR, an. 141, 1994, nr. 45-48, p. 8.
- *Hristos a înviat! Și noi vom învia*, (Pastorală de Paști, 1995), în RT, an V (77), nr. 2, p. 3-5 și în TR, an. 142, 1995, nr. 15-18, p. 1-2.
- *Cuvânt pastoral către Școala Militară de maiștri „Traian Vuia” din Mediaș*, în TR, an. 142, 1995, nr. 41-44, p. 4.
- *Nașterea Domnului, eveniment crucial în istorie*, (Pastorală de Crăciun, 1995), în TR, an 142, 1995, nr. 47-48, p. 1-2.
- *Pastorală la Nașterea Domnului*, în RT, an. VII (79), 1997, nr. 1, p. 3-6.
- *Pastorală la Învierea Domnului*, în RT, an. VII (79), 1997, nr. 2, p. 3-6
- *Pastorală la Nașterea Domnului*, în RT, an. VII (79), 1997, nr. 4, p. 3-7.
- *Pastorală la Învierea Domnului*, în RT, an. VIII (80), 1998, nr. 2-3, p. 3-7.
- *Pastorală la Nașterea Domnului*, în RT, an. VIII (80), 1998, nr. 4, p. 3-6.
- *Pastorală la Învierea Domnului*, în RT, an. IX (81), 1999, nr. 2, p. 3-6.
- *Pastorală la Învierea Domnului*, în RT, an. X (82), 2000, nr. 3-4, p. 3-7.
- *Pastorală la Nașterea Domnului*, în RT, an. X (82), 2000, nr. 3-4, p. 3-7.
- *Pastorală la Învierea Domnului*, în RT, an. XI (83), 2001, nr. 2, p.3-6.
- *Pastorală la Nașterea Domnului*, în RT, an. XI (83), 2001, nr. 4, p. 3-6.
- *Pastorală la Învierea Domnului*, în RT, an. XII (84), 2002, nr. 2, p. 3-5.
- *Pastorală la Nașterea Domnului*, în RT, an. XII (84), 2002, nr. 4, p. 3-6.
- *Pastorală la Învierea Domnului*, în RT, an. XIV (86), 2004, nr. 2, p. 5-7.
- *Pastorală la Nașterea Domnului*, în RT, an. XIV (86), 2004, nr. 4, p. 5-9.

Lista prescurtărilor

AB	-	„Altarul Banatului”, Timișoara (seria nouă), 1990 -
BOR	-	„Biserica Ortodoxă Română”, București, 1874 -
GB	-	„Glasul Bisericii”, București, 1941 -
ÎB	-	„Îndrumătorul Bisericesc”, Sibiu, 1853 -
MA	-	„Mitropolia Ardealului”, Sibiu, 1956-1990.
MB	-	„Mitropolia Banatului”, Timișoara, 1950-1990.
MMS	-	„Mitropolia Moldovei și Sucevei”, Iași, 1924-1990.
MO	-	„Mitropolia Olteniei”, Craiova, 1948 -
RT	-	„Revista Teologică”, Sibiu, 1907-1947, 1991 -
ST	-	„Studii Teologice”, București, 1949 -
TR	-	„Telegraful Român”, Sibiu, 1853 -

CRONICA

Facultatea de teologie ortodoxă *Patriarhul Justinian* din București Participări la simpozioane, manifestări științifice:

Lect. dr. Constantin Preda a participat în perioada 9-11 octombrie 2005 la cea de-a XVI-a Conferință Teologică Anuală, la Universitatea *Sf. Tikhon* din Moscova, unde a susținut referatul: „Studiile biblice și metodele lor”.

Pr. lect. dr. Daniel Benga a participat în perioada 27-29 octombrie 2005 la seminarul „De la gândirea teologică la acțiunea socială”, organizat de Fundația Konrad Adenauer și Parohia Stavropoleos, la Durău, susținând referatul: „*Ecclesia in saeculo*. Reflecții pe marginea ethosului social al creștinismului antic”. De asemenea, în perioada 14-17 noiembrie 2005 a participat, la Moscova, la Conferința internațională „Învățătura eshatologică a Bisericii”, organizată de Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse, prezentând referatul: „Istorie și eshatologie în vechiul creștinism sirian”.

Pr. prof. dr. Nicolae D. Necula, Pr. prof. dr. Vasile Răducă și Pr. prof. dr. Constantin Coman au efectuat o vizită la Universitatea Catolică din Fribourg (Elveția), în perioada 14-18 noiembrie 2005, cu prilejul sărbătorii anuale *Dies Academicus* (15 noiembrie). Au participat, de asemenea, la reuniunile ecumenice ale reprezentanților Consiliului Pontifical pentru Promovarea Unității Creștinilor cu reprezentanții Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

Lect. dr. Constantin Preda a participat în perioada 28 noiembrie-2 decembrie, la Wu-Lai (Taiwan), la conferința inter-religioasă „Criza Sacrului”, organizată de Academia inter-religioasă *Sf. Ilie* din Ierusalim.

Asist. drd. Ionuț-Alexandru Tudorie a participat în perioada 1-4 decembrie la Comisia de dialog teologic între Biserica Ortodoxă - Porvoo Communion, desfășurată la Jarvenpaa (Finlanda), susținând un referat principal cu tema: „Perspectiva ortodoxă asupra Acordului bisericesc Porvoo”.

Doctorate acordate

Jaroslav Godun a susținut lucrarea de doctorat cu tema „Biserica Ortodoxă Autocefală poloneză și relațiile ei cu Biserica Ortodoxă Română (1924-2004)” (28 noiembrie 2005)

(Asist. drd. Ionuț-Alexandru TUDORIE)

Facultatea de Teologie Ortodoxă Andrei Șaguna din Sibiu**Participări la simpozioane, manifestări științifice**

Pr. Prof. dr. Dorin Oancea a participat în perioada 1-21 septembrie 2005 la un stagiul de cercetare la biblioteca Universității din Regensburg (Germania). De asemenea, între 13-18 octombrie a participat la Dialogul dintre Bisericile Ortodoxe și Alianța Mondială Reformată de la Beirut (Liban). În perioada 21-25 octombrie 2005 a fost prezent la Conferința teologică organizată la Berna de facultățile de teologie ortodoxă din Sibiu și reformată din Berna, având ca temă: „Omul în suferință – o provocare la adresa teologiei”. La această conferință au mai participat: Pr. prof. dr. Nicolae Chifăr, Pr. prof. dr. Vasile Grăjdian și Pr. lect. Dr. Constantin Oancea.

Simpozioane, manifestări științifice organizate de facultate

Facultatea de Teologie Ortodoxă din Sibiu, în colaborare cu Arhiepiscopia Sibiului și Mănăstirea Sâmbăta de Sus, a organizat în perioada 25-28 septembrie 2005 cel de-al doilea Congres al Facultăților de Teologie Ortodoxă din Patriarhia română, la Academia Teologică de la Sâmbăta de Sus. Tema congresului a fost: „Facultatea de teologie în viața și misiunea Bisericii”.

(Lect. dr. Paul BRUSANOWSKI)

Facultatea de teologie Ortodoxă Dumitru Stăniloae din Iași:**Concursuri pentru ocuparea de posturi didactice**

Pr. prof. dr. Gheroghe Popa, decanul facultății, a fost ales în data de 20 octombrie 2005 prorector cu strategia universitară al Universității *Alexandru Ioan Cuza* din Iași.

Pr. prof. dr. Viorel Sava a fost ales în data de 28 octombrie 2005 decan al Facultății de Teologie Ortodoxă din Iași, iar Pr. conf. dr. Ion Vicovan prodecan al aceleiași facultăți.

Participări la simpozioane, manifestări științifice

Conf. dr. Nicoleta Melniciuc-Puică a susținut conferința cu tema „History, Conservation Problems and Restauration of Sturdza-Miclăușeni Castle in Moldavia”, la Universitatea din Udine (Italia), în perioada 12-17 septembrie 2005, în cadrul programului SOCRATES.

Conf. dr. Vasile Cristescu a participat în perioada 27 octombrie – 1 noiembrie 2005, la la conferința internațională cu tema *Karl Barth – cercetări internaționale. Puncte esențiale și perspective*, organizată de Forum-ul științific internațional din Heidelberg (Germania), susținând referatul intitulat „Învățătura despre cele două firi în Hristos în hristologia lui Barth, ca provocare pentru contextul ortodox”.

Pr. prof. dr. Petre Semen a participat în data de 24 noiembrie 2005 la conferința Institutului romano-catolic din Iași, precum și la conferința internațională de la Cluj Napoca, în data de 5 decembrie 2005, unde a susținut referatul „Impactul psalmilor asupra cultului și culturii”.

Pr. prof. dr. Viorel Sava a participat în perioada 14-17 noiembrie 2005 la Moscova, la o conferință teologică internațională cu tema: *Doctrina eshatologică a Bisericii*, organizată de Comisia teologică a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse, susținând referatele: „Dimensiunea eshatologică a cultului ortodox”.

Pr. prof. dr. Viorel Sava și Pr. conf. dr. Gheorghe Petraru au participat în perioada 8-10 decembrie 2005 la conferința internațională cu tema: *Hristos împărtășit copiilor*, organizată de Word Vision. Pr. conf. dr. Gheorghe Petraru a susținut referatul „Eshatologia ortodoxă și eshatologiile seculare și sectare”.

Pr. conf. dr. Ion Vicovan și Arhim. lect. dr. Varlaam Mercicariu au participat în data de 10 decembrie 2005 la dezbaterile cu tema *Biserică, Stat, Societate*, organizată de Centrul Cultural German din Iași.

Simpozioane, manifestări științifice organizate de facultate

Grupul de lucru al Eparhiei Chelmsford, condus de Rev. Christopher Newlands și de episcopul John Gladwin, s-a aflat în vizită la Iași în perioada 19-25 iulie 2005. Vizita se înscrie în cadrul cooperării care durează de mai mulți ani, în care sunt cuprinse vizite ale pastorilor danezi în România și ale studenților români în Danemarca, pe de o parte, iar pe de alta, schimburi între eparhiile din Chelmsford și cea din Iași pe probleme de asistență socială și viață pastorală. Vizita a presupus întâlniri cu profesori de la facultatea de teologie, vizite la parohii cu specific anume în activitatea pastorală și câteva mese rotunde cu prezentări de referate, având ca teme principale: Misiunea urbană în România, Activitatea social-diaconală a Bisericii, Învățământul religios în școlile de stat, probleme și provocări ale învățământului teologic în contextul contemporan, valori ale Ortodoxiei etc. Din partea Facultății de Teologie a fost implicat Pr. Lect. Dr. Sandu Dan.

În perioada 4-7 octombrie 2005 s-a desfășurat la Iași Simpozionul „Biserică și Stat în România și Europa de Est astăzi”, organizat de Mitropolia Moldovei și Bucovinei în colaborare cu Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dimitrie Stăniloae” a Universității „Al. I. Cuza” din Iași. Au participat invitați din 11 țări. Pr. Lect. Dr. Dan Sandu și Pr. Lect. Dr. Mihai Vizitiu au fost implicați din partea facultății în organizarea simpozionului. Î.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei a rostit alocuțiunea de deschidere.

P.S. Kallistos (Ware) de Diokleia a susținut în data de 24 octombrie 2005 conferința *Actualitatea morală și spirituală a Sfinților Părinți în societatea contemporană*.

Tristram Engelhardt (SUA), personalitate de seamă a Bisericii Ortodoxe, cu contribuții importante în domeniul bioeticii creștine, din perspectivă ortodoxă, a susținut, la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Iași în data de 9 noiembrie 2005, conferința cu titlul: „Secularizarea Europei și pericolul secularizării României”.

(Pr. conf. dr. Ion VICOVAN)

Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității Aurel Vlaicu din Arad**Coordonator sau membru al unor contracte de cercetare, granturi (CNSIS, Academia română, MEC)**

Pr. conf. dr. Mihai Săsăujan - membru în proiectul științific (grantul) național: „*Comunități locale, solidarități confesionale. Lumea satului românesc transilvănean între ortodoxie și greco-catolicism*” (cod CNSIS 394) - grant finanțat de CNSIS (Consiliul Național pentru Cercetare Științifică din Învățământul Superior) pentru perioada 2004-2006; *Director de proiect: conf. univ. dr. Ovidiu Ghita*, Facultatea de Istorie și Filosofie a Universității Babeș Bolyai din Cluj-Napoca.

Pr. conf. dr. Mihai Săsăujan - membru în proiectul științific (grantul) național: „*Căsătoriile mixte în Transilvania (a doua jumătate a sec. XVIII - prima jumătate a sec. XX). Elemente de demografie istorică și identitate confesională*” (cod CNSIS 242) - grant finanțat de CNSIS pentru perioada 2005-2007; *Director de proiect: conf. univ. dr. Corneliu Pădurean*, Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Aurel Vlaicu” din Arad.

Pr. conf. dr. Mihai Săsăujan - membru în proiectul științific (grantul) internațional: „*Unirea bisericească a românilor din Transilvania (1698 - 1761)*” - grant finanțat de Fundația „Pro Oriente” – Viena, (2001 – 2007); prima întâlnire: Viena, iulie 2001, a doua întâlnire: Alba – Iulia, iulie 2003, a treia întâlnire: Alba-Iulia, iulie 2005, a patra întâlnire: Viena, mai 2007; *Director de proiect: Prof. univ. dr. Ernst Chr. Suttner*, Facultatea de Teologie Catolică a Universității din Viena (Austria).

Coordonator sau membru al unor proiecte de cercetare cu autofinanțare

Pr. conf. dr. Ioan Tulcan, Lect. drd. Caius Cuțaru, Asist. drd. Cristinel Ioja: coordonatori ai proiectului de cercetare „*Atitudini și comportamente ale creștinilor ortodocși din județul Arad față de credință și Biserica Ortodoxă*”. Proiectul se desfășoară cu finanțare proprie.

Derularea de conferințe în cadrul Centrului de Studii teologice-istorice și de prognoză pastoral-misionară din cadrul Universității „Aurel Vlaicu”, Arad.

30 nov. 2005: Colocviul „Local și universal în viziunea Bisericii Ortodoxe”

Referate susținute:

Pr. prof. dr. Constantin Rus, *Caracterul național în Biserica Ortodoxă*Pr. conf. dr. Ioan Tulcan, *Biserica locală și universală. Aspecte teologico-dogmatice*Pr. conf. dr. Mihai Săsăujan, *Gândirea națională și Bisericile ortodoxe în contemporaneitate*

(Pr. conf. dr. Mihai SĂSĂUJAN)

Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității din Oradea

Concursuri pentru ocuparea de posturi didactice

Pr. conf. dr. Nicu Dumitrașcu a promovat, începând cu semestrul al II-lea al anului universitar 2004-2005, în funcția didactică de profesor universitar pentru disciplina Patrologie și Literatură postpatristică

Pr. conf. dr. Dumitru Megheșan a promovat, începând cu 1 oct. 2005, în funcția didactică de profesor universitar pentru disciplina Teologie dogmatică și fundamentală.

Participări la simpozioane, manifestări științifice

Pr. conf. dr. Erdei Miron Ioan a participat al doilea Congres Național al Facultăților de Teologie Ortodoxă din România, Mănăstirea Brâncoveanu de la Sâmbăta de Sus, România (25-28 septembrie 2005)

Pr. Prof. Dr. Nicu Dumitrașcu a participat în perioada 20-21 octombrie la „International Conference, Ninth Dialogue Between the Orthodox Church and the Group of the European People's Party (Christian Democrats) and European Democrats”, Istanbul.

Pr. conf. dr. Erdei Miron Ioan a participat la conferința „Structurile Uniunii Europene și doctrina socială a Bisericilor în Europa”, organizată de Academia Evanghelică Transilvania în colaborare cu Facultatea de Teologie Ortodoxă din Oradea (21 octombrie 2005)

Pr. Prof. Dr. Nicu Dumitrașcu a participat în perioada 1-3 noiembrie la simpozionul „Știință și Religie: Conflict sau convergență?”, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Ovidius” din Constanța, susținând referatul „Creația cerului și pământului între teologie și știință, cu trimiteri la Hexaameronul Sfântului Vasile cel Mare”.

Simpozioane, manifestări științifice organizate de facultate

21 octombrie 2005 – sesiune de comunicări cu participare internațională, organizată de Academia Evanghelică Transilvania (AET) în colaborare cu Facultatea de Teologie Ortodoxă din Oradea. Tema sesiunii „Structurile Uniunii Europene și Doctrina Socială a bisericilor în Europa.

Facultatea de Teologie Ortodoxă din Oradea a organizat, în cooperare cu *Institutul de Formare Economică și Socială*, pe data de 25 noiembrie, Seminarul internațional „etică și valori creștine la locul de muncă și în familie”.

Doctorate acordate

Pr. lect. Viorel Popa a susținut lucrarea de doctorat cu titlul „Profeții oratori ai Vechiului Testament” (2 iulie 2005).

(Pr. lect. dr. Viorel POPA)

Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Ovidius” din Constanța Concursuri pentru ocuparea de posturi didactice

Posturile scoase la concurs în semestrul I al anului universitar 2005/2006 au fost:

Conferențiar la disciplina Teologie Liturgică, ocupat de Pr. lect. dr. Vasile Miron;
Conferențiar la disciplina Istoria Bisericii Ortodoxe Române, ocupat de Pr. lect. dr. Alexandru Ioniță;

Preparator, pentru disciplinele: Apologetică și sociologia religiei, Formare duhovnicească și misionară și Istoria și filosofia religiilor. Postul a fost ocupat de dl. Sebastian Voicu.

Participări la simpozioane, manifestări științifice

Î.P.S. Teodosie, decanul Facultății de Teologie, a participat între 22-24 octombrie 2005 la Întâlnirea Internațională pentru Pacea între Națiuni, la Bari (Italia), susținând referatul „Memoria sfinților martiri în Bisericele Orientale”.

Î.P.S. Teodosie, decanul Facultății de Teologie, a prezidat a doua parte a lucrărilor Congresului Internațional cu tema „Știință și Ortodoxie – necesitatea unui dialog” organizat de Academia Română, Patriarhia Română și Arhiepiscopia Tomisului (25 octombrie 2005).

Simpozioane, manifestări științifice organizate de facultate

Facultatea de Teologie a organizat în perioada 1-3 noiembrie 2005 Simpozionul național „Știință și Religie. Conflict sau Convergență?” Lucrările simpozionului s-au desfășurat pe trei secțiuni: *Prima secțiune* a reunit sub titlul „Limbajul sacru și știința” mai multe comunicări consacrate prezenței unor motive științifice în limbajul popular al miturilor, legendelor și basmelor populare, în cultura populară a Scytiei Minor a primelor secole creștine, în conștiința locuitorilor de astăzi ai orașului Constanța (rezultate dintr-un studiu sociologic) și a omului modern în general, dar și „avatarurilor” religiei ca știință. *Cea de a doua secțiune* consacrată „Cunoașterii teologice și cunoașterii științifice” a reunit o altă serie de comunicări, la fel de interesante. Referatele susținute aici au subliniat compatibilitatea abordării științifice în general cu revelația și cu teologia, coerența dintre legi ale fizicii, cum este aceea a atracției universale, cu legea revelată a iubirii pe care Dumnezeu o revarsă asupra omului și a întregii lumi sau au evocat exemple de sinteză reușită între cele două domenii la mari personalități ale gândirii ortodoxe din trecut. În fine, *a treia secțiune* cu titlul „Cosmologia în teologie și-n știință” a abordat o serie de teme mai speciale cum este aceea a creației în știință și teologie sau cea a relației dintre apofatismul teologic și indeterminismul cuantic.

Doctorate acordate

Pr. lect. Radu Dumitru a susținut lucrarea: „Relația dintre Hristos și Duhul Sfânt și consecințele acesteia pentru întemeierea, constituția, viața și misiunea Bisericii după doctrina Ortodoxă și Romano-Catolică”, sub îndrumarea Pr. prof. dr. Constantin Cornițescu (26 iulie 2005).

Pr. asist. Vasile Adrian a susținut lucrarea: „Profetul Maleahi. Introducere, traducere și comentarii”, sub îndrumarea Pr. prof. dr. Emilian Cornițescu (22 noiembrie 2005).

Trifa Gavril a susținut lucrarea: „Spiritualitatea Ortodoxă în fața provocărilor spiritualității occidentale”, sub îndrumarea Pr. prof. dr. Dumitru Radu (19 decembrie 2005).

Murafa Vasile a susținut lucrarea: „Eclesiologia paulină în epistolele captivității”, sub îndrumarea Pr. prof. dr. Constantin Cornițescu (19 decembrie 2005).

(Ref. Mariana IVAN)

Colaboratorii acestui număr:

BĂJAU, pr. dr. Ion L., conferențiar – Omiletică și Catehetică, Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității din Craiova.

BEL, pr. dr. Valer, profesor de Misiologie, Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca.

BRUSANOWSKI, dr. Paul, lector – Istoria Bisericii Ortodoxe Române, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Andrei Șaguna”, și lector asociat la Facultatea de Drept din cadrul Universității „Lucian Blaga” din Sibiu (pbrusan@yahoo.de).

PS CASIAN Crăciun – Episcopul Dunării de Jos

FARCAȘIU, drd. Lucian, asistent la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Aurel Vlaicu” din Arad.

GORDON, pr. dr. Vasile, profesor de Omiletică și Catehetică, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Justinian” a Universității din București (Pr.Gordon@gorgani.ro)

NECULA, pr. dr. Nicolae D., profesor de Teologie Liturgică și Pastorație, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Justinian” a Universității din București (nicolae-necula@yahoo.com)

PĂRĂIAN, Părintele Teofil, monah – Mănăstirea Sâmbăta de Sus, jud. Brașov.

PETCU, Adrian Nicolae, consilier asistent, Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității (anportodoxia@yahoo.com)

PETRARU, pr. dr. Gheorghe, conferențiar – Misiologie și Ecumenism, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” din Iași.

VICOVAN, pr. dr. Ion, conferențiar – Istoria Bisericii Ortodoxe Române, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” din Iași (ion-vicovan@yahoo.com).

**TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE**

Intrarea Miron Cristea nr. 6; 040162. București
Telefon 4067193; 4067194; Fax: 3000553
e-mail: eimbob@rdslink.ro; tipogr.inst.biblic@rdslink.ro
magazin@editurapatriarhiei.ro
www.editurapatriarhiei.ro

Foto 1: Străbunii Î.P.S. Antonie din comuna Ciuciuleni, jud. Lăpușna, Basarabia.

Foto 2: Tata și mama.

Foto 3: Nicolae, Valeriu, Alexe, Leonida, Mihai, mama și tata.

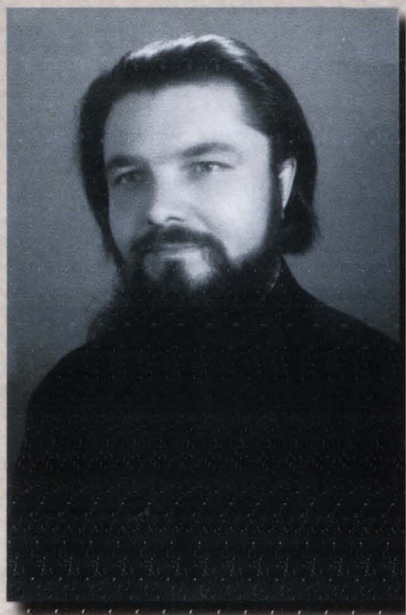

Foto 1: Colegi de doctorat la Facultatea de Teologie din București, 1958: Vasile Hristov (Bulgaria), Gh. Drăgulin, I. Stănescu, Pr. Marin Braniște, Ierom. Apostolos Dimelis, V. Izvoranu, Pr. I. Glăjar și Pr. I. Turcu, în mijloc, Ierom. Antonie Plămădeală de la Mănăstirea Slatina.

Foto 2: Ieromonahul Antonie Plămădeală.

Foto 3: Decembrie 1958. Cu colegii de doctorat: Petru Selanovski (Bulgaria), Ierom. Apostolos Dimelis (Grecia) și Vasil Hristov (Bulgaria), la Institutul Teologic București.

Eu am avut șansa - nu știu dacă a mai avut-o cineva - de a avea stareți pe cei trei mari oameni de spiritualitate românească din a doua jumătate a secolului XX: pe Arsenie Boca, pe Daniil Tudor și pe Părintele Cleopa, ceea ce înseamnă toate curentele spirituale din România. Și azi duhovnicul meu este Părintele Cleopa. Dacă vă duceți la Sihăstria, primul lucru care o să vi-l spună o să fie: „Dragă, dacă ai ști cum vin să se spovedească trei mitropoliți”. Amintirile Mitropolitului Antonie Plămădeală, Editura CUM, p. 114

Foto 1: Civil la Mănăstirea Sihăstria, 1960.

Foto 2: Părintele Cleopa și Părintele Petroniu, acum stareț la Prodromu, Athos. În mijloc, Ierom. Antonie, dat afară din monahism de regimul comunist, 1960.

Foto 3: Cu colegii de la Fabrica de Mase Plastice, 1 mai 1966, București, în timpul excluderii de către regimul comunist din mănăstire și cler.

Foto 1: Soborul Mănăstirii Slatina, în anul 1950. În marginea din stânga, Ierom. Arsenie Papacioc, Ierod. Firmilian de la Neamțu, Pr. T. Bodnar, inspector eparhial, Arhim. Cleopa, stareț, Ierom. Pahomie, Ierod. Antonie Plămădeală. În dreapta sus, la margine, Pr. Petru Ciobanu.

Foto 2: La Mănăstirea Slatina, jud. Suceava, 6 August 1956:

Pr. Gherasim de la Patriarhie, Protos. Petroniu Tănase, acum stareț la Prodromu, Athos, Arhim. Cleopa Ilie, Arhim. Emilian Olaru, stareț, Ierom. Antonie Plămădeală, Protos. Daniil Olaru, Arhim. Valeriu Niculăiaș, Ierom. Roman Bragă de la Iași.

Foto 1: În mijloc, Mitropolitul Sebastian Rusan, al Moldovei și Sucevei, în dreapta, Ierodiaconul Antonie Plămădeală, la Mănăstirea Râșca, Suceava, în 1952.

Foto 2: Hirotonia într-un episcop, Catedrala Patriarhală, 26-27 decembrie 1970.

Foto 3: Episcopul Antonie Plămădeală, vicar patriarhal.

Foto 4: P.F. Justinian cu Antonie Plămădeală, vicar.

Foto 1 și 2: La sfințirea Mănăstirii Brâncoveanu, Sâmbăta de Sus. Sanctitatea Sa, Patriarhul ecumenic, Bartolomeu I, P.F. Părinte Patriarh Teoctist și Î.P.S. Mitropolit Antonie.

În vizită oficială la cabinetul Papei în anul 1972. Episcopul Pierre Duprey, Pr. Prof. Dumitru Popescu de la Facultatea de Teologie din București, Episcopul Antonie, vicar patriarhal, Papa Paul al VI-lea, Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Pr. Jerome Hammer și un colaborator de la Secretariatul pentru Unitate din Roma.

19 martie 1972, Italia, vizită la mănăstirea benedictină Subiavo, lângă Roma. În rândul al II-lea Pierre Duprey, viitor episcop, secretarul Consiliului pentru Unitate, Roma, Francois Arrighi, viitor episcop, vice-secretar al Consiliului pentru Unitate. În mijloc, Episcopul Vicar Patriarhal Antonie, iar la margine, Pr. Prof. Dumitru Stăniloae și Pr. Prof. Dumitru Popescu, Decanul Institutului Teologic din București.

Prezidiul Conferinței Bisericilor Europene la Engelberg, Elveția, septembrie 1974

Geneva, 1977. Convorbiri la Consiliul Mondial al Bisericilor.

<https://biblioteca-digitala.ro/> / <https://bibsinosd.ro>

Foto 1: Pr. Andrei Scrima, Ierodiaconul Antonie și Vasile Voiculescu la Mănăstirea Antim din București, 1953.

Foto 2: Cu scriitorul Ioan Alexandru la Mănăstirea Brâncoveanu, Sâmbăta de Sus, înainte de începerea lucrărilor de reconstrucție, 1985.

Foto 3: Cu scriitorul Vasile Voiculescu.

*am dorit întotdeauna să atrag intelectualii de partea Bisericii, în
 ra gândirii religioase, și să-i fac aliați. Și au venit foarte mulți.
 te de mare importanță ca adevărurile religioase să fie exprimate
 în instrumentele culturii. Cred însă că impactul ar fi extraordinar.
 ntru că o cultură bună nu se face cu ochii în jos, către pământ.
 cultură bună se face cu ochii către cer și printr-o întoarcere
 tre noi înșine, către „cerul înstelat de deasupra mea și
 ea morală din mine”, cum spunea Kant.*

Onuc Nemeș, **Zidind iubire urci în icoană**,
 itura Imago, Sibiu, 2003, p. 77

Foto 1: La Sibiu, 7 ianuarie 1987.
Cu Arhim. Casian Crăciun, viitor
episcop al Dunării de Jos, academician
Virgil Căndea și doamna.

Foto 2: Fragment de scrisoare
trimisă de Constantin Noica
Mitropolitului Antonie în 12 iunie 1987

Foto 3: Cu Geo Bogza.

Foto 4: La Pălținiș, la mormântul
lui Noica, cu Andrei Pleșu,
Gabriel Liiceanu și Arhim. Casian Crăciun

12. VI. 1986 Pălținiș

Înalt Prea Sfințite,

Îngăduiți-mi să vă scriu un rând,
Ape a vă cere iertare pentru abuzul meu
de ieri la priapul metropolitan. Sînt
orînd fericit cînd Înalt Prea Sfinție Voastră
mîi dă un seveu de funcționat, dar preputa
Hui Drăgan, prin care eram invitat, cu
punea puțin în succursat. Îl admir frate
mult (mîi plac omului care sevesc) și
prețios bunul ronea distritual, dar mîi
pare că urea să confisi omului pentru cauze
care nu sînt și al mele. Ac acum mîi-am
îngădui să povăi a vesi.

Redacția *Studii Teologice* mulțumește Editurii Teognost din Cluj-Napoca și Mănăstirii Brâncoveanu, Sâmbăta de Sus, pentru permisiunea de a insera în numărul de față o parte din montajul foto dedicat Mitropolitului Antonie Plămădeală al Ardealului, Crișanei și Maramureșului.

CUPRINS:

In memoriam

Pr. Prof. dr. Nicolae D. NECULA

*Mitropolitul Antonie Plămădeală al Ardealului, Crișanei și Maramureșului
model de ierarh, ecumenist și om de cultură*

Studii

PS dr. CASIAN Crăciun

Contribuția Mitropolitului Antonie Plămădeală la spiritualitatea și la cultura românească

Pr. prof. dr. Vasile GORDON

„Poeta nascitur, orator fit”. Vocația omiletică a mitropolitului Antonie Plămădeală

Pr. prof. dr. Valer BEL

Mitropolitul Antonie Plămădeală și ecumenismul

Pr. conf. dr. Ion VICOVAN

Mitropolitul Antonie Plămădeală preocupări și contribuții istorice

Pr. conf. dr. Gheorghe PETRARU

Viziunea ecumenică și mărturia ortodoxă a mitropolitului Antonie Plămădeală

Pr. conf. dr. Ion L. BĂJĂU

*Un vajnic propovăduitor al dreptmăritoarei credințe creștine,
mitropolitul Antonie Plămădeală al Ardealului*

Părintele Teofil PĂRĂIAN

Mitropolitul Antonie, ctitorul

Lect. dr. Paul BRUSANOWSKI

Bibliografia mitropolitului Antonie Plămădeală